

A. Saryýew, M. Batyrowa

PARS DILI

Ýokary okuw mekdepleri üçin okuw kitaby

*Türkmenistanyň Bilim ministrligi
tarapyndan hödürlenildi*



Aşgabat
Türkmen döwlet neşirýat gullugy
2019

UOK 378:811.222.1

S 22

Saryýew A., Batyrowa M.

S 22 **Pars dili.** Ýokary okuw mekdepleri üçin okuw kitaby. –
A.: Türkmen döwlet neşirýat gullugy, 2019.

TDKP №177, 2019

KBK 81.2 (Pars) ýa 73

© A. Saryýew, M. Batyrowa, 2019.



**TÜRKMENISTANYŇ PREZIDENTI
GURBANGULY BERDIMUHAMEDOW**



TÜRKMENISTANYŇ DÖWLET TUGRASY



TÜRKMENISTANYŇ DÖWLET BAÝDAGY

TÜRKMENISTANYŇ DÖWLET SENASY

Janym gurban saňa, erkana ýurdum,
Mert pederleň ruhy bardyr köňülde.
Bitarap, garaşsyz topragyň nurdur,
Baýdagyň belentdir dünýäň öňünde.

Gaýtalama:

Halkyň guran Baky beýik binasy,
Berkarar döwletim, jigerim-janym.
Başlaryň täji sen, diller senasy,
Dünýä dursun, sen dur, Türkmenistanym!

Gardaşdyr tireler, amandyr iller,
Owal-ahyr birdir biziň ganymyz.
Harasatlar almaz, syndyrmaz siller,
Nesiller döş gerip gorar şanymyz.

Gaýtalama:

Halkyň guran Baky beýik binasy,
Berkarar döwletim, jigerim-janym.
Başlaryň täji sen, diller senasy,
Dünýä dursun, sen dur, Türkmenistanym!

SÖZBAŞY

Berkarar döwletimiziň bagtyýarlyk döwründe hormatly Prezidenti-miziň baştutanlygynda Türkmenistan Watanymyz ylym, bilim ugrunda uly ösüşleri gazandy. Biziň ýurdumyzda dil öwretmek meselesine hem düýpli üns berilýär.

Ýurdumyzyň ýokary okuw mekdeplerinde pars dilini daşary ýurt dili hökmünde öwrenýän talyplar üçin niýetlenen bu okuw kitaby ilkinji gezek neşir edilýär.

Okuw kitaby:

1. Talyplara pars diliniň sesleriniň dogry aýdylyşyny öwretmegi, olary pars sözleriniň okalyşynyň esasy görnüşleri bilen tanyşdyrmagy;

2. Pars elipbiýinde okamagy we ýazmagy öwretmegi;

3. Pars diliniň grammatikasy boýunça talyplara ilkinji düşüňjeleriň berilmegi, in işjeň ulanylýan sözleri, gepleşik nusgalaryny okamagy we olara düşünmegi öwretmegi;

4. Sözleriň we söz düzümleriniň ýazylyşyny, okalyşyny hem-de aňladýan manylaryny öwretmegi;

5. Okalýan we diňlenilýän tekstlere anyk düşünmegiň esaslaryny ýola goýmagy;

6. Sözleşşiň we ýazuw diliniň esaslaryny öwretmegi maksat edinýär.

Eliňizdäki okuw kitaby häzirki zaman pars diliniň grammatik kadalary esasynda düzülse-de, onda nusgawy pars diliniň käbir aýratynlygyna hem düşündiriş berilýär we oňa degişli nusgawy edebiýatdan nusgalar görkezilýär. Bu bolsa talyplara diňe bir häzirki zaman pars diline degişli tekstleri däl-de, eýsem, nusgawy edebiýata degişli tekstleri hem dogry terjime etmäge ýardam eder.

Okuw kitabyndan diňe bir ýokary okuw mekdepleriniň talyplary däl, eýsem, bu dili özbaşdak öwrenýänler hem peýdalanyp bilerler.

Okuw kitaby üç bölümden ybarat:

Birinji bölümde pars diliniň sesleri we ses birikmeleri düşündirilýär.

Ikinji bölümde pars diliniň elipbiýi barada giňişleýin maglumat berilýär. Harplaryň özbaşdak, sözüň başynda, ortasynda we soňunda ýazylyşy düşündirilýär we görkezilýär.

Üçünji bölümde pars diliniň grammatik kadalary we düzgünleri aňsat-dan kynrak görnüşlerine çenli yzygiderli tertipleşdirilip düşündirilýär.

Her sapak 2-4 akademik sagat üçin niýetlenildi. Täze tema düşündirilenden soňra ony berkitmek üçin 2-6 sany ýumuş berilýär. Elipbiý öwredilenden soňra, her sapakda tekst we oňa degişli sözlük getirilýär. Tekstler iň ýörgünli sözleri öz içine alýar we olaryň mazmuny gündelik durmuşda, adatça, amala aşyrylýan hereketlerden we duş gelýän ýagdaýlardan ybaratdyr.

Okuw kitabyňyň üçünji bölüminden soňra okamak, terjime etmek we gürrüň bermek üçin tekstler we goşgular berildi. Kitabyň ahyrynda pars-ça-türkmençe sözlük bar, oňa sapaklarda hem-de tekstlerde getirilen sözlerden daşary gepleşikde peýdalanylýan sözler goşuldy.

GIRIŞ

Gözbaşyny örän gadymy döwürlerden alyp gaýdýan türkmen dilinde we edebiyatynda pars sözleriniň we söz düzümleriniň örän köp bolmagy, galyberse-de, türkmen we eýran dilli halklaryň gadymdan goňşy bolup ýaşamagy, ençeme atlaryň, işlikleriň, sypatlaryň aslynyň iki dil üçin hem bir kökden gaýtmagy, günorta goňşy döwlet Eýran Yslam Respublikasynyň resmi we edebi dili bolan pars dilini öwrenmegiň zerurlygyna şaýatlyk edýär.

Pars dilini bilmezden Azadynyň, Magtymgulynyň, Andalybyň, Gaýybynyň... özünde müň bir manyny, öwüşgini saklap ýatan setirlerine doly düşünmek mümkin däl, onsuz gadymyýet bizden has-da uzaklaşýar.

Pars dili hindi-ýewropa diller maşgalasynyň eýran dilleri toparyna degişli. Eýran dilleri 4 topara bölünýär: 1) demirgazyk-günbatar, 2) demirgazyk-gündogar, 3) günorta-günbatar, 4) günorta-gündogar.

Demirgazyk-günbatar dillerine midiýa dili (gadymy döwür), parfiýa ýa-da pehlewî-aşkany dili (orta döwür), azeri, gilan, mazenderan, talyş, kürt kermanjy, kürt surany, semnan, merkezi eýran dilleri, buluç, tat, täjik, şiwendi, sangsary, tabary dilleri (täze döwür) degişlidir.

Demirgazyk-gündogar dillerine awesta dili (gadymy döwür), sogdy, horezm, balh, günbatar sekaýy, alan dilleri (orta döwür), puшту, pamiir, osetin, ýagnob, täze sogdy dilleri (täze döwür) degişli.

Günorta-günbatar dillerine gadymy pars dili (gadymy döwür), orta pars ýa-da pehlewî dili (orta döwür), pars, lor, bagtyýar, beşakürt, kemzar dilleri (täze döwür) degişlidir.

Günorta-gündogar dilleri: tahar dili (orta döwür), peraçy, monjy, urmory (täze döwür).

Eýran dilleri üç taryhy döwre bölünýär: 1) gadymy, 2) orta, 3) täze.

Gadymy döwür. Biziň eýýamymyzdan öňki VI–III asyrlara degişli bolan gadymy döwre ahmenî (parsça: هخامنشی – hähamäneşi) patyşalarynyň «myhy» (çüý) köşk ýazgylary, gadymy söwda ýollarynyň ugrundaky gaýa ýazgylary degişli hasap edilýär.

Olaryň arasynda biziň eýýamymyzdan öňki 522–486-njy ýyllarda hökmürowanlyk eden Dari (parsça: داریوش – Darýuş) patyşanyň uly ýeňişlerine bagyşlanyp 500 metr ýokarda ýazylan Bisütün (terjimesi: *behso tun* – ajaýyp sütün) ýazgylary has-da ähmiýetlidir. Bu ýazgy häzirki Kermanşah şäheriniň golaýynda ýerleşýär.

Eýran dilleriniň gadymy döwrüne degişli, ylmy taýdan iň ähmiýetli çeşmeleriniň biri-de Awestadyr. Awestanyň dili flektiw dil bolup, onda üç rod, üç hili san (birlik, jübütlik we köplük) we sekiz düşüm bolupdyr, ýöne gadymy eýran dillerine degişli soňrakky ýazgylarda fleksiýanyň gowşap, analitik elementleriň ulanylyşynyň has güýjap başlandygy görünýär.

Ahmeniler döwrüne degisli gadymy dil – skif dili, midiýa (mad) dilleri gadymy eýran dillerine degişli hasap edilýär.

Orta döwür. Bu döwür biziň eýýamymyzyň III–VII asyrlaryny, ýagny sasanylar neberesi bilen arap basybalyjylygy aralygyndaky döwri öz içine alýar. Iki döwrüň arasyndaky alty asyra degişli ýazuw ýadygärlikleri örän az bolany sebäpli, ol döwür resminamalaşdyrylmadyk hasap edilýär. Resmi elipbiý hökmünde arameý harplarynyň esasynda düzülen pehlewî harplary ulanylypdyr. Orta döwrüň dili gadymy döwürden analitik häsiýetiň has işjeňleşendigi, rodlaryň, düşümleriň, jübütlik sanlaryň ulanyşdan galanlygy, flektiw işlik şekilleriniň azalanlygy, diliň fonetikasyn-da, morfologiýasyn-da, sözlemiň sintaktik gurluşyn-da birnäçe üýtgeşmeleriň ýüze çykanlygy bilen tapawutlanypdyr.

Araplaryň gelmeginden soňra, tä IX asyra çenli ýazuw dili arap dili bolup, başga dilde ýazylan hiç hili ýazuw ýadygärliklerine duş gelinmeýär.

Täze döwür. IX asyrda Orta Aziýada we Horasanda emele gelen dile *dari dili* diýilýär. «Dari» sözünüň gelip çykyşy barada iki pikir bolup, alymlaryň käbiri «derbar» (köşk) sözünden alsa, beýleki dilçiler «dere» sözünden gelip çykandyr diýip çaklaýarlar. «Dari» dili IX–XI asyrlarda parslar, owganlar we täjikler üçin umumy bolan edebi dildir. Häzirki zaman pars, owgan we täjik dilleri dari dilinden dürli şahalara bölünen asyldaş dillerdir.

Häzirki zaman pars dili ilki «zäban-e farsi» atlandyrylyp, soňra arap diliniň täsiri bilen «farsi» diýlipdir.

Pars elipbiýi

Harpyň ady	Berýän sesi	Sözün soňunda	Sözün ortasynda	Sözün başynda	Özbaşdak ýazylyşy
alef	a, ä, o, e	ا		آ	آ
be	b	بـ	بـ	ب	ب
pe	p	پـ	پـ	پ	پ
te	t	تـ	تـ	ت	ت
se	s	ثـ	ثـ	ث	ث
jim	j	ج	جـ	ج	ج
çe	ç	چ	چـ	چ	چ
he	h	ح	حـ	ح	ح
he	h	خ	خـ	خ	خ
dal	d	د	-	-	د
zal	z	ذ	-	-	ذ
re	r	رـ	-	-	ر
ze	z	زـ	-	-	ز
že	ž	ژـ	-	-	ژ
sin	s	سـ	سدـ	سد	س
şin	ş	شـ	شدـ	شد	ش
sad	s	صـ	صدـ	صد	ص
zad	z	ضـ	ضدـ	ضد	ض
ta	t	طـ	طـ	ط	ط
za	z	ظـ	ظـ	ظ	ظ
eýn, aýn	-, ä, e, o	ع	ع	ع	ع
geýn, gaýn	ğ	غ	غ	غ	غ
fe	f	فـ	فـ	ف	ف
gaf	ğ	قـ	قـ	قا	ق
kaf	k	ک	ک	ک	ک

gaf	g	گ	گ	گ	گ
lam	l	ل-	ل-	ل	ل
mim	m	م-	م-	م	م
nun	n	ن-	ن-	ن	ن
waw	w, u, ou, o	و-	-	-	و
he, haýe häwwäz	h	ه	ه	ه	ه
ýe	i, ý, eý	ی-	ی-	ی	ی

I BÖLÜM

1-nji sapak

Çekimli sesler

Häzirki zaman pars edebi dilinde 6 sany çekimli ses bar: **a, u, i, e, o, ä**.

Çekimli sesleri özara aşakdaky ýaly toparlara bölmek mümkin.

1. Hatarlara görä bölünüşleri:

i, e, ä – alynky hatar

u, o, a – yzky hatar

Pars dilinde ortaky hatar çekimlileri ýok.

2. Diliň galşy taýdan bölünüşleri:

i, u – ýokary galyş

e, o – orta galyş

ä, a – aşaky galyş

Alynky hatar çekimlileri dodaklanmaýanlar we yzky hatar çekimlileri dodaklanýanlar hasaplanýar.

Çekimli sesler

(*Monoftonglar*)

Hatary boýunça Galşy boýunça	Dodaklanmaýan		Dodaklanýan
	Alynky	Orta	Yzky
Ýokary galyş	i – uzyn	-	u – uzyn
Orta galyş	e – gysga	-	o – gysga
Aşaky galyş	ä – gysga	-	a – uzyn

Çekimli sesleriň gysgaça häsiýetlendirilişi.

Uzyn çekimliler

Pars dilinde ulanylýan alty sany çekimliniň üç sanysy uzyn we üç sanysy gysga çekimli hasaplanýar.

Uzyn çekimliler – **a, u, i**

Gysga çekimliler – **ä, e, o**

Ýazuwda uzyn çekimliler – harplar bilen, gysga çekimliler bol-
sa, köplenç, harplaryň ýokarsynda we aşagynda goýulýan «häräkät»
diýlip atlandyrylýan ýörite bellikler bilen aňladylýar.

A – yzky hatar, aşaky galyş, dodaklanýan, uzyn çekimli ses. Ol
basymly bolanda-da, basymsyz bolanda-da hiç hili ysgynsyzlanman,
şol durşuna aýdylýar.

آب – ab – suw

شاد – şad – şat

پا – pa – aýak

U – yzky hatar, ýokary galyş, dodaklanýan, uzyn çekimli ses.

او – u – ol

گوش – guş – gulak

بو – bu – ys

I – alynky hatar, ýokary galyş, dodaklanmaýan uzyn çekimli ses.
I sesi aýdylanda diliň ujy aşaky dişlere degýär we dodaklar dartylýar.

این – in – bu

شیرین – şirin – şirin, süýji

سیب – sib – alma

Gysga çekimliler

Ä – alynky hatar, aşaky galyş, dodaklanmaýan gysga çekimli ses.

ابر – äbr – bulut

من – män – men

E – alynky hatar, orta galyş, dodaklanmaýan gysga çekimli. Bu
çekimli sözüň ortasynda we ahyrynda aýdylyşyna garanyňda, sözüň
başynda has açyk eşidilýär.

امروز – emruz – şu gün

کتاب – ketab – kitap

E sesi söz ortasynda *y* çekimsiziniň öňünden gelende, köplenç,
i sesine ýakyn aýdylýar:

بیا – biýa – gel

پیاده – piýade – pyýada

O – yzky hatar, orta galyş, dodaklanýan gysga çekimli.

اتو – otu – ütük

اتوبوس – otobus – awtobus

شتر – şotor – düýe

2-nji sapak

Çekimsiz sesler

Häzirki zaman pars dilinde 23 sany çekimsiz ses bar.

Açyk çekimsiz sesler: b, w, g, ğ, d, ž, j, z, m, n, r, l, ý

Dymyk çekimsiz sesler: p, f, k, t, ş, ç, s, h, h, -'

Çekimsiz sesler

Ses organlarynyň gatnaşygy boýunça Emele gelşi boýunça			Dodak		Dilujy	Dilorta	Dilardy	Uwulýar sesler	Damak çekimsizler		Bogaz sesi
			Goşadodak	Dişdodak					Ýokary damak	Aşaky damak	
Zarpylar (degşikiler)	Galmagally	Arassa	p, b		t, d	k, g		ğ			(-')
		Affrikatlar (çylşyrymlylar)				ç, j					
	Sonantlar (burun sesleri)		m		n	(n)	(n)				
Yşgalaňly	Galmagally	1 fokusly		f, w	s, z			h (ğ)		h	
		2 fokusly				ş, ž					
	Sonantlar	Aralyk				ý					
		Gapdal			l						
Titreyji					r						

1. Dil biliminde **p, t, k** sesleri aňyrdan gelýän howanyň önünde sesi aýtmaga gatnaşýan gep organlarynyň biri-birine degip, gapyşyp böwet emele getirmeginden emele gelýän degşikli zarply çekimsizler diýlip atlandyrylýar.

2. Sap galmagaldan durýan dymyk çekimsizlerden tapawutlylykda, ses perdeleriniň titremegi netijesinde dörän açyk çekimsizler sözün ahyrynda az-kem dymyklaşsalar-da, hiç wagt dymyk seslere öwrülmeýärler.

مدد – mädäd – medet, kömek

قادر – Gader – Kadyr

3. Sap galmagaldan ybarat bolan dymyk çekimsizler açyk çekimsizleriň önünden gelenlerinde-de, hiç wagt açyklaşmaýarlar.

پاسپورت – pasport – pasport

افزایش – äfzaýeş – artdyrma

4. Sözün ortasynda we ahyrynda çekimsiz sesiň goşalandyrylyp aýdylmagy pars diline häsiýetli hadysa. Eger şol çekimsiz goşalandyrylman, bir ses hökmünde aýdylsa, ol düýbünden başga many aňladyp biler.

بنا – bänä – bina

بنا – bänna – bina ediji, gurluşykçy

Teşdid « ّ » belgisi bilen belleniýän çekimsiz ses goşalandyrylanda iki ses bir ses hökmünde, arasy bölünmän uzyn aýdylýar.

Pars dilinde ulanylýan ähli çekimsiz sesleri üç hili häsiýetlendirmek mümkin:

1. Artikulýasiýanyň hili boýunça;
2. Owaz perdeleriniň gatnaşygy boýunça;
3. Sesiň gatnaşygy boýunça.

3-nji sapak

Çekimsiz sesleriň häsiýetlendirilişi

Ş, ž – dilujy, yşgalaňly iki fokusly, galmagally ses. Ş – dymyk we ž – açyk çekimsiz.

شک – şäk – şek

ژاله – Žale – Žale (has at)

Ç, j – dilujy affrikat, dymyk we açyk sesler. Bu sesleriň aýdylyşy hem türkmen dilindäki ýaly bolup, diňe sözün ortasynda **j** sesi dymyk çekimsizleriň önünden gelende **ç** sesine öwrülýär.

اجتماعی – ej(ç)temai – jemgyýetçilik

K, g – dilorta, zarply, galmagally. **K** – dymyk we **g** – açyk çekimsiz.

یک – ýek – bir

مکان – mäkän – mekan

گرم – gärm – yssy

مگر – mägär – meger

تگەرگ – tägärg – doly

L – dilujy, dişdüýbi, yşgalaňly, gapdal sesi. Türkmençe aýdylýan **l** sesinden ýumşagrak aýdylýar.

لال – la:l – lal

لاله – lale – gülälek

لیلی – Leýli – Leýli (has at)

بلبل – bolbol – bilbil

Ý – dilorta, yşgalaňly açyk çekimsiz ses.

یاد – ýad – ýat (zehin)

یار – ýar – dost

P, b – goşadodak, zarply, galmagally çekimsiz. **P** – dymyk we **b** – açyk çekimsiz ses. Açyk **b** sesi sözün ahyrynda birneme dymyklaşsa-da, hiç wagt dymyga öwrülmeýär.

لب – läb – dodak

شب – şäb – agşam, gije

پا – pa – aýak

پدر – pedär – kaka

لامپ – lamp – lampa

T, d – dilujy, dişdüýbi, zarply, galmagally ses. **T** – dymyk, **d** – açyk çekimsiz. **D** sesi sözün ahyrynda birneme dymyklaşsa-da, hiç wagt dymyk **t** sesine öwrülmeýär.

تا – ta – tä, üçin

تار – ta:r – 1) tar, 2) garaňky

باد – bad – ýel, şemal

مراد – Morad – Myrat, maksat

T we **d** sesleri uzyn çekimli sesleriň önünden gelende gaty kentlewük çekimsizine öwrülmeýär.

تو – to – sen

دور – dur – uzak, daş

دو – do – iki

Pars dilinde ق – **gaf** we غ – **gaýn** harplary bilen aňladylýan iş-jeň organ hökmünde kiçi diliň titremeginden hasyl bolýan kiçi dil çekimsizidir. Oňa kätä *peltek çekimsiz* hem diýilýär. Bu ses zarply, galmagally açyk çekimsiz.

قادر – gader – 1) Kadyr (adam ady), 2) güýçli

غاز – gaz – gaz (guş)

Ġ sesiniň yşgalaňly görnüşi söz ortasynda we ahyrynda aşakdaky ýagdaýlarda duş gelýär.

a) iki çekimli sesiň arasynda gelende:

چاقو – çaġu – çakgy

مغازه – mägaze – magazin

b) çekimli bilen açyk çekimsiziň ya-da açyk çekimsiz bilen çekimliniň arasynda gelende:

مرغابی – morgabi – suw guşy

اقرار – eġrar – ykrar

Ġ sesi söz ortasynda dymyk çekimsizleriň önünden gelende käte kiçi diliň gatnaşmagynda emele gelýän dymyk **h** sesine meňzeş aýdylýar. Meselem: وقت – wäġt – **wagt** sözi käte **wäht** görnüşinde aýdylýar.

Pars dilinde arap dilinden geçen sözlerde ulanylýan ع – **aýn** harpy transkripsiyada (-') apostrof bilen görkezilýär. Bu bogazda döreyän zarply, galmagally dymyk çekimsizdir.

عقل – ä'ġl – akyl

جمع – jām' – jem

M – goşa dodak, zarply, burun sesi.

مادر – madār – eje

دم – dām – dem (dem almak)

N – dilujy-dişdüýbi, zarply burun sesi.

نان – nan – çörek

جان – jan – jan

F, w – dodak-diş, yşgalaňly, galmagally ses. Diňe **i** sesiniň önünden gelende ýumşagrak aýdylýar. **W** sesi sözüň başynda **a** we dodaklanmaýan çekimli seslerden öň gelende rus dilindäki **в** we iňlis dilindäki **v** ýaly aýdylýar (sözüň içinde gelende türkmen dilindäki **w** we iňlis dilindäki **w** sesi ýaly aýdylýar).

سفیر – säfir – ilçi

کوير – käwir – çöl

H – uwulýar, yşgalaňly, galmagally, dymyk çekimsiz. Bu ses aýdylanda kiçi dil esasy gep organy bolup hyzmat edýär.

خر – här – eşek

نخ – näh – nah

H – aşaky damak (faringal), yşgalaňly, galmagally, dymyk çekimsiz. Bu ses bogazdaky armyt şekilli kitirdewükler arasyndaky ýoldan howanyň gelmeginde döreyän galmagala owazyň goşulmagy bilen döreyär. **H** we **h** sesleri biri-birinden düýpli tapawutly bolup, aýry manyly sözleri emele getirýärler.

هر – här – her

حتمًا – hätmän – hökman

R – sonorly, açyk, titreyji, dilujy çekimsiz.

رو – ru – ýüz

تر – täř – ter

Pars diliniň elipbiýi

Araplaryň gelmeginden soňra, Eýranda ýazuw grafikasyny hökmünde arap elipbiýi ýörgünli bolup başlaýar. Emma arap dilinde ulanylan 28 sany harp pars diliniň hemme ses aýratynlyklaryny aňladyp bilmeýär. Şonuň üçin arap diline mahsus bolan 28 harpyň üstüne **p, ç, ž, g** seslerini aňladýan پ، چ، ژ، گ harplary goşulyp, jemi 32 harpdan ybarat bolan pars elipbiýi döreýär.

Bellik. Soňky döwürlerde dilçi alymlaryň köpüsi **älef** harpyny uzyn **a** sesini aňlatsa **älef**, eger gysga cekimlileri (**ä, e, o**) aňlatsa, **hemze** diýip atlandyryp başladylar. Şonuň üçin häzir Eýran Yslam Respublikasynda pars dilinde çykýan okuw kitaplarynda harplaryň sany 33 diýlip görkezilýär.

Pars dilinde harplar sagdan çepä ýazylýar. Harplar **baş harp** we **setir harpy** diýlip bölünmeýär.

Pars elipbiýinde ulanylan 32 harpyň 7 sanysy arap sözlerine mahsus bolup, diňe arap we türki dillerinden pars diline geçen sözlerde ulanylýar.

ث، ح، ص، ض، ط، ظ، ع

Ýogyn **ğ** sesini aňladýan ق harpy arassa pars sözlerinde ulanylan, arap we beýleki dillerden geçen sözlerde peýdalanylýar.

1-nji gönükme. Harplaryň her görnüşinden bir setir ýazyň.

ث، ح، ص، ض، ط، ظ، ع، ق

Bir ses aňladýan dürli harplar

Arap dilinde dürli sesleri aňladýan käbir harplar pars dilinde bir sesi aňladýarlar, ýöne haýsy sözde haýsy harpyň ýazylýandygyny gowy bilmeli. Ýazuwda dört sany «z», üç sany «s», iki «t», üç «h», üç «g» sesini aňladýan harplar bolanda-da olaryň biriniň ýerine

beýleki harpy ýazmak bolmaýar. Sebäbi pars dilinde meñzeş ses aňladýan şol harplar arap dilinde dürli sesleri aňlatmak bilen başga-başga manylarda ulanylýar. Şol sebäpli pars dilinde meñzeş ses aňladýan bir harpyň ýerine beýleki bir harp ýazylsa, onda söz düýbünden ýalňyş bolýar. Meselem:

1	زمان – zāman – zamun	زمان – zāman – wagt, zaman
2	سفر – sāfār – hijri-kamary ýyl hasabynda ikinji aýyň ady	سفر – sāfār – sapar, syýahat
3	سد – sād (d) – böwet, berkitme	صد – sād – ýüz (san)
4	خزینه – hāzine – hazyna, egsilmeýän baýlyk	هزینه – hāzine – çykdaýy
5	غربت – gorbāt – uzak ýer, ýat ülke	قربت – gorbāt – ýakyn, golaý
6	فراغ – ferağ – asudalyk, rahatlyk, ümsümlik	فراق – ferag – aýrallyk, hijran
7	ضلیل – zālil – ýalňyşýan, ugruny ýitiren	ذلیل – zālil – pes, ejiz
	<p>z – (dört harp) – ز – ze, ذ – zal, ض – zad, ظ – za s – (üç harp) – س – sin, ص – sad, ث – se t – (iki harp) – ت – te, ط – ta h – (üç harp) – ح – he, ه – ha, خ – ha g – (üç harp) – ق – ğaf, غ – gaýn, گ – gaf</p>	

2-nji gönükme. Ýokarky sözleriň we harplaryň ýazuw düzgünini öwreniň.

Gysgaldylan **älef** (الف مقصور – **älef-e mägsur**)

Arap dilinden geçen birnäçe sözleriň soňundan gelýän, grammatikada **الف مقصور (älef-e mägsur)** diýlip atlandyrylýan **ى – i** harpy gysga aýdylyýan **a** sesini aňladýar.

مصطفى – Mustafa – Mustapa

كبرى – Kobra – Kubra

موسى – Musa – Musa

عيسى – Isa – Ysa

سكنى – sokna – ýaşamak

حتى – hätta – hatda

صغرى – Sogra – Sugra

يحيى – Ýahýa – Ýahýa

عليه – älahädde – aýratyn

اعلى – ä'la – ýokary

Arap dilinden geçen käbir sözlerde **älef** harpyny ýa-da **a** sesini aňlatmak üçin hiç hili harp bolmasa-da, **a** sesi okalýar.

اسحق – Eshag – Yshak

اسماعيل – Esmail – Ysmaýyl

رحمن – Rähman – Rahman

3-nji gönükme. Ýokarky sözleriň hersinden bir setir ýazyň we sözleriň ýazuw düzgünini öwreniň.

5-nji sapak

ا – älef we ب – be harplary

1) ا – **älef** harpy özünden soň gelen harp bilen birleşmeýär we ondan aýry ýazylýar. ا – **älef** harpy sözün başynda uzyn **a** sesini aňladan ýagdaýynda onuň ýokarsyndan uzynlyk aňladýan (~) **mädde** belgisi goýulýar.

آب – ab – suw

آباد – abad – abat, abadan

آمد – amäd – geldi

آدم – adäm – adam

ا – **älef** harpy sözün ortasynda we ahyrynda gelende, üstünde **mädde** belgisi goýulmasa-da hemişe uzyn aýdylýar.

شام – şam – agşamlyk

نام – nam – at

اما – ämma – emma

تمام – tämam – tamam

ا – älef harpy iki görnüşde ýazylýar.

a) özbaşdak gelende – ا

b) birleşýän harplaryň soňundan gelende – ل

1-nji gönükme. Ýokarda görkezilen sözleriň ýazuw düzgünini we terjimesini öwreniň.

2-nji gönükme. Ýokarda görkezilen her sözden bir setir ýazyň.

2) **ب** – **be** harpy çekimsiz **b** sesini aňladýar. **ب** harpynyň dört görnüşi bar.

Başda: **ب**

با – ba – bilen, -ly/-li goşulmasy

با ادب – ba ädäb – edepli

ابر – äbr – bulut

بابا – baba – ata, baba

بار – bar – 1) ýük, 2) miwe

باد – bad – ýel, şemal

Ortada: **ب**

ببر – bābr – gaplaň

تمبر – tāmr – marka

تبر – tābār – palta

كبير – kābir – beýik

Ahyrda: **ب**

تب – tāb – gyzgyn (endamdaky)

طالب – taleb – 1) talyp, 2) talap edýän

لب – lāb – dodak

شب – šāb – agşam

Özbaşdak: **ب**

تاب – tab – 1) hiňňildik, 2) tap

جواب – jurab – jorap

آب – ab – suw

جواب – jāwab – jogap

3-nji gönükme. **ب** – **be** harpyna degişli mysallaryň ýazuw düzgünini we terjimesini öwreniň.

4-nji gönükme. Ýokarda görkezilen sözleriň her birinden bir setir ýazyň.

Sanlar (اعداد – E’dad)

1 – ýek – ١

3 – se – ٣

5 – pānj – ٥

7 – häft – ٧

9 – noh – ٩

2 – do – ٢

4 – çähar – ٤

6 – şeş – ٦

8 – häšt – ٨

10 – dāh – ١٠

5-nji gönükme. Ýokardaky sanlary sözlük depderiňize göçüriň, olaryň ýazylyşyny we okalyşyny öwreniň.

Gysga çekimlileriň aňladylyşy

Pars dilinde gysga aýdylýan **ä, e, o** çekimli sesleri bar. Olar ýazuwda aýratyn harp bilen görkezilmän, pars dilinde **حرکه** – **häräke** ýa-da **حرکت** – **häräkät** diýlip atlandyrylýan harpyň ýokarsyndan ýa-da aşagyndan goýulýan ýörite bellikler bilen aňladylýar. Türkmen dilinde olara **astyn-üstün** diýilýär.

Sesler	Hereketler	Parsça ady	Arapça ady	Türkmençe ady
ä	َ	zäbär	fäthe	üstün
e	ِ	zir	käsre	astyn
o	ُ	piş	zämme	otur

Söz başynda hereketler görkeziljek bolnanda, olara daýanç hökmünde **älef (ا)** harpy ulanylýar. **Älef** harpy bu ýagdaýda özbaşdak ses aňlatmaýar we **älef** däl-de, **hemze** diýlip atlandyrylýar.

أ – ä

إ – e

و – o

a) أ – ä

اگر – ägär – eger

اندك – ändäk – az

انار – änar – enar

اهميت – ähämmiýýät – ähmiýet

امير – ämir – emir

الفبا – älefba – elipbiý

انگور – ängur – üzüm

از – äz – -dan/-den (çykyş düşümiň goşulmasy)

b) إ – e

انسان – ensan – ynsan

امكان – emkan – mümkinçilik

انتظار – entezar – intizar

اصلاح – eslah – düzediş

ç) و – o

ابوت – obäwwät – atalyk

اجاق گاز – ojag-e gaz – gaz plitasy

استوار – ostowar – mäkäm, berk

اجاق – ojag – ojak

اردو – ordu – goşun, orda

1-nji gönükme. Ýokarda görkezilen sözleriň ýazuw düzgünini we terjimesini öwreniň.

2-nji gönükme. Ýokarda görkezilen sözleriň hersinden bir setir ýazyň.

Pars dilinde reňk atlary (رنگها – Rāngha)

زرد – zärd – sary

سفید – sefid – ak

سیاه – siyah – gara

سرخ – sorh – gyzyl

سبز – säbz – ýaşyl

کبود – käbud – gök

آبی – abi – mawy

قهوه ای – gähweyi – goňur

خاکستری – hakestari – çal

3-nji gönükme. Ýokardaky reňk atlaryny sözlük depderiňize göçüriň we öwreniň.

7-nji sapak

ر – re, ت – te, د – dal, ز – ze harplary

3) ر – re harpy. Aňladýan sesi – çekimsiz r.

ر – re harpy hem ا – älef harpy ýaly özünden soň gelen harp bilen birleşmeyär we diňe iki görnüşde özbaşdak hem-de birleşýän harplaryň soňundan gelşi ýazylýar.

Özbaşdak ýazylyşy: ر

را – ra – ýeňiş düşümiň goşulmasy

آب را – ab ra – suwy

روز – ruz – gün

نوروز – nouruz – nowruz

ر Birleşýän harplaryň soňundan gelşi: ر

ابر – äbr – bulut

پر – pärr – ganat, per

برادر – bäradär – erkek dogan, aga, ini

پدر – pedär – kaka

خبر – häbär – habar

رود – rud – derýa

روز – ruz – gün

راز – raz – syr

درد – därd – dert

1-nji gönükme. ر – re harpyna degişli mysallaryň ýazuw düzgünini we terjimesini öwreniň.

2-nji gönükme. Ýokarda görkezilen her sözden bir setir ýazyň.

4) ت – **te**. Aňladýan sesi çekimsiz **t**. ت – **te** harpynyň dört görnüşi bar:

Başda: ت

تار – tar – tar

دوتار – dutar – dutar

تبریز – Täbriz – Töwriz

(Eýranda şäher ady)

Ortada: ت

کتاب – ketab – kitap

دفتر – däftär – depder

مکتب – mäktäb – mekdep

شتر – şotor – düýe

Ahyrda: ت

نیت – niýýät – niýet

نیست – nist – ýok, däl

است – äst – -dyr/-dir, -dur/-dür

(habarlyk goşulmalary)

Aýratyn: ت

منات – mänat – manat

توت – tut – tut (agaç)

ذرت – zorrät – mekgejöwen

قوت – gowwät – güýç, kuwwat

لذت – lezzät – lezzet

3-nji gönükme. ت – **te** harpyna degişli mysallaryň ýazuw düzgünini we terjimesini öwreniň.

4-nji gönükme. Sözleriň hersinden bir setir ýazyň.

کتاب، دفتر، اسب، آب، برادر، دوتار، تار، جواب

5) د – **dal** harpy. Aňladýan sesi çekimsiz **d** bolup, diňe iki görnüş-de ýazylýar.

Aýratyn: د

داد – dad – berdi

دارد – daräd – (-y) bar, (-i) bar

آورد – aword – getirdi

برد – bord – äkitdi, alyp gitdi

Birleşýän harplardan soň: د

مداد – medad – galam

صدا – seda – ses

پیدا شدن – peýda – tapylmak

اندام – ändam – endam

5-nji gönükme. Ýokardaky sözleriň ýazuw düzgünini öwreniň.

6-njy gönükme. Ýokarda görkezilen sözleriň hersinden bir setir ýazyň.

6) ز – ze harpy. Aňladýan sesi çekimsiz z bolup, diňe iki görnüşde ýazylýar.

Aýratyn: ز

زر – zär – zer, altyn

روز – ruz – gün

زور – zur – zor, güýç

بازار – bazar – bazar

Ahyrda: ز

بز – boz – geçi

بزرگ – bozorg – uly

سبز – säbz – ýaşyl

سبزوار – Säbzewar – Sebzewar

(şäher ady)

7-nji gönükme. Ýokardaky sözleri sözlük depderiňize göçüriň we öwreniň.

8-nji gönükme. Sözleriň hersinden bir setir ýazyň.

بازار، نوروز، روز، باز، ساز، راز، زار، زور، زر، دراز،
رزرو، سبزوار، بيزار، سبز، بزرگ.

8-nji sapak

ن – nun we م – mim harplary

7) ن – nun harpy. Aňladýan sesi çekimsiz n bolup, dört görnüşde ýazylýar.

Başda: ن

انار – änar – nar

نان – nan – çörek

نانوا – nanwa – çörekçi, nanbaý

دندان – dändan – diş

Ortada: ن

چند؟ – çänd – näçe

پند – pänd – pent, nesihat

قند – gänd – gant

کنار – kenar – gyra, çet

Ahyrda: ن

من – mǎn – men

تن – tǎn – ten

Özbaşdak: ن

زبان – zǎban – dil

چوپان – çupan – çopan

چمن – çämǎn – çemen

دین – din – din

جان – jan – jan

1-nji gönükme. Ýokardaky sözleri sözlük depderiňize göçüriň we öwreniň.

2-nji gönükme. Ýokarda görkezilen sözleriň hersinden bir setir ýazyň.

3-nji gönükme. Sözleri türkmen diline terjime ediň.

نان، انار، چوپان، نانوا، پند، صدا، دین، کنار، تن

8) **mim** harpy. Çekimsiz **m** sesini aňlatmak bilen dört görnüş-de ýazylýar.

Başda: م

مور – mur – garynja

مادر – madār – eje

آمد – amād – geldi

مار – mar – ýylan

اما – ämma – emma, weli, ýöne

Ortada: م

ياسمن – Ýasemǎn – Ýasemen,

1) gül ady, 2) has at

جمله – jomle – sözlem

تمبر – tämbr – marka

کلمه – kälāme – söz

کمر – kāmār – kemer, bil

تمیز – tämiz – tämiz

Ahyrda: م

مریم – Mǎrýām – Merýem (has at)

نم – nām – çyg, nem, ol

Özbaşdak: م

نام – nam – at

تمام – tāmam – tamam

کلم – kālām – kelem

قلم – gālām – ruçka

بام – bam – tamyň üsti, üçek

شام – şam – ağşamlyk

4-nji gönükme. Ýokardaky sözleri sözlük depderiňize göçüriň we terjimelerini öwreniň.

5-nji gönükme. Ýokarda görkezilen sözleriň hersinden bir setir ýazyň.

9-njy sapak

س – sin we پ – pe harplary

9) س – sin harpy. Çekimsiz s sesini aňlatmak bilen dört görnüşde ýazylýar.

Başda: س

سر – sär – kelle, baş

سبب – sib – alma

ماست – mast – gatyk

سير – sir – sarymsak

سنجد – sänjed – igde

Ortada: س

سست – sost – gowşak, sus

نیست – nist – ýok, däl

چیست – çist – näme, nämendir

بست – bäst – ýapdy

کیست – kist – kim, kimdir

Ahyrda: س

مس – mes – mis (metal)

خیس – his – öl, myžžyk

کس – käs – adam

Aýratyn: س

تړس – tärs – gorky

داس – das – orak

ناموس – namus – namys

درس – därs – sapak

1-nji gönükme. Ýokardaky sözleri sözlük depderiňize göçüriň we öwreniň.

2-nji gönükme. Sözleriň hersinden pars elipbiýinde bir setir ýazyň.

Das, rast, mast, särd, bästär, saz, särwan, särdar, säbäb, kast.
(Aşagyna bellik edilen harplar pars elipbiýinde gysga aýdylýany üçin ýazyлмаýar).

Bellik. س – sin harpy üç dişli we dişsiz hem ýazylyp biler.

10) **پ – pe**. Çekimsiz **p** sesini anlatmak bilen dört görnüşde ýazylýar. **پ – pe** harpy **ب – be** harpyna meňzeş bolup, diňe nokatlarynyň sany boýunça tapawutlanýar.

Başda: **پ**

پا – pa – aýak

پدر – pedär – kaka

پرواز – pärwaz – perwaz, uçmak

پارو – paru – kürek

Ortada: **پ**

سپر – sepär – galkan

بپر – bepär – uç

(işligiň buýruk şekili)

پابپا – pabepa – ýörjen-ýörjen

تپه – täppe – depe

پ – pe harpy ahyrda we aýratyn görnüşlerinde hem edil **ب be** harpy ýaly ýazylyp, aşagyndan üç nokat goýulýandygy bilen tapawutlanýar.

3-nji gönükme. Ýokardaky sözleri sözlük depderiňize göçüriň we öwreniň.

4-nji gönükme. Sözleriň hersinden pars elipbiýinde bir setir ýazyň.

Pust, pär, zip, por, täppe.

5-nji gönükme. Sözleri pars elipbiýinde ýazyň we terjime ediň.

Pär, pedär, täppe, pärwın, peýman, pa, pa-be-pa, zärd, märd, zän, äst, nist, çist, kist.

10-njy sapak

ش – şin we ل – lam harplary

11) **ش – şin**. Çekimsiz **ş** sesini anlatmak bilen dört görnüşde ýazylýar. **ش – şin** harpynyň ýazylyşy hem **س – sin** harpynyň ýazylyşyna meňzeş bolup, ondan üstünde üç nokat goýulýanlygy bilen tapawutlanýar. **ش – şin** harpy hem edil **س – sin** harpy ýaly üç dişli we dişsiz ýazylýar.

Başda: **ش**

شاد – şad – şat

شام – şam – agşam

روشن – rouşān – ýagty, röwşen

شنبه – şāmbe – şenbe

Ortada: ش

نشان – neşan – nyşan

پشقاب – boşgab – tarelka

Ahyrda: ش

ریش – riş – sakgal

آتش – atāş – ot

Aýratyn: ش

دوش – duş – döş

هوش – huş – huş

شربت – şerbät – şerbet

شیر – şir – ýolbars, süýt, kran

پیشانی – pişani – mañlaý, alyn

بشر – bāşār – adamzat

نیش – niş – neşder

شش – şeş – alty

گوش – guş – gulak

خورش – horeş – huruş

1-nji gönükme. Ýokardaky sözleri sözlük depderiňize göçüriň we öwreniň.

2-nji gönükme. Sözleri pars elipbiýinde bir setir ýazyň.

Wärzeş, räweş, rouşān, moşt, bāşār, şam, şāb.

12) ل – lam harpy. ل – lam harpy çekimsiz l sesini aňlatmak bilen dört görnüşde ýazylýar.

Başda: ل

لب – läb – dodak

لاله – lale – çigildem (gül)

Ortada: ل-ل

سلام – sälam – salam

ليلا – Leýla – Leýla (has at)

Ahyrda: ل

عسل – äsäl – bal (hesel)

فيل – fil – pil

Aýratyn: ل

مال – mal – zat, mülk

حال – hal – hal-ýagdaý

لباب – Lebab – Lebab (welaýatyň ady)

لباس – lebas – lybas, eşik, geýim

ليلى – Leýli – Leýli (has at)

ملا – molla – molla

پل – pol – köpri

بيل – bil – pil

هلال – hälal – täze dogan ay

احوال – ähwal – (hal sözünüň köplügi)

3-nji gönükme. Ýokardaky sözleri sözlük depderiňize göçüriň we öwreniň.

4-nji gönükme. Sözleriň hersinden pars elipbiýinde bir setir ýazyň.

دلبر، لیلی، سال، تالار، پل، بلبل، سلام، لباس.

11-nji sapak

ج – jim we و – waw harplary

13) ج – jim harpy çekimsiz j sesini aňlatmak bilen dört görnüşde ýazylýar.

Sözün başynda: ج

جا – ja – ýer, orun

جان – jan – jan

جالب – jaleb – gyzykly

جلال – jälal – Jelal (has at)

جليل – jälil – Jelil (has at)

Sözün ortasynda: ج

انجا – anja – ol ýer

اينجا – inja – bu ýer

كجا – koja – nire

جنجال – jänjal – jenjel, dawa

Sözün ahyrynda: ج

پنج – pänj – baş

رنج – ränj – renç, azap

گنج – gänj – genç, hazyna

Aýratyn: ج

رواج – räwaj – rowaç, şowly

تاج – taj – 1) täç , 2) has at

محتاج – mohtaj – mätäç

ساج – saj – saç, taba

1-nji gönükme. Täze sözleri sözlük depderiňize göçüriň we öwreniň.

2-nji gönükme. Sözleriň hersinden pars elipbiýinde bir setir ýazyň.

جالب، پنج، جوهر، جنت، جوش، جدا، جدیت، جاده.

14) و – waw harpy w, o, u, ou seslerini aňladýar.

Ýazuwda bir görnüşli bolan bu harp özbaşdak we dört görnüşli harplaryň soňundan goşulyp ýazylýar.

a) و – waw harpy sözün başynda, önünden hiç hili harp getirilmese, hemişe çekimsiz w sesini aňladýar.

وطن – wātān – Watan

وفا – wāfa – wepa

وقت – wāgt – wagt

ورزش – wārzeš – mašk

b) Sözüň başynda **و** – **waw** harpynyň öňünden hereketsiz **ا** – **älef** harpy getirilse, **u** sesini ýa-da **ou** diftongyny aňladýar.

او – u – ol

اوت – ut – awgust

اولاد – oulad – çaga, perzent

اوج – ouj – belent, ýokary

ç) **و** – **waw** harpynyň çekimli **u** sesini aňladyşy:

رو – ru – ýüz

ابرو – äbru – gaş

آبرو – aberu – abraý

آرزو – arezu – arzuw

دوست – dust – dost

d) **و** – **waw** harpynyň **o** sesini aňladyşy.

تو – to – sen

دو – do – iki

دوتار – dotar – dutar

خود – hod – öz, hut

خوردن – hordän – ýmek, içmek

e) Söz içinde we ahyrynda **ou** diftongyny aňladyşy.

روغن – rougän – ýag

روشن – roušan – rõwşen

دولت – doulät – döwlet

نو – nou – täze

نوروز – nouruz – täze gün, nowruz

(şemsi-hijri ýyl hasabynda täze

ýylyň birinji günü, mart aýynyň 21-i)

3-nji gönükme. Täze sözleri sözlük depderiňize göçüriň we öwreniň.

4-nji gönükme. Sözleri pars elipbiýinde ýazyň.

Säwad, mur, ru, pärwaz, jäwab, jäwan, räwan, näwäd, bud, şälwar, naw, nou, dur, zud, zur, äbru, amäd, bozorg.

At çalyşmalary (ضمایر شخصی – Zämaýer-e şahsi)

من – men – män

ما – biz – ma

تو – sen – to

شما – siz – şoma

او – ol – u

آنها – olar – anha

5-nji gönükme. At çalyşmalaryny sözlüğe göçüriň, olaryň ýazylyşyny we okalyşyny öwreniň.

ک – käf we گ – gaf harplary

15) ک – käf harpy çekimsiz ك sesini aňlatmak bilen dört görnüş-de ýazylýar.

Başda: ك

كبتور – kăbutăr – kepderi

كتاب – ketab – kitap

كودك – kudăk – çaga

كو – ku – hany

كوچك – kuçek – kiçi

ك – käf harpy ا – älef we ل – lam harplarynyň önünden gelende aşakdaky ýaly görnüşlerde ýazylýar:

ك = ل + كل

ك = ا + كا

كار – kar – iş

كارگر – kargăr – işçi

كان – kan – magdan

كارد – kard – pyçak, gezlik

كلية – kolliýe – ähli, hemme, külli

Ortada: ك

مكتوب – măktub – hat, ýazmaça

شكر – şekăr – şeker

مكر – măkr – mekir, hile

مكان – mekan – mekan

شكل – şäkl – şekil

مشكل – moşkel – kyn, kynçy-

امكان – emkan – mümkinçilik

lyk, päsgel

Ahyrda: ك

كمك – komăk – kömek

شريك – şärik – şerik

كبك – kăbk – kăkilik

مشك – moşk – müşk

نمك – nămək – duz

Aýratyn: ك

خاك – hak – toprak

پاك – pak – päk, arassa

چالاک – çalak – çalasyn

1-nji gönükme. Täze sözleri sözlük depderiňize göçüriň we öwreniň.

2-nji gönükme. Sözleriň hersinden bir setir ýazyň.

مکان، چروک، کارخانه، سبک

16) گ – **gaf**. Bu harp çekimsiz g sesini aňlatmak bilen dört görnüşde ýazylýar.

Başda: گ

گچ – gäç – hek

گردو – gerdu – hoz

گرد – gerd – tozan

گرگ – gorg – möjek, gurt

گنج – gänj – genç, hazyna

گ – **gaf** harpy hem edil ک – **kaf** harpy ýaly ا – **älef** we ل – **lam** harplarynyň önünden gelende aşakdaky ýaly görnüşlerde ýazylýar.

گا = ا + گ

گل = ل + گ

گلزار – golzar – gülzar

گلو – gälu – bokurdak, bogaz

گاز – gaz – gaz (ýangyç)

گازدار – gazdar – gazly (suw)

گاهواره – gahware – sallançak

گاو – gaw – sygyr

Ortada: گ

مگر – mägär – meger

جگر – jegär – jiger

انگشت – ängošt – barmak

انگشتر – ängoštär – ýüzük

آرامگاه – aramgah – aramgah, gubur

بچهگانه – bāççegane – çaga ýaly, çaga kibi

جنگل – jängäl – jeñnel

جنگلبان – jängälban – tokaýçy, tokaý sakçysy

Ahyrda: گ

رنگ – räng – reñk

زنگ – zäng – 1) jaň, 2) zeň, pos

سنگ – sāng – daş

جنگ – jäng – jeñ, uruş

Aýratyn: گ

بزرگ – bozorg – uly

برگ – bärg – ýapрак

تگړگ – tägärg – doly

رگ – räg – damar

3-nji gönükme. Täze sözleri sözlük depderiňize göçüriň we öwreniň.

4-nji gönükme. Sözleriň hersinden bir setir ýazyň.

مگر، شاگرد، گرگ، زرگر، گناه، گدا، سیگار
ضرب المثل – zärbolmäsäl

پنج انگشت برادرند ولی برابر نیستند
Baş barmak dogandyr, emma deň däldir.

13-nji sapak

ی – ýa we ف – fe harplary

17) ی – ýa harpy ý, i, eý diftongyny aňlatmak bilen dört görnüş-de ýazylýar.

Başda ý sesini aňladýşy:

ی harpy sözüň başynda یه görnüşinde ýazylmak bilen ý sesini aňladýar.

یک – ýek – bir یار – ýar – dost, ýar

یاد – ýad – ýat, zehin, aň یخ – ýäh – buz

Sözüň başynda ی harpynyň öňünden ا – älef harpy getirilende iki harp birlikde çekimli i sesini aňladýar.

این – in – bu, şu ایران – Iran – Eýran

ایمان – iman – ynanç ایشان – işan – olar

ی harpy ortada ـی görnüşde ýazylýar.

چيست – çist – năme, nămedir کيست – kist – kim, kimdir

نیست – nist – ýok, ýokdur شیرین – şirin – süýji, şirin

دیر – dir – giç

ی harpy ortada ـی görnüşinde ýazylmak bilen, eý diftongyny hem aňladyp bilýär.

دیر – dir – giç

دیر – deýr – buthana

سیر – sir – 1) doly, doý-gun, aç däl, 2) sarymsak

سیر – seýr – seýil, gezelenç

میل – mil – demir sim

میل – meýl – meýil, höwes

Sözün ahyrynda **ی** şekilinde ýazylýar we iki hili okalýar.

a) **i** sesini aňladýar:

بارانى – barani – plaş

شیرینی – şirini – süýji

یکی – ýeki – bir, biri

لیلی – Leýli – Leýli

b) **ý** sesini aňladýar:

نی – neý – tüýdük, gamyş

می – meý – meý, şerap

طی – teý – geçmek, soňlamak

Aýratyn gelende-de **i** ýa-da **ý** seslerini aňladyp bilýär.

a) **i** sesini aňladýar:

شادی – şadi – şatlyk

بازی – bazi – oýun

روی – ruý – ýüz

b) **ý** sesini aňladýar:

چای – çay – çay

دی – deý – hijri-şemsi ýyl hasa-

موی – muý – saç, gyl

bynda 10-njy aýyň ady

گوی – guý – şar, togalak

1-nji gönükme. Täze sözleri sözlük depderiňize göçüriň we öwreniň.

2-nji gönükme. Sözleri pars elipbiýinde ýazyň.

Daneşju, nâzdik, istgah, meý, weý, ýad, seýd, daneşgah, dârs mihanäd, kar mikonäd, dur, bimarestan, maşin, doktor, boländ, amäd.

18) **ف** – **fe** çekimsiz **f** sesini aňlatmak bilen dört görnüşde ýazylýar.

Başda: **ف**

فارس – fars – pars

فارسی – farsi – pars, parsça

فرمان – färman – perman

فردا – fârda – ertir

وفا – wäfa – 1) wepa,

دفتر – dâftär – depder

2) Wepa (adam ady)

افسر – äfsär – ofiser

Ortada: **ف**

شفا – şäfa – şypa, gutulma, sagalma

سفر – säfär – sapar, syýahat

صفر – säfär – 1) aý ady, 2) has at

نفر – näfär – adam

سفید – sefid – ak

Ahyrda: ف

کیف – kif – portfel

کف – kâf – köpük

شریف – şârif – asylly, şerapatly

Aýratyn: ف

برف – bârf – gar

ظرف – zârf – gap-gaç

شرف – şâräf – abraý, hormat, şöhrat

نفت – näft – nebit

کشف – kâşf – açyş

کفگیر – kâfgir – kepgir

حرف – hârf – 1) söz, 2) harp

طرف – târäf – tarap

3-nji gönükme. Täze sözleri sözlük depderiňize göçüriň we öwreniň.

4-nji gönükme. Sözleri pars elipbiýi bilen ýazyň.

Färman, färmaýeş, târäf, etraf, sefid, bârf, näft, şâräf, şârif, näfäs, kâfş, kafi, färş, aftar, äfsun, äfsus, säfär (aý ady), säfär (gezelenç), kif, äfsär (ofiser), Färid (has at), Ýusef.

14-nji sapak

ق – gaf we ه – ha harplary

19) ق – **gaf**. Pars dilinde çekimsiz **g** sesini aňladýan bu harp dört görnüşde ýazylyar.

Başda: ق

قربان – gurban – 1) gurban,

2) has at

آقا – aga – aga, jenap

قرار – gärar – karar

Ortada: ق

مقاله – mägale – makala

مقدار – megdar – mukdar

حقیقی – hägigi – hakyky

منقار – mängar – çüňk, çokja

اقبال – egbal – ykbal, bagt

اقرار – egrar – ykrar

باقی – bagi – galan

مقیاس – mägýas – ölçeg

حقیقت – hägigät – hakykat

نقش – nägş – nagyş

Ahyrda: ق

حق – hägg – hak

رونق – rounäg – ýagty,
şöhle, ýalkym, üstünlik

خلق – hälg – 1) halk,
2) döredilen, ýaradylan

Aýratyn: ق

حقوق – hogug – 1) hukuk,
2) aýlyk

ورق – wäräg – sahypa

مشرق – mäşräg – gündo-
gar, günün dogýan ýeri

شفق – şäfäg – şapak

منجنيق – mänjänig – 1) mina-
ra, 2) daşatar

منطق – mänteg – 1) söz,
2) logika

برق – bärg – 1) elektrik,
2) ýyldyrym

غرق – gärg – gark

اتاق – otag – otag

شرق – şärg – gündogar

Bellik. Kiçi dil çekimsizi ğ sesi ýogyn aýdylmak bilen inçe aý-
dylýan گ harpyndan tapawutlanýar.

1-nji gönükme. Täze sözleri sözlük depderiňize göçüriň we öwreniň.

2-nji gönükme. Sözleri pars elipbiýinde bir setir ýazyň.

Bärg (elektrik togy), bärg (kagyz), hogug, täbäge, näfage, wägf.

20) • – **ha** harpy. Pars dilinde **ha** ýa-da **ha-ýe höwwez** (türkmen di-
linde **alehi** diýilýär) diýlip atlandyrylýan bu harp **h** we **e** seslerini aňla-
dyp gelýär. Bu harp çekimli seslerden soň gelende çekimsiz **h** sesini,
tersine, çekimsiz sesleriň soňundan gelende çekimli **e** sesini aňladyp
gelýär. • – **ha** harpyňyň dört görnüşi bolup, onuň ýazmaça we basma
görnüşleri biri-birlerinden tapawutlanýarlar.

Sözüň başynda ýazylyşy: ه. (Ýazuwda bu harp başda ه
görnüşinde ýazylýar. Ol ilki د – **dal** harpy ýaly ýazylyp başlanyp,
soňra ه görnüşiňe öwrülip ýazylýar.)

هوا – häwa – howa

هاون – hawän – soky

هجران – hejran – aýralyk

هلاک – hälak – heläk

هر – här – her

فرهنگ – färhäng – 1) mede-
niýet, 2) sözlük

هفت – häft – ýedi

هوس – hāwās – hōwes

آهن – ahän – demir

Ortada: هـ

شهر – šāhr – šäher

تهران – Tehran – Tāhran

بهار – bāhar – bahar, ýaz

Ahyrda: ه

Ýokarda belläp geçişimiz ýaly, **ه** – **ha** harpy çekimli (gysga we uzyn) seslerden soň gelende, çekimsiz **h** sesini aňladýar.

نه – noh – dokuz

به – beh – gowy

مهر – mehr – mähir

مهربان – mehreban – mähriban

به – beh – beýi (miwe)

ته – teh – teý, düýp

Çekimsiz sesleriň soňundan gelende, gysga çekimli **e** sesini aňladýar.

دسته – dāste – desse, tutawaç

خانه – hane – öý, jaý

پیاله – piýale – kāse

هفته – häfte – hepde

Aýratyn görnüşinde hem **ه** şekilinde ýazylmak bilen, edil ahyrda gelşi ýaly, çekimli sesleriň soňundan çekimsiz **h** sesini, çekimsiz seslerden soň gelende çekimli **e** sesini aňladýar.

a) Çekimli seslerden soň:

راه – rah – ýol

ماه – mah – aý

ده – deh – oba

همراه – hämrah – hemra, ýoldaş

ده – dāh – on

سیاه – siyah – gara

b) Çekimsiz seslerden soň gelende gysga aýdylýan çekimli **e** sesini aňladýar.

پنجره – pānjere – penjire,

äpişge

آتش گیره – atāşgire – atyşgir

اشاره – eşare – yşarat, alamat, bellik

پرده – pārde – perde

گوشواره – guşware – gulakhalka

3-nji gönükme. Täze sözleri sözlük depderiňize göçüriň we öwreniň.

4-nji gönükme. Sözleriň hersinden bir setir ýazyň.

هفته، ماه، دسته، شکسته، ماهواره، زنجیره، هواپیما

15-nji sapak

خ – he we ذ – zal harplary

21) خ – he harpy h sesini aňlatmak bilen dört görnüşde ýazylýar.

Başda: خ

خوب – hub – gowy

خبر – hābār – habar

خانه – hane – öý, jaý

خوراک – horak – iýmit, hörek

خر – hār – eşek

آخر – ahār – ahyr, soň

خشت – hešt – çig kerpiç

Ortada: خ

بخت – bāht – bagt

بخش – bāhşeş – sowgat

تخته – tāhte – tagta

بخش – bāhş – bölüm

تخت – tāht – tagt

Ahyrda: خ

نخ – nāh – sapak

میخ – mih – çüý

مریخ – merrih – 1) Mars

planetasy, 2) myrrih

تاریخ – tarih – taryh, sene

شیخ – şeyh – şyh, ýaşuly,

hormatly aksakgal

یخ – ýäh – buz

Aýratyn: خ

نرخ – nerh – nyrh, baha

کاخ – kah – köşk, saraý

چرخ – çärh – çarh, aýlaw, tigr

شاخ – şah – şah, buýnuz

سرخ – sorh – gyzył

خوا harp birleşmesiniň ýazuw kadasy

Pars dilinde birnäçe sözde خ harpy bilen ا – älef harpynyň

arasynda ۋ harpy gelse, waw harpy okalmaýar we ha diýlip aý-dylýar. Meselem:

خواهر – hahär – uýa, gyz
 jigi, aýal dogan
 خواستن – hastän – islemek
 خوابیدن – habidän –
 1) ýatmak, 2) uklamak
 خواننده – hanände – 1) oky-
 jy, aýdymçy
 خواربار – harbar – azyk
 önümleri

خواهش – haheş – haýyş
 خواب – hab – 1) uky,
 2) düýş
 خواندن – handän – okamak
 خوار – har – hor-homsy, har,
 hor
 خواستار – hastar – isleýän,
 oraýan

Şonuň ýaly-da خویش – hiş – öz, خوشتن – hiştän – öz,
 خویشاوند – hişawänd – özüňki, öz ýakynlaryň, öz kowum-garyn-
 daşlaryň ýaly sözlerde خ – ha we ی – ýa harplarynyň arasyndaky
 ۋ – waw harpy okalmaýar.

1-nji gönükme. Sözleri pars elipbiýinde ýazyň.

Habide, mihahänd, mihabänd, goum-o-hişan, mihanänd

2-nji gönükme. Ýokarky sözleri depderiňize göçüriň, olaryň ýazuw düzgünini öwreniň.

خواهر – hahär – gyz jigi,
 aýal dogan
 خوابیدن – habidän – ukla-
 mak, ýatmak
 خوان – han – saçak, des-
 terhan

خواب – hab – 1) uky,
 2) düýs
 خواندن – handän – 1) oka-
 mak, 2) aýdym aýtmak
 خواهش – haheş – haýyş
 خواستن – hastän – islemek

3-nji gönükme. Täze sözleri sözlük depderiňize göçüriň we öwreniň.

4-nji gönükme. خ – he harply 6 sany sözi ýazyň.

5-nji gönükme. Şekilleri meňzeş bolup, nokatlary bilen tapawutlanýan sözleriň ýazylyşyny we terjimesini öwreniň.

بہار – bāhar – bahar, ýaz
جواب – jāwab – jogap
جان – jan – jan
خار – har – tiken

نہار – nāhar – nahar
خواب – hab – uky, düýş
خان – han – han
جار – jar – jar (jar çekmek)

22) ذ – **zal** harpy د – **dal** harpy ýaly ýazylmak bilen, bir noka-dynyň barlygy bilen ondan tapawutlanýar. ذ – **zal** harpynyň iki görnüşi bar.

Özbaşdak ýazylyşy: ذ

ذره – zārre – zerre, atom,
ownuk bölek
ذات – zat – 1) zat,
2) häsiýet, 3) zandy
ذليلی – zālili – Zelili

ذکر – zekr, gaýtalamak
ذليل – zālil – zelil, ejiz, pes,
hor-homsy
ذهن – zehn – zehin

Ortada we ahyrda ýazylyşy: ذ

نذر – nāzr – sadaka
لذت – lezzāt – lezzetli
مذاق – māzag – maza, tagam

بذر – bāzr – tohum
لذیذ – lāziz – lezzetli

6-njy gönükme. Täze sözleri sözlük depderiňize göçüriň we öwreniň.

7-nji gönükme. Sözleriň hersinden bir setir ýazyň, sözlük depderiňize göçüriň we sözlük kitabyndan sözleriň terjimesini tapyp ýazyň hem-de öwreniň.

عذرخواهی، ذیل، مذکور، ذیربط، ذیقعدہ، ذرت، ذخیرہ

16-njy sapak

چ – çe we ژ – že harplary

23) چ – **çe** harpy çekimsiz چ sesini aňlatmak bilen dört hili görnüşde ýazylýar.

Başda: چ

چوب – çub – çöp, taýak
چطور – çetour – nähili
چرخ – çärh – çarh, aýlaw, tigr

چند – çänd – näçe
چیست – çist – näme

Ortada: چ

چمچه – çämçe – çemçe, susak
لچک – läçäk – ýaglyk
پیچک – piçäk – peçek, çyrmaşyk

چالچله – çelçele – garlawaç
قیچی – geýçi – gaýçy

Ahyrda: چ

مچ – moç – bilek, goşar
هیچ – hiç – hiç
پیچ – piç – tow, burum

پنج – pänj – baş
گچ – gaç – hek

Aýratyn: چ

قارچ – garç – kömelek
قوچ – guç – goç
پوچ – puç – puç, pak

قاچ – gaç – bölek
کوچ – kuç – göç

1-nji gönükme. Täze sözleri sözlük depderiňize göçüriň we öwreniň.

2-nji gönükme. Nakyllary öwreniň.

نابرده رنج گنج میسر نمی شود.

Naborde ränj gänj moyässär nämişäwäd. (Sözme-söz «Azap çek-medige baýlyk miýesser bolmaz»). – Tomus depesi gaýnamadygyň gyş gazany gaýnamaz.

کاچی به از هیچی

Kaçi beh äz hiçi. – Ýokdan gowy.

3-nji gönükme. Sözleri pars elipbiýinde ýazyň we sözlük kitabyndan terjimesini göçürüp ýat tutuň.

Çärb, çap, çay, çare, çoruk, çäsb, çämedan.

24) ژ – že. ژ harpy iki görnüşli harplardan bolup, çekimsiz ž sesini aňladýar.

Özbaşdak: ژ

ژانویه – žanwiýe – ýanwar
ژوئن – žuýän – iýun
ژاکت – žaket – žaket, kurtka
ژاله – žale – 1) sāher çygy,
2) gyraw, 3) çagba, 4) zenan ady

Ahyrda: ژ

کژدم – kăždom – içýan
مژه – može – kirpik
مژدگانی – moždegani –
buşluk
منیژه – Măniže – Maniže
(zenan ady)

ژوئیه – žuiýýe – iýul
ژilet – žilet – žilet
ژل – žel – gel (reñksiz
krem)
واژه – waže – söz

پژمرده – păžmorde – solan,
sülleren
مژده – možde – hoş habar
بیژن – Bižän – Bižen
(adam ady)

4-nji gönükme. Täze sözleri sözlük depderiňize göçüriň we öwreniň.

5-nji gönükme. Sözleriň hersinden bir setir ýazyň.

پژوهشگر، ژوئیه، ژوئن، کژدم، ژاکت، پژمرده، پژمان

17-nji sapak

ح – he we ص – sad harplary

25) ح – he harpy. Ýazylyşy taýdan ج – jim, چ – çe we خ – he harplaryna meňzäp, olardan nokat goýulmaýandygy bilen tapawutlanýan bu harp edil ه harpy ýaly h sesini aňladýar. ح – he harpynyň dört görnüşi bar.

Başda: ح

حلوا – hălwa – halwa
احوال – ähwal – hal-ýagdaý
راحت – rahät – rahat
حميد – hämid – Hamyt (has at)

حال – hal – hal-ýagdaý
حرکت – häräkät – hereket
رحيم – rähim – Rahym (has at)
حالا – hala – häzir

Ortada: حـ

سحر – sāhār – sāher
محاوره – mohawāre – gep-
leşik
محل – mähäll – ýer, orun
خوشحال – hoşhal – hoşal,
razy

محکم – mohkām – mākām
محفل – mähfāl – ýyg-
nanyşyk, toplum
لحاف – lähaf – ýorgan
محبت – mohäbbät – söýgi

Ahyrda: حـ

فتح – fāth – ýeňiş
توضیح – touzih – düşündiriş
تسبیح – täsbiḥ – 1) tesbi,
2) doga
صلاح – solh – parahatçylyk

تفریح – tāfriḥ – şatlyk, göwün
açma
تشریح – täşriḥ – düşündiriş
صالح – saleh – 1) dogruçyl,
2) Salyh (has at)

Aýratynlykda: حـ

فرح – fārāh – şatlyk
اصطلاح – estelah – adalga, termin
اصلاح – eslah – düzediş
تمساح – temsah – krokodil

1-nji gönükme. Täze sözleri sözlük depderiňize göçüriň we öwreniň.

2-nji gönükme. Sözleri pars elipbiýinde ýazyň, terjime ediň we öwreniň.

Herarät, häd, mohit, ehtheram, häräkät, hesab, hozur, hefazät, hefz, häg, hokm, hokumät.

3-nji gönükme. Nakyllary öwreniň.

از حلو حلو گفتن دهان شیرین نمی شود.

Äz «hälwa-hälwa» goftän dähan şirin nämişäwäd.

«Halwa-halwa» diýeniň bilen agyz süýjemez.

از تو حرکت، از خدا برکت.

Äz to häräkät, äz hoda bäräkät.

Herekete bereket.

4-nji gönükme. Has atlary pars elipbiýinde ýazyň.

Hämid, Hämide, Hälim, Hälime, Rähim, Rähime, Wahed, Wahe-de, Heýdär, Ähmäd, Ähäd, Häsän, Hoseýn, Mähmud, Mohämmäd.

26) **ص – sad.** Bu harp **se** we **sin** harplary ýaly çekimsiz **s** sesini aňlatmak bilen dört görnüşde ýazylýar.

Başda: **ص**

صبر – säbr – sabyr

صالح – saleh – Salyh (has at)

صادق – Sadeg – Sadyk
(has at)

صد – säd – ýüz (san)

مقصد – mägsäd – maksat

صابر – saber – 1) sabyrly,

2) Sabyr (has at)

صالحه – Salehe – Salyha
(has at)

صبح – sobh – ir, säher

أصف – Asef – Asyf (has at)

Ortada: **ص**

قصد – gäsd – maksat

مصلحت – mäslähät – maslahat

قصيده – gäside – kasyda

مصر – Mesr – Müsür

تصديق – täsdig – tassyk

محصول – mähsul – hasyl

قصر – gäsr – köşk

Ahyrda: **ص**

رقص – rägs – aýakoýun,
tans

خالص – hales – arassa,
garnuwsyz

تخلص – tähällös – edebi
lakam

حريص – häris – açgöz,
husyt

تخصص – tähässös – hünär,
ýörite

Aýratyn: **ص**

خاص – has – 1) ýörite,
2) gr. has at

قرص – gors – 1) tegelek,
2) gerdejik

مخصوص – mähsus – mah-
sus, ýörite

5-nji gönükme. Täze sözleri sözlük depderiňize göçüriň we öwreniň.

6-njy gönükme. Has atlaryň ýazuw düzgünini öwreniň.

صنم – Sänäm – Senem
حميده – Hämide – Hamyda
واحدة – Wahede – Wahyda
صمد – Sämäd – Samat
سليمه – Sälime – Selime

حميد – Hämid – Hamyt
واحد – Wahed – Wahyt
صنوبر – Sänubär – Senuber
سليم – Sälim – Selim

7-nji gönükme. Sözleri pars elipbiýinde ýazyň.

Sänubär, Saleh, hass, rägs, sabun, sändäli, nogsan, täswir, gäsd, gäsde, sähih, saheb, sobh, solh, sohbät.

18-nji sapak

ط – ta we غ – geýn harplary

27) ط – ta. Bu harp hem ت – te harpy ýaly çekimsiz t sesini aňlatmak bilen dört görnüşde ýazylýar. ط – ta harpynyň ýazylyşy ظ – za harpyna meňzeş bolup, nokat goýulmaýanlygy bilen ondan tapawutlanýar.

Başda: ط

طاوس – tawus – tawus
اطراف – ätraf – (طرف)
– tarap sözüniň köplügi) –
taraplar
طالب – taleb – isleýän,
talap edýän

Ortada: ط

قطار – gätar – otly, kerwen
مطرب – motreb – sazanda,
bagşy
قطب – gotb – polýus,
merkez

طرف – täräf – tarap
طلب – täläb – isleg, haýyş,
talap
طایفه – taýefe – taýpa
طناب – tä nab – tanap, ýüp

مطلب – mätläb – maksat,
mesele
نطق – notg – çykyş, söz
قطره – gätre – damja

Ahyrda: ط

خط – hätt – 1) hat, 2) çyzyk

شرائط – şäraýät – şertler

(شرط – «şärt» sözünüň köplügi)

ضبط – zäbt – 1) zäbt,

2) tussag, 3) ýazga geçir-mek

غلط – gälät – ýalňyş

ربط – räbt – bag, baglama, birleşme

مسلط – mosällät – eýelik edýän, erk edýän, belet, bilýän

Aýratyn: ط

شرط – şärt – şert

مربوط – märbut – degişli

مضبوط – mäzbut – 1) berk, durnukly, 2) elinden alnan

1-nji gönükme. Täze sözleri sözlük depderiňize göçüriň we öwreniň.

2-nji gönükme. Sözleri pars elipbiýinde bir setir ýazyň, terjime ediň we ýat tutuň.

Mätläb, motale'e, motalebat, täbäge, motagebät.

3-nji gönükme. Nakyly öwreniň.

هر که را طاووس باید جور هندوستان کشد.

Här ke ra tawus baýäd jour-e Hendustan keşäd.

Kime tawus zerur bolsa, ol Hindistanyň jebrini çekmeli bolar.

(Der dökmesen – zer dökmersiň).

28) غ – geýn. غ harpy hem dört görnüşli harplardan bolup,

ق – gaf harpynyň aňladýan sesi, çekimsiz ğ sesi ýaly ses aňladýar.

Başda: غ

غرب – gärb – günbatar

باغبان – bagban – bagban

غريب – gärib – ýat, gel-mişek

و غیره – wä geýre – we ş.m.

غروب – gorub – agşamara, günbatar wagty

غرق – gärg – gark (bolmak)

غیر – geýr – özge, başga

اغیار – ägýar – özgeler, başgalar

Ortada: غ

مغازه – mägaze – dükan,
magazin
مغرب – mägräb – magryp,
günbatar
سغد – sogd – Sogd, Sogdi-
ana

Ahyrda: غ

تیغ – tig – 1) tyg, 2) gylyç
بالغ – baleg – ýetişen
دریغ – dārig – puşmanlyk

Aýratyn: غ

باغ – bag – bag
تخم مرغ – tohm-e morg –
ýumurtga
داغ – dag – 1) tagma,
2) gyzgyn

مغز – mägz – 1) ýilik,
2) maňyz
مغناطیس – mägñatis – mag-
nit
نغمه – nägme – nagma,
aýdym

جیغ – jig – gykylyk, galmagal
مبلغ – mäbläg – puluň mukdary

چراغ – çerag – çyra
مرغ – morg – guş
دماغ – dämag – 1) beýni,
2) burun
زاغ – zag – garga

4-nji gönükme. Täze sözleri sözlük depderiňize göçüriň we öwreniň.

5-nji gönükme. Sözleri pars elipbiýinde ýazyň.

Dorug, gäza, gäzäl, giýab, gäräz, gorfe.

6-njy gönükme. Nakyllary öwreniň.

تا تنور داغ است نان باید پخت.

Ta tänur dag äst, nan baýäd poht. – Tamdyr gyzgynka, çöregi ýap.

انگور خوب نصیب شغال است.

Ängur-e hub näsib-e şagal äst. – Üzümiň ýagşysy şagalyň nesi-
besidir. (Gawunyň gowusyny şagal iýer).

چراغ کسی تا صبح نمی سوزد.

Çerag-e käsi ta sobh nämisuzäd.

Hiç kimiň çyrasy ertire çenli ýanmaýar. (Hiç zat hemişelik däl-
dir, baky zat ýokdur).

19-njy sapak

ث – se harplary ض – zad we

29) ض – zad harpy. ز – ze, ذ – zal harplary ýaly çekimsiz z sesini aňladýan bu harpyň hem ýazuwda dört görnüşi bar.

Başda: ض

ضرب – zärb – urgy, zarp

ضخيم – zähim – galyň

ضامن – zamän – zamun

رضا – reza – Reza (adam ady)

ضربه – zärbe – 1) urgy,

2) gram. basym

ضرر – zärär – zelel, zyýan, ýitgi

راضى – razi –razy

Ortada: ض

غضب – gäzäb – gazap, gahar

مضمون – mäzmun – mazmun

فضل – fäzl – bilim, danalyk

هضم – häzm – iýmit siňdiriş

فضولى – Fezuli – Fizuly (has at)

عضو – ozw – agza

Ahyrda: ض

مريض – mārız – syrkaw

تعويض – tä’wiz – alyş-çalyş

Aýratyn: ض

مرض – mārāz – kesel

قرض – gārız – karz

عريض – āriz – giň

نبض – nābz – puls

حوض – hous – howuz

عوض – āwāz – öwezine, ýerine, deregine

1-nji gönükme. Täze sözleri sözlük depderiňize göçüriň we olaryň terjimesini, ýazuw düzgünini öwreniň.

2-nji gönükme. Sözleri parsça ýazyň we nokatlaryň goýluşyna üns beriň.

Tar (tar), änar (nar)

Bar (ýük), baz (oýun)

Därd (agyry), dozd (ogry)

Tir (ok), tiz (ýiti)

Bähar (bahar), nāhar (günortan nahary)

Hab (uky, düýş), jāwab
(jogap)

Märd (adam), mozd (muzt)

30) ث – se harpy edil س – sin we ص – sad harplary ýaly çekimsiz s sesini aňlatmak bilen dört hili şekilde ýazylýar.

Başda: ث

ثريا – sorāýýa – 1) ýyldyz
ady, 2) Suraý (has at)
ثبوت – sobut – subutnama,
subut
كوسر – Kousär – Kōwser
(zenan ady)

Ortada: ث

مثل – mesl-e – misli, ýaly
عثمان – Osman – Osman
(has at)
تمثال – temsal – tymsal,
şekil, surat, heýkel
نسر – näsr – proza

Ahyrda: ث

بحث – bāhs – bäs, bäsleşme
مثالث – mosälläs – üçburç-
luk

Aýratyn: ث

ارث – ers – miras, galan zat
ميراث – miras – miras

ثابت – sabet – berk, durnukly
ثانيه – saniýe – sekunt
ثمر – sāmār – 1) miwe,
2) peýda
ثروت – sārswāt – baýlyk

ضرب المثل – zärbolmāsāl –
nakyl
كلثوم – Kolsum – Kulsum
(zenan ady)
مقال – mesgal – mysгал
(4,64 gram)

ثلث – sols – üçden biri
بحث – mähbäs – maslahat-
laşylmaly mesele

وارث – wares – mirasdüşer
الغياث – āl-giýas – kömek
sorap ýüzlenmek

3-nji gönükme. Täze sözleri sözlük depderiňize göçüriň we olaryň terjime-
mesini, ýazuw düzgünini öwreniň.

4-nji gönükme. Sözleriň ýazuw düzgünini öwreniň we sözleriň terjime-
sini ýat tutuň.

مثنوی – mäsñawi – mesnewi

اثر – äsär – 1) eser, 2) täsir

تأثير – tä`sir – täsir

Nakyl:

بحث – bähş – bäs, çekeleşme

آثار – asar – eserler

كثيف – käsif – hapa

حساب به مثقال، بخشش به خروار

(Häsab be mesgal, bähşeş be härwar. – Hasap mysgal bilen, peşgeş harwar bilen. Manysy: Mysgallap ýygnamasaň, köp mukdarda bagyşlap bilmersiň)

20-nji sapak

ظ – za harpy

31) ظ – za harpy. ظ – za harpy hem edil ز – ze, ذ – zal we ض – zad harplary ýaly çekimsiz z sesini aňlatmak bilen dört görnüşde ýazylýar. Bu harp diňe arap dilinden geçen sözlerde ulanylýar.

Başda: ظ

ظلم – zolm – zulum

ناظر – nazer – görýän,
gözegçi

ظهر – zohr – günortan

ظالم – zalem – zalym

وظيفة – wäzife – wezipe

ناظم – nazem – tertipleşdiriji,
düzgün-nyzama gözegçi,
serenjam beriji, adam ady

Ortada: ظ

منظور – mänzur – maksat

منظره – mänzäre – görnüş,
peýzaž

نظامی – nezami – 1) harby,
2) Adam ady

مظلوم – mäzlum – zulum
edilen

Ahyrda: ظ

تألف – täläffoz – aýdylyş

غلیظ – gäliz – goýy

حافظ – hafez – 1) goraýjy,
2) adam ady

لفظ – läfz – söz

Aýratyn: ظ

الفاظ – älfaz – sözler

ملفوظ – mälfuz – aýdylýan

1-nji gönükme. Täze sözleri sözlük depderiňize göçüriň we olaryň terjimesini, ýazuw düzgünini öwreniň.

2-nji gönükme. Has atlaryň ýazuw düzgünini öwreniň.

ظریف – Zärif – Zarif (adam ady)	ظریفه – Zäriife – Zarifa (zenan ady)
رضوان – Răzwan – Ryz- wan (adam ady)	رضا – Reza – Ryza (adam ady)
فاضل – Fazel – Fazyl (adam ady)	ضیا – Ziýa – Zyýa (adam ady)
	آذر – Azär – Azer (aýyň ady)

3-nji gönükme. Öz atlaryňyzy we familýalaryňyzy mugallymyň kömegi bilen pars harplarynda dogry ýazmagy öwreniň.

Görkezme çalyşmalary (ضمایر اشاره – Zämaýer-e eşare)

edit bu – hämin – همین	bu – in – این
edit ol – häman – همان	ol – an – آن
ol ýerde – anja – آنجا	bu ýerde – inja – اینجا

4-nji gönükme. Görkezme çalyşmalaryny sözlük depderiňize göçüriň, olaryň ýazylyşyny we okalyşyny öwreniň.

21-22-nji sapaklar

ع – eýn harpy

32) ع – eýn. ع – eýn harpy diňe arap dilinden pars diline geçen sözlerde ulanylýar we pars dilinde bu harpy anyk bir ses bilen aňladyp bolmaýar. Ýazuwda ع – eýn harpy dört görnüşde ýazylýar. Ol غ – geýn harpy ýaly ýazylýar we ondan diňe nokat goýulmaýandygy bilen tapawutlanýar.

Başda: ع

عادت – adät – adat

عطر – ätr – atyr

Ortada: ع

نعل – nä'l – nal

عباس – Äbbas – Apbas (adam
ady)

معلوم – mä'lum – mälim

معروف – mā'ruf – belli
معلم – mo'ällem – mugallym

Ahyrda: ع

سمع – šäm' – šem
وسيع – wäsi' – giň

Aýratyn: ع

نوع – nou' – görnüş
انواع – änwa' – görnüşler
ممنوع – mämnu' – gadagan

معدن – mā'dän – magdan

منع – män' – gadagan

موضوع – mouzu' – tema
دفاع – defa' – gorama

Ýokarda belläp geçişimiz ýaly, ع – eýn harpyny aňladýan belli bir ses bolmaýanlygy üçin, ol, esasan, ses hadysalaryna eýedir.

1) ع – eýn harpy uzyn aýdylýan a, u, i çekimlilerinden we ou diftongynyň önünden gelende, şol sesleriň uzyn aýdylýandygyny görkezýär.

a) ا – älef harpynyň önünden gelende: a sesini aňladýar.

عالم – alem – alym
عالى – ali – ýokary
عاقبت – agebät – soňy,
ahyry

عالم – aläm – älem
عادى – adi – sada, ýönekeý,
adaty
عاشق – aşeg – aşyk

b) و – waw harpynyň önünden gelende u sesini aňladýar.

عود – ud – 1) saz guralynyň ady, 2) hoşboý ysly agaç
عور – ur – ýalaňaç
عودسوز – udsuz – ud ýakylýan (tüsseledilýän) gap

ç) ى harpynyň önünden gelende i sesini aňladýar:

عيسى – Isa – Isa (adam ady)
عيسوى – isawi – isaýy
عيسويان – Isawiýan – isaýylar

1-nji gönükme. Täze sözleri sözlük depderiňize göçüriň we olaryň terjimelerini, ýazuw düzgünini öwreniň.

2-nji gönükme. ع – eýn harpy ʾ – älef harpynyň önünden gelende
 ʾ – älef harpynyň uzyn a çekimlisini aňladýandygyny
 görkezýär. Şu kada boýunça sözleri pars elipbiýinde ýa-
 zyň, olaryň ýazuw düzgünini we terjimesini öwreniň.

Nusga: عاچ – aj – pil süňki

... – adät – adat	... – amel – ýerine ýetiriji
... – moawen – orunbasar	... – ali – ýokary
... – adel – adyl	... – moadel – ýerine, öwezine
... – ar – aýyp, kemçilik	... – ajez – ejiz

II) ع – eýn harpy arap dilinden pars diline giren birnäçe sözler-
 de gysga aýdylyan ä, e, o seslerini hem aňladyp bilýär. Bu ses ha-
 dysasyny ýazuwda hereketler (astyn, üstün) bilen aňlatmak mümkin.

a) Gysga ä sesini aňladyşy.

عرب – äräb – arap	عرق – äräg – 1) der, 2) arak
عمل – ämäl – iş, amal	علف – äläf – ot
علاج – äläj – 1) alaç,	عقل – ägl – akyl
2) keselden bejeriş	عزيز – äziz – eziz
عدد – ädäd – san	

b) Gysga e sesini aňladyşy.

عيد – eýd – baýram,	عيب – eýb – aýyp
baýramçylyk	عبرت – ebrät – nusga, sapak
علم – elm – alym	اعداد – ä'dad – sanlar
عدد – ädäd – san	عينک – eýnäk – äýnek
عشق – eşg – yşk, söýgi	

ç) Gysga o sesini aňladyşy:

عضو – ozw – agza	عمر – omr – ömür
عمق – omg – çuň, çuňňur,	عذر – ozr – ötünç
ymyk	عمده – omde – esasy, iň
عهده – ohde – borç, wezipe	ähmiýetli
عثمان – Osman – Osman	عمر – Omär – Omar (adam
(adam ady)	ady)

III) **ع** – **eýn** harpy söz ortasynda gelende hem gysga aýdylýan **ä, e, o** seslerini aňladyp bilýär, ýöne onuň anyk haýsy gysga çekimsizi aňladýandygyny görkezýän ses kanuny ýok. Söz ortasynda gelen **ع** – **eýn** harpy okalanda ses az-kem säginýär we transkripsiýada apostrof (') bilen aňladylýar. Ol harpyň haýsy sesi aňladýandygyny görkezmek üçin degişli hereketi (astyn, üstün) ulanmak mümkin.

Gysga **ä** sesini aňladyşy:

تعاليم – tä'lim – tälim, taglym
تعريف – tä'rif – taryp

اعلا – ä'la – beýik, ýokary,
agla

Gysga **e** sesini aňladyşy:

شعر – şe'r – şygyr, goşgy
نعمت – ne'mät – nygmat

فعل – fe'l – iş, hereket, işlik
معمار – me'mar – heýkeltaraş

Gysga **o** sesini aňladyşy:

شعله – sho'le – şöhle
شعبه – sho'be – bölüm

معتبر – mo'täbär – ygtybarly
لعاب – lo'ab – syrça

Arap dilinden pars diline giren sözlerde **ع** – **eýn** harpy sözün ortasynda ýazylmak bilen, dürli hili aýdylýan iki çekimliniň yzly-yzyna gelmegine getirýär.

معلم – moällem – mu-
gallym
ساعت – saät – sagat
سعيد – säid – bagtly, Säid
(has at)

شعار – shoar – şygar
سعادت – seadät – bagtlylyk
ساعى – sai – erjel, tutanýer-
li

IV) **ع** – **eýn** harpy arap dilinden pars diline giren birnäçe sözleriň soňundan hem gelýär. Şeýle ýagdaýda **ع** – **eýn** harpy önünden gelýän ses bilen uýgunlaşýar ýa-da düýbünden okalmaýar.

ارتفاع – ertefä' – belentlik
شروع – şoru' – başlangyç
نفع – näf' – nep, peýda

دفاع – defa' – gorag
ممنوع – mämnu' – gadagan

Arap dilinden pars diline giren, soňlary **ع – eýn** sesi bilen gutaran käbir sözler ses taýdan pars sözleriniň käbirine meňzeşräk okalsa-da, olar başga-başga manylarda ulanylýar. Ýokarda ýatlaýşymyz ýaly, arap sözleriniň soňundan gelen **ع – eýn** harpy okalmasa-da, ol ýerde sesiň kesilýändigini, ýagny sähinilýändigini mälimdir.

Arapça:

زرع – zär' – 104 sm-e deň
bolan uzynlyk ölçegi

دفع – däf' – yzyna gaýtar-
mak, dep bolmak

منع – män' – gadagan

زر – zär – gyzyl, altyn, tylla

دف – däf – dep (saz guraly)

من – män – men (at çalyşma)

نو – nou – täze

نوع – nou' – görnüş

1-nji gönükme. Täze sözleri sözlük depderiňize göçüriň we olaryň terjimesini, ýazuw düzgünini öwreniň.

2-nji gönükme. Sözleri pars elipbiýinde ýazyň we sözleri öwreniň.

Nusga: شعله – şo'le – şöhle

mä'ruf – tanyml, belli

mä'na – many

mä'lum – mälim

şo'be – bölüm

mä'lum – mälim

ýä'ni – ýagny

bä'd – soň, soňra

jä'be – guty, gapyrjak

3-nji gönükme. Sözleri pars elipbiýinde ýazyň. Yzly-yzyna gelen gysga çekimlileriň ýerine **ع – eýn** harpyny ýazyň.

Nusga: ساعت – saät – sagat

mäaş – aýlyk haky, zähmet
haky

moaleje – bejergi

mäaref – magaryf

moawen – orunbasar

moaf – boşadylan, azat
edilen

moaýene – anyklama, göz-
den geçirme

mäaden – magdanlar

4-nji gönükme. Has atlaryň ýazuw düzgünini öwreniň.

عمر – Omär – Omar

على – Ali – Aly

عثمان – Osman – Osman

عارف – Aref – Aryf

رنا – Rā’na – Ragna

عزت – Ezzāt – Yzzat

عادل – Adel – Adyl

نعمت – Ne’māt – Nygmat

عاطفه – Atefe – Atyfa

سعادت – Sā’adāt – Sagadat

عباس – Äbbas – Abbas

عقل – Agel – Akyl

عاطف – Atef – Atyf

23-nji sapak

Goşmaça ýazuw belgileri

– täşdid belgisi

Türkmen dilinde **emma**, **hemme** ýaly sözlerde çekimsiz sözleriň goşalandyrylyp aýdylyşyna meňzeş dil hadysasy pars dilinde hem bar. Şeýle sözler ýazylanda goşalanýan çekimsiziň ýokarsyndan – **täşdid** belgisi goýulýar.

نفاش – näggaş – nakgaş

تجار – tojjar – täjirler

جبار – Jäbbar – Jepbar

خرات – härrat – agaç ýonuujy

بزاز – bäzzaz – mata satyjy

رسم – rässam – suratkeş

نجار – näjjar – agaç ussasy

خیاط – häýýat – geým tikiji

– hämze belgisi

Arap dilinden pars diline geçen sözlerde ulanylýan bu belgi, esasan, üç ýagdaýda gabat gelyär. – **hämze** belgisi – **älef** harpynyň üstünden goýlanda apostrofyň hyzmatyny ýerine ýetirmek bilen **ä** çekimlisini aňladýar.

تأخير – tä’hir – gijä gal-maklyk

تأليف – tä’lif – (kitap we ş.m.) ýazmak, düzmek

مأیوس – mä’ýus – umytsyz, aljyraňly

رأس – rä’s – baş, kelle

تأسيس – tä’sis – esaslandyрма

تأكيد – tä’kid – nygtamak, tekrarlamak

تأثير – tä’sir – täsir

رأى – rä’ý – 1) ses, 2) pikir

a) – **hämze** belgisi arap dilinden geçen birnäçe sözlerde – **älef** harpynyň üstünde goýulmak bilen goşalanýan **ä** çekimlisini aňladýar.

تأسف – tä’äsof – gynanç

تأمل – tä’ämmol – pikirilenme

b) ء – **hämze** belgisi و – **waw** harpynyň ýa-da dişiň üstünde goýlanda şol ýerde sesiň az-kem säginýändigini aňladýar.

رئيس – räis – başlyk

مؤلف – moällef – ýazar, awtor

قراأت – gäraät – okama

مؤدب – moäddäb – edepli

مؤسسە – moässese – edara

1-nji gönükme. Täze sözleri sözlük depderiňize göçüriň we olaryň terjimesini, ýazuw düzgünini öwreniň.

◌ – **tänwin belgisi**

Arap dilinden pars diline birnäçe tänwinli hal sözleri geçipdir. Ol sözlerde tänwin belgisi ۱ – **älef** harpynyň üstünden goýlup **än** sesini aňladýar. Bu hili sözlere **tenwin hallar** diýilýär.

مثلاً – mäsälän – meselem

حتماً – hätmän – hökman

شخصاً – şähsän – hut özüne, özi

أقلاً – ägällän – hiç bolmanda

عموماً – omumän – umuman

معمولاً – mä’mulän – adatça

رسماً – rasmän – resmi

تقريباً – tägribän – takmynan

گörnüşde

عادتاً – adätän – adatça

◌ – **sokun belgisi**

Sokun belgisi (köne türkmen ýazuwynda **säkin** diýilýär) haýsy harpyň ýokarsyndan goýulsa, şol harpdan soň hiç hili gysga çekimli-niň artdyrylmaýandygyny, ýagny şondan soň hiç hili hereketiň (as-tyn, üstün) ýokdugyny aňladýar. Meselem, sözleri dogry okamak üçin sokunyň we hereketleriň hyzmatyna üns beriň.

مَلَكْ – mäläk – perişde

مَالِكْ – malek – şa, patyşa

مُلْكْ – molk – mülk

2-nji gönükme. Täze sözleri sözlük depderiňize göçüriň we olaryň terjimesini, ýazuw düzgünini öwreniň.

Şemsi we kamary harplary (حروف شمسی و قمری – Horuf-e şämsi wä gämäri)

حرف – härf – 1) harp, 2) söz حروف – horuf – harplar
شمس – şäms – gün قمر – gämär – aý

Arap dilinde bar bolan 28 harpyň 14 sanysy şemsi (gün) we 14 sanysy kamary (aý) harplarydyr.

Şemsi (gün) harplary (حروف شمسی – Horuf-e şämsi)

ت، ث، د، ذ، ر، ز، س، ش، ص، ض، ط، ظ، ل، ن

Bu harplar diliň uýy bilen aýdylýarlar. Arap dilinden pars diline geçen birnäçe sözde we söz düzüminde arap dilinde anyklyk aňladýan ال artikli ulanylýar. ال artikli bilen ulanylan sözlerde ال artikliniň soňundan gelýän sözün birinji harpy şemsi (gün) harplaryndan haýsy-da bolsa biri gelse, ال al artikliniň l sesi özünden soňky ses bilen uýgunlaşýar (assimilleşýär).

الشمس – äş-şäms – gün

السلام عليكم – äs-sälam äleýkom – salamäleýkim

والسلام عليكم – wä äleýkom äs-sälam – waleýkimessalam

ديوان لغات الترك – Diwan-e logät ät-tork – Türki sözleriň diwany
(Mahmyt Kaşgarlynyň belli sözlüginin ady)

فارغ التحصيل – faregottähsil – okuwy tamamlan

Kamary (aý) harplary (حروف قمری – Horuf-e gämäri)

ا، ب، ج، ح، خ، ع، غ، ف، ق، ك، م، و، ه، ي

ال artikli bilen arap dilinden pars diline geçen sözlerde ال artikliniň soňundan gelýän söz kamary harplarynyň haýsy-da biri bolsa, ال artikli arap dilinde al görnüşinde aýdylsa-da, pars diline geçende söz düzümlerinde käbir ses üýtgeşmelerine sezewar bolmak bilen, köplenç, «ol» diýlip okalýar.

طرفة العين – tārfātoleýn – göz açyp-ýumýança (tarpa-taýyn)

ذو القرنين – Zolgärneýn – Zülkarneýn, iki şahly (Iskender Zülkarneý-niň lakamy)

ذو الفقار – Zolfägar – Zülpikar (Hezreti Alynyň gylyjynyň ady. Terjimesi: oňurgany ikä bölýän)

محكمة المغتين – muhakimatolmugateýn – Iki dili deňeşdirme (Alyşir Nowaýynyň türk we pars dilleri deňeşdirip ýazan kitabynyň ady)

ال artikli sada sözlerde **äl** şeklinde aýdylýar:

الان – äl'an – häzir

الجبر – äljäbr – algebra

الغرض – älgäräz – elgaraz, gysgaça

الجوع – älju – açlyk

الامان – äl-aman – elaman,

«ýazygymy öt» diýip ýal-barmak

البتة – älbätte – elbetde

القصة – älgesse – elkyssa, gysgaça

الحذر – älhäzär – elheder, habardar bol

الحفيظ – Älhäfiz – älhepus (Allanyň bir ady)

الحمد لله – älhämdolellah – alhamdililla, hudaýa şükür

Pars elipbiýine mahsus bolan käbir häsiýetli aýratynlyklar

1. Pars dilinde bir sesi aňladýan iki, üç ýa-da dört harp-da bolup biler. Meselem:

T – ط، ت

H – ح، ه

S – ص، س، ث

Z – ظ، ض، ز، ذ

G – ق، غ

«Eger **z** sesini aňlatmak üçin dört sany harp ulanylman, olardan biri ulanylsa, ýazuw üçin amatly bolmazmydy?» diýen sowal ýüze çykmagy mümkin, ýöne şol harplaryň pars dilinde birmeňzeş sesi aňlatsa-da, olar arap dilinde biri-birinden tapawutly aýdylýan dürli seslerdir. Meňzeş ses aňladýan bolsalar-da, biriniň ýerine beýleki harp ýazylsa, düýbünden başga many çykýar.

Meselem:

ض – ضليل – zälil – ýalňyş-
ýan, ýoluny ýalňyşan

حيات – ت – häýat –
ýaşaýyş, dirilik

غريب – غ – gärib – gel-
mişek, ykmanda

قربت – غ – gorbät, ýat
ülke, ýat ýer

ذ – ذليل – zälil – ejiz, pese
düşen

حياط – ط – häýat – haýat,
howly

قريب – ق – gärib – garyn-
daş, ýakyn hossar

قربت – gorbät – ýakyn,
golaý

2. Pars elipbiýinde ulanylýan 8 harp diňe arap sözleri üçin häsiýetlidir.

ث – se, ح – he, ص – sad, ض – zad, ط – ta, ظ – za, ع – eýn,
ق – gaf.

3. Dört harp diňe pars sözleri üçin häsiýetli bolup, arap sözlerinde ulanylmaýar:

پ – p, چ – çe, ژ – že, گ – gäf.

1-nji gönükme. Täze sözleri sözlük depderiňize göçüriň we olaryň terjimelerini, ýazuw düzgünini öwreniň.

2-nji gönükme. Birmeňzeş okalýan, dürli manyly 5 sany söz ýazyň.

است – Äst habarlyk goşulmasy (Feel-e räbti-ýe äst)

Pars dilinde است – äst habarlyk goşulmasy ýerine ýetirýän hyzmaty taýýndan türkmen dilindäki -dyr/-dir, -dur/-dür habarlyk goşulmalaryna gabat gelýär. Meselem:

این قلم است – in gälām äst – bu ruçkadyr
آن کتاب است – an ketab äst – ol kitapdyr
آن مداد است – an medad äst – ol galamdyr
آن کلاس است – an kelas äst – ol synpdyr
آن اتاق است – an otag äst – ol otagdyr

Türkmen dilinde -dyr/-dir, -dur/-dür goşulmalarynyň basym kabul etmeýşi ýaly, pars dilinde hem است – äst habarlyk goşulmasy basym kabul etmeýär we basym است – äst habarlyk goşulmasynyň öňünden gelen sözün iň soňky bognuna düşýär.

آن گچ است – an gāç äst – ol hekdir
این کاغذ است – in kagāz äst – bu kagyzydyr
این دفتر است – in dāftār äst – bu depderdir
آن خطکش است – an hātkeş äst – ol çyzygyçdyr
این دانشیار است – in daneşýar äst – bu mugallymydyr (ýokary okuw mekdebiniň mugallymy)
آن دانش آموز است – an daneşamuz äst – ol okuwçydyr
این آموزگار است – in amuzgar äst – bu mugallymydyr (orta mekdebiň mugallymy)

است – äst habarlyk goşulmasynyň ýazuw düzgüni we okalyş kadalary

1) است – äst habarlyk goşulmasynyň öňünden gelýän sözün soňky harpy dört görnüşli çekimsiz harplaryň haýsy-da bolsa biri bilen

gutarýan bolsa, است – **äst** habarlyk, goşulmasy, köplenç, aýry ýazylýar.

این است – in äst – budur

آن است – an äst – oldur

کتاب است – ketab äst – kitapdyr

قلم است – gäläm äst – ruçkadyr

Pars dilinde hut şeýle ýagdaýda است – **äst** habarlyk goşulmasynyň öňünden gelýän söz bilen goşulyp ýazylýan ýagdaýlaryna hem gabat gelinýär, است – **äst** habarlyk goşulmasynyň başyndaky **ا** – **älef** harpy ýazuwda düşürilýär we galan bölegi öňündäki söz bilen goşulyp ýazylýar.

اینست – inäst – budur

آنست – anäst – oldur

کتابست – ketabäst – kitapdyr

قلمست – gälämäst – ruçkadyr

است – **äst** habarlyk goşulmasy çekimsiz sesleriň soňundan gelende **ا** – **älef** harpynyň **ä** sesi hemişe saklanýar.

2) است – **äst** habarlyk goşulmasynyň öňünden gelýän sözün soňky harpy **a**, **u** çekimli sesleri bilen gutaran bolsa, ýazuwda iki hili ýagdaýda gabat gelýär.

a) است – **äst** habarlyk goşulmasynyň başky **ا** – **älef** harpy ýazuwda düşürilýär we okalmaýar, galan bölegi öňündäki söz bilen goşulyp okalýar.

a sesi:

این مرد داناست – in märe dana-st – ol adam danadyr

آن پاست – an pa-st – ol aýakdyr

آن بناست – an bäre-na-st – ol binadyr

آن دریاست – an däre-ya-st – ol deňizdir

u sesi:

این آهوست – in ahu-st – bu keýikdir

این پسر دانشجوست – in pesär daneşju-st – bu oglan talypdyr

آن گردوست – an gerdu-st – ol hozdur

آن موست – an mu-st – ol saçdyr, gyldyr

b) است – **äst** habarlyk goşulmasy hiç hili özgerişe sezewar edil-män, şol durşuna ulanylanda hem ýalňyş hasap edilmeýär. Meselem:

این مرد دانا است – in märe dana äst – bu adam danadyr

این آهو است – in ahu äst – bu keýikdir

3) است – **äst** habarlyk goşulmasynyň öňünden gelyän sözün soňky **i** sesi bilen tamamlanýan bolsa, edil ýokardaky ýagdaý ýaly aýry-da, goşulyp-da ýazylyp bilner.

a) Aýry ýazylyşy:

این ماهی است – in mahi äst – bu balykdyr

این کشتی است – in keşti äst – bu gämidir

آن صندلی است – an sändäli äst – ol oturgyçdyr

آن بخاری است – an bohari äst – ol peçdir

b) Goşulyp ýazylyşy (köne ýazgylarda şeýle hem ulanylypdyr):

این ماهیست – in mahi-st – bu balykdyr

این کشتیست – in keşti-st – bu gämidir

آن صندلیست – an sändäli-st – ol oturgyçdyr

4) است – **äst** habarlyk goşulmasynyň öňünden gelyän sözün soňy **e** sesi bilen gutarýan bolsa, است – **äst** habarlyk goşulmasy hiç hili özgerişe sezewar bolman, şol durşuna ulanylyar.

این خانه است – in hane äst – bu öýdür

آن پرنده است – an pärände äst – ol guşdur

این بچه است – in bächçe äst – bu çagadyr

آن گوینده است – an guýände äst – ol alypbaryjydyr

5) است – **äst** habarlyk goşulmasy که – **ke** – kim? چه – **çe** – näme? sorag çalyşmalarynyň نه – **nä** – däl ýokluk aňladýan modal sözünüň soňundan goşulanda aşakdaky şekilde ulanylyar.

که است – ke äst däl-de کیست – kist – kimdir?

Gepleşik dilinde: کیه – kiye – kim? چیه – çیه – näme?

چه است – çe äst däl-de چیست – çist – nämendir?

نه است – ne äst däl-de نیست – nist – däl-dir

6) **äst** habarlyk goşulmasynyň öňünden gelýän söz **ou** diftongy bilen gutarsa **äst** – **äst** habarlyk goşulmasy şol durşuna-da, **ä** – **ä**lefsiz-de ýazylyp bilner.

a) Şol durşuna ýazylyşy:

راهرو است – rahrou äst –

koridordyr (däliz)

جو است – jou äst – arpadyr

نو است – nou äst – täzedir

پیشرو است – pişrou äst –

öñdebaryjdyr

b) **äst** habarlyk goşulmasyndaky **ä** – **ä**lef harpynyň gal-dyrylyp ýazylyşy.

راهروست – rahrou-st –

koridordyr

جوست – jou-st – arpadyr

نوست – nou-st – täzedir

پیشروست – pişrou-st – öñde-

baryjdyr

1-nji gönükme. Täze sözleri sözlük depderiňize göçüriň we öwreniň.

2-nji gönükme. Sözlemleri pars elipbiýinde ýazyň we sözlemleri türkmen diline terjime ediň.

Diwar sorh nist, sefid äst. Aman kargär nist, dehgan äst. In kist? In pezeşk äst. An kist? An daneşýar äst. In çist? In gol äst. Gol sorh äst. An çist? An däftär äst, ketab nist. Ketab bäd nist, hub äst. In pesär daneşju-st. An dohtär daneşju nist, daneşamuz äst. Kagäz siýah nist, sefid äst.

3-nji gönükme. Sözlemleri göçüriň we türkmen diline terjime ediň.

این کیست؟ این دانشیار است. این دانشجوست. این دانش آموز است. آن کیست؟ آن مرد کارگر است. آن مرد کشاورز است. آن پزشک است. آن نقاش است. آن دفتر است. آن دفترچه است. آن کتابچه است. این چیست؟ این جوست، گندم نیست. آن دیوان است. این درخت کوچک نیست، بزرگ است. مراد دهقان نیست، کارگر است.

Tekst

این اتاق است. اتاق بزرگ، تمیز و روشن است. آن راهرو است. راهرو دراز و وسیع است. این سردار است. آن مراد است. سردار پزشکی است. مراد مهندس است. پزشک عاقل است. مهندس ماهر است. این دریا است. آن رودخانه است. دریا آبی است. رودخانه نیلگون است. این روزنامه است. روزنامه جالب است. آن کتاب است. کتاب جدید است. این دختر است. دختر زیبا است. آن پسر است. پسر کوچک است.

Sözlük

آن – an – ol	این – in – bu
اتاق – otag – otag	راهرو – rahrou – koridor,
وسیع – wäsi – giň	däliz
پزشک – pezeşk – lukman	مهندس – mohändes – inžener
ماهر – mäher – ussat	عاقل – agel – akyllly
دریا – därýa – deňiz	رودخانه – rudhane – derýa
آبی – abi – asman reňk	بزرگ – bozorg – uly
روزنامه – ruzname – gazet	نیلگون – nilgun – asman
جدید – jädid – täze	reňk, açyk gök reňk
زیبا – ziba – owadan	جالب – jaleb – gyzykly
کوچک – kuçek – kiçi	دختر – dohtär – gyz
سردار – Särdar – Serdar	پسر – pesär – oglan

1-nji gönükme. Täze sözleri sözlük depderiňize göçüriň.

2-nji gönükme. Köp nokadyň ýerine degişli reňk aňladýan sypatlary ýazyň we sözlemleri türkmen diline terjime ediň.

این دفتر ... است. این قلم ... است. این کاغذ ... است. این مداد ... است. این پارچه ... است. این کیف ... است. این دیوار ... است. ... آن دیوار ... نیست، ... است. این گل ... نیست، ... است. آن لباس ... نیست، ... است. این برگ ... است، ... نیست.

3-nji gönükme. Teksti sesli okaň we terjime ediň.

آن چيست؟ آن كيف است. كيف قهوه ای رنگ است.
آن چيست؟ آن پيراهن است. پيراهن آبی رنگ است.
آن چيست؟ آن پارچه است. پارچه هم آبی رنگ است.
آن چيست؟ آن قلمدان است. قلمدان قهوه ای رنگ است.
اين کيست؟ اين پسر دانش آموز است. آن مرد دانشيار است.
آن کيست؟ آن زن پزشک است. اين خانم گوينده است.
آن خانم کيست؟ آن خانم آموزگار است.
آن آقا کيست؟ آن آقا راننده است.

Sözlük

رنگ – räng – reňk	كيف – kif – portfel
پيراهن – pirahän – köýnek	پارچه – parçe – mata
قلمدان – gälämdan – galamdan	خانم – hanom – hanyım
آقا – aga – aga	راننده – ranände – sürüji
هم – häm – hem	پس – päş – soň, soňra

27-nji sapak

Görkezme çalyşmalary (Zämaýer-e eşare – ضمائر اشاره)

Pars dilinde görkezme çalyşmalaryna ضمائر اشاره – zämaýer-e eşare ýa-da جانشین های اشاره – janeşinha-ýe eşare diýilýär.

ضمير – zämir – çalyşma	ضمائر – zämaýer – çalyş-
جانشین – janeşin – çalyşma	malar
اشاره – eşare – görkezme	جانشین ها – janeşinha – ça-
	lyşmalar

a) Golaýdaky predmetleri görkezmek üçin türkmen dilindäki **bu, şu** görkezme çalyşmalaryna **این** – in çalyşmasy ulanylýar. Meselem:

این میز – in miz – bu stol این دختر – in dohtär – bu gyz

این پسر – in pesär – bu oğlan

این مرد – in märe – bu adam

این زن – in zän – bu aýal

b) Uzakdaky predmetleri görkezmek üçin türkmen dilindäki **ol, şol** görkezme çalyşmalaryna derek **آن – an** görkezme çalyşmasy ulanylýar. Meselem:

آن کارگر – an kargär – ol işçi

آن دهقان – an dehgan – ol

آن درخت – an deräht – ol

daýhan

agaç

آن گل – an gol – ol gül

آن پنجره – an pänjere – ol

سردار – Särdar – Serdar

penjire

ç) Anyk predmetleri, wakalary, hadysalary görkezmek üçin **این – in – bu**, **آن – an – ol** görkezme çalyşmalarynyň öňünden **هم – häm** baglaýjysy artdyrylýar. Bu ýagdaýda **این** çalyşmasynyň **ا – älef** harpy düşürilýär, **آن** çalyşmasynyň hem **آ – älef** harpynyň üstündäki (~) mädde belgisi galdyrylyp, galan bölerkler goşulyp ýazylýar.

این = همین – hämin – edil şu

آن = همان – häman – edil şol

Meselem:

همین روز – hämin ruz –

edil şu gün

همان مرد – häman märe –

edil şol adam

همان کیف – häman kif –

edil şol portfel

همین جا – hämin ja – edil şu

ýer

همان کتاب – häman ketab –

edil şol kitap

1-nji gönükme. Görkezme çalyşmasyna degişli täze sözleriň hemmesine است – äst habarlyk goşulmasyny ulanyp söz düzümlerini ýazyň. Olaryň ýazuw düzgünini we okalyşyny öwreniň.

2-nji gönükme. Sözlemleri pars diline terjime ediň.

Bu kimdir? Bu adam işçidir. Ol adam işçi dälär, daýhandyr. Ol kimdir? Ol talypdyr, ol okuwçydyr. Bu gyz talyp dälär, okuwçydyr. Bu aýal işçi dälär, lukmandyr. Ol nämedir. Ol güldür. Gül gyzyldyr. Bu gül gyzyldälär, akdyr.

28-nji sapak

Sorag sözlemi

Pars dilinde sorag sözlemleri iki hili ýol bilen aňladylýar:

- 1) Sorag äheňi bilen;
- 2) Sorag çalyşmalarynyň kömegi bilen.

1. Sorag äheňi bilen aňladylyşy.

Bu hili sorag sözlemlerinde sorag maksady bilen ulanylýan sözün soňky bogny güýçli basym bilen we sorag äheňi arkaly aýdylýar. Sorag äheňi bilen ýasalan sorag sözlemleri ýazuwda habar sözlemlerine meňzeş bolýar. Meselem:

آین گل است؟ – In gol äst? – Bu gülmi?

آین گل سرخ است؟ – In gol sorh äst? – Bu gül gyzylymy?

آن درخت است؟ – An deräht äst? – Ol daragtmy?

آن درخت بلند است؟ – An deräht boländ äst? – Ol daragt beýikmi?

Bu şertinde ýasalan sorag sözlemleriniň önünden آیا – **aýa (-my, -mi)** sorag goşulmasynyň ýa-da **eýsem** sözünüň manysynda ulanylýan söz) ýa-da مگر – mägär – **meger** sözleri hem ulanylyp bilner. Meselem:

آیا این برگ است؟ – Aýa in bärg äst? – Bu ýaprakmydyr?

مگر این برگ سبز رنگ است؟ – Mägär in bärg säbz räng äst? – Bu ýaprak ýaşylmydyr?

Sorag sözlemineň jogaby iki hili ulanylýar

a) Sorag sözleminde aňladylýan pikir ykrar edilýän bolsa, jogap sözlemineň önünden türkmen dilindäki **hawa** sözüne derek بلی – **bäli**, بله – **bäle**, آری – **ari**, آره – **are** sözleriniň haýsy-da bolsa biri getirilýär.

– آیا دفتر سفید است؟

- بلي، دفتر سفید است.
- مگر، این دفتر هم سفید است؟
- بلي، آن دفتر هم سفید است.

- Aýa, däftär sefid äst? (Eýsem, depder akmydyr?)
- Bäli, däftär sefid äst. (Hawa, depder akdyr.)
- Mägär, in däftär häm sefid äst? (Meger, bu depder hem akmydyr?)
- Bäli, an däftär häm sefid äst. (Hawa, ol depder hem akdyr.)

b) Sorag sözleminde aňladylýan many sözlemiň jogabynda inkär edilýän bolsa, pars dilinde jogap sözleminiň öňünden türkmen dilindäki **ýok** sözüne derek ulanylýan **نه** – **nä** (gepleşik dilinde), **heýr** ýa-da **خير** – **heýr** sözleriniň haýsy-da bolsa biri, sözlemiň soňunda bolsa türkmen dilindäki **däl**, **däldir** sözleriniň manysyndaky **نیست** – **nist** sözi ulanylýar.

- آیا این مداد سیاه است؟
- خیر، آن مداد سیاه نیست، قرمز است.
- مگر این مداد هم قرمز است؟
- نه، آن مداد قرمز نیست، کبود است.

- Aýa, in medad siyah äst? (Eýsem, bu galam garmydyr?)
- Näheýr, an medad siyah nist, germez äst. (Ýok, ol galam gara däldir, gyrmyzydyr.)
- Mägär, in medad häm germez äst? (Meger, bu galam hem gyrmyzydyr?)
- Nä, an medad germez nist, käbud äst. (Ýok, ol galam gyrmyzy däldir, gökdür.)

2. Sorag sözlemleri sorag çalyşmalaryny ulanmak bilen hem ýasalyp bilinýär.

- | | |
|----------------|-------------------|
| ؟ ke – kim? | ؟ kist – kimdir? |
| ؟ çe – näme? | ؟ çist – nämedir? |
| ؟ çe käsi äst? | ؟ çe käsi – kim? |
| – kimdir? | ؟ ku – hany? |

چه چیز؟ – çe çiz – nâme?	چه چیز است؟ – çe çiz äst – nâmedir?
چند؟ – çänd – nâçe?	
چه جور؟ – çejur – nâhili?	چطور؟ – çetour – nâhili?
کی؟ – key – haçan?	چگونه؟ – çegune – nâhili?
کدام؟ – kodam – haýsy?	کجا؟ – koja – nire?

Tekst

اینجا کجاست؟ اینجا کلاس است. این کلاس بزرگ و روشن است. دیوار کلاس بلند و سفید است. در این کلاس چه چیزهایی هست؟ در این کلاس میز، صندلی، نیمکت، گچ، کهنه پاره و تخته سیاه هست؟ تخته سیاه کجاست؟ تخته سیاه روی دیوار است. میز بزرگ است؟ بلی، میز بزرگ و سیاه است. نیمکت هم بزرگ است؟ خیر، نیمکت بزرگ نیست. آیا صندلی بزرگ است؟ خیر، صندلی بزرگ نیست، صندلی کوچک است. آیا آن دفتر سفید است؟ بلی، آن دفتر سفید است. آیا آن کیف سفید است؟ خیر، آن کیف سفید نیست، سیاه است.

Sözlük

روشن – rouşän – ýagty	دیوار کلاس – diwar-e kelas
روی دیوار – ru-ýe diwar – diwaryň ýüzi	– synp diwary
صندلی – sändäli – oturgyç	میز – miz – stol
در – dâr – 1) gapy, 2) wagt-orun düşümiň goşulmasy	نیمکت – nimkât – 1) parta, 2) oturgyç

1-nji gönükmе. Teksti sesli okaň we dilden terjime ediň.

این چیست؟ این کیف است. کیف چه رنگ است؟ کیف قهوه ای رنگ است. آیا مداد قرمز رنگ است؟ خیر، مداد کبود رنگ است. آن چیست؟ آن کتاب است. بلی، آن کتاب است. کتابچطور است؟ کتاب خوب است. آن دفتر است. آن دفتر سفید است. این کیست؟ این آقاراننده است. آن زن پزشک است. مادرم آموزگار است. قربان آموزگار است. او در دبستان است.

2-nji gönükme. Soraglara parsça jogap beriň.

این چیست؟ آن چیست؟ اینجا کجاست؟ دانشیار کجاست؟ این قلم چه رنگ است؟ آن مداد چه رنگ است؟ کلاس چطور است؟ در کلاس چه چیزها هست؟ منزل چطور است؟ در منزل چه چیزها هست؟ در کلاس چند دانشجو هست؟ آن دفتر چه رنگ است؟ این پارچه چه رنگ است؟ آن پارچه آبی رنگ است؟ بلی، آن پارچه آبی رنگ است.

3-nji gönükme. Soraglaryň hem tassyk edýän, hem inkär edýän jogap-laryny beriň.

آیا این زن کارگر است؟ آیا آن زن هم کارگر است؟ این کلاس روشن است. آن کلاس بزرگ است؟ لباس آبی رنگ است؟ این مرد دانشیار است؟

29-njy sapak

Sorag çalyşmalarynyň many taýdan bölünişleri

1) Adama degişli sorag çalyşmalary:

کی؟ – ki – kim? چه کسی؟ – çe kâsi – kim?

2) Zatlara degişli:

چه؟ – çe – näme? چه چیز؟ – çe çiz – näme?

3) Adama we zatlara degişli:

کجا – koja – nirede? کو – ku – hany?

کدام – kodam – haýsy?

4) Sypatlar we işlikler üçin soraglar:

چطور – çetour – nähili? چه جور – çe jur – nähili?

چگونه – çegune – nähili?

5) Mukdar bildirýän düşünjeler üçin.

چقدر – çegädr – näçe? چه اندازه – çe endaze – näçe?

6) Işin, hadysanyň sebäbini anyklaşdyrmak üçin ulanylýan soraglar:

بچه علت – beçe ellät –
näme sebäpli?

بچه دلیل – beçe dälil –
nähili delile görä?

برای چه – beraýe çe –
näme üçin?

بچه سبب – beçe sebäb –
näme sebäpli?

چرا – çera – näme üçin?

7) San bilen baglanyşykly düşüňjeleri anyklamak üçin.

چند – çänd – näçe?

8) Wagt we zaman düşüňjelerinde:

کی – key – haçan?

چه زمانی – çe zämani –
haýsy zaman?

چه وقت – çe wägt – haýsy
wagt?

چه موقع – çe mouge – näwagt?

9) Mekan, orun bildirýän düşüňjeler üçin:

کجا – koja – nire? nirede?

1-nji gönükme. Sözlemleri türkmen diline terjime ediň.

این خانم کیست؟ این خانم دانشیار است. آن آقا کیست؟ آن آقا آموزگار است. آن پسر کیست؟ آن پسر دانشجو است. آن دختر کیست؟ آن دختر هم دانشجویست. این دختر دانش آموز است. این کاغذ چه رنگ است؟ آن کاغذ سفید است. آن جوهر چه رنگ است؟ آن جوهر قرمز رنگ است. آن مرکب چه رنگ است؟ آن مرکب سیاه است. آیا این سر قلم است؟ بلی، این سر قلم است. قلم چطور است؟ قلم بلند است. کلاس چطور است؟ کلاس روشن و تمیز است.

Sözlük

گچ – gäç – hek

مرکب – moräkkäb – tuş,

syýa

تخته سیاه – tähtesiýah – ýa-

zuw tagtasy

خطکش – hätkeş – çyzgyç

جوهر – jouhär – syýa

تخته پاک کن – tähtepakkon –

esgi

سر قلم – särgäläm – pero

پرگار – pärgar – sirkul

2-nji gönükme. Täze sözleri depderiňize göçüriň we olaryň ýazuw düzgünini öwreniň

3-nji gönükme. Sözlemleri pars diline terjime ediň.

Bu näme? Bu kitap. Bu ruçka. Bu galam. Bu galam garadyr. Ol galam gara däl, gökdür. Ol nämedir? Ol ýazuw tagtasy. Ol esgi. Ol hek. Ol ruçka. Ol pero. Pero täze. Ol otag. Otag ýagty we tämiz. Bu çyzgyç. Ol sirkul. Bu kim? Bu adam lukman. Ol adam lukman däl, mekdep mugallymy. Bu aýal işçi. Ol aýal işçi däl, daýhan. Bu adam daýhan däl, sürüji.

30-njy sapak

At çalyşmalary

ضمایر شخصی – zämaýer-e şähsi ýa-da

جانشین های شخصی – janeşinha-ýe şähsi

Pars dilinde atlaryň ýa-da at ornunda gelen sözleriň ýerini çalşyryp ulanyp bolýan sözlere at çalyşmalary diýilýär. Olar şulardan ybaratdyr.

Birlik san (مفرد – mofräd)

1. من – män – men
2. تو – to – sen
3. او، وی – u , weý – ol

Köplük san (جمع – jām’)

1. ما – ma – biz
2. شما – şoma – siz
3. آنها، آنان، ایشان – anha, anan, išan – olar

Düşündirişlerden görnüşi ýaly, 3-nji ýöňkemäniň birligi üçin او – u we وی – weý ýaly iki söz ulanylýar, ýöne او – u çalyşmasy وی – weý çalyşmasyndan has köp işledilýär we edebi dilde-de, gepleşik dilinde-de işjeň ulanylýar. وی – weý at çalyşmasy gepleşik dilinde ulanylmaýar.

3-nji ýöňkemäniň köplügini bildirýän **anha** – آنان – **anan**, **an** – **an** at çalyşmalaryndan **an** – **an** çalyşmasy gepleşik dilinde ulanylmaýar, edebi dilde hem diňe janly zatlary aňladýan ýagdaýynda selçeňräk gabat gelýär.

Tekst

او کارگر نیست، معلم است. آیا این فنجان است؟ نخیر، آن فنجان نیست، استکان است. آن استکان نیست، لیوان است. آیا این گلدان است؟ نخیر، آن گلدان نیست، دوات است. دوات چه رنگ است؟ دوات قهوه ای رنگ است. این بشقاب است؟ نخیر، این بشقاب نیست، کاسه است. آیا این هم کاسه است؟ خیر، آن کاسه نیست، پیاله است. این پیاله است؟ خیر، آن پیاله نیست، جام است. این قاشق است. بلی، آن قاشق است. این هم قاشق است؟ خیر، آن قاشق نیست، چنگال است. آیا این سماور است؟ خیر، آن سماور نیست، کتری است. این کتری نیست، قوری است. پس این چیست؟ این نعلبکی است. این کفگیر است؟ نخیر، آن کفگیر نیست، آبکش است. آیا این هم آبکش است؟ نخیر، آن آبکش نیست، ملافه است. این دیگ است. آن دیگدان است. آن تاوه است. این سینی است. آیا این هم سینی است؟ نخیر، آن سینی نیست، لگن است.

Sözlük

راننده – ranānde – sürüji
معلم – moallem – mekdep
mugallymy
استکان – estekan – bulgur
گلدان – goldan – güldan
بشقاب – boşgab – tarelka
پیاله – piýale – kase
قاشق – gaşog – çemçe
سماور – sämawär – se-mawar
قوری – guri – çäýnek
کفگیر – käfgir – kepgir

کوشا – kuşa – erjel
فنجان – fenjan – çay, kofe
üçin
لیوان – liwan – bulgur
دوات – dawat – syýa gaby
کاسه – kase – jam
جام – jam – meý bulgury
چنگال – çangal – çarşak
کتری – ketri – kitir
نعلبکی – nä'lbäki – bulguryň
aşagyna goýulýan kiçijek
tarelka

آبكش – abkeş – süzgüç,
çolpy
ديگ – dig – gazan
تاوله – tawe – taba, saç

ملاقه – mälage – susak
ديگدان – digdan – tagan
سينى – sini – mejime
لگن – lägän – legen

1-nji gönükme. Teksti pars diline terjime ediň.

Bu nämedir? Bu çemçedir. Ol hem çemçemi? Ýok, ol çemçe däl-dir, susakdyr. Bu kepgirdir. Ol kepgir däl, çarşak. Bu gazandyr. Ga-zan garadyr. Ol tagandyr. Bu çäýnekdir. Bu hem çäýnekmidir? Ýok, ol çäýnek däl, kitirdir. Ol jamdyr. Bu jam däl, tarelkadyr. Ol gül-dandyr. Güldan nähili reňklidir? Güldan mawy reňklidir.

2-nji gönükme. Sözleri pars elipbiýi bilen ýazyň.

Torkämänestan, Eşgabad, şähr, ziba, paýtaht, şen, şenzar, käwir, kuh, Gärägom, kanal, därýä, därýäçe, mase.

31-nji sapak

Habarlyk kategoriýasy

Habarlyk kategoriýasy üç usul bilen aňladylýar:

1. است – **äst** habarlyk goşulmasynyň kömegi bilen;
2. هست – **häst** işliginiň kömegi bilen;
3. Habarlyk goşulmalarynyň kömegi bilen.

1. Geçen sapaklarda است – **äst** habarlyk goşulmasynyň ulanylyşy bi-len tanşypdyk.

2. Habarlyk kategoriýasynyň هست – **häst** işligi bilen aňladylyşy:

هست – **häst** işligi türkmen diline iki hili terjime edilýär.

1) «Bar bolmak» manysynda.

Ýöňkeme مفرد – mofräd – birlik san جمع – jām’ – köplük san

1. هستم – hästäm – bardyryn هستيم – hästim – bardyrys

2. هستى – hästi – barsyň هستيد – hästid – barsyňyz

3. هست – häst – bar هستند – häständ – bardyrlar

من آنجا هستم. تو در اتاق هستی. او در گروه هست. ما در کوچه هستیم. شما اینجا هستید. آنها در ساختمان هستند.

1-nji gönükme. Sözlemleri türkmen diline terjime ediň.

تو کجا هستی؟ من اینجا هستم. در بازار سیب، انگور، زردالو هست. در خیابان چراغ هست. در کلاس دانشجو هست. در کوزه آب هست. اینجا کتاب هست. اینجا دو دانشجو هست. در کلاس دانشیار هست.

Sözlük

بازار – bazar – bazar
انگور – ängur – üzüm
خیابان – hiýaban – köçe
آبدان – abdan – howuz

سیب – sib – alma
زردالو – zärdalu – erik
چراغ – çerag – çyra

2-nji gönükme. Sözlemleri pars diline terjime ediň.

Synpda ýazuw tagtasy bar. Synp arassa we ýagty. Köçede çyra bar. Köçe ýagtydyr, garaňky däldir. Öýde kakam bar, ejem aşhanada. Bu ýerde galam, ruçka, depder bar.

Sözlük

پدرم – pedäräm – kakam
تاریک – tarik – garaňky

مادرم – madäräm – ejem
آشپزخانه – aşpāzhane –
aşhana

2) هست – häst habarlyk goşulmasy türkmen dilindäki -dyr, -dir, -dur, -dür goşulmalarynyň manysynda ulanylýar.

Doly şekilinde هست – häst habarlyk goşulmasy ýöňkemedede üýtgedilip ulanylýar. Bu ýagdaýda 3-nji ýöňkemäniň birlik sany است – äst habarlyk goşulmasy bilen aňladylýar.

مفرد – mofräd – birlik san

من کارگر هستم – män kargär hästäm – men işçidirin
تو کارگر هستی – to kargär hästi – sen işçisiň
او کارگر است – u kargär äst – ol işçidir

جمع – jām' – köplük san

ما کارگر هستیم – ma kargär hästim – biz işçidiris

شما کارگر هستید – şoma kargär hästid – siz işçisiñiz

آنها کارگر هستند – anha kargär häständ – olar işçidirler

هست – **häst** habarlyk goşulmasynyň doly şekiliniň ýöňkemedede üýtgeýşini bilmek üçin aşakdaky galyby öwrenmeli.

من (دانشجو، کارگر، پزشک، آموزگار) هستم – Hästäm

تو (دانشجو، کارگر، پزشک، آموزگار) هستی – Hästi

او (دانشجو، کارگر، پزشک، آموزگار) است – Äst

ما (دانشجو، کارگر، پزشک، آموزگار) هستیم – Hästim

شما (دانشجو، کارگر، پزشک، آموزگار) هستید – Hästid

آنها (دانشجو، کارگر، پزشک، آموزگار) هستند – Häständ

Eger 3-nji ýöňkemäniň birliginde است – **äst** sözüne derek
هست – **häst** sözi ulanylsa, ol diňe **bar** manysyny aňladýar. Meselem:

در کلاس دانشیار هست. – Okuw otagynda mugallym bar.

دانشیار در کلاس است. – Mugallym okuw otagyndadyr.

3-nji gönükme. هست – **häst** habarlyk goşulmasynyň iki manysyny-da ulanyp mysal ýazyň.

4-nji gönükme. Soraglara jogap beriň.

– آیا این مرد دانشیار است؟

– آیا ما دانشجو هستیم؟

– مگر آنها آموزگار هستند؟

– آیا احمد در کلاس است؟

– آیا دانشجویان در کلاس هستند؟

هست – häst habarlyk goşulmasynyň gysga şekili

(Zämaýer-e mottäsäl be esm) – ضمائر متصل با اسم)

Habarlyk kategoriýasynyň aňladylyşynyň üçünji usuly habarlyk goşulmalarynyň kömegi bilen ýasalýar.

هست – **häst** sözi kategoriýasynyň gysga şekilinde ulanylman, ol goşulma görnüşinde ýöňkeme bilen üýtgeýän atlaryň

ýa-da at hyzmatyny ýerine ýetirip gelýän sözleriň soňundan degişli goşulmalaryň goşulmagy bilen ýasalýar.

a) Çekimsiz sesleriň soňundan goşulmalar goşulýar.

جمع	مفرد
äm – م	im – يم
i – ى	id – يد
äst – است	änd – ند

کارگر – *işçi* sözüniň ýöňkemedä üýtgeýşi:

مفرد	جمع
من کارگرم – män kargäräm – men işçidirin	ما کارگریم – ma kargärim – biz işçidiris
تو کارگری – to kargäri – sen işçidersiň	شما کارگرید – şoma kargärid – siz işçidersiňiz
او کارگر است – u kargär äst – ol işçidir	آنها کارگرند – anha kar- gäränd – olar işçidirler

کیست؟ – kist? – kimdir?, چيست؟ – çist – nämedir?, نیست؟ – nist
– däl sözleri hem ýöňkemedä ýokardaky görnüşde üýtgeýärler.

Meselem: کیست؟ – kimdir?

مفرد	جمع
من کیستم؟ – män kistäm? – men kimdirin?	ما کیستیم؟ – ma kistim? – biz kimdiris?
تو کیستی؟ – to kisti? – sen kimdirstiň?	شما کیستید؟ – şoma kistid? – siz kimdirstiňiz?
او کیست؟ – u kist? – ol kimdir?	آنها کیستند؟ – anha kiständ? – olar kimdirler?

نیست – nist – ýok, däl

من نیستم – män nistäm – men däldirin, ýokduryn

تو نیستی – to nisti – sen däldirsiniň, ýokdursyň

او نیست – u nist – ol däldir, ýokdur

ما نیستیم – ma nistim – biz däldiris, ýokdurys

شما نیستید – şoma nistid – siz dälirsiniňiz, ýokdursyňyz
 آنها نیستند – anha niständ – olar dälir, ýokdur

5-nji gönükme. Sözlemleri türkmen diline terjime ediň

من کیستم؟ من دانشجو هستم. او کارگر است. ما دانش آموز هستیم. من
 کارگرم. تو کیستی؟ تو کارگری. تو دانشجو هستی. تو دانش آموز
 هستی. تو دهقان هستی. او کیست؟ او کارگر است. او دانشجو است. او
 دانش آموز است. او دهقان است.

b) a, u çekimlilerini aňladýan و we ¹ harplaryndan soň ýöňkeme
 goşulmalary goşulýarlar.

جمع	مفرد
یم – ýäm	یم – ýim
ی – ýi	ید – ýid
است – äst	یند – ýänd

دانا – dana – dana

من دانایم – män dana-ýäm – men danadyryn
 تو دانایی – to dana-ýi – sen danadyrsyň
 او دانا است – u dana-st – ol danadyr
 ما داناییم – ma dana-ýim – biz danadyrys
 شما دانایید – şoma dana-ýid – siz danadyrsyňyz
 آنها دانایند – anha dana-ýänd – olar danadyrlar

دانشجو – daneşju – talyp

من دانشجویم – män daneşju-ýäm – men talypdyryn
 تو دانشجویی – to daneşju-ýi – sen talypdyrsyň
 او دانشجوی است – u daneşju-st – ol talypdyr
 ما دانشجوییم – ma daneşju-ýim – biz talypdyrys
 شما دانشجویید – şoma daneşjuýid – siz talypdyrsyňyz
 آنها دانشجویند – anha daneşjuýänd – olar talypdyrlar

Bellik. Iki sany ی – ýe harpy ýanaşyk gelende birinji ý sesini

aňladýan **ی** – **ýe** harpynyň ýerine **ء** – **hämze** belgisiniň ýazylýan ýerleri hem bolýar.

Meselem:

تو دانشجوئی – to daneşju-ýi

ما دانشجوئیم – ma daneşju-ým

شما دانشجوئید – şoma daneşju-ýid

ç) **e** – **ه** sesi bilen gutaran sözleriň soňundan ýöňkeme goşulmalary artdyrylýar.

جمع	مفرد
ام – äm	ایم – im
ای – i	اید – id
است – äst	اند – änd

نویسنده – newisände – ýazyjy

من نویسنده ام – män newisände-äm – men ýazyjydyryn

تو نویسنده ای – to newisände-i – sen ýazyjydyrsyň

او نویسنده است – u newisände äst – ol ýazyjydyr

ما نویسنده ایم – ma newisände-im – biz ýazyjydyrys

شما نویسنده اید – şoma newisände-id – siz ýazyjydyrsyňyz

آنها نویسنده اند – anha newisände-änd – olar ýazyjydyrlar

6-njy gönükme. Sözleri doly we gysga şekilde ýöňkemedä üýtgediň.

راننده، کوشا، پزشک، آموزگار.

32-nji sapak

Sanlar (اعداد – Ä' dad)

Mukdar sanlar (اعداد مقداری – Ä' dade-e megdari)

Pars dilinde mukdar sanlar zatlaryň sanyny (mukdaryny) aňlatmak bilen, aşakdaky görnüşde ýazylýar:

Birlikler:

یک – ýek – 1

دو – do – 2

۳ – سه – se – 3	۴ – چهار – çähar – 4
۵ – پنج – pänj – 5	۶ – شش – şeş – 6
۷ – هفت – häft – 7	۸ – هشت – häşt – 8
۹ – نه – noh – 9	۱۰ – ده – däh – 10

Pars dilinde nokat nol (0) belgisini aňladýar. Meselem:

۲۰ – بیست – bist – 20

Mukdar sanlar, edil türkmen dilinde bolşy ýaly, atlaryň önünden gelýär.

چهار کتاب – çähar ketab – dört kitap

پنج روز – pänj ruz – baş gün

Pars dilinde 11-den 19-a çenli sanlarda ilki birlik sanlar, soň onluklar getirilýär. Sanlar çepden saga ýazylyar.

۱۱ – یازده – ýazdäh – 11	۱۲ – دوازده – dāwazdäh – 12
۱۳ – سیزده – sizdäh – 13	۱۴ – چهارده – çähardäh – 14
۱۵ – پانزده – panzdäh – 15	۱۶ – شانزده – şanzdäh – 16
۱۷ – هفده – hefdäh – 17	۱۸ – هیجده – hijdäh – 18
۱۹ – نوزده – nuzdäh – 19	۲۰ – بیست – bist – 20

Mysallardan görnüşi ýaly, 20-ä çenli sanalanda ilki birlik sanlar getirilip, ده – däh – 10 sözi olardan soň getirilýär. چهل – çehel sözi hem gepleşikde چل – çel diýlip aýdylýar.

Pars gepleşik dilinde, edebi dilden tapawutlylykda, چهارده – çähardäh sözi çardäh, پانزده – panzdäh sözi punzdäh, شانزده – şanzdäh sözi şunzdäh ýaly aýdylýar.

Onluklar:

۱۰ – ده – däh – 10	۲۰ – بیست – bist – 20
۳۰ – سی – si – 30	۴۰ – چهل – çehel – 40
۵۰ – پنجاه – pänjah – 50	۶۰ – شصت – şäst – 60
۷۰ – هفتاد – häftad – 70	۸۰ – هشتاد – häştad – 80
۹۰ – نود – nāwād – 90	۱۰۰ – صد – säd – 100

Ýüzlükler:

۲۰۰ – دو یست – dewist – 200	۳۰۰ – سیصد – sisäd – 300
۴۰۰ – چهار صد – çäharsäd – 400	۵۰۰ – پانصد – pansäd – 500
۶۰۰ – ششصد – şeşsäd – 600	۷۰۰ – هفتصد – häftsäd – 700
۸۰۰ – هشتصد – häštsäd – 800	۹۰۰ – نهصد – nohsäd – 900

20-den ýokary sanlarda ilki uly sanlar (onluklar, ýüzlükler, müňlükler...), soňra kiçi sanlar ýazylyar. Olar söz bilen ýazylanda, arasynda **waw** harpy ýazylyp, okalanda **o** diýlip okalýar. Söz bilen däl-de, sanlaryň özi ýazylanda olaryň arasyndan hiç hili harp ýa-da belgi artdyrylmaýar. Meselem:

۲۱ – bist-o ýek – 21	بیست و یک
۲۲ – bist-o do – 22	بیست و دو
۱۰۱ – säd-o ýek – 101	صد و یک
۱۲۱ – säd-o bist-o ýek – 121	صد و بیست و یک
۱۹۹۱ – ýek hezar-o nohsäd-o năwäd-o ýek – 1991	یک هزار و نهصد و نود و یک
۹۱ – năwäd-o ýek – 91	نود و یک
۱۷۲ – säd-o häftad-o do – 172	صد و هفتاد و دو
۱۹۹۵ – hezar-o nohsäd-o năwäd-o păn – 1995	هزار و نهصد و نود و پنج
۲۳۴۶ – do hezar-o sisäd-o çehel-o şeş – 2346	دو هزار و سیصد و چهل و شش

Müňlükler:

۱۰۰۰ – ýek hezar – 1000	یک هزار
۲۰۰۰ – do hezar – 2000	دو هزار
۳۰۰۰ – se hezar – 3000	سه هزار

1-nji gönükme. Birden ona çenli mukdar sanlary ýazyň.

1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10.

2-nji gönükme. Sanlary pars dilinde sesli okaň.

55, 15, 25, 978, 17, 18, 175, 186, 999, 567, 122, 422, 225, 417, 414, 315, 301, 92, 88, 83, 99, 10, 321, 466, 2002, 20, 50.

Wagt ölçegleri we pasyl atlary

فصل – fäsl – pasyl

بهار – bāhar – bahar

تابستان – tabestan – tomus

پائیز – payız – gūýz

زمستان – zemestan – gys

سال – sal – ýyl

ماه – mah – aý

هفته – häfte – hepde

روز – ruz – gün

ساعت – sa’ät – sagat

دقیقه – dägige – minut

ثانیه – saniýe – sekunt

3-nji gönükme. Ýokarky sözleri sözlük depderiňize göçüriň we öwreniň.

4-nji gönükme. Sanlary parsça san bilen ýazyň.

5, 6, 9, 7, 6, 15, 12, 19, 18, 17, 25, 36, 66, 101, 203, 25, 250, 260, 266, 1951, 1999, 2001, 2002, 1991, 65, 77, 86, 85, 1001, 1011, 1111, 1112.

5-nji gönükme. Ýokardaky gönükmedäki sanlary ilki parsça san bilen, soňra parsça harplar bilen ýazyň.

6-njy gönükme. Gepleşigi sesli okaň we türkmen diline terjime ediň.

گفتگو

– یک سال چند ماه است؟

– یک سال دوازده ماه است.

– آنها کدام ماهها اند؟

– ژانویه، فوریه، مارس، آوریل، مه، ژوئن، ژوئیه، اوت، سپتامبر، اکتبر، نوامبر، دسامبر.

– یک سال چند روز است؟

– یک سال صد و شصت و پنج روز است.

– یک ماه چند روز است؟

- يك ماه سی یا سی و یک روز است. ماه فوریه بیست و هشت روز و گاهی بیست و نه روز است.
- یک هفته چند روز است؟
- یک هفته هفت روز است.
- یک ماه چند هفته است؟
- یک ماه چهار هفته است.
- یک فصل چند ماه است؟
- یک فصل سه ماه استیک.
- سال چند فصل است؟
- یک سال چهار فصل است.
- آنها کدام فصلها اند؟
- بهار، تابستان، پاییز و زمستان.

33-nji sapak

Tertip sanlar (اعداد ترتیبی) – Ä'dad-e tärтіbі

Pars dilinde tertip sanlar yzygiderliligi, tertibi aňladýarlar we usullar bilen ýasalýarlar.

1. Mukdar sanlaryň soňundan **om** – م goşulmasynyň goşulmagy bilen:

چهار – çähar – dört	چهارم – çäharom – dördünji
پنج – pänj – baş	پنجم – pänjom – başınji
بیست و پنج – bist-o pänj –	بیست و پنجم – bist-o pänjom
ýigrimi baş	– ýigrimi başınji

Şu goşulmaly tertip sanlar atlaryň soňundan getirilýär:

کلاس پنجم – başınji synp	ردیف ششم – altynjy hatar
سال چهارم – dördünji ýyl	اتاق دهم – ikinji otag
بار دوم – ikinji gezek	کوچه یکم – birinji köçe

2. Mukdar sanlaryň soňuna **omin** – مین goşulmasyny goşmak bilen:

پنجمین – pänjomin –	هشتمین – häştomin –
başınji	sekizinji

شش – şeşomin –
altynjy
هفت – häftomin –
ýedinji

نه – nohomin –
dokuzynjy
ده – dähomin –
onunjy

Şu goşulmaly tertip sanlar atlaryň öňünden getirilýärler:

پنجمین کلاس – başynji synp

ششمین ردیف – altynjy hatar

چهارمین سال – dördünji ýyl

دهمین اتاق – onunjy otag

دومین بار – ikinji gezek

اولین کۆچه – birinji köçe

Tertip sanlar barada käbir bellemeli kadalar:

1) **Ikinji** we **üçünji** diýen sanlar iki hili ulanylýar:

دوم – dowwom – دویم – doýýom

سوم – sewwom – سویم – seýýom

Bu sanlaryň ikinji görnüşi seýrek ulanylýar. Sanlaryň iki görnüşinde-de basym **م – om** goşulmasyna düşýär.

2) Anyk bir şahs ýa-da zat barada gürrüň edilende tertip sanlaryň soňundan **ی – i** harpy artdyrylýar.

یکمی – ýekomi – birinji, başky

اول – äwwäli – birinji, başky

دومی – dowwomi – ikinjisi

سومی – sewwomi – üçünjisi

3) Pars dilinde **نخست – nohost**, **اول – äwwäl**, **آخر – ahär** sözleriniň soňundan **ین – in** goşulmasynyň goşulmagy bilen hem tertip sanlar ýasalýar.

نخست – nohost – baş, bir

نخستین – nohostin – birinji

اول – äwwäl – ilki

اولین – äwwälin – birinji, ilkinji

آخر – ahär – soň

آخرین – ahärin – soňky

1-nji gönükme. Mukdar sanlary tertip sanlar görnüşinde parsça ýazyň we türkmen diline terjime ediň.

21, 34, 567, 1 439, 9 546, 89 342, 156 739, 9 128 462.

2-nji gönükme. Mukdar sanlary tertip sablar görnüşinide parsça okaň we ýazyň.

5, 6, 9, 7, 6, 15, 12, 19, 18, 17, 25, 36, 66, 101, 203, 25, 250, 260, 266, 1951, 1999, 2001, 2002, 1991, 65, 77, 86, 85, 1001, 1011, 1111, 1112.

3-nji gönükme. Soraglara parsça jogap beriň.

یک هفته از چند روز عبارت است؟ یک ماه از چند هفته عبارت است؟
یک ماه از چند روز عبارت است؟ یک روز از چند ساعت عبارت است؟
یک ساعت از چند دقیقه عبارت است؟ یک دقیقه از چند ثانیه عبارت است؟

4-nji gönükme. Sözlari sözlük depderiňize göçüriň we öwreniň.

زیر – zir – aşak

پائین – paýin – aşak

بالا – bala – ýokary

جلو – jelou – öň, gabat

پیش – piş – ýany, öňi

پشت – pošt – yz, arka, geriş,

وسط – wäsät – orta, ara

ýeňse

رو – ru – ýüz, üst

پهلو – pählu – ýan, gapdal

34-nji sapak

Ezafet (اضافه) – ezafe ýa-da اضافت (ezafet)

اضافت – **ezafet** arap sözi bolup, pars dilinde *artdyrmak, goşmak, üstüni doldurmak* ýaly manylary aňladýar. *Ezafet* eýelik düşümiň hyzmatyny ýerine ýetirýän, aýyklanýan söz bilen aýyklaýjy agzalaryň arasyndaky sintaktik baglanyşykdyr. Türkmen dilinde *meniň kitabym, Amanyň kakasy* ýaly söz düzümlerinde ilki aýyklaýjy agza, soňra aýyklanýan söz gelyän bolsa, pars dilinde ezafetli söz düzümlerinde, onuň tersine, ilki aýyklanýan söz **مضاف** – **mozaf**, soňra aýyklaýjy agza **مضاف الیه** – **mozafoneleýh** getirilýär. Meselem:

کتاب من – ketab-e män – meniň kitabym

پدر آمان – pedär-e Aman – Amanyň kakasy

Ezafet birleşmesiniň ýazuw düzgüni

1) **اضافت** – ezafet birleşmesinde birinji sözüň, ýagny aýyklanýan sözüň soň çekimsiz ses bilen gutarsa, ýazuwda aýyklanýan,

ýagny birinji sözün soňundan hiç hili ezafet belgisi görkezilmeýär. Şeýle söz düzümleri okalanda aýyklanýan sözün soňundan gysga e sesi artdyrylyp okalýar. Meselem:

ديوار خانه – diwar-e hane – öýüň diwary

پایتخت ترکمنستان – paýtäht-e Torkämänestan – Türkmenistanyň paýtagty

Bellik. Başlangyç okuw ýazgylarynda käte aýyklanýan sözün soňundan gysga e sesini aňladýan زیر – **zir** (astyn) belgisi goýulýar.

Meselem:

وطن ما – Wätän-e ma – biziň Watanymyz

گل سرخ – gol-e sorh – gyzyl gül

Ezafet belgisini aňladýan gysga e sesi basym kabul etmeýär.

2) Aýyklanýan sözün soňy uzyn aýdylýan **a, u** çekimlileri bilen gutarsa, ýazuwda aýyklanýan sözün soňundan ى harpy artdyrylýar we **ýe** diýlip okalýar. Meselem:

هوای دریا – häwa-ýe därýa – deňiz howasy

پای فیل – pa-ýe fil – piliň aýagy

دانشجوی دانشگاه – daneşju-ýe daneşgah – uniwersitetiň talyby

بوی گل – bu-ýe gol – gülüň ysy

روی زیبا – ru-ýe ziba – owadan ýüz

3) Aýyklanýan sözün, ýagny birinji sözün soňy ى – **ýa** çekimlisi bilen gutarsa, ýazuwda hiç hili ezafet belgisi artdyrylmasa-da, okalanda aýyklanýan sözün soňundan **ýe** sesi artdyrylyp okalýar. Meselem:

ماهی طلا – mahi-ýe täla – tylla balyk

کشتی دریا – keşti-ýe därýa – deňiz gämisi

صندلی راحتی – sändäli-ýe rahäti – kreslo

4) Aýyklanýan sözün soňy **e** çekimlisi bilen gutarsa, ýazuwda aýyklanýan sözün soňundaky **ه** – **ha-ýe häwwäz** harpynyň üstündäki **ء** – **hämze** belgisi **ýe** diýlip okalýar.

a) آشیانه بلبول – aşýane-ýe bolbol – bilbiliň höwürtgesi

لانه مور – lane-ýe mur – garynjanyň hini

خانه زنبور – hane-ýe zämbur – aryňnyň öýi

b) آشیانه ی بلبول – aşýane-ýe bolbol – bilbiliň höwürtgesi

لانه ی مور – lane-ýe mur – garynjanyň hini

خانه ی زنبور – hane-ýe zämbur – aryňnyň öýi

5) Aýyklanýan sözün soňy **ou** goşa çekimlileri bilen gutarsa, ezafet birleşmelerinde çekimsiz **w** sesine öwrülýärler we edil soňlary çekimsiz ses bilen gutaran sözler ýaly ulanylýarlar. Meselem:

جلو دانشگاه – jelow-e daneşgah – uniwersitetiň öňi

راهرو دراز – rahrow-e deraz – uzyn koridor

1-nji gönükme. Sözleri sözlük depderiňize göçüriň we ýat tutuň.

پدر – pedär – kaka

خانه – hane – öý, jaý, hana

ترکمنستان – Torkämänestan

– Türkmenistan

هوا – häwa – howa

فیل – fil – pil

دانشگاه – daneşgah –

uniwersitet

منظره – mänzere – görnüş

دیوار – diwar – diwar

پایتخت – paýtäht – paýtagt

وطن – wätän – Watan

پا – pa – ayak

دانشجو – daneşju – talyp

بو – bu – ys

زیبا – ziba – owadan

رو – ru – ýüz

2-nji gönükme. Nakyllary öwreniň.

دوست همه کس دوست هیچ کس است.

Dust-e häme kās dust-e hiç kās äst.

(Hemmäniň dosty hiç kimiň dosty.)

عقل سالم در بدن سالم است.

Ägl-e salem dār bādān-e salem äst.

(Sagdyn akyl sagdyn bedendedir.)

3-nji gönükme. Sözlemleri türkmen diline terjime ediň.

كجاست ؟

قالی كجاست؟ قالی وسط اتاق است. چار پایه كجاست؟ چار پایه پشت میز است. قلم كجا است؟ قلم و مداد روی میز است. پس دفتر و كتاب كجاست؟ دفتر و كتاب هم روی میز است. خطكش كجاست؟ خطكش توی كشو میز است. سبد كجا است؟ سبد زیر میز است. آینه كجاست؟ آینه روی میز است. دستمال و رویمال كجاست؟ دستمال و رویمال توی كيف است. حوله كجاست؟ حوله پشت صندلی راحتی است. شانه كجاست؟ شانه جلو آینه است.

Sözlük

ميز – miz – stol

سبد – säbäd – sebet

آینه – aýine – aýna

رویمال – ruýmal – ýaglyk,
uly ýaglyk

چار پایه – çarpaýe – oturgyç

كشو – keşou – çeker

دستمال – dästmal – elýaglyk

شانه – şane – darak

حوله – houle – elsüpürgiç

قالی – gali – haly

4-nji gönükme. Sözlemleri parsça ýazyň we terjime ediň.

Sabun koja-st? Sabun tu-ýe jasabuni äst. Mäswwak koja-st? Mäswwak tu-ýe jamäswwak äst. Jarähti koja-st? Jarähti guşe-ýe otag äst. Mahutpakkon koja-st? Mahutpakkon bala-ýe jarähti äst. Näh koja-st? Näh wä suzän tu-ýe guti äst.

Sözlük

مسواک – mäswwak –
meswek, diş arassalaýan
esbap

جامسواک – jamäswwak –
meswek gaby

گوشه – guşe – gyra, çet

سوزن – suzän – inňe

ماهوت پاککن – mahut-
pakkon – geým arassa-
lanýan

جاصابونی – jasabuni – sa-
byngaby

رخت – räht – geým-geým

نخ – näh – sapak, ýüp,
ýüplük

قیچی – geýçi – gaýçy

قوطی – guti – guty

جارختی – jarähti – geým
asawaç

صابون – sabun – sabyn

5-nji gönükme. Söz düzümlerini ulanmak bilen sözlem düzüň.

کلاس ما، اتاق پدرم، پیراهن برادرم، میز بزرگ، مداد سبز، تالار بزرگ، راهرو دراز، نام من، اسم شما، در اطاق، رنگ لباس، کیف مراد، جلد کتاب، اسب برادرم، کاغذ سفید، روغن نباتی.

Sözlük

پیاده رو – piýaderou –
pyýada ýol

روغن – rougän – ýag

در – dār – 1) gapy, 2) wagt-
-orun düşüm goşulmasy
(-da/-de)

تالار – talar – zal

جلد – jeld – 1) jilt, 2) tom

نبات – näbat – 1) ösümlik,

2) nabat, 3) has at

پیراهن – pirahän – köýnek

6-njy gönükme. Söz düzümlerini pars diline terjime ediň.

Biziň synpymyz, ýagty we uly synp, ak we beýik diwar, meniň köýnegim, doganymyň köýnegi, doganymyň gök köýnegi, kakamyň portfeli, kakamyň gara portfeli, stoluň çekeri, nahar çemçesi, gülüň ysy, bilbiliň sesi, guş höwürtsesi, garynjanyň hini, ýylanyň hini.

35-nji sapak

Ezafetiň gurluşy (ترکیب اضافت – Tärkib-e ezafet)

Ezafetli söz düzümleri gurluşlary taýdan iki hili bolýarlar:

1) sada ezafet, 2) ezafet zynjyry.

Sada ezafet

Iki sözden, ýagny diňe aýyklanýan sözden we aýyklaýjy agzadan bolan ezafetli söz düzümlerine sada ezafet diýilýär. Meselem:

اتاق روشن – otag-e rouşän – ýagty otag

شاعر نامدار – şa'er-e namdar – atly şahyr

بحر خزر – bähr-e häzär – Hazar deňzi

Sada ezafetli söz düzümleri sözlemde eýe-de, habar-da bolup gelip bilýärler.

a) Sözlemiň eýesi:

برادر من این است. – Bäradär-e män in äst. – Meniň doganym budur.

b) Sözleminiň habary:

.این برادر من است. – In bärädär-e män äst. – Bu meniň doganymdyr.

1-nji gönükme. Nakyllary öwreniň.

دیوار موش دارد موش گوش دارد.

Diwar muş daräd, muş guş daräd. – Tamda gulak bar.

بی مایه فطیر است.

Bimaýe fâtir äst. – Hamyrmaýa bolmasa petir bolar.

ریش و قیچی در دست تو است.

Riş o geýçi dâr dâst-e to äst. – Ygtyýar elinde.

2-nji gönükme. Sada ezafete degişli 5 sany mysaly parsça ýazyň we türkmen diline terjime ediň.

3-nji gönükme. Söz düzümlerini pars diline terjime ediň.

Ak diwar, onuň dogany, uly otag, meniň depderim, kiçi synp, arassa kagyz, sary galam.

36-njy sapak

Ezafet zynjyry (زنجیر اضافه) – Zänjir-e ezafet

Üç ýa-da ondan-da artyk bolan ezafetli söz düzümlerine **selsele-ýe** – سلسله اضافت **zänjir-e ezafet** ýa-da زنجیر اضافت **ezafet** diýilýär. Bu hili ezafet birleşmelerinde aýyklanýan söz, ýagny birinji bölek ýa-da aýyklaýjy ikinji bölek bir ýa-da birnäçe sözden ybarat bolup biler.

a) Birinji bölek, ýagny aýyklanýan bölek bir sözden, aýyklaýjy bölek iki sözden ybarat:

کیف برادر من – kif-e bärädär-e män – meniň doganymyň portfeli

اسم پدر قربان – esm-e pedär-e Gorban – Gurbanyň kakasynyň ady

نام نویسنده معروف – nam-e newisände-ýe mä'ruf – tanymal ýazyjynyň ady

Mysallardan görnüşi ýaly, کیف – kif – *portfel*, اسم – esm – *at*, برادر – nam – nam – *at* aýyklanýan bölek bolup, ol bir sözden ybarat, ol

من – bärädär-e män – *meniň doganym*, پدر – pedär-e Gorban – *Gurbanyň kakasy*, نوښنده معروف – newisände-ýe märeuf – *tany-mal ýazyjy* ýaly iki sözden ybarat söz düzümleri sözlemde aýyklaýjy bölekdir.

b) Birinji bölek, ýagny aýyklanýan bölek iki sözden, aýyklaýjy bölek bir sözden hem bolup biler.

امروز دانشجویان – dars-e emruz-e daneşjuýan – *talyplaryň şu günki sapagy*

گل سرخ صحرا – gol-e sorh-e sähra – *sähranyň gyzył güli*
رئيس دانشگاه مخدومقلى – räýis-e daneşgah-e Mähdumgoli – *Mag-tymguly adyndaky uniwersitetiň rektory*.

Mysallardan görnüşi ýaly, درس امروز – dars-e emruz – *şu günki sapak*, گل سرخ – gol-e sorh – *gyzył gül*, رئيس دانشگاه – räýis-e daneşgah – *rektor aýyklanýan bölek bolup, iki sözden ybaratdyr*.

Ezafetli sözlerde aýyklanýan we aýyklaýjy bölek san taýdan dürli hili bolup bilerler.

Ezafet zynjyryna düzülen sözler türkmen diline terjime edilende, türkmen dilindäkininiň tersine, sözlemiň gutarýan ýerinden terjime edilip başlanýar. Meselem:

كيف سياه برادر كوچك دوست من.

«Kif-e siyah-e bärädär-e kuçek-e dust-e män» ýaly söz düzümi türkmen diline terjime edilende iň soňky sözden terjimesi edilýär: «Meniň dostumyň (kiçi) oglan jigisiniň gara portfeli».

1-nji gönükme. Teksti türkmen diline terjime ediň.

Tekst

اتاق کار پدرم روشن است. كيف برادر كوچك قهوه ای رنگ است. اسم خواهر كوچك من زهرا است. اسم برادر كوچك من نظر است. نظر دانش آموز کلاس چهارم است. نمره های مدد همیشه عالی است. شهر عشق آباد پایتخت جمهوری ترکمنستان است. ترکمنستان وطن محبوب من است. طرف جنوب شهر عشق آباد کوهستانی است. طرف شمال شهر عشق آباد کویر قراقوم است. من کشور عزیز خودم را دوست دارم.

2-nji gönükme. Soraglara parsça jogap beriň.

اسم دوست شما چیست؟ اسم سرپرست کلاس شما چیست؟ حال شما چگونه است؟ احوال دوست شما چگونه است؟ استاد زبان فارسی شما کیست؟ درس امروز شما چیست؟ نام پایتخت کشور شما چیست؟ هوای شهر عشق آباد چه جور است؟ رنگ پیراهن شما چگونه است؟ گچ کجاست؟ تخته پاک کن کجاست؟ یک هفته چند روز است؟

3-nji gönükme. Ezafetli söz düzümlerini pars diline terjime ediň.

Ýagty we ak synp, bu öýüň diwary, siziň pars dili mugallymyňyz, siziň synp ýolbaşçyňyz, meniň mähriban dostum, agajyň ýaşyl ýapragy, gülüň hoşboý ysy, biziň Watanymyzyň paýtagty, Aşgabat şäheriniň howasy, bu keselhananyň lukmany, uly keselhananyň lukmany, uly keselhananyň tanymal lukmany, siziň ýagdaýlaryňyz, siziň dostuňyzyň ýagdaýy, inimiň ady.

Tekst

من دانشجوی دانشگاه هستم. برادر من دانش آموز مدرسه است. پایتخت کشور ترکمنستان عشق آباد است. شمال وطن عزیز ما کویر است. این مرد استاد معروف دانشگاه است. در جنوب کشور کوهستانی هست. بیمارستان در مرکز شهر است. امروز هوا خوب است آن برگ درخت است.

Sözlük

الی – ali – ýokary
نمره – nomre – baha, belgi
دانش آموز – daneşamuz – okuwçy
جمهوری – jomhuri – respublika
شمال – şomal – demirgazyk
کویر – käwir – çöl
دوست دارم – dust darām – söýýärim

رئیس دانشگاه – räýis-e daneşgah – rektor
همیشه – hämişe – hemişe
عزیز – äziz – eziz
محبوب – mähbub – söýgüli
جنوب – jänub – günorta
طرف – täräf – tarap
کوهستانی – kuhestani – daglyk
عشق آباد – Eşgabad – Aşgabat
حال – hal – hal-ýagdaý

احوال – ähwal – hal-ýag-
daý
نام – nam – at
اسم – esm – at
کشور – keşwār – ýurt
دارد – darād – bar
مايه – maýe – maýa, hamyr-
maýa
ریش – riş – sakgal
مهربان – mehreban –
mähriban
بوی، بو – bu (bui) – ys
پزشک – pezeşk – lukman
معروف – mä’ruf – tanyml

استاد – ostad – ýokary mekde-
biň mugallymy
سرپرست کلاس – sarpäräst-e
kelas – synp ýolbaşçysy
وطن – Wätän – Watan
هفته – häfte – hepde
موش – muş – syçan
فطیر – fätir – petir
قیچی – geýçi – gaýçy
برگ – bārg – ýaprapak
هوا – häwa – howa
بیمار – bimar – keselli
بیمارستان – bimarestan – ke-
selhana

37-nji sapak

Ezafet birleşmelerinde و – wä baglaýjysynyň ulanylyşy

Ezafet birleşmelerinde aýyklanýan bölek-de, aýyklaýjy bölek-de و – wä baglaýjyly birnäçe sözden ybarat bolup biler. و – wä baglaýjysy ezafet birleşmelerinde, köplenç, o diýlip okalýar.

a) Aýyklanýan bölek birnäçe sözden ybarat:

کتاب و قلم و مداد دانشجو – ketab-o gälām-o medad-e daneşju –
talybyň kitaby, ruçkasy we galamy
رنگ و بوی گل – rāng-o bu-ýe gol – gülüň reňki we ysy

b) Ikinji bölek birnäçe sözden ybarat:

مادر عزیز و مهربانم – madār-e āziz-o mehrebanām – eziz we mähri-
ban ejem
رشته زبان و ادبیات فارسی – reşte-ýe zāban wä ādābiyat-e farsi – pars
dili we edebiýaty bölümi

ç) Ezafet birleşmelerinde aýyklanýan tarap-da, aýyklaýjy tarap-da birnäçe sözden ybarat bolup biler.

دوست صمیمی و کوشای برادر بزرگ و کوچک شما – Dust-e sāmimi wā kuşa-ýe bāradār-e bozorg-o kuçek-e şoma. – Siziň agaňyzyň we iniňiziň ýürekdeş we yhlasly dosty.

1-nji gönükme. Teksti türkmen diline terjime ediň.

برادران بزرگ و کوچک مراد دانشجو هستند. من پزشک هستم. برادر کوچک من مشغول درس است. من هم مشغول درس هستم. خواهر کوچک من مشغول تمرین است. خواهر بزرگ من مشغول تدریس زبان فارسی است. مادرم مشغول کار است. پدر من هم مشغول کار است. اما شما مشغول کار نیستید. من دانشجوی دانشگاه ترکمنستان هستم. من در دانشکده خاور شناسی درس می خوانم. ما مشغول آموختن زبان فارسی هستیم. برادر من در رشته زبان عربی تحصیل می کند. مادر بزرگم مشغول خانه داری است. زبان فارسی شیرین و آسان است.

2-nji gönükme. Sözlemleri we söz düzümlerini pars diline terjime ediň.

Bu oğlan meniň inimidir. Inim Gündogary öwreniş fakultetiniň talybydyr. Ol arap dilini öwrenmek bilen meşguldur. Men pars dilini öwrenmek bilen meşguldurym. Ejem öý hojalyk işleri bilen meşguldur. Bu kitap pars dili kitabydyr. Bu adam biziň pars dili mugallymy-myzdyr.

Eýran edebiýaty, eýran edebiýatynyň taryhy, eýran edebiýatynyň gadymy taryhy.

3-nji gönükme. Naklyly öwreniň.

نیم حکیم خطر جان، نیم واعظ خطر ایمان. – Nim häkim hâtär-e jan, nim waez hâtär-e iman. – Bilmez tebib jan alar. (Sözme-söz: Ýarym tebib jana howply, ýarym molla imana howply.)

Sözlük

صمیمی – sāmimi – ýürekdeş

تمرین – tämrin – gönükme

کوشا – kuşa – yhlasly, erjel

تدریس – tädris – okatmak, ders bermek

زبان فارسی – zāban-e farsī
 – pars dili
 مادر بزرگ – madār bozorg
 – ene
 آسان – asan – aňsat
 نیم – nim – ýarym, ýarpy
 واعظ – wa’ez – wagz ediji,
 molla
 ایمان – iman – iman, ynam,
 ynanç
 خاورشناسی – hawārşenasi
 – gündogary öwreniş

شیرین – şirin – şirin, süýji
 حرکت – häräkät – hereket
 برکت – bäräkät – bereket
 حکیم – häkim – lukman,
 tebip
 خطر – hätäř – howp, hatar
 تحصیل – tähsil – okuw
 خانه داری – hanedari – öý
 hojalyk işleri
 از – äz – -dan/-den (çykyş
 düşüm goşulmasy)

38-nji sapak

داشتن – *daştän* manysynda ulanylýan işliginiň ulanylyşy barada gysgaça maglumat

Türkmen dilinde «Meniň kitabym bar, Seniň sapagyň bar, Bir hepdede ýedi gün bar» ýaly sözlemlerde ulanylan **bar** sözi pars dilinde داشتن – **daştän** işliginiň köki دار – **dar** sözi bilen aňladylýar. Bu işligiň köki دار – **dar** türkmen dilinde häli-şindi ulanylýan *puldar, maldar, çarwadar...* ýaly onlarça sözleriň düzüminde hem gabat gelýär. دار – **dar** köki **bar** sözüni aňlatmak üçin häzirki zamanda ýöňkemedä üýtgände ýöňkeme goşulmalaryny kabul edýär we sözleminiň habary bolup gelýär.

مفرد

- 1) م – äm
- 2) ی – i
- 3) د – äd

مفرد

دارم – daräm – -ym (-im) bar
 داری – dari – -yň (-iň) bar

جمع

- یم – im
- اید – id
- اند – änd

جمع

داریم – darim – -ymyz
 (-imiz) bar

داريد – darid – -yňyz (-iňiz)

bar

«Meniň kitabym bar» diýen sözleminiň düzüminde **dar – dar**

مفرد

من کتاب دارم – män ketab daräm – meniň kitabym bar

to ketab dari – seniñ kitabyň bar – تو کتاب داری

– u ketab darād – onuñ kitaby bar او کتاب دارد

جمع

ما کتاب داریم – ma ketab darim – biziň kitabymyz bar

شما کتاب دارید – şoma ketab darid – siziň kitabyňyz bar

آنها کتاب دارند – anha ketab darānd – olaryň kitaby bar

Ýokluk galybyny ýasamak üçin دار – **dar** işliginiň öňünden نه – **nä** goşulmasy goşulýar we **ýok** sözüne derek ulanylýar. Meselem:

من کتاب ندارم. – Män ketab nădarăm. – Meniň kitabym ýok.

To ketab nādari. – Seniñ kitabyň ýok. – تو کتاب نداری.

U kitab nădarăd. – Onuñ kitaby ýok. – او کتاب ندارد.

ما کتاب نداریم. – Ma ketab nădarim. – Bizin̄ kitabymyz yók.

Şoma kitab nədarid. – Sizə kitabınız yox.

— آنها کتاب ندارند. — Anha ketab nădarănd. — Olaryň kitaby ýok.

1-nji gönükme. Gepleşigi okaň we terjime ediň.

— سلام علیکم، آقای آمان.

— سلام قربان! احوال شما چطور است؟

— متشکرم، خوب است. شما چطور هستید؟

— الحمد لله، خوب هستم.

— آیا شما امروز درس دارید؟

— بلی، امروز ما درس زبان فارسی داریم.

— در کلاس شما چند دانشجو هست؟

— در کلاس ما نه دانشجو هست؟

- آیا شما کتاب درس زبان فارسی دارید؟
- بلی، ما کتاب زبان فارسی داریم.
- شما چند برادر و چند خواهر دارید؟
- من دو برادر و یک خواهر دارم.
- پدر شما چکاره است؟
- پدرم پزشک بیمارستان است.

2-nji gönükme. Sözlemleri pars diline terjime ediň.

Meniň kakam we ejem bar. Kakam işçidir. Ol uly kärhanada. Onuň gara paltosy bar. Ejem lukmandyr. Ol keselhanadadyr. Inim mekdep okuwçysydyr. Onuň gara portfeli bar. Ol sekiz ýaşynda. Ol birinji synpyň okuwçysydyr. Onuň bahalary hemişe ýokary.

3-nji gönükme. Soraglara tassyklaýjy we inkärleýji görnüşinde jogap beriň.

آیا کلاس ما بزرگ است آیا این میز سیاه رنگ است؟ آیا این کتاب درس زبان فارسی است؟ آیا استاد زبان فارسی شما ایرانی است؟ مگر امروز هوا گرم است؟ مگر شما کیف دارید؟ مگر رنگ این برگ سبز است؟ آیا این درخت گل دارد؟ آیا شما برادر دارید؟

4-nji gönükme. Nakyllaryň ýazuw düzgünini we manysyny ýat tutuň.

یک دست صدا ندارد.

Ýek däst seda nädaräd. – Ýekäniň çañy çykmaz.

يك بچه دارد، شیر بچه دارد

Ýek bāçe daräd, şir bāçe daräd. – Birim bar, müňüm bar.

سير از گرسنه خبر ندارد

Sir āz gorosne hābār nädaräd. – Dokuň açdan habary ýok.

در هفت آسمان یک ستاره ندارد

Dār häft aseman ýek setare nädaräd. – Ýedi asmanda ýeke ýyldyzy ýok. (Manysy: Hiç zada umydy ýok.)

5-nji gönükme. 20-ä çenli sanamagy öwreniň.

11 – ýazdäh – یازده

16 – şanzdäh – شانزده

12 – dāwazdäh – دوازده

17 – hefdäh – هفده

13 سیزده – sizdäh – 13
 14 چهارده – çähardäh – 14
 15 پانزده – panzdäh – 15

18 هیجده – hijdäh – 18
 19 نوزده – nuzdäh – 19
 20 بیست – bist – 20

Sözlük

متشکرم – motäşäkkeräm –
 sag boluň
 الحمد لله – älhämdolellah –
 alhamdililla
 ایرانی – irani – eýranly
 شیر – şir – ýolbars, şir

چکاره – çekare – näme işde
 گرم – gärm – yssy
 صدا – säda – ses
 سیر – sir – dok, doýgun
 ستاره – setare – ýyldyz
 گرسنه – gorosne – aç

39-njy sapak

Birikdirme ýoly bilen emele gelen söz düzümleri (تركيب مجانب – Tärkib-e mojaneb)

Pars dilinde ezafetli söz düzümlerinden başga, bir-birine garaşly bolmadyk, birikdirme ýoly bilen emele gelen söz düzümleri hem bar. Bu hili söz düzümlerine pars dilinde **تركيب مجانب – tärkib-e mojaneb** diýilýär. Pars dilinde hem birikdirme ýoly bilen emele gelen söz düzümlerinde sözleriň orny edil türkmen dilindäki ýalydyr.

Birikdirme ýoly bilen emele gelýän söz düzümlerini ýasamak üçin این – in – **bu, şu**, آن – an – **ol, şol**, چنین – çänin – **şeyle**, چنان – çenan – **şonuň ýaly**, همین – hämin – **edil şunuň ýaly**, چنان – çenan – **edil şonuň ýaly** görkezme çalyşmalaryndan başga mukdar sanlary, sorag çalyşmalary ulanylýar. Meselem:

این دانشجو – in daneşju – bu talyp
 پنج استاد – pänj ostad – baş mugallym
 همان روز – häman ruz – şol gün
 چنین کار – çänin kar – şeyle iş

Birikdirme ýoly bilen emele gelen söz düzümleriniň haýsy-da bolsa bir tarapy ezafetli söz düzümi hem bolup biler.

a) Birinji tarap:

لباس این دانشجو – lebas-e in daneşju – bu talybyň eşigi
دفتر دو دانش آموز – dāftār-e do daneşamuz – iki okuwçynyň depderi

b) Ikinji tarap:

آن روز سرد – an ruz-e sârd – şol sowuk gün
چنین کار آسان – çänin kar-e asan – şeýle aňsat iş

1-nji gönükme. Teksti okaň we söz düzümlerine üns beriň.

پدرم کارگر آن کارخانه است. آن کارخانه خیلی بزرگ است.
برادرم مهندس برق است. او هم در آن کارخانه است. مادرم
پزشک است. او در بیمارستان است. خواهرم سه کتاب و دو دفتر
دارد. برادرم دوازده سال دارد. او شاگرد کلاس پنجم است. اسم او
جهان است. مادر بزرگم پیر است. او در خانه مشغول خانه داری
است. پدر بزرگم باغ دارد. در باغ پدر بزرگم سیب، زردالو،
شفتالو و انجیر هست. پدربزرگم باغبان است. برادر تو دانش آموز
کدام دبیرستان است؟ برادر من دانش آموز دبیرستان چهارم است.

Tekst

اعضای بدن انسان

بدن انسان از سه قسمت عبارت است: سر، تنه، دست و پاها،
پیشانی، ابرو، چشم، بینی، لب، دهان، زبان، دندان، چانه، گوش
گونه، گردن، گلو، سینه، پشت، دست، بازو، آرنج، مچ دست، کف
دست، انگشت، پا، مچ پا، ناخن. بعضی از اعضای بدن انسان جفت
هستند. مثلاً: چشم، گوش، لب، گونه، ابرو، دست، پا.

Sözlük

ترکیب – tärkib – düzüm

مهندس – mohāndes – inž-e-
ner

سیب – sib – alma

شفتالو – šāftalu – şetdaly

خیلی – heýli – örän

پدر بزرگ – pedärbozorg –
ata

زردالو – zärdalu – erik

انجیر – änjir – injir

باغبان – bagban – bagban

اعضاء – ä'za – agzalar

انسان – ensan – ynsan

عبارت – ebarät – ybarat

تنه – täne – göwre

پا – pa – aýak

ابرو – äbru – gaş

بینی – bini – burun

دهان – dāhan – agyz

چانه – çane – eñek

گوش – guş – gulak

گلو – gālu – bogaz

بازو – bazu – gol (eginden
tirsege çenli)

مچ دست – moç-e däst – bi-
lek, goşar

انگشت – ängoşt – barmak

زانو – zanu – dyz

مجانِب – mojaneb – 1) ýanaşyk, 2) tapawutlandyryýan

برق – bärq – 1) tok, elektrik togy, 2) ýyldyrym

2-nji gönükme. Sözlükden peýdalanmak bilen teksti terjime ediň.

انسان با پنج عضو با محیط خارج تماس دارد. این پنج عضو را
حواس پنجگانه می نامند. حواس پنجگانه عبارتند از.

1. حس بینایی

2. حس بویایی

3. حس چشایی

4. حس شنوایی

5. حس بساوایی

چهار نوع از حواس پنجگانه در سر انسان است.

Sözlük

با – ba – 1) bilen, 2) -ly/ -li	خارج – harej – daşky
goşulmasy	حس – hess – duýgy
محيط – mohit – gurşaw,	می نامند – minamänd – at-
daş-töwerek	landyrýarlar
تماس – tämas – gatnaşyk,	بویایی – buýaýi – ys alyş
baglanyşyk	شنوایی – şenäwaýi – eşidiş
بینایی – binaýi – görüş,	حواس – häwas(s) – duýgular
görme	حس – hess (sözün köplük sany)
چشایی – çeşäýi – datma,	حواس پنجگانه – häwas-e
tagam bilmek	pänjgane – baş duýgy
بسوایی – besawaýi – ten	
duýgusy, syzmak	

3-nji günökmä. Nakyllary öwreniň.

خدا کس بی کسان است.

Hoda käs-e bikāsan äst. – Enäniň ýary Hudaý.

کس نخارد پشت من بجزء ناخن انگشت من.

Käs nāharād pošt-e mән, bejoz-e nahon-e āngošt-e mән.

Manysy: Özüňki özüňe ýakyn.

40-njy sapak

Değişililigiň ýa-da eýeligiň aňladylşy

Şahsyň ýa-da zadyň kime, nämä degişlidigi pars dilinde, esasan, üç usul bilen beýan edilýär.

1) Zady aňladýan söz bilen onuň eýesini bildirýän sözün arasynda ezafet baglanyşygy bolýar.

.این مرد پدر رفیقم است. – In märe pedär-e räfigäm äst. Bu adam dostumyň kakasydyr.

.آن دفتر دانشجوست. – An dāftär-e daneşju-st. Ol talybyň depderidir.

2) Zadyň adyndan soň مال – mal (mal, zat) sözi getirilýär we hemişe ezafetli aýdylýar.

این دفتر مال دانشجوست. – In däftär mal-e daneşju-st. – Bu depder talybyňkydyr.

آن عینک مال پدر بزرگم است. – An eýnäk mal-e pedärbozorgäm äst. – Ol äýnek atamyňkydyr.

3) Eýelik we degişlilik aňlatmak üçin – äz (-dan/-den goşulmalarynyň manysynda) we آن – an goşulmalary goşulyp ulanylýar we ezafetli aýdylýar:

از آن من است
äst – meniňki

از آن تو است
äst – seniňki

از آن او است
onuňky

از آن ماست
biziňki

از آن شماست
ma-st – siziňki

از آن ایشان است
işan äst – olaryňky

Meselem:

این کتاب از آن من است. – In ketab äz an-e män äst. – Bu kitap meniňki.

Eýeligiň we degişliligiň üçünji aňladylyş usuly edebi dilde örän seýrek gabat gelýär we gepleşik dilinde düýbünden ulanylmaýar.

1-nji gönükme. Gepleşiği okaň we täze sözlere sözlükden serediň.

مکالمه

– این قلم کیست؟
– این قلم قربان است.
– این عینک کیست؟
– این عینک مادر بزرگم است.

– این عینک شماست.
– این کراوات نظر است.
– این قلم شیرین است.

– این قلم مال کیست؟
– این قلم مال قربان است
– این عینک مال کیست؟
– این عینک مال مادر بزرگم است.

– این عینک مال شماست.
– این کراوات مال نظر است.
– این قلم مال شیرین است.

- این بارانی مال زهره است. – این بارانی زهره است.
 – این پیراهن مال احمد است. – این پیراهن احمد است.
 – این بارانی مال کیست؟ – این بارانی کیست؟
 – این دستکش مال کیست؟ – این دستکش کیست؟
 – این دستکش مال جاری است. – این دستکش جاری است.

2-nji gönükme. Soraglara parsça jogap beriň.

اسم شما چیست؟ اسم پدر شما چیست؟ اسم پدربزرگ شما چیست؟ اسم برادر شما چیست؟ اسم برادر کوچک شما چیست؟ این کلاه برادر شماست؟ این دستکش کیست؟ این دستکش مال کیست؟

3-nji gönükme. Söz düzümlerini pars diline terjime ediň.

Gyzyl gül, gülün ysy, bilbiliň sesi, biziň mekdebimiz, toparymyzyň ýolbaşçysy, Türkmenistan döwleti, Türkmenistanyň paýtagty, Türkmenistanyň welaýatlary, Türkmenistanyň derýalary, kakamyň paltosy, gyş pasly, yssy gün, gündogary öwreniş fakulteti, uniwersitetiň talyby, Magtymguly adyndaky Türkmen döwlet uniwersiteti, pars dili bölüminiň talyby.

41-nji sapak

Atlar (اسامی – Äsami)

اسم – esm – at	اسامی – äsami – atlar
اسم جنس – esm-e jens – jyns	اسامی عام – äsami-ye aam – jyns atlar
atlar	
اسامی خاص – äsami-ye has – has atlar	اسم مفرد – esm-e mofräd – tāk atlar
اسم جمع – esm-e jām – topar atlar	اسم گروهی – esm-e goruhi – topar atlar
اسم ذات – esm-e zat – anyk atlar	اسم معنی – esm-e mā’ni – many atlary (abstrakt)

Pars dilinde atlar edil türkmen dilindäki ýaly *kim* – که – ke? *näme* – چه – çe? *we nire* – کجا – koja? diýen soraglara jogap bolmak bilen ynsanyň, haýwanyň, wakanyň, hadysanyň, zadyň ýa-da zat

alamaty bolan düşüňjeleri atlandyrmak üçin ulanylýan söz toparydyr. Atlar many aňladýşlary taýdan birnäçe topara bölünýär. Olar barada aşakda düşündirilýär.

Has atlar (اسامی خاص – Äsami-ýe has)

Meňzeş zatlardan tapawutlandyrmak üçin ulanylýan ýalňyz zatlaryň, düşüňjeleriň atlaryny, adamlaryň atlaryny, atalarynyň atlaryny, lakamyny, gazet-žurnallaryň, kärhanalaryň, ýer-ýurtlaryň we ş.m. aňladýan sözlere اسامی خاص – äsami-ýe has (has atlar) diýilýär.

Meselem:

عشق آباد – Eşgabad – Aşgabat

ترکمنستان – Torkämänestan – Türkmenistan

احمد – Ähmäd – Ahmet

قربان – Gorban – Gurban

Jyns atlar (اسامی عام – Äsami-ýe aam)

Pars dilinde hem edil türkmen dilindäki ýaly bir jynsdan bolan zatlaryň, hadysalaryň, haýwanlaryň, guşlaryň we ş.m. umumy atlary aňladýan sözlere اسامی عام – äsami-ýe aam, ýagny jyns atlar diýilýär. Meselem:

مړغ – morg – guş

ستاره – setare – ýyldyz

کوه – kuh – dag

لباس – lebas – geýim

خوراک – horak – iýmit

دریا – dārýa – deňiz

رود – rud – derýa

Bu hili atlara seýregräk hem bolsa اسامی جنسی – äsami-ýe jensi – jyns atlar hem diýilýär, ýöne pars dilinde جنس – jens sözünüň nesil, tohum, tebigy boluş, jyns, hil, haryt ýaly köpdürli manylarynyň barlygy üçin, olar, köplenç, عمومی – omumi – umumy sözünüň köki عام – aam sözi bilen aňladylyp, اسامی عام – esami-ýe aam – umumy atlar diýlip atlandyrylýar.

Abstrakt atlar (اسامی معنی – Esami-ýe mä’ni)

Anyk bir zady görkezmän, şolara degişli bolan umumy düşün-

jeleri aňladýan atlara اسم معنی – esm-e mā’ni, ýagny abstrakt atlar diýilýär. Meselem:

خنده – hānde – gülki

قهر – gāhr – gahar

بو (بوی) – bu (bui) – ys

خواب – hab – 1) uky, 2) düş

Sözleriň abstrakt manysyna umumy many hem diýilýär.

1-nji gönükme. Atlaryň many taýdan haýsy görnüşine degişlidigini ýazyň.

فکر، انصاف، شادی، عشق آباد، روسیه، انسان، دانش آموز، میز.

2-nji gönükme. Abstrakt atlara degişli 5 sany söz ýazyň.

3-nji gönükme. Has atlara degişli 5 sany söz ýazyň.

42-nji sapak

Atlaryň düşümlerde ütgеýşi

Pars dilinde düşüm diýen adalga ýok, ýöne kömekçiler arkaly düşüm goşulmalarynyň hyzmaty ýerine ýetirilýär.

Baş d. کتاب – ketab (goşulmasy ýok) – kitap

Eýelik d. کتاب من – ketab-e mān (ezafet bilen ýasalýar) – meniň kitabym

Ýöneliş d. به کتاب – be ketab (sözün öňünden به – **be** kömekçisiniň goşulmagy bilen ýasalýar) – kitaba

Ýeňiş d. کتاب را – ketab ra (sözün soňundan را – **ra** söz-soňy kömekçisiniň goşulmagy bilen ýasalýar) – kitaby

Wagt-orun d. در کتاب – dār ketab (sözün öňünden در – **dār** kömekçisi goşulýar) – kitapda

Çykyş d. از کتاب – āz ketab (sözün öňünden از – **āz** kömekçisi goşulýar) – kitapdan

1) به – **be**. Bu kömekçi ýöneliş düşümiň hyzmatyny ýerine ýetirmek bilen, köplenç, hereketiň ugruny görkezip gelýär.

به خانه – be hane – öýe

به برادرم – be bāradārām – doganyma

پدرم ساعت نه به خانه آمد.

Pedārām sa'āt-e noh be hane amād. – Kakam sagat dokuzda öýe geldi.

من به برادرم گفتم.

Mān be bāradārām goftām. – Men doganyma aýtdym.

ضرب المثل – zārbolmāsāl – nakyl:

چه بمن بگو، چه به در بگو، چه به خر.

Çe be mām begu, çe be dār begu, çe be hār. (Terjimesi: Maña diý-digiňem bir, gapa diýdigiňem bir, eşege diýdigiňem.)

به – **be** kömekçisi türkmençe, parsça, iňlisçe... diýen sözlerdäki -ça -çe goşulmasynyň hyzmatyny hem ýerine ýetirip gelýär.

به ترکمنی – be torkāmāni – türkmençe

به فارسی – be farsi – parsça

به انگلیسی – be englisi – iňlisçe

به ترکی – be torki – 1) türki, 2) türkçe

Bellik. به – **be** kömekçi özünden soňky gelýän söze goşulyp-da, aýry-da ýazylyp biler, ýöne iki ýagdaýda hem meňzeş okalýar.

دانشجو به دانشگاه آمد. – دانشجو بدانشگاه آمد.

Daneşju be daneşgah amād. – Talyp uniwersitete geldi.

2) **bār.** Bu sözöňi gepleşik dilinde duşmaýar, ýöne çeper edebiyatda käte به – **be** ýöneliş düşümiň ýerine ulanylýar. Meselem:

لبخند نهاد بر لب من.

Lābhānd nehad bār lāb-e mām. (Meniň dodaklarymy ýylgyrtdy.)

بر غنچه گل شکفتن اموخت.

Bār gonçe-ýe gol şekoftān amuht. (Gülün gunçasyna açylmagy öwretdi.)

3) را – **ra**. Ýeňiş düşümiň hyzmatyny ýerine ýetirýän bu sözsoňy kömekçisi sözün soňundan goşulýar. را – **ra** sözsoňy kömekçisi goşulyp ýazylanda-da, aýry ýazylanda-da birmeňzeş okalýar.

کتاب را خواندم. – Ktabra خواندم.

Ketab ra handäm. – Kitaby okadym.

را – **ra** sözsoňy kömekçisi • – **ha-ýe häwwâz** we iki görnüşli harplaryň soňundan gelende goşulman, aýry ýazylýar.

در را بست. – Dâr ra bäst. – Gapyny ýapdy.

تخته را پاک کردم. – Tâhte ra pak kârdäm. – Tagtany arassaladym.

ضرب المثل:

آردم را بیختم، آردبیزم را آویختم.

Ardäm ra bihtäm, ardbizäm ra awihtäm.

Sözme-söz: Unumy eledim, elegimi asdym. Manysy: Öz işimi tamamladym.

را – **ra** sözsoňy kömekçisi من – **män**, تو – **to** at çalyşmalarynyň soňundan gelende şular ýaly ulanylýar.

من را – män ra däl-de مرا – mära – meni

تو را – to ra däl-de ترا – tora – seni

پدرم مرا صدا کرد. – Pedäräm mära säda kârd. – Kakam meni çagyrdy.

دیروز ترا در بازار دیدم. – Diruz to ra dâr bazar didäm. – Düyň seni bazarda gördüm.

4) در – **dâr**. Wagt-orun düşümiň hyzmatyny ýerine ýetirýän bu kömekçi sözün öňünden getirilýär.

مادرم در آشپزخانه است. – Madäräm dâr aşpâzhane äst. – Ejem aşhanadadyr.

دانشجو در دانشگاه است. – Daneşju dâr daneşgah äst. – Talyp uniwersitetdedir.

5) زا – **âz**. Çykyş düşümiň hyzmatyny ýerine ýetirýän **âz** kömekçisi sözün öňünden getirilýär.

.امد. – Madārām āz bazar amād. – Ejem bazardan geldi.
.پرسید. – Şagerd āz amuzgar porsid. – Okuwçy
mugallymdan sorady.

1-nji gönükme. Düşüm aňladýan pars sözöňülerini ulanyp, sözlem düzüň.

Meselem:

.رقتم. – Men düýn daýymyň öýüne gitdim.

2-nji gönükme. Türkmen dilinde düşümler boýunça bir sözi üýtgediň we olaryň pars dilinde aňladylşyny ýazyň.

43-nji sapak

Değişlilik çalışmaları

(Zämaýer-e melki-ýe peýwäste – ضمائر ملكی پیوسته)

Değişlilik aňladýan çalyşmalar türkmen dil biliminde atlaryň ýöňkeme bilen üýtgeýişleri ýa-da suffiks at çalyşmaları, suffiksleşen at çalyşmaları diýen ýaly adalgalar bilen atlandyrylsa, pars dilinde bu hili at çalyşmalaryna **ضمایر ملكی پیوسته** – zämaýer-e melki-ýe peýwäste (goşulýan değişlilik çalyşmaları) ýa-da **ضمایر متصله** – zämaýer-e mottäsele (birleşdirilýän çalyşmalar) diýilýär.

a) Pars dilinde değişlilik aňladylanda ezafetiň kömegi bilen hem ýasalyp bilinýär.

مفرد

کتاب من – ketab-e män –
meniň kitabym
کتاب تو – ketab-e to – seniň
kitabýň
کتاب شما – ketab-e şoma –
siziň kitabýňyz

جمع

کتاب ما – ketab-e ma – biziň
kitabymyz
کتاب او – ketab-e u – onuň
kitabý
کتاب آنها – ketab-e anha –
olaryň kitabý

b) Değişlilik goşulmalaryny atlaryň soňundan goşup, (at çalyşmalarynyň ýerine) ulanmak pars dilinde köp ýaýran usuldyr.

مفرد

م – äm – (-ym)

ت – ät – (-yň)

ش – äş – (-y)

جمع

مان – man – (-ymyz)

تان – tan – (-yňyz)

شان – şan – (-lary)

Pars dilinde degişlilik aňladýan goşulmalar basym kabul etmeýärler, basym degişlilik goşulmasynyň öň ýanyndaky bogna, ýagny degişlilik goşulmasyny kabul eden sözün soňky bognuna düşýär.

مفرد

کتابم – ketabäm – kitabym

کتابت – ketabät – kitabyň

کتابش – ketabäş – kitaby

جمع

کتابمان – ketabeman – kitabymyz

کتابتان – ketabetan – kitabyňyz

کتابشان – ketabeşan – kitaby

1-nji gönükme. Sözlari ýöňkemedede üýtgediň.

Meselem: دفتر – دفتر – depder – depderim

دفتر، لباس، دستمال، مداد، کیف.

2-nji gönükme. Sözlemleri türkmen diline terjime ediň.

اسم شما چیست؟ اسمم مراد است. آقای مراد، شما قلم دارید؟ بلی من چهار عدد قلم دارم. آیا مداد هم دارید؟ بلی، مداد هم دارم. آقای مراد، برادرت در خانه است؟ خیر، او در کارخانه است. پدرت در منزل است؟ بلی، پدرم در منزل است. پس برادر کوچکت کجاست؟ برادر کوچکم در کودکستان است. پدرت کجاست؟ پدرم در شهر تهران است. تهران پایتخت کدام کشور است؟ تهران پایتخت جمهوری اسلامی ایران است.

44-nji sapak

Degişlilik goşulmalarynyň ýazuw düzgüni

1. Eger ýöňkemedede üýtgeýän sözün soňy çekimsiz ses bilen gutarýan bolsa, bir söz bolsa-da, goşma söz bolsa-da ýokardaky goşulmalary kabul edýär.

مفرد
 بزرگم – bāradār-e
 bozorgām – agam
 بزرگت – bāradār-e
 bozorgāt – agaň
 بزرگش – bāradār-e
 bozorgäş – agasy

جمع
 بزرگمان – bāradār-e
 bozorgeman – agamyz
 بزرگتان – bāradār-e
 bozorgetan – agaňyz
 بزرگشان – bāradār-e
 bozorgeşan – (olaryň) agasy

2. Eger aýyklanýan söz uzyn aýdylýan **a, u** çekimlileri bilen gutarýan bolsa ýöňkeme goşulmalary goşulýar.

مفرد
 1) یم – ýäm
 2) یت – ýät
 3) یش – ýäş

جمع
 یمان – ýeman
 یتان – ýetan
 یشان – ýeşan

صدا – **säda** – **ses** sözüniň ýöňkemedä üýtgeýşi:

مفرد
 1) صدایم – sädayäm – sesim
 2) صدایت – sädayät – sesiň
 3) صدایش – sädayäş – sesi

جمع
 صدایمان – sädayeman – sesimiz
 صدایتان – sädayetan – sesiňiz
 صدایشان – sädayeşan –
 (olaryň) sesleri

ابرو – **äbru** – **gaş** sözüniň üýtgeýşi:

مفرد
 1) ابرویم – äbruýäm –
 gaşym
 2) ابرویت – äbruýät – gaşyň
 3) ابرویش – äbruýäş – gaşy

جمع
 ابرویمان – äbruýeman – gaşymyz
 ابرویتان – äbruýetan – gaşyňyz
 ابرویشان – äbruýeşan – (olaryň)
 gaşlary

3. Soňlary **o – e** çekimlisi bilen gutaran sözler degişlilik goşulmalaryny kabul edenlerinde:

a) Birlik sanda ýöňkeme goşulmalarynyň önünden ¹ – **älef** harpy artdyrylýar.

خانه ام – hane-ām – öýüm

خانه ات – hane-āt – öýüň

خانه اش – hane-āş – öýi

b) Köplük sanda sözüň ahyryndaky **o** – **e** harpynyň üstünden **ء** – **hämze** belgisi goýulýar we **ýe** diýlip ezafetli okalýar.

خانه مان – hane-ýe man – öýümüz

خانه تان – hane-ýe tan – öýüňiz

خانه شان – hane-ýe şan – öýi

ç) Ýokardaky ýaly soňlary **o** – **e** sesi bilen gutaran sözler ýöňkemedä üýtgänlerinde, üýtgeýän sözüň soňundan degişlilik goşulmalary däl-de, özbaşdak ulanylýan at çalyşmalary ezafet birleşmesiniň düzüminde ulanylýar.

خانه ما – hane-ýe ma – biziň öýümüz

خانه شما – hane-ýe şoma – siziň öýüňiz

خانه آنها – hane-ýe anha – olaryň öýi

d) Ýöňkemedä üýtgeýän sözüň soňy uzyn çekimli **ى** – **i** sesi bilen gutarsa, birlik sanda **ى** harpyndan soň degişlilik goşulmasy birikdirilýär.

کشتی ام – keşti-ām – gämim

کشتی ات – keşti-āt – gämiň

کشتی اش – keşti-āş – (onuň) gämisi

Köplük sanda düýp sözden soň ýazuwda **ى** harpy artdyrylyp, **ý** diýlip okalýar.

کشتیمان – keşti-ýeman – gämimiz

کشتیتان – keşti-ýetan – gämiňiz

کشتیشان – keşti-ýeşan – (olaryň) gämisi

4. Ezafetli söz düzümlerinde degişlilik goşulmalary in soňky aýyklanýan sözüň soňundan goşulýar.

برادر بزرگم – bäradär-e bozorgäm – agam

Işligiň nämälim şekili (مصدر – mäsdär)

Türkmen dilinde işligiň nämälim şekili **-mak/-mek** goşulmalary bilen ýasalýar. Meselem: görmek, okamak, ýazmak.

Pars dilinde işligiň nämälim şekili öten zaman düýp işliginiň soňundan ن – **än** goşulmasynyň goşulmagy bilen ýasalýar.

ن + دید = دیدن – didän – görmek

ن + گفت = گفتن – goftän – aýtmak, diýmek

ن + پرسید = پرسیدن – porsidän – soramak

Eger nämälim işlik şekilleriniň soňundan nämälimlik aňladýan

ن – **än** goşulmasy aýrylsa, öten zaman düýp işlikleri galýar.

Soramak پرسید – پرسید – porsid – sorady

Gitmek رفتن – رفت – räft – gitdi

Okamak خواندن – خواند – hand – okady

Pars dilinde işligiň nämälim görnüşinde şahs, zaman, san... nämälim bolup galýanlygy üçin, olara nämälim işlikler diýilýär.

Pars dilinde nämälim işlikler ýaly ýagdaýlarda ulanylýar.

1) Nämälim işlikler atlar ýaly degişlilik goşulmalaryny kabul edýärler.

مفرد

خواندم – handänäm – okamagym

خواندنت – handänät – okamagyň

خواندش – handänäş – okamagy

جمع

خواندیمان – handäneman – okamagymyz

خواندیتان – handänetan – okamagyňyz

خواندیشان – handäneşan – okamaklary

2) Olar ezafet birleşmesinde birinji, ýagny aýyklanýan bölek bolup gelip bilýär:

من شنیدم – şenidän-e män – meniň eşitmegim

آنها دیدن – didän-e anha – olaryň görmegi

تو رفتن – räftän-e to – seniň gitmegiň

3) Ezafet birleşmesinde ikinji, ýagny aýýklaýan bölek bolup gelip bilýär:

وقت رفتن – wägt-e räftän – gider wagty

هنگام خوابیدن – hängam-e habidän – ýatar wagty

4) Kābir düşümlerde gelip bilýär:

a) Baş düşümde:

دیدن لازم است – didän lazem äst – görmek gerek

b) Ýöneliş düşümde:

به دیدن آمد – be didän amäd – görmäge geldi

ç) Çykyş düşümde:

کار نیکو کردن از پر کردن است. – Kar-e niku kărdän äz por kărdän äst. – İşe ökdelemek, şol işiň üstünde irmän-arman işlemekdendir. (nakyl)

5) Sözlemde eýe hyzmatynda gelip bilýär:

شنیدن کی بود مانند دیدن. – Şenidän key bowäd manänd-e didän – Eşiden deň bolmaz, gören göz bilen.

6) Sözlemde nämälim işlik bilen aňladylýan habar bolup gelip bilýär.

خواستن توانستن است. – Hastän täwanestän äst. – Islemek başarmakdyr.

1-nji gönükme. Sözlemleri türkmen diline terjime ediň.

– پدرت کجاست؟

– پدرم و مادرم در شهر عشق آباد هستند.

– آیا عشق آباد شهر بزرگی است؟

– بلی، عشق آباد شهر بزرگ و قشنگی است.

– در عشق آباد باغ زیاد است؟

– بلی، شهر عشق آباد پر از پارک و باغ و چمن است.

– اسم برادرت چیست؟

– اسم برادر بزرگم قربان و اسم برادر کوچکم احمد است.

Işlikleriň görnüşleri (انواع افعال – Änwa-e äf'al)

Işlikler ýasalyşy taýdan üç topara bölünýärler:

1. Sada işlikler
2. Ýasama işlikler (prefiksli işlikler)
3. Goşma işlikler

1. Sada işlikler (أفعال سادة – Äf'al-e sade)

Diňe bir düýp sözden ybarat bolan işliklere افعال سادة – äf'al-e sade – **sada işlikler** diýilýär.

فروختن – foruhtän – satmak	گذشتن – gozäştän – geçmek
گرفتن – gereftän – tutmak	یافتن – yaftän – tapmak

2. Ýasama işlikler (أفعال مشتق – Äf'al-e moştäg)

Sada işlikleriň önünden فرو – foru (فرو – fo-rud), در – dâr, بر – bär, باز – baz ýaly sözöňi goşulmalaryny goýmak arkaly ýasalan işliklere **ýasama işlikler** – افعال مشتق – äf'al-e moştäg diýilýär. Işlikleriň bu görnüşi sözöňi goşulmaly işlikler diýlip hem atlandyrylýar.

1) بر – **bär** sözöňi goşulmasy bilen:

Sada işlikler

گشتن – gäştän – gezmek
 خوردن – hordän – iýmek
 نشستن – neşästä – oturmak
 آمدن – amädän – gelmek

Ýasama işlikler

برگشتن – bär gäştän – gaýtmak
 بر خوردن – bär hordän – duşmak, gabat gelmek
 بر نشستن – bär neşästä – münmek
 بر آمدن – bär amädän – çykmak

2) باز – **ba** sözöňi goşulmasy bilen:

آمدن – amädän – gelmek
 آوردن – awärdän – getirmek

باز آمدن – baz amädän – gaýdyp gelmek
 باز آوردن – baz awärdän – gaýtaryp getirmek

خواستن – hastān – islemek

نشستن – nešāstān – oturmak

بازخواستن – baz hastān – yzy-
na çağyrmak

بازنشستن – baz nešāstān –
nepaga çykmak

3) فرو – **foru** sözöni goşulmasy bilen:

بردن – bordān – äkitmek

نشاندن – nešandān – oturtmak

رفتن – räftān – gitmek

فروبردن – foru bordān – ýuwut-
mak

فرونشاندن – foru nešandān –
oturtmak

فرورفتن – foru räftān – çüm-
mek

4) فرا – **fära** sözöni goşulmasy bilen:

آوردن – awärdān – getirmek

آمدن – amädān – gelmek

بردن – bordān – äkitmek

رسیدن – räsidadān – ýetmek

گرفتن – gereftān – tutmak

فرا آوردن – fära awärdān –
taýynlamak

فرا آمدن – fära amädān – öňe
çykmak

فرا بردن – fära bordān – öňe
çykarma

فرا رسیدن – fära räsidadān –
gelip ýetmek

فرا گرفتن – fära gereftān –
almak, öwrenmek

5) در – **där** sözöni goşulmasynyň kömegi bilen:

آمدن – amädān – gelmek

آوردن – awärdān – getirmek

رفتن – räftān – gitmek

گذشتن – gozāštān – geçmek

ماندن – mandān – galmak

در آمدن – där amädān – çyk-
mak

در آوردن – där awärdān –
çykarmak

در رفتن – där räftān – gaçmak

درگذشتن – där gozāštān –
ýogalmak

در ماندن – där mandān – ha-
tardan galmak, çykgynsyz
ýagdaýa düşmek

یافتن – ýaftän – tapmak

دریافتن – dār ýaftän – düşünmek

1-nji gönükme. Sada işliklerden we sözöňi goşulmalaryndan işlikleri düzüň we terjime ediň.

فرو، باز، فرا، در، بر
گشتن، ریختن، انگیختن، داشتن، خواستن.

2-nji gönükme. Ýasama işliklerden 5 sany mysal getiriň we olardan sözlem düzüň.

3-nji gönükme. Sada işliklerden ýasama işlikleri ýasaň we türkmen diline terjime ediň.

47-nji sapak

Goşma işlikler (أفعال مركب) – Äf'al-e moräkkäb)

Düzümünde iki ýa-da ondan-da artyk sözden ybarat özbaşdak many aňladýan işliklere افعال مركب – äf'al-e moräkkäb – goşma işlikler diýilýär. Goşma işliklerde birinji bölek at, sypat, hal ýaly isimlerden we soňky bölek kömekçi işliklerden ybarat bolýar. Pars dilinde kömekçi işliklere افعال معین – äf'al-e moäýýän diýilýär.

فعل مرکب در زبان فارسی به چند شکل ساخته می شود:

از یک قید + یک فعل	مثال: پیش آمدن، دیر کردن، پس گرفتن؛
از یک صفت + یک فعل	مثال: شرمنده شدن، بلند کردن، سخت شدن؛
از یک اسم + یک فعل	مثال: سلام کردن، گوش کردن، آتش کردن؛
از یک حرف + یک اسم + یک فعل	مثال: دل برکندن، دست بردن، برداشتن؛
از یک بن فعل + یک فعل	مثال: از دست دادن، به کار کردن، پرداخت کردن، گیر کردن؛
از یک اسم + پیشوندی و یک فعل	

Goşma işlikleri ulanyşlary taýdan iki topara bölmek mümkin.

a) Iki sözden ybarat bolan goşma işlikler:

خوردن – hordän – **iýmek, içmek** manylaryny aňladýan bu söz, köplenç, goşma işlikleriň ikinji bölegi bolup ulanylýar:

سرما خوردن – sārma hor-
dän – üşemek

زمین خوردن – zāmin hordän
– ýykylmak

فريب خوردن – fārib hordän
– aldanmak

قسم خوردن – gāsām hordän –
ant içmek

کتک خوردن – kotāk hordän
– ýenjilmek

غصه خوردن – gosse hordän
– gaýgylanmak

b) آمدن – amädän – «gelmek» işliginiň kömekçi işlik hyzmatynda ulanylyşy:

پیش آمدن – piş amädän – öňe çykmak

کنار آمدن – kenar amädän – razylaşmak, dilleşmek

عاجز آمدن – ajez amädän – ejiz gelmek

خوش آمدن – hoş amädän – ýaramak, halamak

بدآمدن – bād amädän – ýigrenmek

خواب آمدن – hab amädän – ukyň tutmak

غلغلک آمدن – gelgelek amädän – gyjygyň tutmak

بحال آمدن – be hal amädän – özüňe gelmek

آوردن – awärdän – «getirmek» işliginiň kömekçi işlik hökmünde ulanylyşy:

بهانه آوردن – bāhane awärdän – bahana tapmak

پناه آوردن – pānah awärdän – gaçyp atmak, penasynda bolmak

تاخت آوردن – taht awärdän – çozmak, çapawullamak

بجا آوردن – be ja awärdän – ýerine ýetirmek

بدست آوردن – be dāst awärdän – ele salmak

بخشم آوردن – be häşm awärdän – gazaplandyrmak

بیاد آوردن – be ýad awärdän – ýada salmak

رو آوردن – ru awärdän – ugramak (bir tarapa)

افتادن – oftadän – «düşmek, aşak gaçmak» işliginiň kömekçi işlik hyzmatynda ulanylyşy:

راه افتادن – rah oftadän – ýola düşmek

به زمین افتادن – be zämin oftadän – ýykylmak

پسند افتادن – päsänd oftadän – synyň oturmak, pisint etmek

بجا افتادن – be ja oftadän – ýerine düşmek

جلو افتادن – jelou oftadän – öňe düşmek

از چشم افتادن – äz çeşm oftadän – gözden düşmek

به یاد افتادن – be ýad oftadän – ýadyňa düşmek

به دست افتادن – be däst oftadän – ele düşmek

انداختن – endahtän – «zyňmak, taşlamak» işliginiň kömekçi işlik hökmünde ulanylyşy:

از دست انداختن – äz däst endahtän – eliňden gaçyrmak

از نظر انداختن – äz näzär endahtän – ünsden gaçyrmak

نظر انداختن – näzär endahtän – nazar salmak

دست انداختن – däst endahtän – ele salmak

Bulardan başga-da بردن – bordän – äkitmek, گذاشتن – gozaştän – goýmak, گذشتن – gozäştän – geçmek, چیدن – çidän – ýygnamak, شکستن – şekäs-tän – döwmek, زدن – zädän – urmak, ساختن – sahtän – gurmak, ýa-samak, خواستن – hastän – islemek ýaly onlarça işlikler hem goşma işligiň hyzmatynda ulanylýarlar.

Pars dilinde کردن – kârdän – etmek we onuň bilen manydaş نمودن – nämudän – etmek, görünmek işlikleri hemişe kömekçi işlik hyzmatynda bolup, özbaşdak ulanylmaýarlar.

جمع کردن (مودن) – jām' kârdän (nämudän) – jemlemek, ýygnamak, ýygnaşdyrmak

بلند کردن (نمودن) – boländ kârdän (nämudän) – ýokary galdyrmak

باز کردن (نمودن) – baz kârdän (nämudän) – açmak

روشن کردن (نمودن) – rouşän kârdän (nämudän) – ýagtylandyrmak

شدن – *şodän* – *bolmak* we onuň bilen manydaş bolan گشتن – *gäştän* we گردیدن – *gärdidän* degişli düşüm goşulmalary bilen kömekçi işlik hyzmatynda hemişe täsirini geçirmeýän işlikleri (فعل لازم – *fe’l-e la-zem*) emele getirýär. Meselem:

(گردیدن، گشتن) آشنا شدن – *aş(e)na şodän* (*gäştän*, *gärdidän*) – tanyşmak

(گردیدن، گشتن) پنهان شدن – *penhan şodän* (*gäştän*, *gärdidän*) – gizlenmek

(گردیدن، گشتن) روانه شدن – *räwane şodän* (*gäştän*, *gärdidän*) – rowana bolmak, ugramak

(گردیدن، گشتن) مشهور شدن – *mäşhur şodän* (*gäştän*, *gärdidän*) – meşhur bolmak

Pars dilinde işligiň nämälim görnüşiniň hyzmatyny ýerine ýetirip gelyän, düzüminde ikiden artyk söz bolan dürli söz düzümleri hem işjeň ulanylýar. Meselem:

دست بکار شدن – *däst be kar şodän* – işe başlamak

مورد مذاکره قرار دادن – *mouräd-e mōzakere gärar dadän* – maslahata goýmak

در معرض نمایش گذاشتن – *där mä’ärz-e nämaýeş gozaştän* – sergide goýmak, sergä çykarmak

به شگفت افکندن – *be şegeft äfkändän* – haýran galdyrmak

رشته سخن را بدست گرفتن – *reşte-ýe sohän ra be däst gereftän* – söz almak (çykyş etmek üçin söz almak)

1-nji gönükme. Sada işliklerden goşma işlikleri ýasaň we olary türkmen diline terjime ediň.

کردن، انداختن، افتادن، داشتن، گذاشتن، گرفتن

2-nji gönükme. Sada işliklerden we sözlerden goşma işlikleri ýasaň we olary türkmen diline terjime ediň.

گرفتن، کردن، زدن، گرفتن، داشتن
در نظر، تعجب، لبخند، چشمک، درد، میل

Kesilen ýa-da gysga mäsdär
(مصدر مخم – mäsdär-e morähhäm)

Soňlary **ن** – **än** goşulmasy bilen tamamlanýan işliklere **مصدر** – **käml** – mäsdär-e kamel, ýagny «işligiň nämälim şekiliniň doly görnüşi» diýilýär. Meselem:

پرسیدن – porsidän – soramak
برگشتن – bär gäştän – gaýdyp gelmek
بازی کردن – bazi kârdän – oýnamak

Soňlaryndan nämälimlik aňladýan ن – **än** goşulmasy taşlanyp, ýöne şol manyda ulanylýan işliklere مصدر مرخم – mäsär-e morähhäm – **gysga nämälim şekili** diýilýär.

1-nji gönükmä. Teksti türkmen diline terjime ediň.

Tekst

میهن من خاک پاک ترکمنستان مستقل است. من کشور خود را خیلی دوست دارم. پایتخت ترکمنستان شهر عشق آباد است. عشق آباد شهر بزرگ و قشنگی است. خیابانها و میداين عشق آباد وسیع و پر از گل و چمن است. طرف جنوب ترکمنستان کوهستانی و سمت شمال آن کویر قراقوم است. رود بزرگ قراقوم از طرف شمال عشق آباد می گذرد. در ترکمنستان پنج استان هست: آخال، ماری، لباب، داش آغوز و بالکان. ترکمنستان شهرهای زیادی دارد. مهمترین آنها عشق آباد، ترکمنباشی، ماری، ترکمن آباد و داش آغوز است.

Sözlük

ميھن – Mihän – Watan
پايتخت – paýtäht – paýtagt
وسيع – wäsi’ – giň
طرف – täräf – tarap
شمال – şomal – demirga-
zyk, gaýra

کشور – keşwār – ýurt
قشنگ – gāšāng – owadan
کوير – kāwir – çöl
پر از – por āz – -dan (-den)
doly
جنوب – jānub – günorta, ileri

رود – rud – derýa

خاک پاک – hak-e pak –

arassa toprak

مستقل – mostägäl – özbaş-

dak, garaşsyz

سمت – sämt – tarap

می گذرد – migozäräd – geçýär

مهمترین – mohemtärin – iň

mohüm

49-njy sapak

Işlik köküni almagyň kadalary

(قواعد ساختن ریشه فعل – Gäwa’äd-e sahtän-e rişe-ýe fe’l)

Türkmen dilinde işligiň nämälim şekiliniň soňundan **-mak/-mek** goşulmalaryny aýyrsaň düýp işlik galýar. Meselem:

Gelmek – gel (geldim – gelyärin)

Okamak – oka – (okadym – okaýaryn)

Görmek – gör – (gördüm – görýärin)

Mysallardan görnüşi ýaly, ol düýp işliklerden işligiň öten zamanyny-da, häzirki zamanyny-da ýasap bolýar. Emma pars dilinde türkmen dilinden düýpli tapawutlylykda işligiň nämälim şekiliniň soňundaky nämälimlik aňladýan, türkmen dilindäki **-mak/-mek** goşulmalarynyň hyzmatyny ýerine ýetirýän ن – **än** goşulmasy aýrylsa, diňe öten zaman düýp işligi (öten zaman işliginiň köki – ستاک گذشته, ýagny اساس فعل – **esas-e fe’l**) galýar.

آمدن – amädän

خواندن – handän

دیدن – didän

آمد – geldi

خواند – okady

دید – gördi

Bu hili işlikler görnüşleri taýyndan sada öten zaman işliginiň, ýagny ماضی مطلق işlik görnüşiniň 3-nji ýöňkemesiniň birligine gabat gelýär.

Pars dilinde işlik köküni, ýagny häzirki zaman düýp işligini tapmak üçin, ýörite kadalardan ugur alynýar we özara üç topara bölünýär:

1. افعال تام – **ef’al-e tam** – dogry işlikler. Soňlaryndan دن – **dän**, تن – **tän**, یدن – **idän** goşulmalary aýrylanda häzirki zaman düýp işli-

gi, ýagny köki (ريشه – **rişe**) galýan bolsa, beýle işliklere افعال تام – **ef'al-e tam** ýa-da افعال با قاعده – **ef'al-e ba gaede** – kadaly işlikler diýilýär.

2. افعال قیاسی – **ef'al-e giýasi** – deňeşdirme işlikleri. Nämälim işliklerden kök almak üçin belli bir kadalar saklanýan bolsa, olar ýaly işliklere افعال قیاسی – **ef'al-e giýasi**, ýagny çäkli işlikler diýilýär.

3. افعال سماعی – **ef'al-e semayı** – nädogry işlikler. Işligiň köküni tapmak üçin hiç hili kada gabat gelmeýän işliklere افعال سماعی – **ef'al-e sämai** ýa-da افعال بی قاعده – **ef'al-e bigaede** – nädogry işlikler diýilýär.

Häzirki zaman düýp işliklerinden, ýagny işlik kökünden häzirki zaman işlikleri, häzirki zaman ortak we hal işlikleri ýasalýar, şeýle-de olar ähli ýasama we goşma işlikleri ýasamakda esasy hyzmaty ýerine ýetirýärler.

Dogry işlikler (افعال تام – **Ef'al-e tam**)

Işligiň nämälim şekiliniň soňundan دن – **dän**, تن – **tän**, یدن – **idän** goşulmalary aýrylanda özbaşdak many aňladýan işlik köki galsa, beýle işliklere افعال تام – **ef'al-e tam**, ýa-da افعال با قاعده – **ef'al-e багаede** diýilýär. Işligiň bu görnüşi san taýyndan beýleki işliklere görä azdyr. In köp ulanylýan dogry işlikler şulardan ybaratdyr.

مصدر	تلفظ	معنا	ريشه
Işligiň nämälim şekili	Aýdylyşy	Aňladýan manysy	Häzirki zaman köki
آوردن	awärdän	getirmek	آور
اندیشیدن	ändişidän	pikirlenmek, aladalanmak	اندیش
ارزیدن	ärzidän	degmek (baha)	ارز
باریدن	baridän	ýagmak	بار
برگرداندن	bärgärdandän	gaýtarmak	برگردان
بریدن	boridän	kesmek	بر

بويدن	buýidän	ysgamak	بوي
بوسیدن	busidän	öpmek	بوس
پاشیدن	paşidän	sepmek, sepelemek	پاش
پریدن	päridän	uçmak	پر
پروریدن	pärwäridän	terbiýelemek	پرور
پرسیدن	porsidän	soramak	پرس
پرستیدن	pärästidän	çokunmak, uýmak	پرست
پژوهیدن	päzühidän	agtarmak, gözlemek	پژوه
پسندیدن	päsändidän	öwmek	پسند
پوشیدن	puşidän	geýmek, geýinmek	پوش
پیچیدن	piçidän	burmak, towlamak	پیچ
ترساندن	tärsandän	gorkuzmak	ترسان
ترسیدن	tärsidän	gorkmak	ترس
تراشیدن	täraşidän	ýonmak, gyrkmak, syrmak, taraşlamak	تراش
تراویدن	tärawidän	syzmak, süzülme	تراو
ترکیدن	tärkidän	jaýrylmak	ترک
تپیدن	täpidän	tarsyldamak	تپ
تکاندن	tekandän	yralamak, silkelemek, kakmak	تکان
جنبیدن	jonbidän	gymyldamak	جنب
جهیدن	jehidän	bökmek	جه
چاپیدن	çapidän	çapawullamak	چاپ
چرخیدن	çarhidän	pyrlanmak	چرخ
چریدن	çaridän	bakmak, ot ormak	چر
چشیدن	çeşidän	datmak	چش
چکاندن	çekandän	damdyrmak	چکان
چکیدن	çekidän	dammak	چك
خاریدن	haridän	gaşamak	خار
ستاندن	setandän	almak	ستان
سپردن	sepordän	tabşyrmak	سپر

سراییدن	sārayidān	goşgy okamak, aýdym aýtmak, saýramak	سرا
سنجیدن	sänjидān	ölçemek	سنج
سوزاندن	suzandān	ýandyrmak	سوزان
شکافتن	şekaftān	jaýyrmak	شکاف
شمردن	şomordān	sanamak	شمر
طلبیدن	täläbidān	talap etmek	طلب
غلطیدن	gältidān	togarlamak, tigirlemek	غلط
فریبیدن	färibidān	aldamak	فریب
فهمیدن	fähmidān	düşünmek	فهم
قاییدن	gapidān	gapmak, dartyp almak	قاپ
کشاندن	keşandān	çekdirmek	کشان
کشتن	koştān	öldürmek	کش
کشیدن	keşidān	çekmek	کش
کندن	kändān	gazmak	کن
کوشیدن	kuşidān	çalyşmak, jaň etmek	کوش
گذاشتن	gozaştān	goýmak	گذار
گذراندن	gozärandān	geçirmek	گذران
گردیدن	gärdidān	aýlanmak, öwrülmeк	گرد
گزیدن	gäzidān	dişlemek	گز
گستردن	gostärdān	giňeltmek, ýaýratmak, ýazmak (saçak)	گستر
خراشیدن	heraşidān	gaşamak	خراش
خریدن	häridān	satyn almak	خر
خواباندن	habandān	ýatyrmak	خوابان
خوابیدن	habidān	ýatmak	خواب
خروشیدن	horuşidān	joşa gelmek	خروش
خزیدن	häzidān	süýrenmek	خز
خندیدن	händidān	gülmek	خند
خواندن	handān	okamak	خوان
خوردن	hordān	iýmek, içmek	خور
درخشیدن	derähşidān	parlamak, ýalpyldamak	درخش

درویدن	däräwidän	ormak	درو
دریدن	däridän	parçalamak, ýyrtmak	در
دزدیدن	dozdidän	ogurlamak	دزد
دمیدن	dämidän	üflemek	دم
دویدن	däwidän	ylgamak	دو
دوشیدن	duşidän	sagmak	دوش
رساندن	resandän	ýetirmek	رسان
رسیدن	räsidän	ýetmek, ýetişmek	رس
رقصیدن	rägsidän	tans etmek	رقص
رنجاندن	ränjandän	ynjytmak, öýkeletmek	رنجان
رنجیدن	ränjidän	ynjamak	رنج
رهانندن	rähandän	boşatmak, halas etmek	رهان
رویدن	ruýidän	gögermek, ösmek	روی
سائیدن	saýidän	saýmak, owkalamak	سای
گشادن	goşadän	açmak	گشا
گنجیدن	gonjidän	ýerleşmek, sygmak	گنج
لرزاندن	lärzandän	titretmek, lerzana getirmek	لرزان
لرزیدن	lärzidän	titretmek, sandyramak	لرز
لنگیدن	längidän	agsamak	لنگ
لمیدن	lämidän	ýazylyp-ýaýrap oturmak	لم
لیسیدن	lisidän	ýalamak	لیس
مالیدن	malidän	sürtmek, sypalamak	مال
ماندن	mandän	galmak, meňzemek	مان
نالیدن	nalidän	nala çekmek, zarynlamak	نال
نوشتیدن	nuşidän	içmek	نوش
ورزیدن	wärzidän	türgenleşmek	ورز

1-nji gönükme. İşlikleriň häzirki zaman düýp işligini ýazyň.

فرستادن، کوشیدن، دویدن، خوردن، چشیدن، گزیدن، بریدن.

2-nji gönükme. Dogry işliklerden 5 sany mysal ýazyň we türkmen diline terjime ediň.

Çäkli işlikler (افعال قیاسی – Ef'al-e giyási)

Pars dilinde birnäçe işlikleriň nämälim şekilinden (mäsdärlerden) işligiň köküni almak üçin çäkli (belli bir ölçegdäki) kadalaryň saklanmagy zerur. Olar şulardan ybaratdyr.

1. Soňlary ختن – **htän** bilen gutaran işliklerden kök almak üçin تن – **tän** goşulmasynyň önünden gelyän خ harpyny ز – **z** harpy bilen çalşyrmaly.

آموختن – amuhtän – öwrenmek, öwretmek	آموز – amuz
انداختن – ändahtän – atmak, zyňmak	انداز – ändaz
دوختن – duhtän – tikmek	دوز – duz
ریختن – rihtän – dökmek	ریز – riz
ساختن – sahtän – gurmak	ساز – saz
سوختن – suhtän – ýakmak	سوز – suz
گریختن – gorihtän – gaçmak	گریز – goriz
افروختن – äfruhtän – ýandyrmak	افروز – äfruz
آمیختن – amihtän – garmak, garjamak	آمیز – amiz
پرداختن – pardahtän – tölemek	پرداز – pärdaz
نواختن – näwahtän – çalmak (saz)	نواز – näwaz

2. Soňlary شتن – **ştän** goşulmalary bilen gutaran işliklerden تن – **tän** goşulmasyny aýryp, galan bölegiň soňundaky ش – **ş**, ر – **re** bilen çalşyrylýar.

داشتن – daštān – (-ly) bol-
mak

پنداشتن – pāndaštān – gūman
etmek

گذاشتن – gozaštān – goýmak

نگاشتن – negaštān – ýaz-
mak, çyzmak

کاشتن – kaštān – ekmek

دار – dar

پندار – pāndar

گذار – gozar

نگار – negar

کار – kar

3. فتن – **ftān** goşulmasy bilen gutaran işlikleriň soňundaky
تن – **tān** bölegi aýrylyp, ف sesi ب sesi bilen çalşyrylýar.

تافتن – taftān – çyzmak,
ýalpyldamak

شتافتن – şetaftān – howluk-
mak

روفتن – ruftān – süpürmek

فریفتن – fāriftān – aldamak

کوفتن – kuftān – owratmak,
döwmek

یافتن – ýaftān – tapmak

تاب – tab

شتاب – şetab

روب – rub

فاریب – fārib

کوب – kub

یاب – ýab

4. ودن – **udān** goşulmasy bilen gutaran işlikleriň kökünü almak
üçin دن – **udān** goşulmasy taşlanandan soň, galan و sesi ^۱ bilen çal-
şyrylýar.

آزمودن – azmudān – synamak

افزودن – āfzudān – artdyrmak

پیمودن – peýmudān – ýol ýöremek

ربودن – robudān – ogurlamak

ستودن – setudān – öwme

سروودن – sorudān – aýdym aýtmak

نمودن – nāmudān – görkezmek

فرمودن – fārmudān – buýurmak

آزما – azma

افزا – āfza

پیما – peýma

ربا – roba

ستا – seta

سرا – sāra

نما – nāma

فرما – fārma

5. Soňlary ستن – **stän** goşulmasy bilen gutaran işlikleriň kökünü almak üçin ستن – **stän** goşulmasyny dolulygyna taşlamaly.

آراستن – arastän – bezemek	آرا – ara
توانستن – täwanestän – başarmak	توان – täwan
دانستن – danestän – bilmek	دان – dan
زیستن – zistän – ýaşamak	زی – zi
مانستن – manestän – meňze-mek	مان – man
بایستن – baýestän – zerur bolmak	بای – baý
شایستن – şaýestän – my-nasyp bolmak	شای – şaý

1-nji gönükme. İşlikleriň häzirki zaman düýp işligini ýazyň.

فرمودن، شتافتن، پنداشتن، آموختن، دانستن.

2-nji gönükme. Çakli işliklerden 5 sany mysal ýazyň we türkmen diline terjime ediň.

51-nji sapak

Nädogry işlikler (افعال سماعی – Ef'al-e sämai)

Nädogry işliklerden kök almak üçin hiç hili kadanyň ýoklugy sebäpli, olary diňe ýat tutmak arkaly öwrenmeli. Pars dilinde nädogry işlikler san taýdan beýle köp däl. Olaryň in köp ulanylýanlary aşaklardan ybarat.

آشفتن – aşoftän – aljyramak	آشوب – ašub
آفریدن – afäridän – döretmek, ýaratmak	آفرین – afärin
افراشتن – äfraštän – galdyrmak	افراز – äfraz
آمدن – amädän – gelmek	آ (آی) – a, aý
بودن – budän – bolmak	بو (باش) – bow, baş

پذیرفتن – päziroftän – kabul etmek

جستن – jestän – bökmek

جستن – jostän – agtarmak

چیدن – çidän – ýygmak, üz-mek, ýolmak

خواستن – hastän – ýeriňden turmak

دادن – dadän – bermek

رستن – rostän – gögermek, ösmek

دیدن – didän – görmek

رستن – rästän – boşamak, halas bolmak

رشتن – reştän – egirmek

رفتن – räftän – gítmek

زدن – zädän – urmak

سپردن – sepordän – tabşyrmak

شدن – şodän – bolmak

شستن – şostän – ýuwmak

شکستن – şekästä – döwmek

شناختن – şenahtän – tanamak

شمردن – şomordän – sanamak

شنیدن – şenidän – eşitmek

فروختن – foruhtän – satmak

فشردن – feşordän – sykmak, gysmak

نهادن – nehadän – goýmak

مردن – mordän – ölmek

کردن – kărdän – etmek

پذیر – päzir

جه – jeh, jäh

جو – ju

چین – çin

خیز – hiz

ده – däh, deh

روي – ruý

بین – bin

ره – räh

ریس – ris

رو – rou, räw

زن – zän

سپار – separ

شو – şou, şäw

شوی – şuý

شکن – şekän

شناس – şenas

شمار – şomar

شنو – şenow

فروش – foruş

فشار – feşar

کن – kon

گزين – gir – gozin

گسل – gosäl

گرفتَن – gereftän – tutma
 گسستن – gosästän – üzme, gyrmak
 گسیختَن – gosihtän – üzme, gyrmak
 گشتَن – gäştän – gezmek, aýlanmak
 گفتَن – goftän – diýmek, aýtmak
 گریستن – geristän – aglamak
 نوشتَن – neweştän – ýazmak
 نگرِستن – negäristän – seretmek

گسل – gosäl
 گرد – gärd
 گو – gu
 گری – geri
 میر – mir
 نويس – newis

نگر – negär
 نه – neh, näh

1-nji gönükme. Işlikleriň häzirki zaman düýp işligini ýazyň.

رفتَن، نگاشتَن، پختَن، چکیدَن، بردَن، شدن، پرسیدن.

2-nji gönükme. Nädogry işliklerden 5 sany mysal ýazyň we türkmen diline terjime ediň.

52-nji sapak

Işligiň häzirki-geljek zamany **(مضارع اخباری – Mozare-e ähbari)**

Häzirki-geljek zaman işligi («Mozare-e ähbari») häzirki wagtda dowam edýän ýa-da häzirki döwürde gaýtalanyp durýan ýa-da geljekde amala aşyryljak hereketi we ýagdaýy aňladýar. Işligiň bu zaman şekili häzirki zaman köküniň öňüne **mi** sözöni goşulmasyny, soňuna-da degişli ýöňkeme goşulmasyny goşmak arkaly ýasalýar.

دیدَن – **görmek** işligine mysal:

دیدَن (işligiň h. z. köki) بین – (işligiň nämälim şekili)

می + بین + م = می بینم

مفرد – birlik san

من می بینم – men görýärin – män mibinäm

sen görýärsiň – to mibini – تو می بینی

ol görýär – u mibinäd – او می بیند

köplük san – جمع

biz görýäris – ma mibinim – ما می بینیم

siz görýärsiňiz – şoma mibinid – شما می بینید

olar görýärler – anha mibinänd – آنها می بینند

Işligiň häzirki-geljek zaman şekiliniň ulanylyşy:

1. Häzirki zamanda hereketiň ýa-da ýagdaýyň dowam edip durandygyny aňladýar.

Biz şu wagt terjime edýäris. – ما الان ترجمه می کنیم.

Men telewizor görýärin. – من تلویزیون تماشا می کنم.

2. Häzirki zamanda belli döwrüň içinde hereketiň ýa-da ýagdaýyň gaýtalanyp durandygyny ýa-da durnuklydygyny aňladýar. Meselem:

Men institutda okaýaryn. – من در دانشگاه تحصیل می کنم.

Ol günde mekdebe gidýär. – او هر روز به مدرسه می رود.

Seniň kakaň goşgy ýazýar. – پدر تو شعر می نویسد.

Kemalyň aýal dogany hassahanada işleýär. –

خواهر کمال در بیمارستان کار می کند.

3. Geljek zamanda hereketiň amala aşyryljakdygyny ýa-da onuň göz önünde tutulýandygyny aňladýar.

Hasan ertir geler. – حسن فردا می آید.

Okuwçylar bu teksti indiki sapakda okarlar. –

دانش آموزان این متن را در درس آینده می خوانند.

Jeren ejesine öýleden soň jaň eder. –

چرن به مادرش بعد از ظهر زنگ می زند.

4. Ylmy kanunlary we umumy maglumatlary beýan etmek üçin ulanylýar.

Suw 100 gradus temperaturada gaýnaýar. –

آب در حرارت 100 درجه می جوشد.

Häzirki-geljek zaman işliginiň ýokluk galyby **mi** sözöni goşulmasynyň öňünden **nä** sözöni goşulmasynyň goşulmagy bilen ýasalýar. Meselem:

	ن + می + رو + م = نمی روم
Men gitmeýärim – من نمی روم	Biz ýazmaýarys – ما نمی نویسیم
Sen okamaýarsyň – تو نمی خوانی	Siz bermeýärsiňiz – شما نمی دهید
Ol gelmeýär – او نمی آید	Olar almaýarlar – آنها نمی گیرند

Häzirki-geljek zaman işligi bilen sorag sözlemiň ýasalşy:

1) Sorag sözlemi sorag äheňi bilen aňladylýar.

Meselem: تو می روی؟ – to miräwi? – Sen gidýärsiňmi?

دكان باز می شود؟ – Dokaň baz mişawäd? – Dükän açylýarmy?

2) Sorag sözleriniň sözlemiň başynda goýulmagy bilen ýasalýar. Sözlemde eýe bar bolsa, ol sorag sözünüň öňünden goýulýar. İşlik sözlemiň ahýrynda goýulýar.

Meselem:

کجا می روی؟ – Nirä gidýärsiň?
 مراد به شما چه می گوید؟ – Myrat size näme diýýär?
 شیرین کی به منزل می آید؟ – Şirin haçan öýe geler?

1-nji gönükme. İşlikleri häzirki-geljek zamanda, ýöňkemedä üýtgediň we terjime ediň.

نشستن، خوابیدن، گذاشتن، گذاشتن، خندیدن، افتادن، گفتن، پرسیدن.

2-nji gönükme. Sözlemleri türkmen diline terjime ediň we işlikleriň nämälim şekilini ýazyň.

من كيف شما را روی میزتان می گذارم. بچه های کلاس ششم دور استادایوم سه بار می دوند. شاگردان چه می خوانند؟ دوستان شما چه می خواهند؟ شما فردا چه ساعتی می آئید؟ من فردا ساعت 6 غروب برای دیدار با دوستانم می روم. باغبان درخت می کارد. پزشک به بیمار دارو می دهد. معلم درس می دهد. از شمال باد می وزد. امروز آفتاب ساعت 7 و 10 دقیقه غروب می نشیند. ورزشکاران پس فردا در مسابقه شرکت می کنند.

Sözlük

درجه – dārāje – gradus,
dereje

استادیوم – estadyum – stadi-
on

پس فردا – päsfärda – birigün
مسابقه – mosabege – ýaryş

حرارت – herarät – tempera-
tura

ورزشکار – wärzeşkar –
sportsmen

شرکت کردن – şerkät kărdân
– gatnaşmak

آفتاب – aftar – gün

3-nji gönükme. Sözlemleri pars diline terjime ediň.

Men ertir diş lukmanynyň ýanyna giderin. Ol öýüne gidip barýar. Siz şu wagt nirede okaýarsyňyz? Biz uniwersitetde pars dili hünärinde okaýarys. Biz öz mugallymlarymyza uly hormat goýýarys. Sen stadionda her gün maşk edýärsiň. Siz her ýyl ýaryşa gatnaşýarsyňyz.

4-nji gönükme. İşligiň häzirki-geljek zamanyna degişli 5 sözlem düzüň.

5-nji gönükme. İşligiň häzirki-geljek zaman şekilini ulanyp günde gäytäläýän hereketiňiz we edýän işiňiz barada 6 sany sözlem düzüň.

53-nji sapak

Ýasama we goşma işliklerden häzirki-geljek zaman işliginiň ýasalyşy

Ýasama işliklerden häzirki-geljek zaman işligi ýasalanda **می** – **mi** sözöni goşulmasy asyl işligiň sözöni goşulmasýnden soňra goýulýar. Meselem:

برخوستن – ýeriňden turmak, برمی خیزد – ýerinden turýar,
برگشتن – dolanmak, برمی گردد – dolanýar.

Goşma işliklerde häzirki-geljek zaman işligi ýasalanda **می** – **mi** goşulmasy işligiň ikinji bölegine goşulýar. Meselem:

حرف زدن – geplemek, gürlemek, **حرف می زند** – härf mizänäd –
gürleýär

ترجمه کردن – terjime etmek, **ترجمه می کند** – tärjome mikonäd
– terjime edýär

Ýasama we goşma işlikleriň häzirki-geljek zaman şekiliniň ýokluk galyby **mi** sözöňi goşulmasynyň öňünden **nä** sözöňi goşulmasynyň goşulmagy bilen ýasalýar. Meselem:

برداشتن – bärdaştän – galdyrmak

بر + نه + می + دار = م = برنمی دارم – galdyrmaýaryn, galdyrmaryn

1-nji gönükme. Ýasama we goşma işlikleriň häzirki-geljek zaman şekilini ýasaň we türkmen diline terjime ediň.

برخواستن، درآوردن، درست کردن، فرورفتن، قسم خوردن، برشمردن.

2-nji gönükme. 1-nji ýumuşdaky işlikleriň häzirki-geljek zaman şekiliniň ýokluk galybyny ýasaň we türkmen diline terjime ediň.

54-nji sapak

İşligiň buýruk şekili (وجه امری – Wäjh-e ämri)

Pars dilinde buýruk işligi tabşyrygy, buýrugy, maslahaty we gönükdirmäni aňladýar hem-de diňe 2-nji ýöňkemede ulanylýar. İşligiň bu şekilini ýasamak üçin onuň häzirki zaman kökünüň öňünden **id** – يد sözüňi goşulmasyny, soňundan bolsa köplük sanda **be** – به goşulmasyny aturdyrmaly, birlik sanda hiç hili goşulma goşulmaýar.

خواند – handän – okamak	بخوان – behan – oka	بخوانید – behanid – okaň
نوشتن – neweştän – ýazmak	بنویس – benewis – ýaz	بنویسید – benewisid – ýazyň
پرسیدن – porsidän – soramak	پرس – bepors – sora	پرسید – beporsid – soraň

Bellik. Türkmen dilindäki ähli ýöňkemeler üçin ulanylýan buýruk şekili pars dilinde 2-nji ýöňkemededen başga ýöňkemelerde işligiň **aorist** şekili bilen aňladylýar. Bu barada **aorist** işligine degişli temada düşündiriş berilýär.

İşligiň buýruk şekiliniň ýokluk galyby

Buýruk işliginiň ýokluk galybyny ýasamak üçin **be** – به sözüňi goşulmasy taşlanyp, onuň ýerine ýokluk aňladýan **nä** – نه ulanylýar.

Buýruk işliginiň ýokluk galyby:

نخواندند – نخوانانید – nāhan (nāhanid) – okama (okamañ)
نوشتن – ننوئیسید – nānewis (nānewisid) – ýazma (ýazmañ)
نپرسید – نپرسیدن – nāpors (nāporsid) – sorama (soramañ)

Buýruk işliklerinde basym به – **be** we نه – **nä** goşulmalaryna düşýär.

1-nji gönükme. İşlikleri buýruk şekilinde ýazyň.

Nusga: رفتن – برو – بروید gitmek – git – gidiň
خواستن، نوشتن، دویدن، گذاشتن، گفتن، پرسیدن، کندن، تراشیدن.

2-nji gönükme. İşlikleri pars dilinde buýruk şekilinde ýazyň we olardan sözlem düzüň.

Ýuwmak, almak, bermek, iýmek, seretmek, görmek, eşitmek, oturmak, durmak, gelmek, çekmek.

55-nji sapak

İşligiň buýruk şekiliniň okalyşy we ýazuw kadalary

a) A çekimlisi bilen başlanýan buýruk işlikleriniň barlyk we ýokluk galyplarynda به – **be** we نه – **nä** goşulmalarynyň önünden ý sesi art-dyrylýar we ol ses ýazuwda ی harpy bilen aňladylýar.

آمدن (آ) – gelmek	بیا (بیایید) – gel (geliň)
آوردن (آور) – getirmek	بیاور (بیاورید) – getir (getiriň)

Ýokluk galyby:

نیا – näya – gelme	نیاوید – näýayid – gelmāñ
نیاور – näyawär – getirme	نیاورید – näýawärid – getir-māñ

b) İşligiň köki o sesi bilen başlanýan bolsa buýruk işliklerinde başky ا – **älef** aýdylsa-da, ýazuwda düşirilýär.

افتادن (افت) – ýykylmak بیفت (بیفتید) – beýoft (beýoftid)

(نیفت) – näýoft (näýoftid) – ýykylma (ýykylmaň)

ç) Işligiň köki **ä** sesi bilen başlasa hem ýokarky mysallardaky ýaly başky ¹ – **älef** aýdylsa-da, ýazuwda düşürilýär.

افکنند – zyňmak, taşlamak

بیفکن (بیفکنید) – beýäfkän
(beýäfkänid) – taşla, taşlaň

Ýokluk galyby:

(نیفکن) – näýäfkän (näýäfkänid) – taşlama (taşlamaň)

افکنند – äfkändän – **taşlamak, zyňmak** işliginiň buýrugynda käte me – **mä** goşulmasy ulanylýar.

كار امروز را بفردا مفكن. – Kar-e emruz ra be fârda mä-äfkän. – Bu günki işiňi ertä goýma.

آنجا که نمک خوردی نمکدان را مشكن. – Anja ke nämäk hordi nämäk-dan ra mäşekän. – Duz iýen ýeriňde duz gabyny döwme.

فلفل مبین که ریز است

بشکن ببین چه تیز است.

Felfel mäbin ke riz äst

Beşekän, bebin çe tiz äst.

Burçy ownuk görme, onuň ajylygyny döweniňde görersiň.

1-nji gönükme. Nakyllary ýatdan öwreniň we olaryň türkmençesini tapyň.

سحر خیز باش تا کامروا باشی.

همسایه را بپرس بعد خانه را بخر.

دختر بتو می گویم عروس تو بشنو.

تنبل برو به سایه خودش می آیه. (می آید)

رویش را ببین و حالش را بپرس.

بزرگ نمیر بهار میاد خربوزه و خیار میاد. (می آید)

اول بچش بعد بگو که بی نمک است.

برای کسی بمیر که برایت تب کند.

پایت را به اندازه کلیم دراز کن.

دماغش را بگیر جانش در می رود.

چیزی بخور، چیزی بده، چیزی بنه.

2-nji gönükme. Ýokardaky nakyllarda ulanylan buýruk işlikleriniň nämälim şekilini ýazyň.

غم خودت را بخور: Nusga

خوردن – hordän – iýmek,
içmek

بخور – behor – iý, iç

3-nji gönükme. Gepleşigi terjime ediň.

احمد: مادر، من گرسنه ام. غذا را بیاور.
مادر: چند دقیقه صبر کن.
پرویز: امروز نهار چه داریم؟
مادر: چلو مرغ.
مریم: مادر، من چلو کباب را نیز دوست دارم.
حسن: من ماکارونی دوست دارم.
احمد: پدر کی میاید؟ من گرسنه ام.
مادر: همین حالا میاید.
مریم: زنگ زدند. پدر آمد. احمد برو در را باز کن.
مادر: مریم، بیا سفره را ببر.
حسن: من چی را ببرم؟
پرویز: تو بشقابها را بیاور.
پدر: نه، بشقابها را نیاور. تو قاشقها و چنگالها را بیاور.
پرویز: احمد، تو هم کمک کن. قدری آب بیاور.

4-nji gönükme. Soraglara jogap beriň.

- (1) امروز ناهار چه غذائی داریم؟
- (2) مریم چه غذایی را دوست دارد؟
- (3) حسن چه غذایی را دوست دارد؟
- (4) آیا شما هم با قاشق و چنگال غذا می خورید؟
- (5) آیا شما هم در خانه ناهار می خورید؟
- (6) آیا پدر غذا می پزد؟
- (7) کی گرسنه بود؟
- (8) کی ماکارونی دوست دارد؟
- (9) آیا شما ماکارونی دوست دارید؟

- (10) شما ظهر ساعت چند غذا می خورید؟
 (11) پدر شما شبها زود به خانه می آید؟
 (12) شما چه غذایی دوست دارید؟

56-njy sapak

Ýasama we goşma işliklerden buýruk işlikleriniň ýasalyşy

Ýasama işliklerden buýruk işlikleri ýasalanda به – **be** sözöňi goşulmasy ulanylmaýar.

Meselem:

– برخیزید، – ýeriňden tur, برخیز – ýeriňden turmak, برخاستن – ýeriňizden turuň, برگردید، – dolan, برگرد – dolanmak, برگشتن – dolanyň

Goşma işliklerde buýruk şekilini ýasaýan به – **be** sözöňi goşulmasy ulanylyp-da, ulanylman-da biler.

حرف زدن – geplemek, gürlemek

گۆرلەن – حرف زنید (بزنیډ)، گۆرلە – حرف زن (بزن)

ترجمه کن – ترجمه etmek, ترجمه بکن – ترجمه کردن

ترجمه ښیډ – ترجمه etmek, ترجمه بښیډ – ترجمه بکنید

Buýruk işlikleriniň ýokluk galybynda نه – **nä** goşulmasynyň ulanylmagy hökman.

حرف نزن – härf nāzān –
gepleme

ترجمه نکن – tārjome nākon
– terjime etme

حرف نزنید – härf nāzānid –
geplemāñ

ترجمه نکنید – tārjome nāko-
nid – terjime etmāñ

1-nji gönükme. İşlikleriň nämälim şekillerinden buýruk işlikleriniň barlyk we ýokluk galybyny ýasaň.

تراشیدن، پوشیدن، پریدن، پاشیدن، بریدن، آوردن، جنبیدن،
چشیدن، خوابیدن، خوردن، دویدن، شمردن، لرزیدن.

**داشتن (-ly bolmak) we بودن (bolmak)
işlikleriniň buýruk şekilleri**

Bu işlikler özbaşdak ulanylanda-da, goşma işlikleriň düzüminde bolanda-da, buýruk işligini ýasaýan به – **be** sözöňi goşulmasy goşulmaýar.

آماده باش – amade baş –
taýýar bol
داشته باش – dašte baş –
(-ly) bol
اینجا باش – inja baş – bu
ýerde bol

آماده باشید – amade başid –
taýýar boluň
داشته باشید – dašte başid –
(-ly) boluň
اینجا باشید – inja başid – bu
ýerde boluň

Meselem:

در نظر داشته باشید – dâr nâzâr dašte başid – göz öňünde tutuň
مداد داشته باشید – medad dašte başid – galamly boluň (ýanyňyzda
galam bolsun)

Buýruk işlikleriniň ýokluk galybynda نه – **nä** sözöňi goşulmasynyň ulanylmagy hökmandyr.

نباشید – nābaşid – bolmaň
نداشته باش – nādašte baş –
(-ly) bolma
نداشته باشید – nādašte başid
– (-ly) bolmaň

تنبّل نباش – tām̄bāl nābaş –
ýalta bolma
خسته نباشید – häste nābaşid
– armaň
نباش – nābaş – bolma

1-nji gönükme. Goşgyny ýat tutuň.

نصیحت به فرزند خود

بشنو ز پدر نصیحت چند
پس یاد بگیر هر چه گویم
و ز خواب سحرگهان بپرهیز
پاکیزه بشوی دست و روی را
پس شانه بزن بزلف و ابرو

هان ای پسر عزیز و دلبد
زین گفته سعادت تو جویم
می باش بعمر خود سحر خیز
دریاب سحر کنار جو را
با حوله پاک خشک کن رو

کاین کار ضرورت است
 کردن
 کان وقت سخن شود نمایان
 پاکیزه لباس خود ببر کن
 انگشت مبر به گوش و بینی
 (ایرج میرزا)

کن پاک و تمیز گوش و
 گردن
 چرکین مگذار بیخ دندان
 در آئینه خویش را نظر کن
 چون غیر به پیش خویش بینی

Sözlük

هان – han – ägä bol, habardar
 bol

بشنو – beşenow – eşit

زین گفته – ze-in (äz in) gofte
 – bu aýdylandan

جویم – juýäm – gözleýärin,
 agtarýaryn

هر چه گویم – här çe guýäm –
 näme aýtsam

سحر خیز – sähär hiz – säher
 turýan, ir turýan

بپر هیز – bepärhiz – saklan

(جو) – ju (juý) – ýap,
 aryk, akar ýap

حوله – houle – el-ýüz
 süpürilýän desmal

خشک کن – gurat, süpür

شانه – şane – darak

زلف – zolf – 1) zülþ, 2) saç

پاک کن – pak kon – arassala

گوش کن – guş kon – diňle

چرکین – çerkin – hapa

بیخ – bih – 1) düýp, 2) kök

– delbänd – eziz, mähriban

چند – çänd – birnäçe

سعادت – seadät – bagt

یاد بگیر – ýad begir – ýat
 tut, öwren

می باش – mibaş – bol

سحرگهان – sähergähan –
 daň, daňdan, säher

دریاب – därýab – tap

بشوی – beşuý – ýuw

خشک – hoşk – gury

پس – päs – 1) soň, 2) diý-
 mek

شانه بزن – şane bezän –
 dara

ابرو – äbru – gaş

دلبندگوش – guş – gulak

آینه – aýine – aýna

گردن – gärdän – boýun

مگذار – mägozar – goýma

نمایان شود – nämaýan

şawäd – görner

نظر کن – nāzār kon – seret
 چون – çun – sebābi
 بینی – bini – görseñ
 انگشت – ängošt – barmak

خویش را – hiş ra – özüñi,
 özüñe
 ببر کن – bebār kon – geý,
 geýin
 پیش خویش – piş-e hiş – öz
 ýanyñda
 بینی – bini – burun
 مبر – mabār – eltme, salma

Goşgy okalyşynyň käbir düzgünleri:

1) Tirkeş sözleriň arasynda و baglaýjysy, köplenç, o diýlip okalýar.

هان ای پسر عزیز و دلبدن بشنو ز پدر نصیحت چند

Han eý pesär-e äziz-o delbänd, beşenou ze pedār nāsihāt-e çänd.
 – Ýatda sakla, eý ýürek bendim we eziz oglum, kakaňdan birnäçe nesihatý diñle.

دریاب سحرگهان کنار جو را پاکیزه بشوی دست و رو را

Dār yab sāhergāhan kenar-e jui ra, pakize beşuý dāst-o ru ra. –
 Sāher akar ýabyñ boýna bar-da eliñi we ýüzüñi pākize ýuw.

2) Goşma işliklerden buýruk işligi ýasalanda käte به – be sözöñi goşulmasy ulanylýar.

زین گفته سعادت تو جویم پس یاد بگیر هر چه گویم

Z-in gofte seadāt-e to juýām, pās yād begir hār çe guýām.
 – Bu aýdylanlardan seniñ bagtyňy gözleýärin, diýmek, näme aýtsam (diýsem), öwren, ýat tut.

با حوله پاک خشگ کن رو پس شانه بزن بزلف و ابرو

Ba houle-ýe pak hoşk kon ru, pās şane bezän be zolf-o äbru. –
 Arassa desmal bilen ýüzüñi süpür, soň saçyňy we gaşyňy dara.

3) Buýruk işliginden aňladylýan hereketiň birnäçe gezek gaýtalanýandygyny aňlatmak ýa-da nygtamak üçin käte işligiň önünden می – mi goşulmasy artdyrylýar.

از خواب سحرگهان بپرهیز می باش به عمر خود سحر خیز

Mibaş be omr-e hod sähärhiz, âz hab sähergehan bepärhiz. – Öm-rün boýy säher irden turgun, daň ukusyndan saklangyn.

Mysallardan görnüşi ýaly, سحرخیز می باش – sähärhiz mibaş – **irden oýan** goşma işliginde می – **mi** goşulmasy ulanylypdyr.

4) Goşgy setirlerinde, atalar sözlerinde, nakyllarda käte çykys düşümiň goşulmasy از – **âz** goşulmasyna derek ز – **ze** ulanylýar: از این گفته – zin gofte – âz in gofte – bu aýdylandan.

5) Goşgy setirlerinde, atalar sözlerinde we nakyllarda käte ýokluk aňladýan نه – **nä** goşulmasyna derek mä ulanylýar.

چرکین مگذار بیخ دندان کان وقت سخن شود نمایان

Çerkin mägerar bih-e dändän, ke-an wägt-e sohän şawäd nä-mayan. – Dişiň düybüni hapa goýma, ol geplän wagtynda görner.

چون غیر به پیش خویش بینی انگشت مبر به گوش و بینی.

Çun geýr be piş-e hiş bini ängoşt mabär be guş-o bini. – Öz ýanynda gaýry bir adam görseň, barmagyňy gulagyňa we burnuňa eltme.

2-nji gönükme. Işlikleriň nämälim şekillerini birlik we köplük sanda buýruk şeklinde üýtgediň.

مثال: کتاب را (خریدن). کتاب را بخر. کتاب را بخرید.

سه روز بیشتر (نماندن). کتابش را همان جا (گذاشتن). حرفهای مرا (گوش کردن). اینها را ارزان (فروختن). خود را (شناختن). همیشه به فارسی (صحبت کردن). این را (گم نکردن). آنها را به من (نشان دادن). به سؤالم (جواب دادن). با ما (حرف زدن). دست (نزدن). حرفهایش را (فهمیدن). او را خیلی (دوست داشتن). روزنامه را همین جا (گذاشتن). صندلی را (آوردن). فردا به خانه ما (آمدن). توپ را (انداختن). این شعر را برای آنها (خواندن). این عکس را (دیدن). دو ساعت اینجا (بودن).

Sagat

Pars dilinde sagat bilen minutyň arasynda و – **wä** baglaýjysy goýulýar. **15 minut**, köplenç, **ýek rob** söz düzümi bilen, **30 minut** bolsa **nim saät** diýlip aýdylýar. Sagat görnüşde aýdylýar we ýazylýar:

- 1) Sagat 14.00 – ساعت دو (روز) – ۱۴.۰۰ – saät do (ruz)
- 2) Sagat 15.45 – ساعت پانزده و چهل و پنج دقیقه – ۱۵.۴۵ saät panzdäh-o çehel-o pänj dägige
ýa-da
ساعت یک ربع به چهار – saät ýek rob`be çähar
- 3) Sagat 8.10 – ساعت هشت و ده دقیقه – ۸.۱۰ – saät häšt-o däh dägige
- 4) Sagat 10.30 – ساعت ده و نیم – ۱۰.۳۰ – saät däh-o nim
- 5) Sagat 11.50 – ساعت ده دقیقه به دوازده – ۱۱.۵۰ – saät däh dägige be dāwazdäh

Sözlük

روز – ruz – gün, gündiz	ربع – rob` – çäryek, dörtten bir bölek
ظهر – zohr – günortan	نیم – nim – ýary
بعد از ظهر – bāād āz zohr – günortadan soň	دهه – dāhe – dekada
شب – şāb – agşam	ثانیه – saniýe – sekunt
هفته – hāfte – hepde	دقیقه – dägige – minut
ماه – mah – aý	ساعت – saät – sagat
سال – sal – ýyl	بامداد – bamdad – sāher

- 1-nji gönükme. Ýokardaky sözleri sözlüğe göçüriň we ýatdan öwreniň.
- 2-nji gönükme. Sagatlaryň wagtyňy pars dilinde ýazyň we okaň.
16.20, 18.25, 19.00, 22.30, 23.05, 15.40, 17.35.
- 3-nji gönükme. Sagat wagtyňy 5 mysalyny türkmençe we parsça ýazyň.

Hepdäniň günleri we aý atlary

Pars dilinde hepdäniň günleri aşakdaky görnüşde aýdylýar we ýazylýar:

دوشنبه – doşämbe – duşenbe

سه شنبه – seşänbe – sişenbe

چهارشنبه – çäharşänbe – çarşenbe

پنجشنبه – pänjšämbe – penşenbe

جمعه – jom-e – anna

شنبه – şämbe – şenbe

یک شنبه – ýekşämbe – ýekşenbe

Hijri şemsi ýyl hasaby boýunça aý atlary

Eýranda resmi taýdan hijri şemsi ýyl hasaby ulanylýar we aý atlary aşakdaky görnüşde aýdylýar we ýazylýar:

1) färwärdin (21-nji mart – 20-nji aprel) – فروردین

2) ordibeheşt (21-nji aprel – 20-nji maý) – اردیبهشت

3) hordad (21-nji maý – 20-nji iýun) – خرداد

4) tir (21-nji iýun – 20-nji iýul) – تیر

5) mordad (21-nji iýul – 20-nji awgust) – مرداد

6) şähriwär (21-nji awgust – 20-nji sentýabr) – شهریور

7) aban (21-nji sentýabr – 20-nji oktýabr) – آبان

8) mehr (21-nji oktýabr – 20-nji noýabr) – مهر

9) azär (21-nji noýabr – 20-nji dekababr) – آذر

10) deý (21-nji dekababr – 20-nji ýanwar) – دی

11) bähmän (21-nji ýanwar – 20-nji fewral) – بهمن

12) esfänd (21-nji fewral – 20-nji mart) – اسفند

Milady ýyl hasaby boýunça aý atlary

1) ýanwar – žanwiýe – ژانویه

2) fewral – fewriýe – فوریه

8) awgust – ut (agust) –

اوت (آگوست)

9) sentýabr – septambr –

3) mart – mars – مارس
 4) aprel – awril – آوریل
 5) maý – meh (meý) – مه (می)
 6) iýun – žuýän (jun) – ژوئن (جون)
 7) iýul – žuiýe (julaý) – ژوئیه (جولای)

9) sentýabr – septambr – سپتامبر
 10) oktýabr – oktobr – اکتبر
 11) noýabr – nowambr – نوامبر
 12) dekabr – desambr – دسامبر

1-nji gönükme. Hepdäniň günlerini we aýlaryň atlaryny depderiňize göçüriň we ýat tutuň.

2-nji gönükme. Seneleri pars dilinde aýdyň we ýazyň.

22-nji ýanwar, 3-nji fewral, 5-nji mart, 20-nji aprel, 6-njy maý, 8-nji iýun, 9-njy iýul, 10-njy awgust, 11-nji sentýabr, 17-nji oktýabr, 18-nji noýabr, 31-nji dekabr.

60-njy sapak

Öten zaman düýp işligi (اساس فعل – esas-e fe'l)

Pars dilinde işligiň nämälim görnüşiniň soňundan ن – **ân** goşulmasy aýrylsa, diňe öten zaman düýp işligi ýa-da öten zaman köki (اساس فعل – esas-e fe'l) galýar. Pars dilinde öten zaman düýp işlikler bilen häzirki zaman düýp işlikleriniň (ريشة فعل – rişe-ye fe'l – işligiň h. z. köki) ýasalýşlary biri-birinden düýpli tapawutlydyr.

اساس فعل

خواند

رفت

دید

گفت

درآورد

برگشت

مصدر

خواندن

رفتن

دیدن

گفتن

درآوردن

برگشتن

بیدار کرد
جواب داد

بیدار کردن
جواب دادن

Işligiñ sada öten zamany (ماضی مطلق – Mazi-ye motläh)

Pars dilinde sada öten zaman işligi hereketiñ ýa-da ýagdaýyñ öten zamanda bolup geçendigini we tamamlanandygyny aňladýar. Meselem:

آمان از شهر ترکمنباشی آمد. – Aman äz şähr-e Torkämänbaşy amäd.
– Aman Türkmenbaşy şäherinden geldi.

دیروز باران بارید. – Diruz baran barid. – Düýn ýagyş ýagdy.

من کارم را تمام کردم. – Män karām ra tämam kărdām. – Men işimi tamamladym.

Işligiñ sada öten zaman şekiliniñ ýasalyşy

Sada öten zaman işligini ýasamak üçin öten zaman düýp işlikleriniñ soňundan ýöňkeme goşulmalary artdyrylýar.

جمع – jām' – köplük san

مفرد – mofräd – birlik san

1) م – äm

م – im

2) ی – i

ید – id

3) goşulmasyz

ند – änd

Sada öten zaman işliklerinde basym soňky bogna düşýär.

Sada işligiñ ýöňkemedede üýtgeýşi

رفتن – räftän – gitmek

مفرد – mofräd – birlik san

جمع – jām – köplük san

1) رفت = م + رفت – räftäm
– gitdim

رفتیم = یم + رفت – räftim –
gitdik

2) رفتی = ی + رفت – räfti
– gitdiñ

رفتید = ید + رفت – räftid
– gitdiñiz

3) رفت – räft – gitdi

رفتند – räftänd –
gitdiler

Ýasama işligiñ ýöňkemedede üýtgeýşi

برگشتن – bär gäştän – gaýdyp gelmek

مفرد – mofräd – birlik san

1) برگشتم – bärğäštäm – dolandym

2) برگشتی – bärğäšti – dolandyň

3) برگشت – bärğäšt – dolandy

جمع – jām' – köplük san

برگشتیم – bärğäštīm – dolandyk

برگشتید – bärğäštīd – dolandyňyz

برگشتند – bärğäštānd – dolandylar

Goşma işligiň ýöňkemedede üýtgeýşi

بیدار شدن – bidar şodän – oýanmak

مفرد – mofräd – birlik san

1) بیدار شدم – bidar şodäm – oýandym

2) بیدار شدی – bidar şodi – oýandyň

3) بیدار شد – bidar şod – oýandy

جمع – jām – köplük san

بیدار شدیم – bidar – şodīm oýandyk

بیدار شدید – bidar şodīd – oýandyňyz

بیدار شدند – bidar şodānd – oýandylar

Sada öten zaman işliginiň ýokluk galyby

Sada öten zaman işliginiň ýokluk galybyny ýasamak üçin öten zaman düýp işliginiň öňünden نه – nä sözöni goşulmasy artdyrylýar.

دیدن – didän – **görmek** işliginiň sada öten zamanda ýokluk galybynda ýöňkemedede üýtgeýşi:

مفرد

من ندیدم – män nädidäm – men görmedim

تو ندیدی – to nädidi – sen görmediň

او ندید – u nädid – ol görmedi

جمع

ما ندیدیم – ma nädidim – biz görmedik

شما ندیدید – şoma nädidid – siz görmediňiz

آنها ندیدند – anha nädidānd – olar görmediler

Ýöňkemedede üýtgeýän işlik çekimli ses bilen başlanýan bolsa, aşakdaky düzgünlerden ugur almaly.

a) Eger ýöňkemedede üýtgeýän işlik **a, ä, o** çekimlileri bilen başlanýan bolsa, işligiň ýokluk galybynda iki çekimli sesiň, ýagny, نه – **nä** sözöňi goşulmasy bilen öten zaman düýp işliginiň arasyndan ý çekimlisi artdyrylýar.

آمدن – amädän – **gelmek** işliginiň ýöňkemedede üýtgeýşi:

مفرد

نيامدم – näýamädäm – gel-medim

نيامدی – näýamädi – gel-medin

نيامد – näýamäd – gelmedi

جمع

نيامديم – näýamädim – gel-medik

نيامديد – näýamädid – gelmediniz

نيامدند – näýamädänd – gelmediler

انداختن – endachtän – **zyňmak, taşlamak, oklamak** işlikleriniň ýöňkemedede üýtgeýşi:

مفرد

من نيانداختم – män näýändahtäm – men zyňmadym

تو نيانداختی – to näýändahti – sen zyňmadyň

او نيانداخت – u näýändaht – ol zyňmady

جمع

ما نيانداختيم – ma näýändahtim – biz zyňmadyk

شما نيانداختيد – şoma näýändahtid – siz zyňmadyňyz

آنها نيانداختند – anha näýändahtänd – olar zyňmadylar

افتادن – oftadän – **ýykylmak** işliginiň ýöňkemedede üýtgeýşi:

مفرد

من نيافتادم – män näýoftadäm – men ýykylmadym

تو نيافتادی – to näýoftadi – sen ýykylmadyň

او نيافتاد – u näýoftad – ol ýykylmady

جمع

ما نيافتاديم – ma näýoftadim – biz ýykylmadyk

شما نيافتايد – şoma näýoftadid – siz ýykylmadyňyz

آنها نيافتادند – anha näýoftadänd – olar ýykylmadylar

Ýazuwda başky ¹ – **älef** harpy saklansa-da, onuň mädde (~) belgisi düşürilip ulanylýar.

b) Eger ýöňkemedede üýtgeýän işlik **i** çekimlisi bilen başlanýan bolsa, başda نه – **nä** goşulmasy bilen ¹ – **älef** harpynyň arasyndan hiç hili harp artdyrylmaýar. Meselem:

ایستادن – istadän – **durmak, saklanmak** işlikleriniň ýöňkemedede üýtgeýşi:

جمع	مفرد
نايستادم – näistadäm – dur-madym	نايستاديم – näistadim – dur-madyk
نايستادی – näistadi – dur-madyň	نايستاديد – näistadid – dur-madyňyz
نايستاد – näistad – durmady	نايستاداند – näistadänd – dur-madylar

Bellik. Ýazuwda käte **ä, o** çekimlileri bilen başlanýan işliklerde ýoklugy aňladýan نه – **nä** sözöňi goşulmasy goşulanda işligiň başyndaky ¹ – **älef** harpy düşürilip ýazylýar. Meselem:

انداختم – endahtäm – taşla-dym	نینداختم – näyändahtäm – taşlamadym
افتادم – oftadäm – ýykyl-dym	نیفتادم – näýoftadäm – ýykyl-madym

1-nji gönükme. Sözlemleri türkmen diline terjime ediň.

من دیروز صبح زود از خواب بیدار شدم، بیست دقیقه ورزش کردم و دوش آب سرد گرفتم. صورتم را تراشیدم و لباس پوشیدم. بعد از آن با پدر و مادرم و پدر بزرگم و مادر بزرگم سر سفره نشستیم و صبحانه خوردیم. بعد از صبحانه من با برادر کوچکم مراد به پارک رفتم.

2-nji gönükme. Soraglara ýazmaça jogap beriň.

احوال شما چطور است؟ اسم شما چیست؟ شما چند سال دارید؟ شما دیر روز

صبح کی از خواب بیدار شدید؟ دیروز چند دقیقه ورزش کردید؟ آیا دیروز صبح دوش آب سرد گرفتید؟ آیا شما تنها صبحانه خوردید؟ بعد از صبحانه کجا رفتید؟ اسم برادر کوچک شما چیست؟ او چند سال دارد؟

3-nji gönükme. Ýaý içindäki işlikleri degişli zamanda getirin.

بعد از زنگ دانشیار بکلاس (وارد شدن). دانشجویان (برخاستن) و با (دانشیار سلام (کردن). دانشیار به دانشجویان (گفتن): (نشستن دانشیار مرجان را (صدا کردن). مرجان جلو تخته (آمدن). دانشیار (گفتن): «مرجان شعر را (گفتن)». مرجان شعر را از یاد (گفتن). دانشیار (گفتن): «آفرین. مرجان (نشستن)». مرجان در جای خود (نشستن). دانشیار سپس قربان را جلو تخته (صدا کردن و گفتن): «قربان، تو این شعر را (خواندن)». قربان شعر را (خواندن) و «(ترجمه کردن). معلم به قربان (گفتن): «بسیار خوب (نشستن قربان هم خود (نشستن). بعد دانشیار درس نو را (شروع کردن).

4-nji gönükme. Hekaýany türkmen diline terjime edin.

حکایت

از لقمان پرسیدند: ادب را از کی آموختی؟
گفت: ادب را از بی ادبان آموختم.
باز پرسیدند: ادب را از بی ادبان چگونه آموختی؟
لقمان جواب داد: هر چه از ایشان در نظرم ناپسند آمد از آن پرهیز کردم و عبرت گرفتم.

Sözlük

صبح زود – sobh-e zud – irden	از خواب – äz hab – ukudan
بیدار شدن – bidar şodän – oýanmak	بعد از آن – bā'd äz an – ondan
	son
تراشیدن – täraşidän – syrmak	لباس – lebas – lybas, egin-
پوشیدن – puşidän – geýmek	-eşik
مادر بزرگ – madärbozorg – ene, mama	پدر بزرگ – pedärbozorg – ata
	سرسفره – sār-e sofre – saçak
	başy

صبحانه – sobhane – ertirlik
 ديگران – digäran – beýlekiler
 ادب – ädäb – edep
 آموختن – amuhtän – öwrenmek
 عبرت – ebrät – nusga, sapak,
 akyl
 ورزش کردن – wärzeş kârdän
 – maşk etmek
 صورت – surät – ýüz (bu ýerde
 sakgal we murt)
 صبحانه – sobhane – iýmek
 دوش آب سرد گرفتن – duş-e ab-e särd gereftän – sowuk duşa
 düşmek

شروع کردن – şoru' kârdän –
 başlamak
 کی – keý – haçan
 بی ادبان – biädeban – biedep-
 ler
 ناپسند – napäsänd – erbet,
 ýaramaz
 پرهیز کردن – pärhiz kârdän
 – saklanmak
 در نظر – dâr nâzäräm – ga-
 raýşymda

61-nji sapak

Näbelli birlik aňladýan ى – i goşulmasy **(ýa-ýe näkäre – يای نکره ýa-da ýäwähdät – يای وحدت)**

Türkmen dilindäki **bir** sözünüň hyzmatyny ýerine ýetirýän näbel-
 li birlik aňladýan ى goşulmasy atlaryň soňuna goşulmak bilen basym
 kabul etmeýär. Bu ýagdaýda basym ى goşulmasynyň öňünden gelýän
 bogna düşýär. Meselem:

روزی – ruzi – bir gün
 مردی – märdi – bir adam
 فقیری – fägiri – bir garyp

روزی مادرم پیش من آمد و گفت.

Ruzi madäräm piş-e män amäd wä goft.

Bir gün ejem meniň ýanyma geldi we aýtdy.

مردی پیش قاضی رفت و شکایت کرد.

Märdi piş-e gazi räft wä şekaýät kârd.

Bir adam kazynyň ýanyna bardy we şikaýat etdi.

فقیری وارد شهری شد.

Fägiri wared-e šähri šod.

Bir garyp šähre geldi.

Näbelli birlik aňladýan ی – i goşulmasy durnukly sözlemlere goşulanda aýyklanýan söze-de, aýyklaýjy söze-de goşulyp bilýär.

ساعتی قشنگ – sa'āti gäşäng – bir owadan sagat

ساعت قشنگی – sa'ät-e gäşangi – bir owadan sagat

برادر کوچکم برای من ساعت قشنگی (ساعتی قشنگ) خرید.

Bäradär-e kuçekäm bäräýe män sa'ät-e gäşangi (sa'āti gäşäng) härid.

Jigim meniň üçin owadan sagat satyn aldy.

Näbelli birlik aňladýan ی – i goşulmasy käte يك – ýek – **bir** sözüniň soňundan goşulyp, türkmen dilindäki **biri**, ýagny **bir adam, bir aýal, bir oğlan...**, umuman, näbelli bir şahsy aňlatmak üçin ulanylýar.

یکی پیش حاکمی رفت و گفت.

Ýeki piş-e hakemi räft wä goft.

Biri häkimiň ýanyňa bardy we aýtdy.

یکی گوید که غمگینم، دگر گوید که شادابم.
تفاوت می کند موقع گهی اینم گهی آنم. (آزیر)

Ýeki guýäd ke gämginäm, digär guýäd ke şadabäm.

Täfawot mikonäd mouge, gehi inäm gehi anäm.

Biri aýdýar gamgyn sen, beýleki şadyýanlygymy aýdýar.

Käte men munuň ýaly, käte onuň ýaly, sebäbi pursat tapawutly. (Azir)

1-nji gönükme. Sözleri näbellilik şekilinde ýazyň we türkmen diline terjime ediň.

روز، فرد، دست، گوسفند، پسر، میدان، چراغ.

2-nji gönükme. Sözleri pars dilinde näbellilik şekilinde ýazyň.

Adam, ynsan, lukman, mugallym, howly, ýyl.

Näbelli birlik aňladýan *ى* – *i* goşulmasynyň ýazuw düzgüni

a) *ياى نكره* – *ýa-ýe näkäre* we *ýa-ýe wähdät* diýlip atlandyrylýan, näbelli birlik aňladýan bu goşulma çekimsiz sesler bilen gutaran sözlerden soň gelende hiç hili ses özgerişine sezewar bolman, şol durşuna ulanylýar.

روباہ – rubah – tilki

روباهی – rubahi – bir tilki

شیر – şir – ýolbars

شیری – şiri – bir ýolbars

گرگ – gorg – möjek

گرگی – gorgi – bir möjek

شیری و گرگی و روباهی بشکار رفتند.

Şiri wä gorgi wä rubahi be şekar räftänd.

Bir ýolbars, bir möjek we bir tilki awa gitdiler.

b) **A, u** çekimlileri bilen gutaran atlaryň soňundan näbelli birlik aňladýan *ى* – *i* goşulmasy goşulanda ýazuwda düýp söz bilen goşulmanyň arasynda *ى* – *ýa* harpy artdyrylýar we *ý* diýlip okalýar.

دانا – dana + *ى* = دانایی danaýi – bir akyldar

نابینا – nabina + *ى* = نابینایی nabinaýi – bir kör

دانشجو – daneşju + *ى* = دانشجویی daneşjuýi – bir talyp

Bellik. Ozal soňlary **a, u** çekimlileri bilen gutaran atlaryň soňundan näbelli birlik aňladýan *ى* goşulmasy goşulsa, onuň önünden **ء – hämze** belgisi artdyrylýar. Meselem:

دانایی

däl-de

دانائی

نابینایی

däl-de

نابینائی

دانشجویی

däl-de

دانشجویئی

ç) **ه – e** sesi bilen gutaran atlaryň soňundan nämälim birlik aňladýan *ى* – *i* goşulmasy artdyrylanda düýp söz bilen goşulmanyň arasyndan **ا – älef** harpy artdyrylýar.

خانه – hane

خانه ای – hane-i – bir öý

نامه – name

نامه ای – name-i – bir hat

کارخانه – karhane

کارخانه ای – karhane-i – bir kärhana

بابلی بالای درختی آشیانه ای داشت.

Bolboli bala-ýe derähti aşýane-i dašt.

Bir bilbiliň bir agajyň üstünde höwürtgese bardy.

ç) Soňlary ی – i çekimlii bilen gutaran sözleriň soňundan nämälim birlik aňladýan ی – i goşulmasy goşulanda, ýazuwda hiç hili belgi artdyrylmassa-da, okalanda düýp sözün soňundan ýi sesi art-dyrylýar.

صندلی – sändäli

صندلی – sändäli-ýi – bir oturgyç

بخاری – bohari

بخاری – bohari-ýi – bir peç

1-nji gönükme. Sözlemleri türkmençä terjime ediň.

روزی مادرم کتابی به من نشان داد. شاعری پیش توانگری رفت. شاعر برای او شعری خواند. توانگر از شعر خوشش آمد. پدرم ساعت قشنگی به مادرم هدیه داد. روباه زیر درختی آمد و کلاغی را دید. خانه ای که دیروز دیدی خانه ماست.

2-nji gönükme. Nakly öwreniň.

روزی که در آن نکرده ای کار آنروز را ز عمر خویش مشمار

Ruzi ke dār an nākārde-i kar, an ruz ra āz omr-e hiş māşomar.

Iş etmedik günüňi öz ömründen hasaplama.

3-nji gönükme. Teksti okaň we öwreniň.

نابینا و چراغ

نابینایی در شب تاریک چراغی در دست و سبویی بردوش در بازار راه می رفت. شخصی از او پرسید: ای نابینا، شب و روز پیش چشمت یکسان است. چراغ برای تو چه فایده دارد؟ نابینا خندید و گفت: این چراغ برای من نیست، بلکه برای تو است که در شب تاریک سبوی مرا نشکنی.

4-nji gönükme. Gepleşigi iki bolup okaň.

مرجان: سلام علیکم، خواهر جان.
 انه جان: علیکم السلام، عزیزم. حالتان چطور است؟
 مرجان: خیلی ممنونم، بد نیستم. پس تو چطوری؟
 انه جان: من هم بد نیستم، متشکرم.
 مرجان: پدر شما از ماری آمد؟
 انه جان: بلی، دیروز ساعت دو بعد از ظهر پدرم از ماری برگشت.
 مرجان: پدر شما با هواپیما آمد یا با قطار؟
 انه جان: پدرم از ماری با هواپیما آمد.
 مرجان: از ماری تا عشق آباد چند ساعت راه است؟
 انه جان: پدرم گفت که از ماری تا عشق آباد يك ساعت راه است.
 مرجان: مادر شما کجا کار می کند؟
 انه جان: مادرم آموزگار است. او در دبیرستان زبان و ادبیات ترکمنی را درس می دهد.
 مرجان: شما در دانشگاه کدام زبان خارجی را می آموزید؟
 انه جان: من در دانشگاه زبان فارسی را می آموزم. این زبان آسان و شیرین است.
 مرجان: از دیدن تو، عزیزم، خیلی خوشحال شدم.
 انه جان: من هم خیلی خوشحال شدم.
 مرجان: خدا حافظ.
 انه جان: خدا نگهدار.

Sözlük

آشيانه – aşýane – höwürte
 نشان دادن – neşan dadän – görkezmek
 خوشش آمد – hoşaş amäd – ýarady, halady
 کلاغ – kälag – garga
 چراغ – çerag – çyra

متشکرم – motaşäkkeräm – minnetdarlyk bildirýärin
 بلبل – bolbol – bilbil
 شاعر – şa’er – şahyr
 خواند – hand – okady
 توانگر – täwangär – baý

تاریک – tarik – garaňky
 دوش – duş – egin
 می رفت – miräft – gidýardi,
 barýardy
 نشکني – nāšekāni – dōw-
 meziň ýaly
 ممنون – māmnun – minnet-
 dar
 خارجی – hareji – daşky,
 daşary ýurt
 خدا نگهدار – hoda negāhdar
 – sag boluň (hoşlaşyk)

نايينا – nabina – kör
 شب – šāb – gije, agşam
 سبو – sābu – küýze
 راه – rah – ýol
 شخصی – šāhsi – biri, bir
 adam
 يکسان – ýeksan – birmeňzeş
 خيلي – heýli – örän
 هواپيما – häwapeýma – uçar
 قطار – gätar – otly
 خوشحال – hoşhal – hoşal
 شعر – şe’r – şygyr

63-nji sapak

Nämälim çalyşmalary (مبهمات – mobhämat)

Pars dilinde, esasan, nämälim çalyşmalar ulanylýar:

برخی – bārhi, بعضی – bā’zi – kābir
 قدری – gādri, کمی – kāmi, اندکی – āndāki – az-owlak
 شخصی – šāhsi, کسی – kāsī – biri, kimdir biri, bir adam
 عده ای – āddei – birnäçe, kābir (bellibir mukdary)

Nämälim çalyşmalaryň bellibir topary diňe ýokluk aňladyp gelýärler. Olaryň köpüsi **hiç** sözi bilen başlanýar.

هیچکس – hiç kās – hiç kim
 هیچوقت – hiç wāgt – hiç wagt
 هیچ کدام – hiç kodam – hiç biri, hiç haýsy
 هیچ چیز – hiç çiz – hiç zat

Nämälim çalyşmalaryň bu topary hemişe işligiň ýokluk galyby bilen utgaşyp gelýärler.

هیچکس نرفت – hiç kās nāräft – hiç kim gitmedi

هیچوقت ندید – hiç wägt nädid – hiç wagt görmedi
هیچکدام نگفت – hiç kodam nägoft – hiç biri aýtmady
هیچ چیز نبود – hiç çiz năbud – hiç zat ýokdy

Pars dilinde kâbir umumylyk bildirýän nāmälim çalyşmalar hem ulanylýar.

کلیه – kolliýe, همه – häme, همگی – hämegi – külli, hemme, ähli, bary...

Sözlem içinde bu hili çalyşmalardan soň habar bolup gelen söz hemişe köplük sanda gelýär.

همه آمدند – häme amädänd – hemmeler geldiler
همگی جمع شدند – hämegi jâm' şodând – hemmeler ýygnandylar
همه – **häme** çalyşmasy sözlemde ezafetli we ezafetsiz (utgaşyp) ulanylýar.

a) Ezafetli ulanylyşy. همه çalyşmasy ezafetli ulanylanda ondan soňky gelýän at çalyşmasy köplük sanda gelýär ýa-da topar aňladýan söz ulanylýar.

همه ما – häme-ýe ma – biziň hemmämiz
همه شما – häme-ýe şoma – siziň hemmãňiz
همه آنها – häme-ýe anha – olaryň hemmesi
همه مردم – häme-ýe mărdom – adamlaryň hemmesi
همه دانشجویان – häme-ýe daneşjuýan – talyplaryň hemmesi

b) Ezafetsiz ulanylyşy:

ما همه – ma häme – biziň hemmämiz
شما همه – şoma häme – siziň hemmãňiz
آنها (ایشان) همه – anha (işan) häme – olaryň hemmesi
مردم همه – mărdom häme – adamlaryň hemmesi
دانشجویان همه – daneşjuýan häme – talyplaryň hemmesi
همه **häme** çalyşmasy degişlilik goşulmalaryny kabul edip, köplük sanda ýöňkemedede üýtgäp bilýär:

همه‌مان – häme-ýeman – biziň hemmämiz

همه‌تان – häme-ýetan – siziň hemmäňiz

همه‌شان – häme-ýeşan – olaryň hemmesi

هر – **här nämälim çalyşmasy:**

Bu çalyşma özbaşdak ulanylman, söz birleşmeleriniň düzüminde ulanylýar.

هر کس – här kās – her kes, هر که – här ke – her kim, هر جا – här ja –

her ýer, هر کدام – här kodam – her haýsy, هر یک – här ýek – her biri.

فلان – **felan nämälim çalyşmasy:**

Bu çalyşma hem goşulýan sözleriniň önünden gelmek bilen, ulanylyşy taýdan türkmen dilindäki ýalydyr.

فلان کس – felan kās – pylan kes

فلان جا – felan ja – pylan ýer we ş.m.

1-nji gönükme. Teksti türkmen diline terjime ediň.

روز تعطیل

امروز روز دوشنبه است. دیروز روز یکشنبه، یعنی روز تعطیل بود. من صبح زود ساعت شش و نیم از خواب بیدار شدم و بیست و پنج دقیقه ورزش کردم. بعد از ورزش دستم و رویم را با صابون شستم، دندانهایم را با مسواک پاک کردم. موهایم را شانه زدم و لباس پوشیدم. بعد به اتاق غذاخوری آمدم و با پدر و مادرم احوالپرسی کردم. مادرم صبحانه حاضر کرد. من به مادرم کمک کردم. من دیروز صبح یک لیوان چای با شکر و شیر خوردم. مادرم نان شیرین تعارف کرد. من کمی نان با کره و پنیر خوردم. بعد از صرف صبحانه مثل هر روز یکبار دیگر «درس زبان فارسی را تکرار کردم. موضوع درس ما شعر «مهر مادر بود. چند بار آن شعر را از حفظ خواندم و درست ساعت نه از خانه خارج شدم و برای استراحت با برادر کوچکم به پارک رفتم.

2-nji gönükme. Teksti parsça gürrüň beriň.

در پارک

دیروز من با برادر کوچکم قادر به پارک رفتم. در شهر عشق آباد

پارک و باغ زیاد است، بلوارها پر از گل و چمن است. من با برادرم به پارکی بنام «گلزار» رفتم. این پارک نزدیک خیابان مختومقلی واقع است. من در پارک همکلاسم چاری را دیدم. من با چاری دو دست شطرنج بازی کردم. بعد ما تا ظهر در پارک گردش کردیم و در باره درس زبان فارسی صحبت کردیم. من با چاری گاهی بزبان فارسی و گاهی بزبان ترکمنی صحبت می کردیم. چاری زبان فارسی را دوست دارد و زیاد کار می کند.

Sözlük

یعنی – ýä'ni – ýagny

با صابون – ba sabun – sa-
byn bilen

دندان – dāndan – diş

پاک کردن – pak kărdān –
arassalamak

نهار – nāhar – nahar (günor-
tanlyk)

حاضر کردن – hazer kărdān
– taýýarlamak

شانه زدن – şane zădān –
daramak

شیر – şir – 1) süýt, 2) suw
krany, 3) ýolbars

نان شیرین – nan-e şirin –
süýjüli çörek

کمک کردن – komäk kărdān
– kömekleşmek

شعر – şe'er – şygyr, goşgy

تعارف کردن – tä'arof kăr-
dān – hödürlemek

تکرار کردن – tekrar kărdān
– gaýtalamak

تعطیل – tä'til – dynç alyş

شستن – şostān – ýuwmak

بترکمنی – be torkāmāni –
türkmençe

لیوان – liwan – bulgur

شام – şam – agşamlyk

غذا – gāza – nahar, iýmit

شکر – şekăr – şeker

کره – käre – mesge

پنیر – pānir – peýnir

برای – bāra-ýe – üçin

مثل – mesl-e – misli, ýaly

شطرنج – şătrānj – küşt

از حفظ – äz hefz – ýatdan

ظهر – zohr – günorta (wagt)

بفارسی – be farsi – parsça

همکلاس – hämkelas – synpdaş

بعد از صرف صبحانه – bā'd
äz sār-f-e sobhane – ertirlikden
soň

اتاق غذاخوری – otag-e gā-
zahori – nahar otagy

مهر مادر – mehr-e madār –
ene mähri

خارج شدن – harej şodān –
çykmak

صحبت کردن – sohbat kār-
dān – gürleşmek

احوالپرسی – ähwalporsi –
hal-ýagdaý soramak

واقع بودن – wage' budān –
ýerleşmek

بازی کردن – bazi kârdān –
oýnamak

درس زبان فارسی – dârs-e
zāban-e farsi – pars dili sapagy

چای – çay – çay

3-nji gönükme. Sözlükdäki sada we goşma işlikleri aýry-aýrylykda dep- deriňize göçüriň we öwreniň.

4-nji gönükme. Sözlemleri pars diline terjime ediň.

Ejem Mary şäherinden geldi. Ol şäherde meniň agam ýaşaýar. Ol lukman. Ol hassahanada işleýär. Kakam mekdep mugallymy. Ol her gün ir bilen gazet okaýar. Şu gün biziň hemmämiz öýde. Olaryň hemmesi okuwçy. Biziň hemmämiz talyp. Biziň hemmämiz synpda. Olaryň hemmesi otagdadyrlar. Düýn dynç günü boldy. Olaryň hemmesi dynç aldylar. Biz düýn kitaphana gittik. Biz okalga bardyk. Ol ýerde «Görogly» kitabyňy okadyk. Olaryň jogaby dogry. Olaryň käbiriniň jogaplary dogry däl.

5-nji gönükme. Nämälim işliklerini sada öten zamanda degişli sanda we ýöňkemedä ýazyň.

ساعت شش پدرم با مادرم از کارخانه (آمدن). مادرم در آشپزخانه
صبحانه (حاضر کردن). خواهرم درس فردا را (تکرار کردن). همه
ما به فیلم (تماشا کردن). آنها در قرائت خانه کتاب (خواندن). من به
آشپزخانه (رفتن) و به مادرم (کمک کردن). همه ما در اتاق غذاخوری
(جمع شدن). همه ما سر سفره (شستن) و شام (خوردن). دوستم (تلفن
کردن) و (پرسیدن) تو درسهایت را (انجام دادن). آنها ساعت سه از
کردش (برگشتن).

Sözlük

زندگی کردن – zendegi
kârdān – ýaşamak

گُور اوغلی – Gorogly –
Görogly

بیمارستان – bimarestan –
keselhana
آموزگار – amuzgar – mek-
dep mugallymy
دانش آموز – daneşamuz –
okuwçy
دانشگاه – daneşgah –
uniwersitet
کتابخانه – ketabhane – kitap-
hana
جمع شدن – jām’ şodān –
ýygnanyşmak
انجام دادن – änjam dadān –
ýerine ýetirmek
استراحت کردن – esterahät
kärdän – dynç almak

پزشک – pezeşk – lukman
روزنامه – ruzname – gazet
دانشجو – daneşju – talyp
جواب – jäwab – jogap
دانشکده – daneşkade –
1) fakultet, 2) institut
کمک کردن – komäk kârdän
– kömekleşmek
درست – dorost – dogry
گردش – gârdeş – gezelenç
آشپزخانه – aşpâzhane –
naharhana
قرائت خانه – gâraâthane –
okalga
برگشتن – bârgäştän – dolan-
mak

**6-njy gönükme. Goşma işlikleri sada öten zamanda getirip, sözlem dü-
züň.**

پاک کردن، شانه زدن، احوالپرسی کرد، تعارف کردن، تکرار،
کردنخارج شدن، واقع بود، بازی کرد، صحبت کردن.

64-nji sapak

Gaýdym çalyşmalary (Zämaýer-e moştäräk – ضمائر مشترک)

Pars dilinde iki sany gaýdym çalyşmasy bar خود – hod – öz we
خویش – hiş – öz. Bulardan iň köp ulanylýany خود – hod – öz çalyş-
masydyr. Bu gaýdym çalyşmasy degişlilik ýöňkeme goşulmalaryny
kabul etmek bilen, ýöňkemedä aşakdaky şekilde üýtgeýärler.

مفرد

خودم – hodäm – özüüm

جمع

خودمان – hodeman – özüümüz

خودت – hodät – özüň

خودش – hodäş – özi

خودتان – hodetan – özüňiz

خودشان – hodeşan – özleri

hod – خود ځalyşmasy türkmen dilinde meniň **özüm**, seniň **özün**, onuň **özi**, biziň **özümüz**, siziň **özüňiz**, olaryň **özleri** ýaly ýöňkemedä aşakdaky ýaly üýtgände iki hili şekilde üýtgeýär:

1. دوخ – **hod** gaýdym ځalyşmasyndan soň at ځalyşmalary getirilýär.

مفرد

خود من – hod-e män – me-niň özüm

خود تو – hod-e to – seniň özüň

خود او – hod-e u – onuň özi

جمع

خود ما – hod-e ma – biziň özümüz

خود شما – hod-e şoma – siziň özüňiz

خود آنها – hod-e anha – olaryň özleri

2. Kābir ýagdaýda degişli ýöňkeme goşulmalaryny kabul eden خود – **hod** gaýdym ځalyşmalarynyň öňünden at ځalyşmalary getirilýär.

مفرد

من خودم – män hodäm – meniň özüm

تو خودت – to hodät – seniň özüň

او خودش – u hodäş – onuň özi

جمع

ما خودمان – ma hodeman – biziň özümüz

شما خودتان – şoma hodetan – siziň özüňiz

آنها خودشان – anha hodeşan – olaryň özleri

hod – خود gaýdym ځalyşmasy ezafet birleşmeleriniň düzüminde gelende birlik sanda we degişlilik goşulmalaryny kabul edip gelip bilýär:

Men öz otagymda kitap okadym.

من در اتاق خود کتاب خواندم. – من در اتاق خودم کتاب خواندم.

Biz öz öýümüzde işledik.

ما در منزل خود کار کردیم. – ما در منزل خودمان کار کردیم.

Olar öz synplaryndadyrlar.

آنها در کلاس خود هستند. – ایشان در کلاس خودشان هستند.

1-nji gönükme. Sözleri sözlem içinde getirin.

من خودم، تو خودت، او خودش، ما خودمان، شما خودتان، آنها خودشان.

2-nji gönükme. Gepleşigi öwreniň.

صحبت قادر و کمال

– سلام علیکم، کمال. احوال شما چطور است؟

– و علیکم السلام، قادر. من خوب هستم، تو چطوری؟

الحمدالله، من هم خوبم. احوال پدرت و مادرت چطور است؟

– آنها هم خوب هستند. متشکرم، مادر شما چطور است؟

– متشکرم، حال مادرم خوب است.

– پدر بزرگ شما چطور است؟

– پدر بزرگم کمی بیمار است. او سرما خورده است.

– او الان کجاست؟

– او الان در بیمارستان است.

– در کدام بیمارستان است؟

– در بیمارستان مرکزی.

– از خانه شما تا بیمارستان دور است؟

– خیر، چندان هم دور نیست.

– پزشک پدر شما کیست؟

– پزشک پدرم دکتر معروف آقای مرداف است.

– الان حال او چطور است؟

– الان حالش بد نیست.

Sözlük

سلام – sälam – salam

سلام علیکم – sälam

äleýkom – salamaleýkim

پدر بزرگ – pedärbozorg – ata

مادر بزرگ – madärbozorg –

ene

الحمد لله – älhandolellah –
 hudaýa şükür
 سرما خوردن – särma hor-
 dän – sowuklamak
 بیمارستان – bimarestan –
 keselhana
 سرما خورده است – särma
 horde äst – sowuklapdyr
 دکتر معروف – doktor-e
 mä'ruf – belli lukman
 بیمار – bimar – syrkaw

الان – älan – häzir
 کمی – kämi – az-owlak
 مرکزی – märkäzi – merkezi
 دور – dur – daş
 چندان هم – çändan häm –
 beýle bir
 و عليكم السلام – wä äleýkom
 ässälam – waleýkimessalam
 متشكرم – motäşäkkeräm – sag
 boluň

کلاس ما

من دانشجوی سال اول دانشگاه مخدومقلی هستم. من در شعبه زبان فارسی درس می خوانم. این زبان شیرین و آسان است. در کلاس ما ده دانشجو هست. از آنها چهار دانشجو پسر و شش دانشجو دخترند. دانشجویان ما ساعی و کوشا هستند. همه دانشجویان کلاس ما عضو اتحادیه جوانان هستند. بعضی از دانشجویان فارغ التحصیل رشته زبان فارسی اکنون در ردیف دانشمندان هستند. بعضی از فارغ التحصیلان ما در داخل کشور عزیزمان و برخی خارج از ترکمنستان مشغول کارند.

Sözlük

عضو – owz (köp. s.
 أعضاء – ä'za) – agza
 ساعی و کوشا – sai wä kuşa
 – erjel we janypkeş
 جوانان – jäwanan – ýaşlar
 فارغ التحصیلان – fareg
 ol-tähsilan – uçurymlar
 داخل کشور – dahel-e
 keşwär – ýurduň içinde

شعبه – şo'be – bölüm
 اتحادیه – ettehadıye – gurama
 بعضی – bä'zi – birnäçe,
 käbir
 رشته – reşte – 1) sapak,
 2) ugur
 اکنون – äknun – häzir
 ردیف – rädif – hatar

خارج از کشور – harej äz
 keşwâr – ýurtdan daşary
 مشغول به کار بودن – mäs-
 gul be kar budän – iş bilen
 meşgul bolmak

دانشمند – daneşmänd – alym
 برخی – bärhi – birnäçe, käbir
 فارغ التحصيل – fareg ot-
 tähsil – okuwý tamamlan
 (uçurym)

65-nji sapak

نزد – nâzd sözöňüleri – پیش – piş, پهلوی – pählu, نزد – nâzd

Pars dilinde نزد – **nâzd-e**, پهلوی – **pählu-ýe**, پیش – **piş-e** sözöňüleri at çalyşmalary we adam atlary bilen ulanylanda hemişe ezafet birleşmesiniň düzüminde gelýärler. Şunuň ýaly söz düzümlerinde hiç wagt در – **där** sözöňüsi ulanylman, onuň ýerine *ýan, gapdal, golaý* manysyndaky atlardan emele gelen نزد – **nâzd-e**, پهلوی – **pählu-ýe**, پیش – **piş-e** sözöňüleri ulanylýar.

نزد من – nâzd-e mән
 پیش من – piş-e mән

پهلوی من – pählu-ýe mән

Terjimesi: mende, meniň ýanymda, golaýymda, gapdalymda

نزد ما – nâzd-e ma
 پیش ما – piş-e ma

پهلوی ما – pählu-ýe ma

Terjimesi: bizde, biziň ýanymyzda, golaýymyzda, gapdalymyzda

نزد پدرم – nâzd-e pedäräm
 پیش پدرم – piş-e pedäräm

پهلوی پدرم – pählu-ýe pe-
 däräm

Terjimesi: kakamda, kakamyň ýanynda, golaýynda, gapdalynda

نزد قربان – nâzd-e Gorban
 پیش قربان – piş-e Gorban

پهلوی قربان – pählu-ýe
 Gorban

Terjimesi: Gurbanda, Gurbanyň ýanynda, golaýynda, gapdalynda

Bular ýaly ezafet birleşmesi bilen wagt-orun düşümiň aňladyl-
 ýanlygyny ýa-da **ýanynda, golaýynda, gapdalynda** manysynda

ulanylýandygyny sözleminň manysyna görä saýgarmaly. Meselem:
 . Senin gyzyň galamyň Amanda. – مداد قرمز تو پهلوی (نزد) آمان است.
 . Senin iniň Amanýň ýanyňa geldi we aýtdy. – برادر کوچک تو پیش (نزد) آمان آمد و گفت.

Türkmen dilinde **işde, sapakda, synpda** ýaly wagt-orun düşüm-de gelen sözler, pars dilinde **کار** – kar – **iş**, **درس** – dars – **sapak**, **کلاس** – kelas – **synp** sözleriniň öňünden **سر** – sār – **baş, kelle** sözlerini ezafetli ulanmak arkaly ýasalýar.

. Ostad sār-e dars äst. – Mugallym sapakda. – استاد سر درس است.
 . Pedārām sār-e kar äst. – Kakam işde. – پدرم سر کار است.
 . Daneşju sār-e kelas äst. – Talyp synpda. – دانشجو سر کلاس است.
 aňlatmalary käte ýöneliş düşümiň hyzmatyny ýerine ýetirip gelyärler. – سرکار، سردرس، سرکار
 . Pedārām sār-e kar raft. – Kakam işe gitdi. – پدرم سرکار رفت.
 . Daneşju sār-e kelas rawane şod. – Talyp synpa ugrady. – دانشجو سرکلاس روانه شد.
 . Bāradārām sār-e dars dir kārđ. – Doganym sapaga giç geldi. – برادرم سردرس دیر کرد.

Bellik. پیش، نزد، پهلوی، سر sözleri aslynda özbaşdak manyly sözlerdir. Ýagny **سر** – sār – **baş, kelle**, **پهلوی** – pählu – **böwür, gapdal**, **نزد** – nāzd – **ýan**, **پیش** – piş – **öň** diýen manylary aňladýarlar. Meselem:

. Pählu-ýe pezeşk neşāstām wā goftām ke pähluýām dārd mikonād. – Lukmanyň ýanynda oturdym we **böwürümiň agyrýandygyny** aýtdym. – پهلوی پزشکی نشستم و گفتم که پهلویم درد می کند

1-nji gönükme. Sözlemleri okaň we türkmen diline terjime ediň.

مراد پیش مادرش آمد و پرسید: مادر، خواهر کوچکم گزل کجاست؟
 مادرش گفت: خواهر کوچکت نزد پدر بزرگش است. من از برادرم
 پرسیدم. مداد قرمز من پیش تو نیست؟ او جواب داد: خواهر عزیزم،
 مداد قرمز تو پیش من است. من مداد قرمز خودم را گم کردم. به این

دلیل مدد تو را برداشتم. امروز رفیقم قربان سر درس دیر کرد. من صبح زود سر درس آمدم و پشت نیمکت سر جای خود نشستم. پدرم سرکار رفت. برادرم به کلاس درس رفت. امروز برادرم دو دقیقه دیر کرد. آموزگار پرسید: احمد، چرا امروز دیر کردی؟ احمد از سر جا برخاست و گفت: ببخشید، اتوبوس امروز دیر آمد.

2-nji gönükme. Sözlemleri pars diline terjime ediň.

Men kakamdan: «Inim Çary atamyň ýanyndamy?» diýip soradym. Ol: «Çary atasynyň ýanynda, olar bagda işleýärler» diýdi. Meniň ýaşyl galamym seniň ýanyňdamy? Ol jogap berdi: «Hawa, seniň ýaşyl galamyň mende, çünki men öz ýaşyl galamymy ýitirdim». Şu gün men sapaga baş minut gijä galdym, çünki awtobus giç geldi.

3-nji gönükme. Sözleriň her birine degişli bir sözlem düzüň.

خودم، خودت، خودش، خودمان، خودتان، خودشان، سردرس، سرکار، سرراه، سرفسره، پیش من، نزد پدر بزرگم، پهلوی مادر بزرگ.

Sözlük

خواهر کوچک – hahär-e
kuçek – gyz jigi
مادر بزرگ – madär bozorg
– ene
به این دلیل – be in dälil – şu
sebäpli
برداشتن – bärdaştän –
1) almak, 2) galdyrmak
پشت – pošt – arka, yz
برخاست – bärhast – turdy
باغ – bag – bag
چون – çun – sebäbi

پدر بزرگ – pedär bozorg –
ata
گم کردن – gom kărdän –
ýitirmek
دیر کردن – dir kărdän – gijä
galmak
صبح زود – sobh zud – ertir
irden
نیمکت – nimkät – parta
ببخشید – bebähşid – bagyşlaň
سبز – säbz – ýaşyl

4-nji gönükme. Hekaýany öwreniň.

حكايت

روزی ملا بخانه یکی از دوستانش رفت. میزبان برای او نان و عسل آورد. ملا بسرعت مشغول خوردن شد. نان که تمام شد عسل خالی را همچنان می خورد. دوستش گفت: عسل خالی نخور، دلت را می سوزاند. ملا گفت: می بینم، دل کی را می سوزاند.

Sözlük

ملا – molla – molla	روزی – ruzi – bir gün
دوستان – dustan – dostlar	میزبان – mizban – öý eýesi,
برای – bāraýe – üçin	mediwan
مشغول شدن – mäsğul şodān	بسرعت – be sor’āt – çalt, tiz
– meşgul bolmak	می خورد – miħord – iýýärdi
همچنان – hämçenan – öňki	دل – del – ýürek
ýaly	می سوزاند – misuzanād –
می بینم – mibinām – görýärin	ýakar
عسل خالی – äsāl-e hali – (bu	کی را – ki ra – kimiň
ýerde) diňe bal, balyň özi	نخور – nähor – iýme
عسل – äsāl – bal	دلت را – delāt ra – ýüregiňi

5-nji gönükme. Sözlemleri okaň we öwreniň, işlikleri aýratyn göçüriň we terjime ediň.

من دیروز صبح زود از خواب بیدار شدم، ورزش کردم، دست و رویم را با صابون شستم، دندانهایم را با مسواک تمیز کردم موهایم را شانه زدم و لباس پوشیدم. بعد در اتاق غذاخوری سرفره نشستم و صبحانه خوردم. من دیروز صبح کره، پنیر، تخم مرغ و یک لیوان چائی خوردم. بعد با برادر بزرگم به بازار رفتم. برادر بزرگم از بازار دو کیلو زردالو، یک کیلو شفتالو و یک کیلو آلبالو خرید. من پرسیدم چرا سیب نخریدی؟ او گفت: خوب شد که گفתי و دو کیلو سیب خریدیم.

Sözlük

ليون – liwan – bulgur	زردالو – zärdalu – erik
تخم مرغ – tohm-e morg – ýu-murtga	شفتالو – şaftalu – şetdaly
آلبالو – albalu – ülje	سیب – sib – alma
کیلو – kilu – kilogram	پنیر – pänir – peýnir
خوب شد – hub şod – oňat boldy	خوب شد که گفتی – hub şod ke gofti
	gofiti – aýdanyň gowy boldy

66-njy sapak

mal-e we از آن – äz an-e sözleri bilen degişliligiň aňladylyşy

Türkmen dilinde **meniňki, seniňki, biziňki, Amanyňky, Çarynyňky, goňşymyňky...** ýaly degişlilik bildirýän düşünjeler pars dilinde مال – mal-e, از آن – äz an-e sözleri bilen hem aňladylýar. Meselem:

Meniňki: مال من – mal-e măn, از آن من – äz an-e măn

Seniňki: مال تو – mal-e to, از آن تو – äz an-e to

Onuňky: مال او – mal-e u, از آن او – äz an-e u

Biziňki: مال ما – mal-e ma, از آن ما – äz an-e ma

Siziňki: مال شما – mal-e şoma, از آن شما – äz an-e şoma

Olaryňky: مال آنها – mal-e anha, از آن آنها – äz an-e anha

Kakamyňky: مال پدرم – mal-e pedäräm

Myradyňky: مال مراد – mal-e Morad

1-nji gönükme. Sözlemleri iki bolup okaň.

این کتاب من است. – این کتاب مال من است.

این دفتر تو است. – این دفتر مال تو است.

این قلم اوست. – این قلم مال اوست.

این تلویزیون ماست. – این تلویزیون مال ماست.

آن اتاق شماسټ. – آن اتاق مال شماسټ.
 آن خطکش آنهاسټ. – آن خطکش مال آنهاسټ.
 آن پرگار برادر م است. – آن پرگار مال برادر م است.
 آن دوربین چاری است. – آن دوربین مال چاری است.
 آن قالی مادر بزرگم است. – آن قالی مال مادر بزرگم است.
 آن سوزن خواهر م است. – آن سوزن مال خواهر م است.

2-nji gönükme. Nakyllary ýat tutuň.

(1) پای مار و چشم مور و نان ملا را کس ندید

Pa-ýe mar o çeşm-e mur o nan-e molla ra kas nädid.

Ýylanyň aýagyny, garynjanyň gözüni, mollanyň çöregini gören ýok.

(2) عالم شدن چه آسان، آدم شدن چه مشکل.

Alem şodän çe asan, adäm şodän çe moşkel.

Alym bolmak aňsat, adam bolmak kyn.

(3) آرزو به جوانان عیب نیست.

Arezu be jăwanan eýb nist.

Ýaşlara arzuw etmek aýyp däl.

Sözlük

تلویزیون – telewizýon –
 televizor

پرگار – pärgar – sirkul

قالی – gali – haly

سوزن – suzän – iňňe

مور – mur – garynja

عالم – alem – alym

چه – çe – (bu ýerde) bolmak

آرزو – arezu – arzuw

خطکش – hătkeş – çyzgyç

دوربین – dürbin – dürbi

قیچی – geýçi – gaýçy

مار – mar – ýylan

ندید – nädid – görmedi

شدن – şodän – bolmak

مشکل – moşkel – kyn

عیب – eýb – aýyp

Atlaryň san goşulmasy (اسامی جمع – Esami-ýe jām’)

Pars köplük san goşulmalary

Pars dilinde atlaryň köplük sany birnäçe goşulmalar arkaly aňladylýar. Mundan başga-da arap dilinden geçen käbir atlaryň köplük sany sözün düýbünň üýtgedilmegi bilen ýasalýar. Ulanylýan köplük san goşulmalaryny gelip çykyşlary taýyndan iki topara bölmek mümkin:

- 1) pars köplük san goşulmalary
- 2) arap köplük san goşulmalary

1. Pars köplük san goşulmalary

Pars dilinde iki sany köplük san goşulmasy bar: ان – **an** we ها – **ha**. Basym köplük san goşulmalaryna düşýär. Käbir sözlerde agzalan iki goşulmany hem ulanmak bolýar. Bu goşulmalar, esasan, kadalara görä ulanylýar.

1) ها – **ha** köplük san goşulmasy, köplenç, jansyz zatlary aňladýan sözleriň soňundan goşulýar.

کتاب – ketab – kitap

کتابها – ketabha – kitaplar

درس – dārs – sapak

درסהا – dārsha – sapaklar

مداد – medad – galam

مدادها – medadha – galamlar

2) ا – **an**. Bu goşulma aşakdaky ýagdaýlarda ulanylýar.

a) Diňe janly zatlary aňladýan sözleriň soňundan goşulýar.

پسر – pesār – oğlan

پسران – pesāran – oğlanlar

دختر – dohtār – gyz

دختران – dohtāran – gyzlar

مادر – madār – eje

مادران – madāran – ejeler

b) Agaçlary, ösümlikleri aňladýan sözleriň soňundan goşulýar.

درخت – derāht – agaç

درختان – derāhtan – agaçlar

گیاه – giyah – ösümlik

گیاهان – giyahan – ösümlikler

ç) Beden agzalaryny aňladýan sözlere goşulýar.

چشم – çeşm – göz

چشمان – çeşman – gözler

انگشت – ängošt – barmak

انگشتان – ängoštan – barmaklar

Bellik. Beden agzalaryndan سر – **sär** we گردن – **gärdän** sözlerine ان – **an** we ها – **ha** köplük san goşulmalary goşulanda hersi başga manylarda ulanylýar.

سران – säran – ýolbaşçylar

سر ها – särha – kelleler

گردنان – gärdänan – ýolbaşçylar

گردنها – gärdänha – boýunlar

d) Öz wagtynda janly bolan zatlary aňladýan sözleriň soňundan goşulýar:

کشته – košte – öldürilen

کشتگان – koštegan – öldürilenler

مorde – morde – ýogalan

مردگان – mordegan – ýogalanlar

ان – an köplük san goşulmasynyň ýazuw düzgüni

a) ان – **an** köplügi çekimsiz sesler bilen gutaran sözleriň soňundan gelende hiç hili ses üýtgemesine sezewar bolmaýar.

مرد – märe – adam

مردان – märe – adamlar

زن – zän – aýal

زنان – zän – aýallar

دانشیار – daneşyar – mugallym

دانشیاران – daneşyaran – mugallymlar

مور – mur – garynja

موران – muran – garynjalar

گاو – gaw – sygyr

گاو ان – gawan – sygyrlar

چشم – çeşm – göz

چشمان – çeşman – gözler

b) **a, u** uzyn çekimlileri bilen gutaran sözleriň soňundan ان – **an** köplük san goşulmasy goşulanda düýp söz bilen goşulmanyň arasyndan ýazuwda ی (ýa) harpy artdyrylýar we ý diýlip okalýar.

دانا – dana – dana

دانشجو – daneşju – talyp

سخنگو – sohāngu – sözleýji

دانايان – danaýan – danalar

دانشجویان – daneşjuýan –
talyplar

سخنگویان – sohānguýan –
diktorklar, sözleýjiler

ç) Pars dilinde sözler ol kadadan çykmak bilen **ان** – **an** köplük san goşulmasy goşulanda düýp sözüň soňundaky **و** – **u** sesi **ow** goşa sese öwrülýär.

ابرو – äbru

أهو – ahu

بانو – banu

بازو – bazu

زانو – zanu

گیسو – gisu

جادو – jadu

ابروان – äbrowan – gaşlar

أهوان – ahowan – keýikler

بانوان – banowan – hanymlar

بازوان – bazowan – gollar

زانوان – zanowan – dyzlar

گیسوان – gisowan – saçlar
(örülen)

جادوان – jadowan – jadyklar

ç) Soňlary **ه** – **e** sesi bilen gutaran sözleriň soňundan **ان** – **an** köplük san goşulmasy goşulanda, düýp sözüň soňundaky **e** sesi okalsa-da ýazuwda görkezilmeýär we **ان** – **an** köplük san goşulmasynyň öňünden, düýp sözüň soňundan **گ** – **g** çekimsizi artdyrylýar.

خواننده – hanände

نویسنده – newisände

راننده – ranände

مورچه – murçe

پرنده – pärände

خوانندگان – hanändegan –
okyjylar

نویسندگان – newisändegan –
ýazyjylar

رانندگان – ranändegan – sürü-
jiler

مورچگان – murçegan –
garynjalar

پرندگان – pärändegan –
guşlar

d) **ان** – **an** goşulmasy **ی** – **i** çekimlisi bilen tamamlanan söz-

leriň soňundan goşulanda, düýp sözün soňundan, ýagny iki çekimli-niň arasyndan ý sesi artdyrylýar. Bu ses ýazuwda görkezilmeyär.

ایرانی – irani	ایرانیان – iraniýan – eýran-lylar
رومی – rumi	رومیان – rumiýan – rumlular
شهری – şähri	شهریان – şähriýan – şäher-liler
دهاتی – dähati	دهاتیان – dähatiýan – obalylar
اروپایی – orupaýi	اروپایان – orupaýan – ýewro-palylar

1-nji gönükme. Sözlemleri türkmençä terjime ediň.

کتابهای آنها روی میز است. این آقایان و بانوان دیروز از ایران آمدند روستاییان مشغول کارهای کشاورزی هستند. همه دانشجویان. سردرس هستند. درختان این باغ همیشه سبز و خرم است. کودکان به کودکستان رفتند. مربیان کودکان مهربان هستند. پدران و مادران کودکان از مربیان راضی هستند. در باغ پدر بزرگم درختان میوه ای زیاد است. در آنجا درختان زردالو و سیب، گیلاس و آلبالو هست. بچه ها در آنجا بازی می کردند. دانایان گفتند: «يك دست صدا ندارد». سعدی شیرازی گفت: «گاو و خران باربردار به از آدمیان مردم آزار».

Sözlük

کشاورزی – keşawärzi – oba hojalyk	همیشه – hämişe – hemişe
کودک – kudäk – çaga	سبز – säbz – ýaşyl
سبز و خرم – säbz o horräm – gök öwüsýän, ter	صدا – seda – ses
کودکستان – kudäkestan – çagalar bagy	مربی – moräbbi – terbiýeçi
مهربان – mehreban – mähri-ban	گاو – gaw – sygyr
	خر – här – eşek
	به – beh – gowy
	مردم آزار – märdomazar – adamlara azar beriji

باربردار – barbärdar – ýükçi,
ýük daşaýan

مردم – märdom – adamlar

2-nji gönükme. Soraglara parsça jogap beriň.

اسم شما چیست؟ شما چند سال دارید؟ شما چه سالی متولد شدید؟ پدر شما کجا کار می کند؟ مادر شما چه کاره است؟ شما کجا درس خواندید؟ شما چند برادر و خواهر دارید؟ يك هفته چند روز است؟ يك ماه چند روز است؟ ماه فوريه چند روز است؟ يك سال چند ماه است؟ يك ماه چند هفته است؟ يك ساعت چند دقیقه است؟ يك دقیقه چند ثانيه است؟

3-nji gönükme. Sözlemleri pars diline terjime ediň.

Kakam işçi, ol kärhanada işleýär. Ejem çagalar bagynda terbiyeçi. Ol çagalar bagynda işleýär. Çagalar öz terbiyeçilerindenrazy. Çagalaryň ata-eneleri hem terbiyeçilerdenrazy. Agamyň dostlary bize geldi. Gyz jigilerim kitaplaryny, depderlerini we galamlaryny portfellerine saldylar. Biziň mekdebimiziň synplary uly we ýagty. Talyplar uniwersitete ir gelýärler we giç öýlerine gaýdýarlar. Çemen mugallymyň ýanynda oturdy we aýtdy. Talyplar sapakdan gijä galmaýarlar. Talyplar ders otagyna girdiler we öz ýerlerinde oturdylar.

68-nji sapak

Arap köplük san goşulmalary

Pars dilinde arap köplük san goşulmalary hem ulanylýar:

1) ين – **in**. Bu goşulma arap dilinden gelip çykan we adamy, käri aňladýan sözlerde ulanylýar. Meselem: معلم – moällemin – mugallymlar

طرف – täraf – täräfeýn – taraplar

2) ات – **at**. Arap dilinden gelip çykan bu goşulma käbir pars sözlerinde ulanylýar. Meselem:

حيوان – heýwanat – haýwanlar

دهات – dehat – obalar

3) جات – **jat**. Bu goşulma **-at** goşulmasynyň bir görnüşi bolup, soňunda **e** ýa-da **i** harplary bolan käbir sözlerde ulanylýar. Meselem:

کارخانه – karhane – karhanejat

سبزی – säbzi – säbzijat

Köp sözlerde köplük san ýokarda görkezilen goşulmalardan daşary pars goşulmalary arkaly hem ýasalýar. Meselem:

کارخانجات – karhaneja

حکایات – hakajiat

1-nji gönükme. Sözleri köplük sanda ýazyň we terjime ediň.

حکایت، توضیح، مجله، ساعت، جمله، حاضر، پیشنهاد، مرد، زن
دختر.

2-nji gönükme. Sözlerden iki görnüşde köplük sany ýasaň we terjime ediň.

درخت، بیمار، سرباز، مربی، پرنده، سر.

3-nji gönükme. Sözleri köplük sanda ýazyň we sözlemleri terjime ediň.

بچه وی صندلی می نشینند. (نویسنده) در اتاق هستند. امورز
(فروشگاه) را باز کردند. خواهرم (پنجره) را بست. (دانش آموز)
بهمدرسه آمدند. (همکلاس)(کیف) خود را در گوشه گذاشتند.

69-njy sapak

Döwük köplük san

(Jäm'e mokässär ýa şekäste) – جمع مکسر یا شکسته

Pars dilinde köplük sanyň başga-da bir görnüşi bar. Ol döwük köplük san diýlip atlandyrylýar. Döwük köplük sanda sözüň düzümi üýtgeýär, ýagny onuň içine bir ýa-da birnäçe harp goşulýar ýa-da aýrylýar. Köplük sanyň bu görnüşi diňe arap dilinden geçen käbir sözlerde ulanylýar we birnäçe ülnä görä ýasalýar. Meselem:

işler – omur – امور	iş – ämr – امر (1)
alymlar – oloma – علما	alym – alem – عالم (2)
amallar – e`emal – اعمال	amal – ämäl – عمل (3)
sebäpler – eläl – علل	sebäp – ellät – علت (4)
mekdepler – mädares – مدارس	mekdep – mädräse – مدرسه (5)

Sözlüklerde bu sözleriň döwür köplük sany görkezilýär we olary ýat tutmaly.

1-nji gönükme. Sözlükden peýdalanyň, sözleriň döwür köplük sanyny ýazyň, terjime ediň we ýat tutuň.

مطلب، مجلس، افق، شیخ، ناظر، تاجر، نفع، حرف، شریف، جزء.

2-nji gönükme. Ýokardaky gönükmeden baş sözi saýlaň we olardan sözlem düzüň.

3-nji gönükme. Sözlükden peýdalanyň, 8 sany döwür köplük sanda sözi ýazyň we terjime ediň.

4-nji gönükme. Sözleri terjime ediň.

شیخ – شیوخ، حکیم – حکما، دولت – دول، ملت – ملل
اثر – آثار، سم – سموم، عظیم – عظام

70-nji sapak

Işligiň dowamly öten zamany **(ماضى استمراری – Mazi-ýe estemrari)**

mazi-ýe estemrari – ماضی استمراری ýagny işligiň dowamly öten zamany öten zamanda bir döwürüň dowamynda hereketiň (ýagdaýyň) gaýtalanyp amala aşyrylandygyny (ýüze çykandygyny) we hereketiň (ýagdaýyň) öten zamanda dowam edendigini aňladýar. Meselem:

1) Eziz geçen ýylda (her gün) mekdebe gatnaýardy.

عزیز در سال گذشته (هر روز) به مدرسه می رفت.

Äziz dār sal-e gozāšte (hār ruz) be mädräse miräft.

2) Dostum günorta tarap gidip barýardy.

دوستم به سمت جنوب راه می رفت.

Dustām be sāmt-e jonub rah mirāft.

3) Men bar güýjüm bilen ylgaýardym we ses hem meni yzarlaýardy.

من با تمام قوا می دویدم و صدا هم مرا تعقیب می کرد

Mān ba tāmam-e gowa midāwidām wā sāda hām mārā tā'gib mikārd.

Işligiň dowamly öten zaman şekiliniň ýasalyşy:

Işligiň dowamly öten zaman şekilini ýasamak üçin öten zaman düýp işliginiň öňünden **mi** – sözöňi goşulmasy, soňundan bol-sa degişli ýöňkeme goşulmalary goşulýar. Basym **mi** – goşul-masynyň üstüne düşýär.

(م، ی، -، یم، ید، ند) ýöňkeme goşulmalary + öten zaman düýp işlik
می + گفتن – می گفتم، می گفتی، می گفت، می گفتیم، می گفتید، می
گفتند

رفتن – rāftān – gitmek

مفرد

ماں میراڤتām – می رڤتم
men gidýārdim

تو میراڤتی – to mirāfti – sen
gidýārdiň

او میراڤت – ol mirāft – می رڤت
gidýārdi

جمع

ما میراڤتیم – ma mirāftim – biz
gidýārdik

شوما میراڤتید – şoma mirāftid –
siz gidýārdiňiz

انها میراڤتاند – anha mirāftānd –
olar gidýārdiler

Ýasama işliklerde **mi** – sözöňi goşulmasy öten zaman düýp işliginiň öňünden goşulýar. Meselem:

برگشتن – bārgāštān – gaýdyp gelmek

مفرد

ماں بآرمیگاڤتām – من برمی گشتم
men gaýdyp gelyārdim

تو بآرمیگاڤتی – to bārmigāšti – sen gaýdyp gelyārdiň

او بآرمیگاڤت – ol bārmigāšt – ol gaýdyp gelyārdi

جمع

ما برمی گشتیم – ma bārmigāštim – biz gaýdyp gelyārdik
شما برمی گشتید – šoma bārmigāštid – siz gaýdyp gelyārdiňiz
آنها برمی گشتند – anha bārmigāštānd – olar gaýdyp gelyārdiler

Goşma işliklerde هم می – **mi** sözöňi goşulmasy öten zaman
düýp işliginiň öňünden goşulýar.

بازی کردن – bazi kărdān – oýnamak

مفرد

من بازی می کردم – măn bazi mikărdām – men oýnaýardym
تو بازی می کردی – to bazi mikărdi – sen oýnaýardyň
او بازی می کرد – u bazi mikărd – ol oýnaýardy

جمع

ما بازی می کردیم – ma bazi mikărdim – biz oýnaýardyky
شما بازی می کردید – šoma bazi mikărdid – siz oýnaýardyňyz
آنها بازی می کردند – anha bazi mikărdānd – olar oýnaýardylar

1-nji gönükme. İşlikleri dowamly öten zamanda ýöňkemedede üýtgediň we terjime ediň.

گرفتن، بردن، برداشتن، کار کردن، درآوردن، احترام گذاشتن.

2-nji gönükme. Ýaýyň içindäki işlikleri dowamly öten zamanda degişli ýöňkemedede üýtgediň we terjime ediň.

دیروز مراد پیش شما (رفتن). نیم سال پیش مریم در مدرسه تحصیل
(کردن)، امروز او دانشجوی دانشگاه است. در سال گذشته (اعضای)
خانواده تو هر روز اینجا جمع (شدن). وقتی من به خانه آمدم خواهرم
(بیرون رفتن). چند روز پیش صفر را دیدم، او به فروشگاه (رفتن).

3-nji gönükme. İşlikleri pars diline terjime ediň we dowamly öten zamanda ýöňkemedede üýtgediň.

Döwmek, ulanmak, iýmek, dynç almak, maşk etmek, gülmek,
ylgamak, bökmek, ýatmak.

4-nji gönükme. Sözlerden sözlem düzüň we terjime ediň.

- (1) بازی می کردم، همسایه، بچه، با، حیاط، پریروز، در، من.
- (2) می خندید، دیدن، کودک، فیلم، از.
- (3) نشان میداد، تابلو، معلم، را.
- (4) صبح، می خوردیم، ما، خانه، در، صبحانه.
- (5) مراد، باهم، و، می خواندند، سلیمان، را، جالب، کتاب.

71-nji sapak

Dowamly öten zaman işliginiň ýokluk galyby

Dowamly öten zaman işliginiň ýokluk galybyny ýasamak üçin sada işlik, ýasama işlik ýa-da goşma işlik bolsun **mi** sözöňi – می **ne** sözöňi goşulmasy goşulýar. Bu goşulma gepleşikde **ne** görnüşinde aýdylýar.

من چیزی نمی گفتم.

Män çizi nemigoftäm. – Men zat diýmeýärdim.

تا ساعت 11 از کتابخانه بر نمی گشتم.

Ta sa'ät-e ýazdäh äz ketabhane bärnemigäştäm.

Sagat 11-e çenli kitaphanadan gaýdyp gelmeýärdim.

آمان والیبال بازی نمی کرد.

Aman waleýbal bazi nemikärd. – Aman woleýbol oýnamaýardy.

ترسو

من دوازده ساله بودم بامادرم در دهی زندگی می کردم. روزی من به ده همسایه برای دیدن عموی بیمارم می رفتم. راه من از طرف جنگل بود. عصر بود. کم کم مه داشت تمام ده را می گرفت. باد سخت می وزید و شاخهای درختان را می لرزانید. من راه را بخوبی می شناختم و با کمال شجاعت پیش می رفتم. بعد از دو ساعت راه رفتن شب رسید و کم کم همه جا تاریک شد. من دیگر جایی را نمی دیدم. ناگهان صدایی از پشت

بگو شم رسید. قلب من از ترس می تپید. خیال کردم گرگ است. از ترس به پشت سرم نگاه نمی کردم. من با تمام قوا دویدم. صدا هم مرا تعقیب می کرد. ناگهان بزمین خوردم. در همان موقع صدا نزدیک شد و من از شدت ترس می لرزیدم. در همین لحظه ماه از زیر ابر درآمد و همه جا را روشن کرد. من سرم را برای دیدن حیوان مهیب برگرداندم، گوسفند عمویم را پشت سرم دیدم و از اینکه آنقدر ترسو هستم خجالت کشیدم.

Sözlük

دوازده ساله – dāwazdāh sale

– on iki ýaşly

همسایه – hämsaýe – goňşy

می وزید – miwāzid –

öwüsýärdi

بیمار – bimar – syrkaw,

keselli

جنگل – jängäl – jeññel

جا – ja – ýer

تاریک شد – tarik şod – ga-

raňkyrady

اینقدر – ingädr – şeýle,

şunuň ýaly

مهیّب – mohib – eýmenç,

gorkunç

لحظه – lähze – edil (şol)

wagt

گوسفند – gusfänd – goýun

می تپید – mitäpid –

gürsüldeýärdi

تعقیب می کرد – tä'gib

mikärd – yzarlaýardy

ده – deh – oba

ترسو – tärsu – gorkak

گوش – guş – gulak

قلب – gälb – ýürek

راه – rah – ýol

ترس – tärs – gorky

بخوبی – behubi – oňat,

gowy

با کمال شجاعت – ba kä-

mal-e şoja'ät – batyrğaýlyk

bilen

برگرداندم – bārgärdandām –

öwrüldim, döndüm

دویدم – dāwidām –

ylgadym

به زمین خوردم – be zāmin

hordām – ýykyldym

نزدیک می شد – nāzdik

mişod – ýakynlaýardy

ابر – äbr – bulut

1-nji gönükme. Sözlükden peýdalanyp, tekstde ulanylan işlikleriň nämälim şekilini tapyň we ilki sada işlikleri, soňra ýasama we goşma işlikleri ýazyň.

Meselem:

Sada işlikler:

دویدم – می دویدم – dāwidān – ylgamak

Ýasama işlikler:

برگریدین – برگردیدان – bārgārdidān – öwrülmek, dönmek

Goşma işlikler:

خیال کردن – خیال kārdān – hyýal etmek

2-nji gönükme. Soraglary göçüriň we olara parsça jogap ýazyň.

پسر ترسو چند ساله بود ؟ او کجا زندگی می کرد ؟ او برای چه بده
همسایه می رفت ؟ او در ده با کی زندگی می کرد ؟ راه پسر از کدام
طرف بود ؟ در آن وقت هوا چطور بود ؟ چه وقت هوا تاریک شد ؟
وقتی هوا تاریک شد او چه شنید ؟ چرا او از صدا ترسید ؟ چرا او به
پشت سرش نگاه نمی کرد ؟ او از ترس چه حالی داشت ؟ چه شد که
او بزمین خورد ؟ چطور شد که او پشت سرش را دید ؟ در پشت سر
او چه حیوانی بود ؟ ترسو چرا از دیدن گوسفند خجالت کشید ؟

3-nji gönükme. «ترسو» tekstini 3-nji ýöňkemedede parsça gürrüň beriň.

4-nji gönükme. Teksti okaň we türkmen diline terjime ediň.

صبح هفته پیش من هر روز چه کارهایی می کردم ؟
هفته پیش من هر روز صبح ساعت شش و نیم از خواب بیدار می شدم
و ده، پانزده دقیقه، بعضی روزها تا نیم ساعت ورزش می کردم. بعد
از ورزش صورتم را می تراشیدم و دوش آب سرد می گرفتم. لباس
می پوشیدم و به اتاق غذاخوری می آمدم. در اتاق غذاخوری به پدر
، و مادرم سلام می دادم و سر سفره می نشستم. بعد با مادرم و پدرم
با خواهرانم و برادرانم خدا حافظی می کردم و به دانشگاه می رفتم.

Sözlük

بعضی – bā'zi – kâbir
صورت – surât – 1) ýüz
اتاق غذاخوری – otag-e
gāzahori – nahar otagy
شش و نیم – şeş-o nim –
ýediň ýarynda

خواب – hab – uky, düýş
سرد – sârd – sowuk
دوش – duş – duş
صبحانه – sobhane – ertirlik
هفته پیش – häfte-ýe piş –
geçen hepde

5-nji gönükme. Sözlemleri pars diline terjime ediň.

Sen her gün ir sagat 7-de ukudan oýanýardyň we ýarym sagat maşk edýärdiň. Sen irden elni we ýüzüni sabyn bilen ýuýýardyň, dişleriňi arassalaýardyň we desmal bilen süpürünýärdiň. Sen irden nahar otagyna gelýärdiň we ene-ataňa salam berýärdiň, soňra saçak başyna geçip oturýardyň. Ertirlikden soňra eneň-ataň we doganlaryň bilen hoşlaşyp mekdebe gidýärdiň.

72-nji sapak

Dowamly öten zaman işliginiň sorag sekiliniň ýasalyşy

Pars dilinde dowamly öten zaman işligi bilen sorag sözleminiň iki görnüşi bar:

1) Sorag çalyşmalarynyň kömegi bilen:

دیروز شما کجا می رفتید؟ – Diruz şoma koja miräftid? – Düyň siz nirä gidip barýardyňyz?

تو به فروشگاه کی می رفتی؟ – To be foruşgah key miräfti? – Sen dükana haçan gidýärdiň?

Sorag çalyşmasy işligiň önünden getirilýär.

2) Sorag äheňi bilen:

دیروز شما به مدرسه می رفتید؟ – Diruz şoma be mädräse miräftid? – Düyň siz mekdebe gidip barýardyňyzmy?

– U ba dustaş sohbät mikärd? – او با دوستش صحبت می کرد؟
Ol dosty bilen gepleşýärdimi?

1-nji gönükme. Sorag sözleriniň kömegi bilen işligiň dowamly öten zaman şekilini ulanyp, 5 sany sorag sözlemini düziň.

چه وقتی، کی، چند بار، چه کسی، کجا.

2-nji gönükme. Sözlemleri sorag äheňli sözlemlere üýtgediň.

- (1) وقتی که او به مدرسه می رفت، شما را دید.
- (2) تو با من درس می خواندی.
- (3) مراد و طاهر با هم غذا می خوردند.
- (4) معلم و دانشجویان در اتاق می نشستند.
- (5) پزشک و بیمار در طبقهٔ دوم ساختمان هستند.

حکایت

شخصی طوطی را تربیت کرد و زبان فارسی یادش داد. طوطی در جواب هر سخن می گفت: در این شك نیست. روزی آن مرد طوطی را برای فروش به بازار برد و صد تومان قیمت گذاشت. کسی از طوطی پرسید: مگر صد تومان می ارزی؟ گفت: در این شك نیست. آن شخصی خوشحال شد و طوطی را خرید و به خانهٔ خود برد. در خانه هر «چه به طوطی گفت جواب دیگری نشنید جز همین» در این شك نیست: آخر خریدار خشمگین شد و گفت: خر بودم که ترا خریدم. طوطی گفت: در این شك نیست. خریدار خندید و طوطی را آزاد کرد.

Sözlük

طوطی – tuti – toty

تربیت کردن – tärbiýät kār-dān – terbiyelemek

یاد دادن – ýad dadān – öwretmek

در این – dār in – munda

شك – şäk – şek

خندیدن – händidān – gülmek

بردن – bordān – äkitmek

قيمت گداشتن – geýmät go-
zaştän – baha kesmek
فروش – foruş – satuw
صد تومان – säd tuman –
ýüz tümen
خوشحال شدن – hoşhal
şodän – hoşal bolmak,
begenmek
خریدن – häridän – satyn
almak
نشنیدن – näşenidän – eşit-
mezlik

دیگر – digär – başga
خر – här – eşek
شنیدن – şenidän – eşitmek
جز – joz – başga, özge, gaýry
همین – hämin – şu, edil şu
خریدار – häridar – satyn
alan, müşderi, hyrydar
خشمگین شدن – häşmgın
şodän – gaharlanmak
آزاد کردن – azad kărdän –
azat etmek, boşatmak

3-nji gönükme. Täze sözleri sözlüğe göçüriň we ýatdan öwreniň.

4-nji gönükme. Hekaýadaky işlikleriň haýsy zamanda ulanylandygyny düşündiriň.

5-nji gönükme. Hekaýany ýatdan gürrüň beriň.

73-nji sapak

Sözöňüler (dowamy)

(حروف اضافه – Horuf-e ezafe)

1) برای – **bära-ýe** sözöňi türkmen dilindäki **üçin** sözsoňusy-na derek ulanylýar we aýyklar gelýän sözünüň ýa-da söz düzüminiň önünden gelmek bilen hemişe ezafetli ulanylýar. Meselem:

برای پدرم – **bära-ýe** pedäräm – kakam üçin

برای پدر بزرگت – **bära-ýe** pedär bozorgät – ataň üçin

An mărđ tuti ra **bära-ýe** foruş be bazar bord. – Ol adam totyny satmak üçin bazara äkitdi.

برای خرید مداد قرمز و سبز رنگ – **bära-ýe** härid-e medad-e germez wä sabz rāng – ýaşyl we gyzył reňkli galam satyn almak üçin

برای – **bära-ýe** sözöňüsi atlar ýaly ýöňkemedede hem üýtgap bilýär.

جمع

bäraýeman – biziň
 üçin
 bäreýeşan – olar
 üçin
 bäreýetan – siziň
 üçin

مفرد

bäraýäm – meniň
 üçin
 bäreýät – seniň
 üçin
 bäreýaş – onuň
 üçin

bäraýe sözöňüsi doly şekilde ýöňkemedä üýtgände hem edil atlar ýaly üýtgeýär.

جمع

bäraýe ma – biziň
 üçin
 bäreýe şoma –
 siziň üçin
 bäreýe anha –
 olar üçin

مفرد

bäraýe män –
 meniň üçin
 bäreýe to – seniň
 üçin
 bäreýe u – onuň
 üçin

Bellik. Gepleşik dilinde bäreýe sözöňüsine derek, köplenç, **wase** sözi ulanylýar.

«Madäräm bäreýe män pirahän-e sorh duht» sözlemine derek.

«Madäräm wase män pirahän-e sorh duht» ulanmak mümkin.

Sözlemiň terjimesi: Ejem meniň üçin gyzyly köýnek tikdi.

2) **ta** sözöňüsi. Bu goşulma many taýdan türkmen dilindäki **tä, çenli** sözöňülerine gabat gelýär. Meselem:

«Äz Bezmeýin ta Eşgab bist dägige rah äst. – Büzmeýinden Aşgabada çenli ýigrimi minut ýoldur.

«Ma ta gorub montäzer-e u budim. – Biz tä gün ýaşýança oňa garaşdyk.

.Morad ta bist mişomaräd wä minewisäd. – Myrat ýigrimä çenli sanaýar we ýazýar. – مراد تابيست می شمارد و می نویسد.

3) **bär** sözöňüsi. Ýöneliş düşümiň hyzmatyny ýerine ýetirýän bu goşulma käte asyl manysynda, käte bolsa **üstünde, ýanynda** sözlerine derek ulanylýar.

.Bär u negärist wä did. – Oňa seretdi we gördi. – بر او نگريست و دید.
.Çähar ra bär do tägsim käre. – Dördi ikä böldi. – چهار را بر دو تقسيم کرد.

.Bolbol pärid wä bär şahe-ýe derähti neşäst. – Bilbil uçdy we agajyň şahasyna gondy. – بلبل پرید و بر شاخه درختی نشست.

.Şäbha bär gahware-ýe män... – Gijeler meniň sallançagymyň ýanynda... – شبها بر گاهواره من ...

.Ýek härf o do härf bär zäbanäm.. – Bir sözi we iki sözi dilime ... – یک حرف و دو حرف برزبانم ..

4. **peý**. Ezafetli okalýan bu sözöňisi, köplenç, **yz, arka** sözöňülerine derek ulanylýar.

.Gorban peý-e pedäräş räft. – Gurban kakasynyň yzyndan gitdi. – قربان پی پدرش رفت

.Borow peý-e karät. – Öz işiň bilen bol. – برو پی کارت

1-nji gönükme. Goşgyny ýat tutuň we terjimesini öwreniň.

مهر مادر

پستان بدهان گرفتن آموخت	گویند مرا چو زاد مادر
بیدار نشست و خفتن آموخت	شبها برگاهواره من
تا شیوه راه رفتن آموخت	دستم بگرفت و پا به پا برد
الفاظ نهاد و گفتن آموخت	یک حرف و دو حرف برزبانم
بر غنچه گل شکفتن آموخت	لبخند نهاد بر لب من
تا هستم و هست دارمش دوست	پس هستی من ز هستی اوست

(ایرج میرزا)

Sözlük

گویند – guýänd – aýdýarlar, diýýärler

پستان – pestan – emme

بیدار – bidar – oýa

گاهواره – gahware – salançak

خفتن – hoftän – ýatmak, uklamak

شیوه – šiwe – usul

رفتن – räftän – ýöremek, gitmek, barmak

الفاظ – älfaz (لفظ – «läfz»

sözünüň köplügi) – sözler

لبخند – läbhänd – ýylgyryş, ýylgyрма

لبخند نهادن – läbhänd nähadän – ýylgyrtmak

شکفتن – şekoftän – güllmek, gülüň açylmagy

پایا بردن – pa be pa bordän – ýörjen-ýörjen etdirmek

الفاظ نهادن – älfaz nehadän – dil çykarmak, dil açmak

مرا – mära – meni

گرفتن – gereftän – almak, tutmak

آموخت – amuht – öwretdi

لب – läb – dodak

بردن – bordän – äkitmek

نهادن – nähadän – goýmak

راه – rah – ýol

حرف – härf – 1) harp, 2) söz

پس – päş – diýmek, gepiň gysgasy

غنچه – gonçe – gunça

چوزاد مادر – çuzad madär – eneň seni dünýä inderende

تا شیوه راه رفتن آموخت – ta šiwe-ýe rah räftän amuht – ýol ýöremegiň usulyny öwretti

دارمش دوست – darämäş dust – ony söýýärim

تا هستم – ta hästäm – men barkam, dirikäm

لفظ – läfz – söz

«Halamak» we «halamazlyk»
işlikleriniň pars dilinde aňladylyşy

Bu hili işlikler aşakdaky ýaly görnüşde ýasalýarlar:

مفرد

من (تو، او) از ... خوشم (خوشت، خوشش) آمد.

جمع

ما (شما، آنها) از ... خوشمان (خوشتان، خوششان) آمد.

Meselem:

مفرد

من از فیلم خوشم آمد – män äz film hoşäm amäd – film maňa ýarady

تو از فیلم خوشت آمد – to äz film hoşät amäd – film saňa ýarady

او از فیلم خوشش آمد – u äz film hoşäş amäd – film oňa ýarady

جمع

ما از فیلم خوشمان آمد – ma äz film hoşëman amäd – film bize ýarady

شما از فیلم خوشتان آمد – şoma äz film hoşëtan amäd – film size ýarady

آنها از فیلم خوششان آمد – anha äz film hoşëşan amäd – film olara

ýarady

خوشم آمد – hoşäm amäd – **ýarady** işliginiň ýokluk galybyny ýasamak

آمدن – amädän – **gelmek** işliginiň önünden نه **nä** sözöni goşul-
masy goşulýar.

خوشم نیامد – hoşäm näyamäd – **ýaramady** işliginiň ýöňkemedede üýt-
geýşi:

مفرد

من (تو، او) از ... خوشم (خوشت، خوشش) نیامد.

جمع

ما (شما، آنها) از ... خوشمان (خوشتان، خوششان) نیامد.

Meselem:

مفرد

من از فیلم خوشم نیامد – măn āz film hoşām nāýamād – film maňa ýaramady
تو از فیلم خوست نیامد – to āz film hoşāt nāýamād – film saňa ýaramady
او از فیلم خوشش نیامد – u āz film hoşāş nāýamād – film oňa ýaramady

جمع

ما از فیلم خوشمان نیامد – ma āz film hoşeman nāýamād – film bize ýaramady
شما از فیلم خوشتان نیامد – şoma āz film hoşetan nāýamād – film size ýaramady
آنها از فیلم خوششان نیامد – anha āz film hoşeşan nāýamād – film olara ýaramady
بدم آمد – bādām amād – *halamadym, ýigrendim işliginiň ýöňke-medede üýtgeýşi:*

مفرد

من از فیلم بدم آمد – măn āz film bādām amād – men filmi halamadym
تو از فیلم بدت آمد – to āz film bādāt amād – sen filmi halamadyň
او از فیلم بدش آمد – u āz film bādāş amād – ol filmi halamady

جمع

ما از فیلم بدمام آمد – ma āz film bādemam amād – biz filmi halamadyk
شما از فیلم بدتان آمد – şoma āz film bādetan amād – siz filmi halamadyňyz
آنها از فیلم بدشان آمد – anha āz film bādeşan amād – olar filmi halamadylar
بدم نیامد – bādām nāýamād – *ýaraman durmady işliginiň ýöňke-medede üýtgeýşi:*

مفرد

من (تو، او) از ... بدم (بدت، بدش) نیامد.

جمع

ما (شما، آنها) از ... بدمان (بدتان، بدشان) نیامد.

مفرد

من از فیلم بدم نیامد – mən āz film bādām nāyamād – film maña
 ýaraman durmady
 تو از فیلم بدت نیامد – to āz film bādāt nāyamād – film saña ýaraman
 durmady
 او از فیلم بدش نیامد – u āz film bādāş nāyamād – film oña ýaraman
 durmady

جمع

ما از فیلم بدمان نیامد – ma āz film bāde-man nāyamād – film bize
 ýaraman durmady
 شما از فیلم بدتان نیامد – şoma āz film bādetan nāyamād – film size
 ýaraman durmady
 آنها از فیلم بدشان نیامد – anha āz film bādeşan nāyamād – film olara
 ýaraman durmady

1-nji gönükme. بدم نیامد، بدم آمد، خوشم نیامد، خوشم آمد
 söz düzümleri
 rini sözlem içinde getirip, ýöňkemedede üýtgediň, soňra
 şol sözlemleri dowamly öten zaman şekilinde ýazyň.

Meselem:

– Äz rāng-e pirahānāt hoşām amād. – از رنگ پیراهنت خوشم آمد.
 Köýnegiň reňki maña ýarady. (ماضی مطلق)
 – Äz rāng-e pirahānāt hoşām miýamād. – از رنگ پیراهنت خوشم میامد.
 – Köýnegiň reňki maña ýaraýardy. (ماضی استمراری)

2-nji gönükme. Matallary öwreniň.

(1) لباس پوشیده در گرما، عریان شود در سرما.
 Lebas puşide dār gārma, orýan şawād dār sārma.

(2) دو خواهر در بدن. مثل سروی در چمن.

نه پا دارند نه دهان. هر يك پنج پسر دارد.

Do hahār dār bādān,
 Hār ýek pānj pesār darād.

Mesl-e sārwi dār çāmān,
 Nā pa darād nā dāhan.

(3) يك معماء از تو پرسم، ای حكيم پر هنر
 كاندرين صحرا بدیدم يك عجایب جانور
 مور چشم و مار دم و كركس پر و عقرب شك
 پای او مانند اره، شیر سینه، اسب سر

Ýek moämma äz to porsäm, eý häkim-e por honär
 Kandärin sähra bedidäm ýek äjaýeb janäwär
 Mur çeşm-o, mar dom-o, karkäs pär-o, ägräb şekäm
 Paý-e u manänd-e ärre, şirsine, äsbsär.

Sözlük

گرما – gärma – yssy	سرم – särma – sowuk
عریان – orýan – ýalaňaç	چمن – çämän – çemen
معماء – mo’ämma – tapmaça	حكيم – häkim – dana, akyldar
پر هنر – porhonär – 1) hünärli	كاندرين – kandärin – içinde
عجایب – äjaýeb – ajaýyp, ajap, geň, geň-taň	صحرا – sähra – sähra
جانور – janäwär – janawar, haýwan	مورچشم – murçeşm – garyn- jagözli
ماردم – mardom – ýylan guýrukly	كركس پر – karkäspär – guş ýelekli
عقرب شك – ägräbşekäm – garynly içýan	اره – ärre – ary (agaç kesilýän)
اسب سر – äsbsär – atkelle	شیر سینه – şirsine – ýolbars döşli
	مانند – manänd-e – ýaly, meň- zeş, çalymdaş

3-nji gönükme. Goşgyny ýatdan öwreniň.

طبیعت لعل ساز	لعل تراشید باز
لعل تراشیده را	پهلوی هم چید باز
پهلوی هم چیده را	بنقره پیچید باز
به نقره پیچیده را	بحقه پوشید باز
حقه ی پوشیده را	نام بنامید انار
	(نعیم شیرازی)

Sözlük

لعل – lä’l – lagl (gymmat
bahaly daş)

طبیعت – täbi’ät – tebigat

نقره – nogre – kümüş

تراشیده – täraşide – ýonulan, taraşlanan

پهلوی هم – pählu-ýe häm – biri-biriniň gapdalyna

پیچیده – piçide – saralan, oralan

پوشید – puşid – örttdi, ýapdy, geýdi

لعل باز – lä’l saz – lagl
ýasaýan

تراشید – täraşid – ýondy, taraşlady

چید – çid – düzdi

چیده – çide – düzülen

پیچید – piçid – sarady, orady

حقه – hogge – hokga, guty

پوشیده – puşide – örtülen, ýapylan

بنامید – benamid – atlandyrdy

75-nji sapak

Öten zaman ortak işligi (Sefät-e mäf’uli – صفت مفعولی)

Pars dilinde öten zaman ortak işligini ýasamak üçin öten zaman düýp işlikleriniň soňundan ه – e goşulmasy goşulýar. Öten zaman ortak işliginiň ýasalýşy:

اساس فعل + ه = صفت مفعولی

مصدر	اساس فعل	صفت مفعولی	Türkmençe
تراشیدن	تراشید	تراشیده	ýonulan
چیدن	چید	چیده	düzülen
پیچیدن	پیچید	پیچیده	saralan, oralan
پوشیدن	پوشید	پوشیده	örtülen, ýapylan
امید	نامید	نامیده	atlandyrylan

رسیدن	رسید	رسیده	yetişen
آوردن	آورد	آورده	getiren
شکستن	شکست	شکسته	döwlen
گفتن	گفت	گفته	aydylan
انداختن	انداخت	انداخته	atylan, oklanan
گزیدن	گزید	گزیده	çakan
رفتن	رفت	رفته	giden

Öten zaman ortak işliginiň ýokluk galybyny ýasamak üçin işligiň öňünden نه – **nä** goşulmasy goşulýar. Meselem:

نغفته – aýtmadyk, نرفته – gitmedik, نخوانده – okamadyk
گز نکرده پاره مکن. – Güz näkärde pare mäkon. Ölçemän kesme.

1-nji gönükme. Sözlemleri pars diline terjime ediň.

Tebigat laglary ýondy. Ol ýonulan laglary biri-biriniň gapdaly-na düzdi. Ol biri-biriniň ýanyna düzülen laglary kümüş bilen örttdi. Kümüş bilen örtülen laglary guta gaplady we ony «enar» diýip atlandyrdy.

2-nji gönükme. Nakyllary we atalar sözlerini öwreniň, olardaky öten zaman ortak işliginiň nämälim şekilini tapyň.

کی رفته را بزاری باز آری.

Key rafte ra be zari baz ari. – Ölen gaýdyp gelmez aglamak bilen.

باد آورده را باد می برد.

Bad awärde ra bad mibäräd. – Ýel getirenini ýel äkider.

خفته را خفته کی کند بیدار.

Hofte ra hofte key konäd bidar. – Uklan uklany haçan oýarar.

کوزه گر از کوزه شکسته آب می خورد.

Küzegär äz kuýze-ýe şekäste ab mihoräd. – Küzegär döwük küýze-den suw içer. (Ädikçiniň ädigi bitmez.)

سخن گفته و تیر انداخته باز نگردد.

Sohän-e gofte wä tir-e endahte baz nägärdäd. – Aýdylan söz we atylan ok yzyna gaýtmaz.

مار گزیده از ریسمان سیاه و سفید می ترسد.

Mar gäzide äz risman-e siyah o sefid mitärsäd. – Ýylan çakan ala ýüpden heder eder.

مثل مرغ پر کنده.

Mesl-e morg-e pär kände. – Ütülen towuk ýaly.

مثل موش آب کشیده.

Mesl-e muş-e ab keşide. – Ezilen syçan ýaly.

مثل سببی که دو نیم کرده.

Mesl-e sibi ke do nim kärde. – Bir almany iki bölen ýaly.

76-njy sapak

Işligiň öten-häzirki zaman şekili

(ماضى نقلی – Mazi-ýe nägli)

Pars dilinde işligiň öten-häzirki zamany (ماضى نقلی – mazi-ýe nägli) hereketiň ýa-da ýagdaýyň ýakyn wagtda bolup geçendigini we onuň täsiriniň ýa-da netijesiniň häzirki wagtda bilen baglanyşyklydygyny aňladýar. Meselem:

بچه ها از بیرون آمده اند. – Bächçeha äz birun amäde-änd. – Çagalar daşardan geldiler. (Çagalaryň daşardan ýaňy gelendikleri aňladylýar).

Işligiň öten-häzirki zaman şekiliniň ýasalyşy:

صفت مفعولی + شناسه

ortak işlik + ýöňkeme goşulmasy

Ýöňkeme goşulmalary:

جمع
ام – äm
ای – i
است – äst

مفرد
ایم – im
اید – id
اند – änd

Sada işlikleriň öten-häzirki zamanda ýöňkemedede üýtgeýşi:

گفتن – goftän – **aýtmak, diýmek** işligi

مفرد

من گفته ام – män gofte-äm – men aýtdym

تو گفته ای – to gofte-i – sen aýtdyň

او گفته است – u gofte äst – ol aýtdy

جمع

ما گفته ایم – ma gofte-im – biz aýtdyk

شما گفته اید – şoma gofte-id – siz aýtdyňyz

آنها گفته اند – anha gofte-änd – olar aýtdylar

Ýasama işlikleriň öten-häzirki zamanda ýöňkemedede üýtgeýşi:

برگشتن – bär gäştän – gaýdyp gelmek, dolanmak

جمع

برگشته ام – bärgäšte-äm –
gaýdyp geldim, dolandym

برگشته ای – bärgäšte-i –
gaýdyp geldiň, dolandyň

برگشته است – bägäšte äst –
gaýdyp geldi, dolandy

مفرد

برگشته ایم – bärgäšte-im –
gaýdyp geldik, dolandyk

برگشته اید – bärgäšte-id –
gaýdyp geldiňiz, dolandyňyz

برگشته اند – bärgäšte-änd –
gaýdyp geldiler, dolandylar

Goşma işlikleriň öten-häzirki zamanda ýöňkemedede üýtgeýşi:

صحبت کردن – sohbät kărdän – söhbetleşmek, gürleşmek

جمع

صحبت کرده ام – sohbät
kărde-äm – gürleşdim

صحبت کرده ای – sohbät
kărde-i – gürleşdiň

صحبت کرده است – sohbät
kărde äst – gürleşdi

مفرد

صحبت کرده ایم – sohbät
kărde-im – gürleşdik

صحبت کرده اید – sohbät
kărde-id – gürleşdiňiz

صحبت کرده اند – sohbat
kărde-änd – gürleşdiler

Öten-häzirki zaman işliginiň ýokluk galybyny ýasamak üçin öten zaman ortak işliginiň öňünden نه – **nä** sözöňi goşulmasy goşulýar.

Sada işliklerde: من نرفته ام – mән näräfte-äm – men gitmedim

Ýasama işliklerde: برنگشته ام – bärnägäšte-äm – dolanmadym

Goşma işliklerde: حرف نزده ام – härf nüzäde-äm – geplemedim

ماضى نقلی – **öten-häzirki zamanda basymyň orny:**

Sada işliklerde basym öten zaman ortak işligini ýasaýan ۵ – **e** goşulmasynyň üstüne düşýär.

من شما را دیدم – mән şoma ra dide-äm – men sizi görüpdim

Ýasama işliklerde basym sözöňi goşulmasynyň üstüne düşýär.

من کفشم را از پا در آورده ام. – Mән käfşäm ra äz pa dār awärde-äm.

– Men köwşümi aýagymdan çykardym.

Goşma işliklerde basym isimden bolan bölege düşýär.

من با دوردی به فارسی حرف زده ام. – Mән ba Dordy be farsy härf zäde-äm – Men Durdy bilen parsça gepleşdim.

1-nji gönükme. Nämälim işlikleri öten-häzirki zamanda ýöňkemedede üýtgediň.

گرفتن، دیدن، خوردن، شتافتن، افتادن، پرسیدن.

2-nji gönükme. İşligiň öten-häzirki zamanyny ulanyp, 5 sany sözlem düzüň.

77-nji sapak

Öten-häzirki zaman işliginiň ýokluk galybynyň ýazuw düzgüni

a) Öten-häzirki zamanda işlik çekimsiz ses bilen gutarýan bolsa, نه – **nä** sözöňi goşulmasy hiç hili ses üýtgeşmesine sezewar bolmaýar.

من نرفته ام – mән näräfte-äm

b) Eger işlik **a, o, ä** sesleri bilen başlanýan bolsa, ýoklugy aňladýan نه – **nä** sözöňi goşulmasy bilen işligiň başyndaky **ا** – **älef** harpynyň

arasyndan ýazuwda ى (ي) harpy goşulýar we ý diýlip okalýar.

a sesi bilen: Meselem: آمدن – amädän – **gelmek** işligi

جمع

من نیامده ام – män näyamä-de-äm – men gelmedim
تو نیامده ای – to näyamä-de-i – sen gelmediň
او نیامده است – u näyamäde-äst – ol gelmedi

مفرد

ما نیامده ایم – ma näyamäde-im – biz gelmedik
شما نیامده اید – şoma näyamäde-id – siz gelmediňiz
آنها نیامده اند – anha näyamäde-änd – olar gelmediler

o sesi bilen: افتادن – oftadän – **ýykylmak** işligi

مفرد

من نیافتاده ام – män näýoftade-äm – men ýykyldym
تو نیافتاده ای – to näýoftade-i – sen ýykylmadyň
او نیافتاده است – u näýoftade-äst – ol ýykylmady

جمع

ما نیافتاده ایم – ma näýoftade-im – biz ýykylmadyk
شما نیافتاده اید – şoma näýoftade-id – siz ýykylmadyňyz
آنها نیافتاده اند – anha näýoftade-änd – olar ýykylmadylar

Ýokardaky ýagdaýlaryň hemmesinde işligiň başyndaky **ä** – **älef** harpy saklanýar, ýöne üstünde (◌) **mädde** belgisi goýulmaýar.

i sesi bilen: ایستادن – istadän – **durmak, saklanmak** işligi

Eger işlik **i** çekimlisi bilen başlanýan bolsa **ne** – **nä** goşulmasy **ne** diýlip aýdylýar we **ä** – **älef** harpyna göni goşulyp ýazylýar.

مفرد

من نایستاده ام – män neistade-äm – men durmadym
تو نایستاده ای – to neistade-i – sen durmadyň
او نایستاده است – u neistade-äst – ol durmady

جمع

ما نایستاده ایم – ma neistade-im – biz durmadyk
شما نایستاده اید – şoma neistade-id – siz durmadyňyz
آنها نایستاده اند – anha neistade-änd – olar durmadylar

1-nji gönükme. Ýaý içindäki işlikleri öten-häzirki zaman şekilinde ýazyň.

- 1) من کتاب و دفتر ترا روی میز (گذاشتن).
- 2) تو درسهای فردا را (حاضر کردن).
- 3) ما امروز برای گردش به کنار دریا (رفتن).
- 4) همه دانشجویان تمرین های خانه را (انجام دادن).
- 5) ساعت پنج بعد از ظهر قطار از مشهد به تبن (رسیدن).
- 6) پدرم از شهر ترکمن آباد امروز (برگشتن).
- 7) ما امروز به زبان فارسی دیکته (نوشتن).
- 8) استادان و دانشجویان پالتوهای خودشان را (درآوردن).
- 9) شما به پرسشهای استاد درست (جواب دادن).

2-nji gönükme. Teksti okaň, terjime ediň we täze sözleri öwreniň.

طریقه کاشتن سبزی

برای کاشتن سبزی ابتداء زمین را کنده زیر و رو می کنند و با شنکش سنگ و ریگ آنرا بیرون می آورند و به چندین کرد تقسیم می کنند و در هر کرد نوعی از سبزی می کارند. برای اینکه سبزی خوب شود و حاصل فراوان دهد زمین را کود می دهند. سبزی را برای استفاده از برگ یا ثمر یا بیخ یا ساق یا گل آن می کارند. اسامی بعضی از سبزیها از این قرار است: شوید، کاهو، ترشی، جعفری، اسفناج، بادنجان، کدو، خیار، چغندر، هویج، ترب و غیره.

Sözlük

طریقه – tärige – usul, ýol

کنده – kände – depip, gazyp

سبزی – sâbzi – gök (iýilýän otlar we gök önümler)

شنکش – şenkeş – dyrmyk

ریگ – rig – 1) çagyl,

2) çäge, 3) gyrmança

تقسیم کردن – tägsim kârdän – bölmek, bölüşdirmek

کاشتن – kaştän – ekmek

سنگ – säng – daş

ابتداء – ebteda – ilki, başda

و غیره – wä geýre – we ş.m.

کود – kud – dökün, ders

بیرون آوردن – birun awârdän – daşyna çykarmak

برگ – bârg – ýaprak

ثمر – sāmār – miwe

حاصل فراوان – hasel-e
 fārawan – bol hasyl
 ساق – sag – baldak
 شوید – šawid – ukrop
 ترشک – toršāk – turšuja,
 guzugulak
 اسفناج – esfenaj – ysmanak
 بادانجان – badānjan – badam-
 jan

بیخ – bih – kök
 کاهو – kahu – salat
 جعفری – jă'fāri – petruška
 کدو – kădu – kădi
 هویج – hăwij – kăšir
 ترب – torb, torob – turp
 چغندر – çoğondār – şugundyr
 زیر و رو کردن – zir o ru
 kărdän – agdarmak

(کردو) کرد – kărd (kărdü) – 1) pel, 2) joýa, 3) bölekler
 برای اینکه سبزی خوب شود – bāraýe inke sâbzi hub şâwâd – gögün
 gowy bolmagy üçin

78-nji sapak

Kömekçi sözler (حروف اضافه – Horuf-e ezafe)

Pars dilinde kömekçi sözler ulanylýarlar.

روی – ru-ýe – üstünde,	زیر – zir-e – aşagynda, aşagy
ýüzünde, üsti, ýüzi	توی – tu-ýe – içinde, içi
پشت – pošt-e – arkasynda,	جلو – jelow-e – öňi, önünde,
arkasy	garşysy
میان – meýan-e – arasynda,	
ortasynda, arasy, ortasy	

1-nji gönükme. Sözlemleri okaň, terjime ediň we täze sözleri öwreniň.

کجاست؟

کتاب روی میز است. سبد زیر صندلی است. کاغذ پاره توی سبد
 است. اسم این دختر گزل است. موی گزل سیاه رنگ است. گزل جلو
 صندلی ایستاده است. اسم این پسر مراد است. موی مراد خرمایی
 است. مراد پشت صندلی ایستاد. صندلی میان گزل و مراد است.

2-nji gönükme. Soraglara parsça jogap beriň.

کتاب کجاست ؟ سبد کجاست ؟ کاغذ پاره کجاست ؟ اسم این دختر چیست ؟ موی گزل چه رنگ است ؟ گزل کجاست ؟ اسم این پسر چیست مراد کجاست ؟

3-nji gönükme. Teksti terjime ediň.

اینجا چه چیزها هست ؟
اینجا خیلی چیزها هست. وسط اتاق یک میز هست. بالای میز چراغ برگ آویزان است. روی میز دو کتاب، یک دوات و یک قلم هست. زیر میز یک سبد هست. سبد خالی است. طرف راست میز يك گنجه هست. طرف چپ میز دو پنجره هست.

4-nji gönükme. Soraglara parsça jogap beriň.

وسط اتاق چه هست ؟ بالای میز چه آویزان است ؟ روی میز چه هست ؟ زیر میز چه هست ؟ گنجه کدام طرف میز است ؟ پنجره کدام طرف میز است ؟

Sözlük

خیلی – heýli – 1) örän,
2) köp
وسط – wäsät – orta, ortara
آویزان – awizan – asylgy,
asylan
دوات – däwat – syýa gaby,
syýa çüýşesi

چیز – çiz – zat
بالا – bala – ýokary
سبد – säbäd – sebet
خالی – hali – boş
گنجه – gänje – şakf
چراغ برق – çerag-e bärg –
elektrik çyrasy

79-njy sapak

Gepleşik (گفتگو) – Goftegu)

- دیروز چه ساعتی از خواب بیدار شدید ؟
- من هر روز معمولاً صبح ساعت شش و نیم از خواب بیدار می شوم.
- صبح ها چه کارهایی می کردی ؟

- صبح ها چند دقیقه ورزش می کردم. دوش آب سرد می.
- صبحانه می خوردم و به دانشگاه می رفتم.
- ساعت چند از خانه خارج شدی ؟
- بعد از خوردن صبحانه از خانه خارج شدم.
- سر درس دیر نکردی ؟
- نخیر، سر درس دیر نکرده ام، سر وقت رسیده ام.
- زنگ اول چه درسی بود ؟
- زنگ اول درس زبان فارسی بود.
- همه دانشجویان سر درس بودند ؟
- بلی، همه دانشجویان توی کلاس بودند.
- استاد زبان فارسی شما آقااست یا خانم ؟
- استاد زبان فارسی ما خانم است.
- پارسال استاد با شما به فارسی حرف می زد ؟
- بلی، استاد پارسال و امسال با ما فارسی حرف می زند.
- شما از دستور زبان فارسی چه خوانده اید ؟ کدام زمانها را یاد گرفته اید ؟
- ما از دستور زبان فارسی خیلی چیزها را خوانده ایم. از زمانها
- ماضی مطلق، ماضی استمراری و ماضی نقلی را یاد گرفته ای.
- از فعل «نوشتن» ماضی نقلی چطور است ؟
- از فعل «نوشتن» ماضی نقلی اینطور است: نوشته ام، نوشته ای، نوشته است، نوشته ایم، نوشته اید، نوشته اند.
- شما به فارسی دیکته نوشته اید ؟
- بلی، امروز ما دیکته نوشته ایم.
- در دیکته چند تا اشتباه کرده اید ؟
- در دیکته سه تا اشتباه کرده ام، ولی رفیقم هیچ اشتباه نکرده است.
- اشتباهات شما چه بود ؟
- اشتباهات من در کلمات "خواندن، خواهش و آثار" بود

Sözlük

خارج شدن – harej şodän –
çykmak
امسال – emsal – şu ýyl
آموختن – amuhtän – öwren-
mek, öwretmek
یاد گرفتن – ýad gereftän –
öwrenmek, ýat tutmak
اشتباه – eştebah – ýalňyş
کلمه – käläme – söz
خواهش – haheş – haýyş

سر وقت – sār-e wägt – öz
wagtynda
آثار – asar – eserler
پارسال – parsal – geçen ýyl
دیکته – dikte – diktant
اشتباهات – eştebahat –
ýalňyşlar
دیر کردن – dir kărdän – gijä
galmak
کلمات – kâlemat – sözler

1-nji gönükme. Gepleşigi iki bolup ýatdan gürrüň beriň.

2-nji gönükme. Gepleşik düzüň we okaň.

80-nji sapak

Hal işlikler we ortak işlikler (وجه وصفی – Wäjh-e wäsfî)

Pars dilinde öten zaman düýp işlikleriniň soňundan ۵ – e goşul-
masyny goşmak bilen ýasalýan işligiň şekiline **وجه وصفی – wäjh-e
wäsfî** diýilýär. Bu hili işlikler many taýdan türkmen dilinde hem
öten zaman ortak işliklerine hem-de hal işliklerine gabat gelýärlerler.
Olary diňe sözlem içinde ýa-da degişli sorag bermek arkaly tapawut-
landyrmak mümkin.

Түркменче	وجه وصفی	مصدر	İşligiň nämälim şekili
görüp, gören	دیدہ	دیدن	görmek
gidip, giden	رفته	رفتن	gitmek
iýip, iýen	خورده	خوردن	iýmek

ýetip, ýetişen	رسیده	رسیدن	ýetmek
okap, okan	خوانده	خواندن	okamak
ýazyp, ýazan	نوشته	نوشتن	ýazmak
öwrülip, öwrülen	برگشته	برگشتن	gaýtmak, öwrülme
çykaryp, çykar- an	درآورده	درآوردن	çykarmak
terjime edip, terjime eden	ترجمه کرده	ترجمه کردن	terjime etmek
gepläp, geplän	حرف زده	حرف زدن	geplemek
ýykylyp, ýykylyan	زمین خورده	زمین خوردن	ýykylymak

1. Hal işlikleriniň aňladylyşy:

او را دیده صدا کردم. – U ra dide säda kârdäm. – Ony görüp çagyrdym (gygyrdym).

بچه بر روی زانوی مادرش نشست، چشمش را بر روی مادرش
دوخته نگاه می کرد.

Bäççe bär ru-ýe zanu-ýe madäräş neşäste, çeşmäş ra bär ru-
ýe madäräş duhte negah mikârd. – Çaga ejesiniň dyzynyň üstünde
oturyp, ejesiniň ýüzüne gözünü dikip seredýärdi.

Pars dilinde hal işlikleri üýtgediji goşulmalar bilen üýtgemeýän,
zaman aňlatmaýan, işliklere baglanyp, olardan aňlanylýan gymyl-
dy-hereketiň hal-ýagdaýyny görkezýän işliklerdir.

2. Ortak işlikleriň aňladylyşy:

Ortak işlikler – sözlemde zaman aňlatmaga ukyply, üýtgediji
goşulmalary kabul edýän, işlikler bilen atlaryň aralygyndaky sözler-
dir.

مار دیده از ریسمان سیاه و سفید می ترسد. – Mar dide äz risman-e
siyah o sefid mitärsäd. – Ýylany gören ala-mula ýüpden gorkýar.

دست شکسته وبال گردن است. – Däst-e şekäste wäbal-e gärdän äst. –
Döwlen elin agramy boýna düşer.

1-nji gönükme. Nakyllary öwreniň we olardaky ortak işlikleriň haýsy nämälim işliklerden ýasalandygyny görkeziň.

آدميزاد شیرخام خورده است.	جهانديده بسيار گوئد دروغ.
آش نخورده، دهان سوخته.	آردش را بيخته، الكش را آويخته.
خود کرده را تدبير نيست.	نيم خورده شغال را شیر نمی خورد.
استمدار زنت دوست داشته.	گرگ باران ديده.

Sözlük

آدميزاد – dorug – ýalan	جهانديده – jähandide – köpü-gören
آرد – ard – un	شیرخام – şir-e ham – çig süýt
الك – äläk – elek	نخورده – nāhorde – iýmedik, içmedik
بيخته – bihte – elän	دوست داشته است – dust daş-te äst – gowy görüpdür
آويخته – awihte – asan	گرمم است – gärmäm äst – yssylaýaryn, gyzýaryn
شغال – şägal – şagal	سوخته – suhte – ýanan, ýakan
تدبير – tädbir – alaç	گرگ باران ديده – gorg-e baran dide – köpügören, tejribeli
سردم است – särdäm äst – üşeyärin	
خود کرده – hod kârde – öz eliň bilen eden işiň	
مادر زن – madär zân – gaýyn ene	
نيم خورده – nim horde – ýarym iýlen	

81-nji sapak

«Yssylamak» we «üşemek» işlikleriniň pars dilinde aňladylyşy

Pars dilinde yssylaýaryn işligi گرمم است – gärmäm äst – **maňa** yssy söz düzümi bilen aňladylýar, üşeyärin işligi bolsa سردم است – särdäm äst – **maňa sowuk** söz düzümi bilen aňladylýar.

Bu işlikler ýöňkemedede aşakdaky ýaly üýtgeýärler:

مفرد

من سردم است – măn sârdâm äst – men üşeyärin

تو سردت است – to sârdât äst – sen üşeyärsiň

او سردش است – u sârdâş äst – ol üşeyär

جمع

ما سردمان است – ma sârdeman äst – biz üşeyäris

شما سردتان است – şoma sârdetan äst – siz üşeyärsiňiz

آنها سردشان است – anha sârdeşan äst – olar üşeyärler

مفرد

من گرمم است – măn gârmâm äst – men yssylaýaryn

تو گرمت است – to gârmât äst – sen yssylaýarsyň

او گرمش است – u gârmeş äst – ol yssylaýar

جمع

ما گرممان است – ma gârmeman äst – biz yssylaýarys

شما گرمتان است – şoma gârmetan äst – siz yssylaýarsyňyz

آنها گرمشان است – anha gârmeşan äst – olar yssylaýarlar

Men üşemeýärin, Men yssylamaýaryn ýaly sözlemler ýöňkemedede üýtgände است – äst sözüne derek نیست – **nist** – **däl**, **ýok** sözleri ulanylýar. Meselem:

من گرمم نیست – măn gârmâm nist – men yssylamaýaryn

Bu hili işlikler öten zamanda ulanylanda است – äst sözünüň yerine بود – bud bölegi ulanylýar. بود – budän – **bolmak** işliginiň esasy بود – bud bölgi ulanylýar.

مفرد

من گرمم بود – măn gârmâm bud – men yssyladym

تو گرمت بود – to gârmât bud – sen yssyladyň

او گرمش بود – u gârmâş bud – ol yssylady

جمع

ما گرممان بود – ma gârmeman bud – biz yssyladyk

شما گرمتان بود – şoma gârmetan bud – siz yssyladyňyz

آنها گرمشان بود – anha gârmeşan bud – olar yssyladylar

Bu işligiň ýokluk galybyny ýasamak üçin بودن – **budän** – **bol-mak** işliginiň önünden نه – **nä** ýokluk aňladýan goşulma artdyrylyp نبودن – **näbudän** işligi ulanylýar.

مفرد

من گرم نبود – män gärmäm näbud – men yssylamadym
 تو گرم نبود – to gärmät näbud – sen yssylamadyn
 او گرمش نبود – u gärmäş näbud – ol yssylamady

جمع

ما گرممان نبود – ma gärmeman näbud – biz yssylamadyk
 شما گرمتان نبود – şoma gärmetan näbud – siz yssylamadynyz
 آنها گرمشان نبود – anha gärmeşan näbud – olar yssylamadylar

1-nji gönükme. گرم نیست – üşemeýärin we سرد نیست – maýaryn sözlemlerini birlik we köplük sanda ýöňkeme-de üýtgediň.

2-nji gönükme. Köp nokadyň ýerine degişli goşulmalary goýuň we sözlemleri türkmen diline terjime ediň.

امروز هوا سرد نیست، ولی من سرد... است. دیروز هم سرد... بود.
 در کلاس شما آنها سرد... است. در خانه شما گرم... است. مگر تو
 گرم... است که ژاکت را در آورده ای؟ مگر آنها سرد... است که
 با پالتو نشسته اند؟ مگر شما سرد... است که ژاکت پوشیده اید؟ در
 منزل گرم... بود به این دلیل ساحل دریا رفتیم. او خیلی سرد... است،
 از آن سبب پالتو پوشیده است. آیا از فیلم دیروز خیلی خوش... آمد؟
 بلی، از فیلم دیروزی من خیلی خوش... آمد. شما از رفتار همکلاستان
 ...خوش... آمد. نه، من از رفتار همکلاسم هیچ خوش... نیامد، بد
 آمد. آنها هم گفته اند که از رفتار او بد... آمد.

82-nji sapak

Gepleşik (گفتگو) – Goftegu

– شب بخیر، مادر جان.
 – شب بخیر، پسر جانم.

- مادر جان، چرا ژاکت پوشیده ای، مگر سردت است ؟
 – آری، پسر، کمی سردم بود.
 – مادر، پدرم ساعت چند از خانه رفته است.
 – پدرت ساعت پنج از خانه رفته است.
 – نارگل از دانشگاه آمده است ؟
 – نه، هنوز نیامده است.
 – مادر جان، شام حاضر است ؟
 – آره، شام حاضر است، نارگل هم آمد.
 – بلی، دیدم، پدرم هم آمد.
 – کمال، تو درسهایت را حاضر کرده ای ؟
 – بلی، پدر جان.
 – نارگل، تو هم حاضر کرده ای ؟
 – نه، من که تازه از دانشگاه آمده ام.
 – خیلی خوب، بیایید شام بخوریم.
 – بعد از صرف شام هر کی با کار خودش مشغول شد. کمال
 و نارگل درسهایشان را حاضر کرده اند. پدر روزنامه و مجله
 می خواند. مادر در آشپزخانه چای حاضر می کر.

Sözlük

شب بخیر – şab beheýr –
 Agşamyňyz haýyrlý bolsun!
 کمی – kämi – az-kem,
 az-owlak, biraz
 نارگل – Nargol – Nargül
 (zenan ady)
 حاضر کردن – hazer kârdân
 – taýynlamak, taýýarlamak

باز هم – baz häm – ýene-de
 ژاکت – jaket – jaket
 هنوز – hânuz – heniz
 روزنامه – ruzname – gazet
 آشپز – aşpâz – aşpez
 مجله – mäjälle – žurnal
 آشپزخانه – aşpâzhane – na-
 harhana

1-nji gönükme. Gepleşigi ýatdan gürrüň beriň.

2-nji gönükme. Ýokardaky gepleşige menzeş, 6-8 sözlemeden ybarat gepleşik düzüň.

Işligiň daş öten zamany (ماضى بعيد – Mazi-ýe ba'id)

Pars dilinde işligiň daş öten zaman şekili öten zamanda belli bir hereketiň ýa-da pursadyň öňünden başga bir bolup geçen hereketi aňladýar. Meselem:

Wägtike – وقتی که پسر وارد اتاق شد، همه بیرون رفته بودند.
pesär wared-e otag şod, hämme birun **räfte budänd.** – Haçan-da oglan otaga girende, hemmeler daşary gidipdiler.

Ta an zäman mehmanan amäde budänd. – تا آن زمان مهمانان آمده بودند.
Ol wagta çenli myhmanlar gelipdiler.

Işligiň daş öten zaman şekiliniň ýasalyşy:

Öten zaman ortak işligi + **bud** (bolmak işliginiň öten zaman köki) + ýöňkeme goşulmasy. گفتن – goftän – **aýtmak** işligi bilen ýasalyşyna mysal:

گفته + بود + (م، -ی، -، -یم، -ید، -ند)

Meselem:

biz aýdypdyk – ما گفته بودیم	men aýdypdym – من گفته بودم
siz aýdypdyňyz – شما گفته بودید	sen aýdypdyň – تو گفته بودی
olar aýdypdylar – آنها گفته بودند	ol aýdypdy – او گفته بود

Mysallar:

قبل از تو احمد این حادثه را به من گفته بود.
Senden öň bu hadysany maňa Ahmet aýdypdy.

وقتی من آمدم به خانه، او رفته بود.
Men öýe gelenimde, ol gidipdi (giden ekeni).

حسن به ایستگاه راه آهن با تاکسی سریعاً آمد، اما قطار تا آن موقع رفته بود.

Hasan taksili demir ýol duralgasyna tiz geldi, emma otly eýýäm gidipdi.

تمام مواردی را که شما به من تعریف کردید، من قبلاً شنیده بودم.

Siziň maňa gürrüň beren meseleleriňiz barada men ozal eşidipdim.

اخباری را که امروز در تلویزیون نشان دادند، من دیروز دیده بودم.

Şu gün telewizorda görkezilen habarlary men düýn görüpdim.

Ýasama we goşma işlikleriň daş öten zaman şekili aşakdaky görnüşde ýasalýar:

بازگشتن – dolanmak	بازگشته بود – dolanypdy
برخواستن – ýeriňden turmak	برخاسته بود – ýerinden tutupdy
ایجاد کردن – döretmek	ایجاد کرده بود – döredipdi
دروغ گفتن – ýalan sözlemek	دروغ گفته بود – ýalan sözläpdi

عکسهایی را که تو برایم آوردی، به من قبلاً دوستم نشان داده بود.

Meniň üçin getiren suratlaryňy ozal dostum maňa görkezipdi.

Bellik. Işligiň bu şekili öten zamanda ýerine ýetirilmedik hereket barada gynanç bildirmek üçin hem ulanylýar.

کاش قبلاً به من گفته بودید.

Käşgä maňa ozal aýdan bolsadyňyz.

1-nji gönükme. Işlikleri daş öten zaman şekilinde ýöňkemedede üýtgediň we türkmen diline terjime ediň.

- 1) گرفتن، خوابیدن، دویدن، بریدن، بازی کردن.
- 2) برگشتن، درآوردن، فرورفتن، برداشتن.
- 3) درست کردن، عجله داشتن، جمع شدن، ورزش کردن.

2-nji gönükme. Sözlemleri we teksti türkmen diline terjime ediň.

هنگامیکه مراد پیش دوستش آمد، او کارهای خود را تمام کرده بود این مسئله را تو به من گفته بودی. چون نبات و نارگل لوازمشانرا جمع کرده بودند، آنها به زودی سوار تاکسی شدند. مربیان تا آغاز مسابقه ورزشکاران خود را آماده کرده بودند.

Tekst

گلنار

گلنار و مامان هر روز به پارک می رفتند. مامان برای گلنار بستنی می خرید. یک روز مامان گلنار را به مهد کودک می برد. او، اول از آنجا خوشش نیامد، اما کم کم با بچه ها دوست شد. مامان گلنار را به خانه مردان می برد. مردان پسرخاله گلنار است. او و پسرخاله اش مردان با هم بازی می کنند بعد هم با هم دعوا می کنند. مامان همه این چیزها را در دفتر می نویسد و خوشحال است که گلنار روز به روز بزرگتر می شود.

Sözlük

مامان – maman – eje (gepleşik dilinde)

پسرخاله – pesär hale – daý-zasynyň ogly

بستنی – doňdurma

مهد کودک – mähd-e kudäk – çagalar bagy

مردان – Märdan – Merdan (oglan ady)

3-nji gönükme. Täze sözleri öwreniň we teksti ýatdan gürrüň beriň.

4-nji gönükme. Tekstdе ýazylan işlikleriň haýsy zamanlara degişlidigini aýdyň.

84-nji sapak

Işligiň daş öten zamanynyň ýokluk galyby

Işligiň daş öten zamanynyň ýokluk galyby esasy işligiň önüne **nä** goşulmasynyň goşulmagy arkaly ýasalýar. Meselem:

Sada işlik:

ندیده بودم – nädide budäm – görmändim

نخورده بودم – nähorde budäm – iýmändim

Ýasama işlik:

در نیاورده بودم – dārnāaworde budäm – çykarmandym

بر نداشتنه بودم – bärnädašte budäm – götermändim, galdyrmandym
Goşma işlik:

دیر نکرده بودم – dir näkärde budäm – gijä galmandym

بازی نکرده بودم – bazi näkärde budäm – oýnamandym

Daş öten zaman işliginiň sorag şekili

Daş öten zaman işliginiň sorag şekili iki görnüşde düzülýär:

1) Sorag sözleriniň kömegi bilen:

دیروز شما کجا رفته بودید؟ – Diruz şoma koja räfte budid? –

Düýn siz nirä gidipdiňiz?

تو به فروشگاه کی رفته بودی؟ – To be foruşgah keý räfte budi? –

Sen dükana haçan gidipdiň?

Sorag sözi işligiň önünden getirilýär.

2) Sorag äheňi bilen:

دیروز شما به مدرسه رفته بودید؟ – Diruz şoma be mädräse räfte

budid? – Düýn siz mekdebe gidipdiňizmi?

او با دوستش صحبت کرده بود؟ – U ba dustaş sohbät kärde bud?

– Ol dosty bilen gepleşipdimi?

1-nji gönükme. Ýaýyň içindeki işlikleri daş öten zamanda goýuň we türkmen diline terjime.

شما دیروز قبل از پدرتان (آمدن). امروز پدرتان قبل از شما (آمدن).
فروشگاه تا ساعت سه بعد از ظهر (بستن). وقتی همکارم زنگ زد، م
ن تا پل (رسیدن). پارسال این کار را تا پایان ماه مارس (تمام کردن).

Sözlük

عجله داشتن – äjälle daştän

– howlukmak

پل – pol – köpri

تعریف کردید – tä'ärif kâr-

dän – gürrüň bermek

مربی – moräbbi – tälimçi

مسئله – mäs'äle – mesele

پزشک جراح – pezeşk-e jâr-

rah – hirurg

بعد از ظهر – bäd äz zohr –

günortandan soňra

2-nji gönükme. 1-nji gönükmedäki sözlemleri ýokluk galybynda üýtgediň.

3-nji gönükme. Işligiň daş öten zaman şekilini ulanyp, 5 sany sorag sözlemini düzüň.

85-nji sapak

Sypat we onuň derejeleri

(Sefät wä dārājat-e sefät – صفت و درجات صفت)

Pars dilinde sypat zadyň, predmetleşen düşüňjäniň haýsy bolsa-da bir hususy aýratynlygyny aňladýar.

پسر شجاع – pesār-e şojā – batyr oğlan
نجار ماهر – nājjar-e maher – ökde agaç ussasy
غذای خوشمزه – gāzaýe hoşmāze – tagamly iýmit (nahr)
خیار نمکی – hiýar-e nāmāki – duzly hyýar
پیراهن قرمز – pirahān-e germez – gyzyl köýnek
آسمان نیلگون – aseman-e nilgun – gök asman
حالت خوب – halāt-e hub – gowy ýagdaý
فضای دوستی – fāzaýe dusti – dostlukly ýagdaý
شرایط مناسب – şāraýāt-e monaseb – amatly şertler

Bellik. Pars dilinde sypat zady ýa-da jandary sypatlandyrmakdan daşary sözlemde manylary hem aňladyp bilýär:

1) Zadyň ýa-da jandaryň sanyny:

پنج سیب خریدم. – Pānj sib hāridām. – Bāş sany alma satyn aldym.

2) Görkezme çalyşmasyny:

این دانش آموز خوب درس می خواند. – In daneşamuz hub dārs mihanād. – Bu okuwçy gowy okaýar.

3) Sorag çalyşmasy:

چه کتابی می خوانی؟ – Çe ketabi mihani? – Nāhili kitap okaýarsyň?

4) Zadyň ýa-da jandaryň näbelliligini:

بعضی دانشجویان درس می خوانند. – Bā āzi daneşjuýan dārs

mihanänd. – Kābir talyplar sapak okaýarlar.

Sypatlaryň üç derejesi bar: sada, deňeşdirme we artyklyk derejeleri.

Sada derejedäki sypat zady häsiýetlendirýär we onuň ýönekeý şekili bar.

دراز – deraz – uzyn

كوتاه – kutah – gysga

سبك – säbok – ýeňil

. این طناب دراز است. – In tănāb deraz äst. – Bu ýüp uzyn.

. این راه کوتاه است. – In rah kutah äst. – Bu ýol gysga.

. كيف سبك است. – Kif säbok äst. – Sumka ýeňil.

Deňeşdirme derejesindäki sypat bir zat özüne meňzeş zat bilen deňeşdirilende onuň sypat ýa-da häsiýet taýdan beýleki zatdan agdyklygyny görkezýär we تر – **tär** goşulmasynyň goşulmagy bilen ýasalýar:

درازتر – deraztär – uzynrak

كوتاهتر – kutahtär – gysgarak

سبكتر – säboktär – ýeňilrāk

Deňeşdirilýän zadyň önünden از – **äz** sözöňüsi ulanylýar.

. این طناب از آن یکی درازتر است. – In tănāb äz an ýeki deraztär äst. – Bu ýüp ondan uzynrak.

. این راه از آن راه کوتاهتر است. – In rah äz an rah kutahtär äst. – Bu ýol ol ýoldan gysgadyr.

. این کیف از کیف تو سبکتر است. – In kif äz kif-e to säboktär äst. – Bu sumka seniňkiden ýeňildir.

Artyklyk derejesindäki sypat bir zadyň özüne meňzeş zatlaryň arasynda has agdyklygyny görkezýär we ترین – **tärin** goşulmasynyň kömegi bilen ýasalýar.

درازترین – deraztärin – iň uzyn

كوتاهترین – kutahtärin – iň gysga

سبکتارين – säboktärin – iň ýeňil

این درازترین طناب است. – In deraztärin tänäb äst. – Bu iň uzyn ýüpdür.

این کوتاهترین راه به روستا است. – In kutahtärin rah be rusta äst. – Bu oba barýan iň gysga ýol.

در میان این کیفها مال تو سبکتارين است. – Där meýan-e in kifha mal-e to säboktärin äst. – Bu sumkalaryň içinde iň ýeňili seniňkidir.

1-nji gönükme. Sypatlary deňeşdirme we artyklyk derejelerinde üýtgediň hem-de türkmen diline terjime ediň.

گرم، سیر، وسیع، عاقل، خوشرو، سنگین، سفید، چربی، چاق، لاغر.

2-nji gönükme. Sypatlary deňeşdirme we artyklyk derejelerinde üýtgediň hem-de olaryň her birisi bilen sözlem düzüň.

چابک، گرسنه، زیبا، قشنگ.

3-nji gönükme. Reňkleriň görnüşlerini pars dilinde ýazyň, olary deňeşdirme we artyklyk derejelerinde üýtgediň hem-de türkmen diline terjime ediň.

4-nji gönükme. Sypatlaryň deňeşdirme we artyklyk derejelerini ulanyp, 5 sany sözlem düzüň we olary türkmen diline terjime ediň.

86-njy sapak

Aorist (Mozare-e eltezami – مضارع التزامی)

Pars dilinde (aorist) häzirki ýa-da geljek zamanda amala aşyrylmagy zerur ýa-da mümkin bolan gymyldy-hereketi aňladýar we esasan, modal işlikler bilen ulanylýar. Aorist ýany bilen ulanylýan modal işliklere görä, türkmen dilindäki işligiň şert, arzuw, buýruk, hökmanlyk we hyýal şekillerini aňladýar. Modal işlik we esasy işlik ýöňke-medede üýtgeýärlär.

Aoristiň ýasalysy:

به + ریشه فعل + شناسه

be sözöni goşulmasy + işligiň häzirki zaman köki + degişli ýöňkeme goşulmasy

به + نویس + م işligi bilen mysal: نوشتن

بنویسم – benewisim – ýazaly	بنویسیم – benewisäm – ýazaýyn
بنویسد – benewisid – ýazyň	بنویسی – benewisi – ýaz
بنویسند – benewisänd – ýazsynlar	بنویسد – benewisäd – ýazsyn

Aoristiň modal işlikler bilen ulanylyşy we aňladýan manylary:

1) بایستن – **baýestän** modal işligi bilen ulanylýar we gymyldy-hereketiň hökman amala aşyrylmalydygyny aňladýar. Şu modal işlik sözlemde ähli ýöňkemeler üçin, esasan, باید – **baýäd** görnüşinde ulanylýar.

من باید این چای را بخورم. – Män baýäd in çay ra behoräm. – Men şu çayy içmeli.

2) توانستن – **täwanestän** modal işligi bilen ulanylýar we gymyldy-hereketi amala aşyrmak başarnygyny aňladýar.

من می توانم پنجره را باز کنم. – Män mitäwanäm pänjere ra baz konäm. – Men penjiräni açyp bilýärim.

3) شایستن – **şayestän**, ممکن است – **momkän äst** ýa-da احتمال – **ehtemal miräwad** modal işlikleri bilen ulanylýar we gymyldy-hereketiň amala aşyrylmagynyň ahmaldygyny aňladýar. Sözlemde شایستن – **şayestän** işligi ähli ýöňkemelerde, esasan, شاید – **şayäd** görnüşinde ulanylýar.

او شاید فردا بیاید. – U şayäd färda beýaýäd. – Onuň ertir gelmegi ahmal. Ol ahmal ertir geler.

تو ممکن است این کار را انجام بدهی. – To momkän äst in kar ra änjam bedähi. – Sen mümkin bu işi ýerine ýetirersiň.

احتمال می رود ما امروز این درس را تمام کنیم. – Ehtemal miräwad ma emruz in därs ra tämam konim. – Biz bu dersi şu gün gutaraýmagymyz ahmal. Ahmal, biz bu dersi şu gün tamamlarys.

Bellik. کردن – kârdân – **etmek, yerine yetirmek** we بودن – bu-dân – **bolmak** işlikleriniñ hâzirki zaman köküniñ öñünden, köplenç, **be** sözöni goşulmasy ulanylmaýar. **کنم – konām, باشم – bašām.**

4) خواستن – **hastân** kömekçi işligi bilen ulanylýar we hereketi amala aşyrmak islegini aňladýar.

آنھا می خواهند امسال به دریا بروند. – Anha mihahând emsal be dârýa berâwând. – Olar şu ýyl deňze gitmek isleýärler.

5) Pars dilinde işlik aorist şekilinde modal işliksiz gelende türkmen dilindäki buýruk işligini aňladýar:

مفرد	جمع
بنویسم – benewisâm – ýazaýyn	بنویسیم – benewisim – ýazaly
بنویس – benewis – ýaz, ýazsana	بنویسید – benewisid – ýazyň
بنویسد – benewisäd – ýazsyn	بنویسند – benewisänd – ýazsynlar

6) Bir işi amala aşyrmaklyga rugsat soramak üçin ulanylýar.

این نامه را بنویسم؟ – In name ra benewisâm? – Bu haty ýazaýynmy?

آن مقاله ها را بیاورم؟ – An mägaleha ra beýawäräm? – Ol makalalary getireýinmi?

7) Gymyldy-herেকে gönükdirýän käbir goşma işlikler bilen ulanylýar. Meselem:

سعی کردن، تلاش کردن، کوشش کردن – çalyşmak, yhlas etmek, dyrjaşmak

قصد داشتن – maksat edinmek

میل داشتن – höwes etmek, isleg bildirmek

دوست داشتن – halamak, gowy görmek

امكان داشتن – mümkinçilikli bolmak

من سعی می کنم پیش شما بروم. – Mân säi mikonām piş-e şoma berâwäm. – Men siziň ýanyňyza barjak bolaryn.

تو تلاش کن تا زودتر بخوابی. – To tälaş kon ta zudtär behäbi. – Sen irräk ýatjak bol.

1-nji gönükme. İşlikleri aorist şekilinde ýöňkemedede üýtgediň.

رفتن، گفتن، پختن، کشیدن، خواندن، دیدن، سپردن.

2-nji gönükme. İşlikleri aorist şekilinde üýtgediň, modal işlikleri ulanyp sözlem düzüň we türkmen diline terjime ediň.

توانستن – خواندن، خواستن – خوردن، بایستن – خوابیدن، شایستن – رسید، احتمال می رود – گرفتن، ممکن است – شتافتن.

Meselem: Men kitaby çalt okamagy başaryaryn. – من می توانم کتاب را زود بخوانم.

87-nji sapak

Ýasama we goşma işliklerden aoristiň ýasalyşy

Ýasama işliklerde aoristiň **be** sözöni goşulmasy aýrylýar. Meselem:

برگشتن – bārgāştān – dolanmak

جمع

برگردم – bārgārdām

برگردی – bārgārdi

برگردد – bārgārdād

مفرد

برگردیم – bārgārdim

برگردید – bārgārdid

برگردند – bārgārdānd

Goşma işliklerde **be** sözöni goşulmasy ulanylýar, diňe کردن – **kārdān** işliginden emele gelen goşma işliklerde ulanylmaýar. Meselem:

اجازه گرفتن – ejaze gereftān – rugsat almak

مفرد

اجازه بگیرم – ejaze begirām

اجازه بگیری – ejaze begiri

اجازه بگیرد – ejaze begirād

جمع

اجازه بگیریم – ejaze begirim

اجازه بگیرید – ejaze begirid

اجازه بگیرند – ejaze begirānd

Aorist işliginiň ýokluk galybynyň ýasalyşy.

Aorist işliginiň ýokluk galyby **be** sözöni goşulmasynyň ýerine **nā** sözöni goşulmasynyň goşulmagy arkaly ýasalýar. Meselem:

Ýasama işliklerde işligiň sözöňi goşulmasyndan soňra **nä** sözöňi goşulmasy goşulýar. Meselem:

برگردم – bārgārdām

برنگردم – bārñāgārdām

Goşma işliklerde **be** sözöňi goşulmasynyň ýerine **nä** sözöňi goşulmasy ulanylýar. Meselem:

اجازه نگیرم – ejaze nägirām

Aorist bilen sorag sözleşminiň düzülişi.

Pars dilinde aorist bilen sorag sözleşmi iki görnüşde düzülýär.

1) Sorag çalyşmalarynyň kömegi bilen:

امروز شما کجا می خواهید بنشینید؟ – Emruz şoma koja mihahid beşinid? – Şu gün siz nirede oturasyňyz gelýär?

تو به فروشگاه کی می توانی بروی؟ – To be foruşgah key mitāwā-ni berāwi? – Sen dükana haçan gidip bilýärsiň?

Pars dilinde sorag çalyşmasy işligiň öňünden getirilýär.

2) Sorag äheňi bilen:

تو می خواهی صحبت کنی؟ – To mihahi sohbāt koni? – Sen gepleşmek isleýärsiňmi? Sen gepleşesiň gelyärmi?

بگیرم؟ – Begirām? – Alaýynmy?

1-nji gönükme. Ýasama işlikleri aorist şekilinde ýöňkemedede üýtgediň.

برداشتن، فرورفتن، درآوردن، برگشتن، فراگرفتن، برچیدن.

2-nji gönükme. Goşma işlikleri aorist şekilinde ýöňkemedede üýtgediň.

بازی کردن، دیر کردن، طول کشیدن، درست بودن، فشار دادن، پر کردن.

3-nji gönükme. İşlikleri aorist şekilinde, ýokluk galybynda ýöňkemedede üýtgediň.

ترکیدن، دروغ گفتن، خندیدن، مالیدن.

4-nji gönükme. Sözlemleri türkmen diline terjime ediň.

من می خواهم فردا صبح زود از خواب بیدار شوم. تا ساعت 6 تو باید به فروشگاه بروی. او می تواند امروز با شما صحبت کند. ما میل داریم بستنی بخوریم. آنها اینجا بمانند. تو تلاش می کنی تا آخر درس تمرین را انجام بدهی.

5-nji gönükme. İşlikleri pars diline terjime ediň we işligiň aorist şekilini ulanyp, sorag sözlemini düzüň.

Uçmak, ýüzmek, ýuwmak, oturmak, turmak.

6-njy gönükme. Teksti okaň we türkmen diline terjime ediň.

پشت بام

دوستم با پدر و مادرش شبها روی پشت بام می خوابد. حتماً از آنجا آسمان خیلی نزدیک است. من هم دوست دارم با پدرم و مادرم روی پشت بام بخوابم. اما پدرم ”می گوید: ”آنها صاحب خانه هستند این خانه و پشت بام مال آنهاستمن میل دارم که پدرم یک خانه بخرد تا ما هم شبها روی پشت بامش! بخوابیم. آن وقت حتماً آسمان به من نزدیک می شود.

بام – bam – üçek

صاحب – saheb – hojaýyn

88-nji sapak

Geljek zaman işligi

(Mostägbäl – مستقبل)

Pars dilinde işligiň geljek zamany amala aşyryljak hereketi aňladýar we manysy türkmen dilindäki işligiň mälim geljek zamanyna gabat gelýär.

İşligiň geljek zaman şekili خواستن – **hastän** kömekçi işlikden we esasy işlikden ybaratdyr. İşligiň bu şekili **hastän** kömekçi işliginiň häzirki zaman kökünüň soňuna ýöňkeme goşulmasyny goşmak arkaly we esasy işligiň öten zaman kökünden ýasalýar. Meselem:

جمع

biz gitjek – ما خواهیم رفت
 siz gitjek – شما خواهید رفت
 olar gitjek – آنها خواهند رفت

مفرد

men gitjek – من خواهم رفت
 sen gitjek – تو خواهی رفت
 ol gitjek – او خواهد رفت

Men ertir gitjek. – من فردا خواهم رفت.
 Bu sapak sizde indiki ýylda boljak. – این درس را شما در سال آینده خواهید داشت.
 Bu kitaby size indiki hepdede getirjekler. – این کتاب را هفته آینده برای شما خواهند آورد.
 Olar birigün bu şäherden gitjekler. – آنها پس فردا از این شهر خواهند رفت.

Geljek zaman işliginiň ýokluk galyby

hastän – خواستن işligiň geljek zaman şekiliniň ýokluk galyby
 işliginiň önünden **nä** sözöni goşulmasynyň goşulmagy arkaly ýasalyar.

جمع

biz gitjek – ما نخواهیم رفت
 siz gitjek – شما نخواهید رفت
 olar gitjek – آنها نخواهند رفت

مفرد

men gitjek däl – من نخواهم رفت
 sen gitjek däl – تو نخواهی رفت
 ol gitjek däl – او نخواهد رفت

Geljek zaman işliginiň sorag şekiliniň ýasalyşy

Pars dilinde işligiň geljek zamany bilen sorag sözlemi iki görnüşde ýasalyar:

1) Sorag çalyşmalarynyň kömegi bilen:

Şoma in kif ra koja hahid ferestad? – شما این کیف را کجا خواهید فرستاد?
 Siz bu sumkany nirä iberjek?

Sorag çalyşmasy işligiň önünden getirilýär.

2) Sorag äheňi bilen:

Şoma be rusta hahid räft? – Siz oba gitjekmi?

1-nji gönükme. Geljek zaman işligini ýöňkemedede üýtgediň we türkmen diline terjime ediň.

گرفتن، خریدن، گفتن، ایستادن، دویدن، کوبیدن، رسیدن.

2-nji gönükme. İşlikleri geljek zamanda, ýokluk galybynda ýöňkemedede üýtgediň we türkmen diline terjime ediň.

بستن، چیدن، سپردن، خوابیدن، شستن، پوشیدن، پریدن.

3-nji gönükme. İşlikleri geljek zamanda üýtgediň we sorag sözlemini düzüň.

خواندن، نوشتن، رفتن، آمدن، دادن.

89-njy sapak

Ýasama we goşma işliklerden geljek zaman işliginiň ýasalyşy

Ýasama işliklerden geljek zaman işligini ýasamak üçin işligiň sözöňi goşulmasynyň خواستن – **hastân** işliginiň öňünden getirilýär. Meselem:

بازگشتن – bazgäştân – dolanmak
باز + خواهد + گشت

مفرد

من بازخواهم گشت – mân baz hahâm gäšt – men dolanjak
تو بازخواهی گشت – to baz hahi gäšt – sen dolanjak
او بازخواهد گشت – u bāz hahād gäšt – ol dolanjak

جمع

ما بازخواهیم گشت – ma baz hahim gäšt – biz dolanjak
شما بازخواهید گشت – şoma baz hahid gäšt – siz dolanjak
آنها بازخواهند گشت – anha baz hahänd gäšt – olar dolanjak

Goşma işlikleriň geljek zaman şekilini ýasamak üçin işligiň birinji bölegini خواستن – hastän işliginiň öňünden getirilýär. Meselem:

کار کردن – kar kârdän – işlemek

کار + خواهد + کرد

مفرد

من کار خواهم کرد – măn kar hahām kârd – men işlejek

تو کار خواهی کرد – to kar hahi kârd – sen işlejek

او کار خواهد کرد – u kar hahād kârd – ol işlejek

جمع

ما کار خواهیم کرد – ma kar hahām kârd – biz işlejek

شما کار خواهید کرد – şoma kar hahim kârd – siz işlejek

آنها کار خواهند کرد – anha kar hahänd kârd – olar işlejek

1-nji gönükme. Ýasama işlikleri geljek zamanda ýöňkemedede üýtgediň we türkmen diline terjime ediň.

فراگرفتن، برگشتن، فرورفتن، درآمدن، بازخواستن، درآوردن.

2-nji gönükme. 1-nji ýumuşdaky ýasama işlikleri geljek zamanda, ýokluk galybynda ýöňkemedede üýtgediň we türkmen diline terjime ediň.

3-nji gönükme. Goşma işlikleri geljek zamanda ýöňkemedede üýtgediň we türkmen diline terjime ediň.

درس خواندن، درست کردن، انجام دادن، دروغ گفتن، قول دادن.

4-nji gönükme. Goşma işlikleri geljek zaman işliginiň ýokluk galybynda ýöňkemedede üýtgediň we türkmen diline terjime ediň.

بازی کردن، تأسف کردن، نیاز داشتن، سالم بودن، حمایت کردن.

5-nji gönükme. Sözlemleri türkmen diline terjime ediň.

پس از چند ساعت به مدرسه خواهم رفت. پسر دا شما را خواهم دید.
مراد و نبات پس از چند روز به شهر ماری (مرو) خواهند رفت. همسایگان
هفته آینده به منزل خود برو خواهند گشت. پسر لباس گشاد را خواهد پوشید.
دختر چائی را با شیرینی خواهد خورد. برادرم با دوستانش بازی
خواهد کرد.

6-njy gönükme. Işligiň geljek zamanyny ulanyp, 5 sany sözlem düzüň.

7-nji gönükme. Teksti okaň, terjime ediň we täze sözleri öwreniň.

Tekst

سگی پاره گوشت در دهن داشت و از بالای پلی می گذشت. عکس خود را در آب دیده پنداشت که سگ دیگر است و در دهن گوشت دارد. گوشت خود را به آب انداخت که از دهن سگ دیگر گوشت را بگیرد. وی در آب چیزی نیافت، بلکه گوشت خودش را هم به آب گذارده گرسنه رو به خانه اش نهاد.

Sözlük

سگ – säg – it

عکس – äks – surat

گوشت – guş – et

پنداشتن – pändaştän – güman

رو به خانه نهادن – öýe

etmek

tarap ugramak

Okamak üçin tekstler

1

ترکمنستان

ترکمنستان کشوری است که در جنوب غربی آسیای مرکزی قرار دارد و از غرب به دریای خزر، از شمال و شرق به ازبکستان، از جنوب به جمهوری اسلامی ایران، از جنوب شرق به افغانستان و از شمال غرب به قزاقستان محدود می باشد. وطن ما ترکمنستان مستقل و بیطرف است. پایتخت کشورمان شهر عشق آباد است. زبان رسمی دولت ترکمنستان زبان ترکمنی است. آب و هوای کشور معتدل است، در فصل بهار هوا تر و ملایم می شود. در تابستان هوا گرم و آفتابی است. در پائیز هوا خنک می شود و گاهی باران می بارد. در زمستان هوا سردتر می شود و گاهی برف می بارد. طبیعت میهن ما پر از درختهای سبز، گلهای رنگارنگ، رودخانه های پرآب و کوههای بلند است. کوه ها، جنگل ها و دشتهای وسیع، غارها و چشمه ها، شب های پرستاره کویر، چهار فصل زیبای سال، باغ های میوه ای و صدها نوع جانوران زنده، از دیدنی های جذاب ترکمنستان می باشند.

Sözlük

جنوب – jänub – günorta	شمال – şomal – demirgazyk
غرب – gärb – günbatar	شرق – şärg – gündogar
دریای خزر – däryäye Häzär	مستقل – mostägäl – garaşsyz
– Hazar deňzi	بيطرف – bitäraf – bitarap
محدود شدن – mähdud budän –	تر – tä – ter, täze
çäklenmek	خنک – honäk – salkyn
آب و هوا – ab o häwa – howa,	ميهن – mihän – Watan
klimat	کوير – käwir – çöl
ملايم – molaýem – mylaýym	جذاب – j äzzab – özüne
رنگارنگ – rāngarāng – dürli	çekiji
reňkli	دشت – dāšt – çöl, meydan
پرستاره – porsetare – köp	غار – gar – gowak
ýyldyzly	
جانوران – janwäran – jandarlar	

2

ایران و آب و هوای آن

ایران، کشوری در جنوب غربی آسیاست که مساحت آن حدوداً به کیلومتر مربع می رسد. این کشور در شمال با کشورهای 1648195 آذربایجان، ارمنستان و ترکمنستان، در مشرق با افغانستان و پاکستان، و در مغرب با ترکیه و عراق همسایه است. جمعیت ایران به حدود هفتاد میلیون نفر می رسد که بیشتر در شمال و مغرب کشور زندگی می کنند. آب و هوا ایران، مانند طبیعت آن، متنوع است و هر فصل سال زیبایی مخصوص خود را دارد. طبیعت ایران در فصل بهار با آغاز سال نو بیدار می شود. بهار نسبتاً کوتاه اما سرسبز و لطیف است. در فصل تابستان، هوا در مشرق و جنوب کشور بسیار گرم می شود. اما در شمال غربی و مغرب ایران هوا خنک می ماند. دریای خزر، کوه های البرز و جنگلهای آن، زیبایی بسیاری به شمال کشور بخشیده اند و دو کویر آن در مرکز و مشرق کشور معروفند.

Sözlük

مشرق – mäsřäg – gündogar	متنوع – motänäwwo'
لطیف – lätif – mylaýym, ýakymly	بخشیدن – bähşidän – bermek
معروف بودن – mä' äruf budän – meşhur bolmak	مساحت – ýer, çäk
غرب – gärb – günbatar	جمعیت – jäm' iýýät – jem-gyýet

3

عید نوروز

عید نوروز بزرگترین جشن ملی و باستانی ایرانیان و مجموعه ای از سنت های ایرانی است که از روز اول فروردین، همراه با بیدار شدن طبیعت، آغاز می شود. در موقع تحویل سال، مردم لباس نو می پوشند، سر سفره هفت سین می نشینند و دعا می خوانند. روی این سفره معمولاً قرآن، آینه، آب، نان، ماهی و هفت سین یعنی سبزه، سکه، سماق، سمنو، سنجد، سیب و سیر می گذارند.

از مراسم دیگر نوروز، خانه تکانی، دید و بازدید، کمک به فقرا، آشتی با دیگران و جمع شدن خویشاوندان و دوستان است. در روز سیزده فروردین (سیزده به در) که آخرین روز عید است بیشتر مردم وقت خود را در دشت ها، باغ ها و پارکها می گذرانند.

Sözlük

عید – eýd – baýramçylyk	مجموعه – mäjmu-e – toplum,
سنت – sonnät – dâp	jem
سفره – sofre – saçak	تحویل – tähwil – geçmeklik,
سکاک – somag – sumah (ösümlik)	çalyşma
سنجد – sänjed – loh, igde (ösümlik)	دعا – do'a – dog-a-dileg
	سمنو – sämänu – semeni
	سکه – sekke – teňne

موز

موز گیاهی مانند درختچه که برگهای آن بسیار بزرگ و پهن است و گاهی تا ۲ متر می رسد. گل‌های آن مجتمع و به صورت سنبله است. میوه آن ابتدا سبز و بعد از رسیدن به رنگ زرد تبدیل می شود. موز از چهار هزار سال قبل در هندوستان کشت می شده است. در سال ۱۴۸۲ پرتغالیها موز را در سواحل گینه پیدا کردند و به جزایر قناری بردند و اکنون موز در تمام مناطق گرمسیر دنیا کشت می شود. موز را هنگامی که هنوز سبز است از درخت می چینند و به مناطق مختلف می فرستند و در آنجا به وسیله گرما دادن آنرا می رسانند.

Sözlük

موز – moz – banan

پرتغالی – portogali – portugal

جزایر قنار – jäzaýer-e Gänar – Kanar adalary

تبدیل شدن – täbdil şodän – öwürlme

گینه – Gine – Gwineýa

مناطق – mänateg – zolaklar

گل‌ابی

گل‌ابی میوه ای است سبز یا زرد رنگ ، آبدار و مخروطی شکل که دارای طعمی خوش و معطر است. گل‌ابی را شاه میوه یا آرمود هم می نامند. گل‌ابی گیاه بومی آسیای غربی و اروپای شرقی مخصوصاً نواحی شمال غربی ایران و کوه های قفقاز می باشد. گل‌ابی بعد از سیب مهم ترین میوه دانه دار دنیا به شمار می آید. گل‌ابی را در زبان عربی سفرجل یا عرموط می گویند.

گونه های مختلف گل‌ابی طعم های گوناگون از ترش تا شیرین دارند. این میوه حاوی ویتامین های مختلف است. گل‌ابی میوه ای آبدار و در زیبایی پوست شما بسیار مؤثر است.

Sözlük

گل‌ابی – golabi – armyt

مخروطی – mähruti – konus şekilli

معطر – moättär – hoşboý,
ýakymly ysly
عرموط – ärmüt – armyt

قفقاز – Gäfgaz – Kawkaz
مؤثر – moässär – täsirli

6

چوپان دروغگو

چوپانی گاه گاه بی سبب فریاد می کرد: "گرگ آمد، گرگ آمد". مردم برای نجات دادن چوپان و گوسفندانش به سوی او می دویدند. اما چوپان می خندید و مردم می فهمیدند که او دروغ گفته است. روزی واقعاً گرگی آمد. چوپان فریاد کرد و کمک خواست. مردم گمان کردند او دوباره دروغ می گوید. هیچ کس به کمک او نرفت. چوپان تنها ماند و گرگ گوسفندانش را خورد.

Sözlük

گرگ – gorg – möjek

چوپان – çupan – çopan

فریاد کردن – färyad kărdän
– gygyrmak

گوسفند – gusfänd – goýun

نجات دادن – nejat dadän –
halas etmek

گمان کردن – goman kărdän
– güman

7

امیر نصر و معلم سختگیر

امیر نصر بن احمد سامانی از پادشاهان خوب سلسله سامانی بود. او در کودکی معلمی داشت که بسیار عالم ولی سختگیر بود. روزی امیر نصر اشتباهی کرد و معلم او را شدیداً با ترکه درخت به زد. امیر نصر ناراحت شد و تصمیم گرفت انتقام بگیرد. چند سال بعد که بر تخت سلطنت نشست او دستور داد معلم سختگیر را با چند ترکه درخت به به خضورش بیاورند.

معلم که موضوع را فهمیده بود یک دانه به درشت، شاداب و معطر خرید. موقعی که به حضور پادشاه رسید امیر نصر یکی از ترکه ها را نشان داد و با عصبانیت گفت: " حالا چه می گویی؟". معلم هم به درشت و شاداب را نشان داد و در جواب گفت: " آن ترکه ها

این گونه میوه های خوب به عمل می آورد". امیر نصر از جواب عاقلانه استاد خوشش آمد و از او با احترام بسیار قدردانی کرد.

Sözlük

sähtgir – berk
tutýan, agras
şädidän – güýçli
äsbaniýät –
gahar
gädrda-
ni kârdän – minnetdarlyk
bildirmek

entegam kâr-
dän – ar almak
täht – tagt
şadab – ter
dorošt – iri
selsele-ýe
samani – samanidler neberesi
tärke – çybyk

8

انوشیروان عادل

خسرو انوشیروان، شاهنشاه ساسانی، پادشاه عادل بود و به این دلیل به عادل شهرت داشت. او دوست داشت همه مردم اگر شکایتی دارند بتوانند او را ببینند. به دستور انوشیروان، زنجیری از دروازه کاخ به داخل کاخ کشیدند و به انتهای زنجیر که در اتاق او بود زنگی بستند. هر وقت کسی زنجیر را تکان می داد انوشیروان صدای آن را می شنید. روزی انوشیروان صدای زنگ را شنید. نگاه کرد؛ دید خری خود را به زنجیر می زند. خنده اش گرفت. انوشیروان دستور داد تحقیق کنند. ماموران تحقیق کردند و به او گزارش دادند که این خر در جوانی برای یک روستایی کار می کرده و حال که پیر شده روستایی او را رها کرده است. به دستور انوشیروان، صاحب خر را پیدا کردند و او تعهد داد که از خر تا پایان عمر نگهداری کند.

Sözlük

şohrat
daştän – meşhur bolmak
tähgig kâr-
dän – anyklamak

här – eşek
gozareş – maglu-
mat
adel – adalatly

تعهد دادن – tä 'ähod dadän
– borçlanmak
نگهداری کردن
kärđän – seretmek, idemek

رها کردن – räha kärđän –
boşatmak
تکان دادن – tekan dadän –
gymyldatmak, silkme

9

دختر همسایه و آتش

یکی از دانشمندان می گوید: روزی در اتاق خود مشغول خواندن کتاب بودم که شنیدم در می زنند. رفتم در را باز کردم. دختر بچه همسایه بود که آتش می خواست.

بخاری را به او نشان دادم و گفتم: "این آتش. چگونه می بری؟ تو که ظرف نداری. کمی صبر کن تا ظرفی بیاورم". دخترک با شرف و ادب گفت: "راضی به زحمت شما نیستم. می دانم چگونه ببرم".

دخترک نزدیک بخاری آمد. اول کمی خاکستر سرد از بخاری بر داشت و بعد کمی آتش روی خاکستر گذاشت. آنگاه رو به من کرد و گفت: "این طور!" و با لبی خندان خدا حافظی کرد و رفت. من از کوتاه فکری خود شرمنده شدم و بر هوش آن دخترک آفرین گفتم.

Sözlük

آتش – atəş – ot
همسایه – hämsaýe – goňşy
شرف – şorof – asylylyk
هوش – huş – akyl
دانشمند – daneşmänd –
alym

بخاری – bohari – howur
peç, ojak
خاکستر – hakestär – kül
شرمنده شدن – şärmände
şodän – utanmak

10

ملا نصرالدین و حرف مردم (1)

روزی ملا پسرش را سوار خر کرده بود و خودش پیاده دنبال خرمی رفت. در راه به عده ای رسیدند. یکی از آنها گفت: "عجب دنیایی شده که دیگر هیچ پسری به فکر پدرش نیست. ببینید این پسر خودش سوار

خر شده و. پدر پیرش پیاده دنبالش می رود!"
 پسر ملا که این حرف را شنید از خر پیاده شد. پدرش را سوار کرد
 و خودش پیاده به دنبال او راه افتاد. کمی که رفتند به عده دیگری
 رسیدند. یکی از آنها گفت: "چه آدم بی انصاف است! خودش سوار
 خر شده پسرش پیاده دنبالش می رود. خوب است حد اقل پسرش را هم
 سوار کند تا او خیلی خسته نشود!"

Sözlük

دنبال رفتن – donbal räftän –
 zzy bilen gitmek
 عجب – äjāb – geñ, täsin
 حد اقل – hädd-e ägäl – azyn-
 dan, in bärkisi

عده – ädde – topar, birnäçe
 خسته شدن – häste şodän –
 ýadamak
 سوار بودن – sewar budän –
 münmek

11

ملا نصرالدین و حرف مردم (2)

وقتی ملا این حرف را شنید پسرش را هم سوار کرد اما کمی بعد به
 چند نفر جوان رسیدند و یکی از آنها گفت: "چه آدمهای بی انصافی پیدا می
 شوند! توی این هوای گرم هر دو نفر سوار یک خر پیر شده اند!" ملا و
 پسرش وقتی این حرف را شنیدند هر دو پیاده شدند و دنبال خر راه افتادند.
 طولی نکشید که مردی آمد و گفت: "چقدر بی انصاف هستند که یک
 خر خسته و تشنه را با خودتان می برید!" ملا و پسرش که از این حرفها
 خسته شده بودند تصمیم گرفتند آخرین کار را هم که نکرده بودند
 بکنند: خر را دو نفری روی دوششان گذاشتند و به راه ادامه دادند!

Sözlük

طول کشیدن – tul keşidän –
 dowam etmek
 تصمیم گرفتن – täsmim
 gereftän – karara gelmek

چقدر – çegädr – näçe
 تشنه – teşne – teşne, suwsuz
 دوش – duş – egin
 نفر – näfär – adam

بنی آدم اعضای یک پیکرند که در آفرینش ز یک گوهرند
 چو عضوی ببرد آورد روزگار دیگر عضوها را نماند قرار
 تو که از مهنت دیگران بی غمی نشاید که نامت نهند آدمی
 (از سعدی شیرازی)

Sözlük

بنی آدم – bāni – adamlar	آفرینش – afārineş – ýara-
گوهر – gouhär – göwher	dylan
قرار – gärar – rahatlyk	روزگار – ruzgar – durmuş
	مهنت – mehnät – kynçylyk

انوشیروان و پیرمرد باغبان (1)

روزی خسرو انوشیروان برای شکار از شهر خارج شد. به باغی رسید که پیرمرد دهقانی با پشت خمیده و موهای سفید در آنجا درخت گردو می کاشت. معلوم بود که از عمر پیرمرد مدت زیادی باقی نمانده است. چون درخت گردو دیر میوه می دهد انوشیروان از کار پیرمرد تعجب کرد. به او گفت: "ای پیر! چرا درخت گردو می کاری تو که مدت زیادی زنده نخواهی ماند تا میوه آن را بخوری".

Sözlük

شکار – şekar – aw	خمیده – hämide – eplenen
کاشت – kaştän – ekmek	باقی ماندن – bagi mandän –
تعجب کردن – tä'äjob kär-	galmak
dän – geň galmak	

انوشیروان و پیرمرد باغبان (2)

پیرمرد در برابر پادشاه تعظیم کرد و جواب داد: "شاهنشاه! دیگران کشتند ما خوردیم. ما می کاریم تا دیگران بخورند". انوشیروان

از جواب عاقلانه پیرمرد خوشش آمد و گفت: "آفرین!" خزانه دار فوراً یک کیسه طلای خالص به پیرمرد دهقان داد. دهقان بار دیگر تعظیم کرد و گفت: "هیچ کس زودتر از من میوه این درخت را نخورد." انوشیروان بیشتر خوشش آمد و گفت: "آفرین آفرین!" و خزانه دار دو کیسه طلای دیگر به جای جایزه داد.

Sözlük

تعظیم کردن
tā' āzim kār-
dān – tagzym etmek

جایزه دادن
jāýeze dadān –
sýlag bermek

خزانه دار –
hāzane dar –
gaznaçy, hasapçy

15

شعر

بوی جوی مولیان آید همی
ریگ آموی و درشتی های او
آب جیحون از نشاط روی دوست
ای بخارا شاد باش و شاد زی
میر ماه است و بخارا آسمان
میر سرو است و بخارا بوستان

یاد یار مهربان آید همی
زیر پایم پرنیان آید همی
خنگ ما را تا میان آید همی
میر زی تو میهمان آید همی
ماه سوی آسمان آید همی
سرو سوی بوستان آید همی
(از رودکی)

Sözlük

جوی – juý – joýa, derýa
ریگ – rig – çäge, çagyl,
ownuk daş
آمو – amu – Amu (ýeriň ady)
زی – zeý – 1) ýaşa,
2) tarapa, ýanyna
آید همی = می آید
hämi – gelýär

مولیان – mouliýan –
Mowliýan (derýanyň ady)
پرنیان – pärniýan – ýuka
ýüpek mata
درشتی – doroşti – iri, uly
نشاط – neşat – şatlyk
سرو – särw – serwi (agaç)
خنگ – heng – ak at

SÖZLÜK

آ

آب – ab – suw
 آبدان – abdan – suw gaby
 آبرو – äbru – gaş
 اَتاق – otag – otag
 آتش گیره – atäşgire – ätişgir
 اتو – otu – ütük
 آثار – asar – 1) eserler,
 2) yzlar
 اجاق – oĵag – oĵak
 آخر – ajor – kerpiç
 آدم – adām – adam
 ارتفاع – ertefa’ – beýiklik
 آرد – ard – un
 آرزو – arezu – arzuw
 آسان – asan – ýeňil, aňsat
 استاد – ostad – mugallym
 استكان – estekan – bulgur
 اسفناج – esfenaj – ysmanak
 اشاره – eşare – yşarat
 آشیانه – aşýane – höwürgtge
 افزایش – äfzaýeş – goşma
 اقبال – egbal – ykbal
 آگر – ägär – eger
 البتہ – älbätte – elbetde
 اما – ämma – emma
 امروز – emruz – şu gün
 آمدن – amädän – gelmek
 امکان – emkan – mümkinçilik
 امیر – ämir – emir
 انتظار – entezar – intizar
 اندام – endam – endam
 انگشت – ängöşt – barmak
 انگور – ängur – üzüm
 اوت – ut – awgust
 آهن – ahän – demir
 ایرانی – irani – eýranly
 ایمان – iman – iman

آباد – abad – şäher
 آبر – äbr – bulut
 آبی – abi – mawý
 آتش – atäş – ot
 آتم – atom – atom
 اتوبوس – otobus – awtobus
 اثر – äsar – 1) eser, 2) yz, täsir
 اجاق گاز – oĵag-e gaz – gaz oĵagy
 ادب – ädäb – edep
 آرامگاه – aramgah – aramgäh
 ارث – ers – miras
 اردو – ordu – lager
 از – äz – -dan/-den
 است – äst – dyr/-dir habarlyk
 goşulmasy
 استراحت – esterahät – dynç
 استوار – ostowar – berk
 آشپزخانه – aşpāzhane – naharhana
 آشنابه – eştebah – ýalňyş
 اصلاح – eslah – düzediş
 آقا – aga – jenap
 اکنون – äknun – indi
 آلبالو – albalu – ülje
 الفبا – älefba – elipbiý
 امسال – emsal – şu ýyl
 آموزگار – amuzgar – mugallym
 انار – änar – nar
 آنجا – anja – ol ýerde
 انسان – ensan – ynsan
 انگشت – ängöştär – ýüzük
 او – u – ol
 اهمیت – ähämmiýät – ähmiýet
 آهو – ahu – keýik
 ایشان – işan – olar
 این – in – bu
 ایوان – eýwan – eýwan
 اینجا – inja – bu ýerde
 آینه – aýne – aýna

ب

با – ba – bilen
 باد – ba ädäb – edepli

بابا – baba – kaka (gepleşik dilinde)
 باد – bad – ýel

بار – bar – ýük
 بازار – bazar – bazar
 بازی – bazi – oýun
 باغبان – bagban – bagban
 باک – bak – gorky
 بالغ – baleb – kämillik ýaşyna
 ýeten
 ببر – bābr – bars
 بچگانه – bāççegane – çaga ýaly
 بخاری – bohari – ýyladyjy enjam
 (peç)
 بخش – bāhş – bölüm
 برای – bāraýe – üçin
 بردن – bordān – äkitmek
 برق – bārg – elektrik togy
 برگ – bārg – ýaprak, tagta kagyz
 بزرگ – bozorg – uly
 بشقاب – boşgab – tarekka
 بعضی – bā'zi – käbir
 بنا – bānna – gurluşykçy
 به – be – sözöni (gram.)
 بهار – bāhar – bahar
 بیست – bist – ýigrimi
 بیمارستان – bimarestan – hassahana

پا – pa – aýak
 پارسال – parsal – geçen ýyl
 پاک – pak – päk
 پاییز – paýiz – güyz
 پدر – pedār – kaka
 پر – pār – ganat
 پرده – pārde – perde
 پرواز – pärwaz – uçuş
 پس – päš – soňra, onda
 پل – pol – köpri

تابستان – tabestan – tomus
 تار – tar – tar
 تاریک – tarik – garaňky

بارانی – barani – çadyr
 بازو – bazu – tirsek
 باغ – bag – bag
 باقی – bagi – galan
 بالا – bala – ýokary
 بانو – banu – hanym
 بچه – bāççe – çaga
 بحث – bāhs – jedel
 بخت – bāht – bagt
 بخشش – bāhşes – 1) bagyşlaýyş,
 2) sowgat
 بدن – bādān – beden
 برادر – bāradār – dogan
 برخی – bārhi – käbir
 برف – bārf – gar
 برکت – bārākāt – bereket
 بز – boz – geçi
 بشر – bāşār – adamzat
 بعد – bā'd – soňra
 بلبل – bolbol – bilbil
 بو – bu – ys
 به – beh – gowy
 بیدار – bidar – oýa
 بیمار – bimar – syrkaw
 بین المللی – beýnolmälälli – halkara

پ

پست – pošt – arka
 پنج – pānj – bāş
 پند – pānd – pent, öwüt
 پهلو – pählu – gapdal
 پیراهن – pirahān – köýnek
 پیشانی – pişani – maňlaý
 پنجره – pānjere – penjire
 پنیر – pānir – peýnir
 پیاده – piýade – pyýada
 پیاده رو – piýaderow – ýan ýoda

ت

تأثیر – tā'āsir – täsir
 تاریخ – tarih – 1) taryh, 2) sene
 تأسف – tā'äsof – gynanç

تأسيس – tā’āsis – döretme
 تالار – talar – salon
 تابر – tābār – palta
 تپه – tāpe – depe
 تخته پاک کن – tāhte pak kon – tag-
 tany süpüryān esgi
 تحصیل – tāhsil – okuw
 تر – tār – ter
 ترکیب – tärkib – düzüm
 تعلیم – tā’lim – taglymat, öwrediş
 تقریباً – tāgribān – takmynan
 تلفظ – tāläffoz – aydylyş
 تمام – tämam – hemmesi
 تمرین – tämrin – maşk, gönükme
 تو – to – sen
 توضیح – touzih – düşündiriş
 تیز – tiz – ýiti

ثانیه – saniye – sekunt
 ثروت – serwät – baýlyk

جا – ja – ýer
 جار – jar – jar
 جالب – jaleb – gyzykly
 جعبه – jā’be – guty
 جلو – jelou – ön
 جنجال – jānjal – jenjel
 جنگل – jāngäl – jeñnel
 جنوب – jonub – günorta
 جواب – jāwab – jogap
 جوهر – joughär – syýa

چارپایه – çarpaýe – oturgyç
 چای – çay – çay
 چراغ – çerag – çyra
 چطور – çetour – nähili
 چقدر – çegädr – näçe
 چگونه – çegune – nähili
 چنگال – çāngal – çarşak (wilka)
 چوپان – çupan – çopan
 چهار – çähar – dört
 چه جور – çe jur – nähili

تأكيد – tā’ākid – tassyklama
 تب – tāb – temperatura
 تبریز – Tābriz – Töwriz
 تخته سیاه – tāhte siyah – tagta
 تخم مرغ – tohm-e morg – towugyň
 ýumurtgasy
 تدریس – tädriş – okatma
 ترس – tärs – gorky
 تعطیل – tā’til – dynç wagty
 تفریح – tāfrih – göwün açyş
 تگرگ – tāgärg – jöwenek
 تلویزیون – telewizýun – telewizor
 تمپر – tämbr – marka
 تن – tən – ten
 توت – tut – tut
 ته – teh – düyp
 تیغ – tig – almaz

ث

ثمر – sāmār – miwe

ج

جادو – jādu – jadyly
 جاراحتی –jarahāti – kreslo
 جان – jan – jan
 جگر – jegär – ýürek
 جمع – jām’ – jemi
 جنگ – jāng – uruş
 جنگلیان – jāngälban – jeñnelçi
 جو – jou – arpa
 جوراب – jurab – jorap

چ

چاقو – çagu – pyçak
 چرا – çera – näme üçin
 چرخ – çärh – tigr
 چغندر – çogondär – şugundyr
 چکاره – çekare – näme kärli
 چند – çänd – näçe
 چوب – çub – ağaç, taýak
 چه – çe – näme
 چه اندازه – çe endaze – nähili
 چه چیز – çe çiz – näme

چه زمان – çe zäman – haçan
چه وقت – çe wägt – haçan

حال – hal – hal-ýagdaý
حتماً – hätmän – hökman
حرف – härf – harp
حفظ – hefz – ýatkeşlik
حقوق – hogug – hukuk
حقیقی – hägigi – 1) hakyky,
2) fiziki
حیات – häýat – ýaşayş

خار – har – tiken
خاص – has – aýratyn
خاکستری – hakestari – çal
خان – han – han
خانه – hane – öý
خاور شناسی – hawarşenasi – gün-
dogary öwreniş
خر – här – eşek
خط – hät – hat
خطکش – hätkeş – çyzgyç
خنده – hände – gülki
خوابیدن – habidän – ýatmak
خواستگاری – hastegari – sawçylyk
خواندن – handän – okamak
خواهر – hahär – gyz dogan
خوب – hub – gowy
خوراک – horak – iýmit
خوش – hoş – hoş
خون – hun – gan
خیاط – häýýat – tikiñçi
خیلی – heýli – örän

داخل – dahel – içinde
داس – das – orak
دانا – dana – dana (bilýän)
دانشجو – daneşju – talyp
دانشمند – daneşmänd – alym
در – dār – gapy
درخت – deräht – agaç
درس – dārs – sapak

چه موقع – çe mouge – haçan
چیست – çist – nämedit

ح

حالا – hala – şu wagt
حتی – hätta – hatda
حرکت – häräkät – hereket
حق – häg – hak
حقیقت – hägigät – hakykat
حلو – hālwa – halwa

حیاط – häýat – howly

خ

خارجی – hareji – 1) daşary ýurtly,
2) daşky
خاک – hak – ýer
خالی – hali – boş
خانم – hanom – hanym
خانه داری – hanedari – öý hojalygy
خبر – häbär – habar
خشمگین – häşmgın – gaharly
خطر – hätär – howp
خلق – hälg – halk
خواب – hab – uky
خواستار – hastar – islän
خواستن – hastän – islemek
خواننده – hanände – okyjy
خواهش – haheş – haýyş
خود – hod – öz
خوردن – hordän – iýmek
خوشحال – hoşhal – hoşal
خیابان – hiýaban – köçe
خیس – his – öl (çyg)

د

دادن – dadän – bermek
داغ – dag – gyzgyn
دانش آموز – daneşamuz – okuwçy
دانشگاه – daneşgah – institut
دختر – dohtär – gyz
دراز – deraz – uzyn
درد – dārd – dert
درست – dorost – dogry

دروغ – dorug – ýalan
 دستمال – dāstmal – elýag-lyk
 دفاع – defa – goraýyş
 دقیقه – dägige – minut
 دلیل – dälil – delil, sebäp
 دماغ – dāmag – burun
 دو – do – iki
 دوتار – dutar – dutar
 دوربین – durbin – dürbi
 دوش – duş – egin
 ده – dāh – on
 دهقان – dehqan – daýhan
 دیر – dir – giç
 دیگر – digär – beýleki
 دیوار – diwar – diwar

ذرت – zorrät – mekgejöwen
 ذکر – zekr – agzama

را – ra – sözsoňy (eýelik düşümdäki sözleri aňladýar)
 رأس – rä's – kelle (haýwan sanawynda ulanylýar)
 راهرو – rahrou – däliz, koridor
 رسماً – rāsmān – resmi (hal)
 رشته – reşte – pudak, ugrur
 رگ – räg – içege
 رنگ – rāng – reňk
 رواج – rāwaj – rowaç
 روز – ruz – gün
 روشن – rouşan – rōwşen
 رونق – rounāg – üstünlikli
 رو – ru – ýüz
 ریش – riş – sakgal
 رئیس – rāýis – başlyk

زاغ – zag – garga
 زبان – zāban – dil
 زرد – zārd – sary
 زمان – zāman – zaman

دریا – dārýa – derýa
 دسته – dāste – desse
 دفتر – dāftär – depder
 دکتر – doktor – doktor
 دم – dom – guýruk
 دندان – dāndan – diş
 دوازده – dāwazdāh – on iki
 دور – dur – daş
 دوست – dust – dost
 دولت – doulät – döwlet
 ده – deh – oba
 دی – deý – deý (hijri-şemsi ýyl hasabynyň 10-njy aýy)
 دیگ – dig – gazan
 دین – din – din

ذ

ذره – zārre – ownuk
 ذهن – zehn – ýatkeşlik

ر

راز – raz – syr
 راضی – razi –razy
 راه – rah – ýol
 راننده – ranānde – sürüji
 ربط – räbt – baglanyşyk
 رأى – rāý – ses
 ردیف – rādif – hatar
 رسمی – rāsmi – resmi (syypat)
 رقص – rāgs – tans
 رنج – rānj – kynçylyk
 رو – ru – ýüz
 رود – rud – derýa
 روزنامه – ruzname – gazet
 روغن – rougān – ýag
 روی – ruý – sink

ز

زانو – zanu – dyz
 زر – zār – zer
 زردالو – zārdalu – erik
 زمستان – zemestan – gys

زنبور – zānbur – ary
 زنگ – zāng – jañ
 زیبا – ziba – owadan

ژاکت – žakät – jaket
 ژوئن – žuyän – iyun
 ژilet – žilet – ýeňsiz gursakça

ساعت – saät – sagat
 سبب – säbäb – sebaş
 سبز – säbz – ýaşyl
 ستاره – setare – ýyldyz
 سخت – säht – kyn
 سر – sär – kelle (baş)
 سرعت – sor’ät – tizlik
 سرما – särma – sowuklyk
 سعادت – seadät – bagt
 سفر – säfär – sapar
 سفید – sefid – ak
 سلام – sälam – salam
 سمت – sämt – tarap
 سنگ – säng – daş
 سه – se – üç
 سینی – sini – mejime

شاد – şad – şat
 شاعر – şaer – şahyr
 شانه – şane – darak
 شب – şäb – ağışam
 شخص – şähs – şahs
 شربت – şerbät – şerbet
 شرق – şärg – gündogar
 شریف – şärif – şöhratly
 شش – şeş – alty
 شعبه – şo’be – bölüm
 شعله – şo’le – şöhle
 شفا – şefa – şypa
 شک – şäk – şek
 شکل – şekl – şekil
 شمس – şäms – gün
 شنبه – şämbə – şenbe
 شهر – şähr – şäher

زندگی – zendegi – ýaşayyş
 زور – zur – zor (güýç)
 زیر – zir – aşak

ژ

ژانویه – žanwiye – ýanwar
 ژوئیه – žuiye – iýul

س

سال – sal – ýyl
 سبد – säbäd – sebet
 سبزوار – säbzwar – gök
 سحر – sähär – säher
 سد – säd – bent
 سرخ – sorh – gyzył
 سرقلم – särgäläm – galam uýy
 سست – sost – gowşak
 سفره – sofre – saçak
 سکنی – sokna – ýaşayan
 سماور – semawär – semawar
 سنجد – sänjäd – loh, igde (ösümlik)
 سوزن – suzän – iňňe
 سیب – sib – alma

ش

شادی – şadi – şatlyk
 شام – şam – ağışamlyk
 شاه – şah – şa
 شتر – şotor – düýe
 شخصاً – şähsän – özi, özbaşdak
 شرط – şärt – şert
 شروع – şoru’ – başy
 شریک – şärik – şarik
 شطرنج – şätränj – küşt
 شعر – şe’r – goşgy
 شغال – şägal – şagal
 شفتالو – şeftalu – şetdaly
 شکر – şekär – şeker
 شمال – şomal – demirgazyk
 شنوایی – şenewaýi – eşidiş
 شیخ – şeýh – şyh
 شیرین – şirin – süýji

شير – şir – 1) ýolbars, 2) süýt,
3) kran
شيرينى – şirini – konditer önümleri

صابر – saber – sabyrly
صبح – sobh – ir
صبر – säbr – sabyr
صحرا – sähra – sähra
صدا – säda – ses
صلح – solh – parahatçylyk
صندلى – sändäli – oturgyç

ضامن – zamen – kepillendiriji
ضخيم – zähim – galyň
ضرب المثل – zärbolmäsäl – nakyl

طاووس – tawus – tawus
طبيعت – täbiät – tebigat
طريقه – tärige – ýol, usul, ugur
طلب – täläb – talap
طوطى – tuti – toty

ظالم – zalem – zalym
ظلم – zolm – zulum

عاشق – aşeg – aşyk
عادت – adät – adat
عادل – adel – adalatly
عالى – ali – ýokary
عبارت – ebarät – ybarat
عذر – ozr – ötüňç
عرض – ärz – arz
عزيز – äziz – eziz
عشق – eşg – söýgi
عطر – ätr – atyr
به چه علت علت – be çe ellät – näme
sebäpli
علم – elm – ylym
عمر – omr – ömür
عمل – ämäl – emel
عهده – ohde – borç
عيد – eýd – baýramçylyk

شمع – šäm’ – şem

ص

صابون – sabun – sabyn
صبحانه – sobhane – ertirlik
صحبت – sohbät – söhbet
صد – säd – ýüz (san)
صفر – sefr – nol
صميمى – sämimi – ýürekdeş
صورت – surät – ýüz (adamyň ýüzi)

ض

ضبط – zäbt – ýazgy
ضرب – zärb – urgy
ضربه – zärbe – urgy
ضرر – zärär – zelel, zeper

ط

طايفه – taýefe – taýpa
طرف – täräf – tarap
طلا – täla – tylla
طناب – tänab – tanap
طى – teý-e... – ... dowamynda

ظ

ظرف – zärf – gap-gaç
ظهر – zohr – günorta

ع

عالم – alem – alym
عادتاً – adätän – adatça
عادى – addi – adaty
عامل – amel – ýerine ýetiriji
عدد – ädäd – san
عرب – äräb – arap
عرق – äräg – der
عسل – äsäl – bal
عضو – ozw – agza
عقل – ägl – akyl
علف – äläf – ot

عمده – omde – köp bölegi, esasy
عمق – omg – düýp
عموماً – omumän – umuman
عييب – eýb – aýyp
عينك – eýnäk – äýnek

غذا – gäza – iýmit
 غروب – gorub – günbatar
 غلط – gälät – ýalňyş
 غير – geýr – başga
 فارسی – farsı – pars
 (syopat)
 فردا – fārda – ertir
 فرهنگ – fārhang – medeniýet
 فضل – fāzl – parasatlylyk
 فعل – fe’l – işlik
 فنجان – fānjan – çaşka

قادر – gader – ukyply
 قاشق – gaşog – çemçe
 قرص – gors – gerdejik
 قريب – gärib – ýakyn
 قصد – gäsd – maksat
 قصیده – gäsıde – kasyda
 قطب – gotb – polýus
 قلب – gälb – ýürek
 قلمدان – gälāmdan – galam
 salynýan guty
 قوطی – gutı – guty
 قهر – gähr – gahar
 قهوه ای – gähwe-ýi – goňur

كاخ – kah – köşk
 كارخانه – karhane – kärhana
 كارگر – kargär – işçi
 كان – kan – dökün
 كيوتر – käbutär – kepderi
 كبير – käbir – uly
 كتابخانه – ketabhane – kitap-
 hana
 كتيف – käsif – hapa
 كدام – kodam – haýsy
 كره – käre – mesge
 كس – käs – biri
 كشتی – keşti – gämi
 کشور – keşwär – ýurt
 كف پا – käf-e pa – daban
 كفگیر – käfgir – kepgir

غ

غرق – gärg – gark bolmaklyk
 غضب – gäzäb – gazap
 غليظ – gäliz – goýy
 فارس – fars – pars (at)
 فارغ التحصيل – fareg ottähsil –
 okuwy gutaran
 فرمان – färman – perman
 فصل – fäsl – pasyl
 فضولى – fozuli – bilesigelijilik
 فيل – fil – pil
 فقيرى – fägiri – garyplyk

ق

قارچ – garç – kömelek
 قالى – gali – haly
 قرض – gärz – karz
 قشنگ – gäşang – owadan
 قصر – gäsr – köşk
 قطار – gätar – otly
 قطره – gätre – damja
 قلم – gälām – galam
 قند – gänd – gant
 قورى – guri – çäýnek
 قهوه – gähwe – kofe
 قىچى – geýçi – gaýçy

ك

كار – kar – iş
 كارد – kard – pyçak
 كاسه – kase – käse
 كبك – käbk – käkilik
 كبود – käbud – gök
 كتاب – ketab – kitap
 كتری – ketri – titir
 كجا – koja – nirede
 كدو – kädu – kädi
 كژدم – käždom – içyan
 كشاورزی – käşawärzi – oba hojalygy
 كشف – käşf – açyş
 كف – käf – kepek, aýa, pol
 كف دست – käf-e däst – eliň aýasy
 كلم – kälām – kelem

کلمه – käläme – söz
 کمر – kāmār – bil
 کمی – kāmī – biraz
 کوچ – kuç – göçme
 کود – kud – dökün
 کوشا – kuşa – yhlasly
 کویر – käwir – çöl
 کی – ki – kim
 کیف – kif – sumka

گاو – gaw – sygyr
 گچ – gäç – hek
 گردو – gerdu – tegelek
 گرم – gärm – ýyly
 گل – gol – gül
 گلو – gälu – bogaz
 گنج – gänj – baýlyk
 گوشواره – guşware – gulak halka
 گوینده – guýände – sözleýji,
 gürleýän

لال – lal – lal
 لانه – lane – höwürtge
 لباس – lebas – geýim
 لچک – läçäk – ýaglyk
 لذت – lezzät – lezzet
 لعاب – loab – syrça
 لگن – lägän – legen
 لیوان – liwan – bulgur, bada

مادر – madär – eje
 مار – mar – ýylan
 مال – mal – 1) mal, 2) mülk,
 3) emläk
 ماه – mah – aý
 مبلغ – mäbläg – jem
 مثقال – mesgal – mysal
 (agyrylyk ölç., ≈ 4,64 gr)
 مثل – mesl – ýaly, meñzeş
 مثلث – mosälläs – üçburçluk
 مچ دست – moç-e däst – elin goşary,
 goşar, bilek
 محبت – mohäbbät – söýgi

کلیه – kolýe – ähli
 کمک – komäk – kömek
 کنار – kenar – gapdal
 کوچک – kuçäk – kiçijik
 کودک – kudäk – çaga
 کوه – kuh – dag
 کی – keý – haçan
 کیست – kist – kimdir
 کیلو – kilu – kile

گ

گاز – gaz – gaz
 گاهواره – gahware – sallançak
 گرد – gerd – tozan
 گرگ – gorg – möjek
 گرما – gärma – ýylylyk
 گلزار – golzar – gülzar
 گم شدن – ýitmek
 گوش – guş – gulak
 گوشه – guşe – burç
 گاز – gaz – gaz

ل

لاله – lale – läle
 لب – läb – dodak
 لبخند – läbhänd – ýylgyryş
 لحاف – lehaf – ýorgan
 لذیذ – läziz – lezzetli
 لفظ – läfz – söz
 لیلی – leyli – gijeki

م

مادر بزرگ – madärbozorg – ene
 ماست – mast – gatyk
 مانند – manänd – ýaly, meñzeş
 ماهی – mahi – balyk
 متشکرم – motäşäkkeräm – minnetdar
 مثل – mäsäl – mysal, nusga
 مثلاً – mäsälän – mysal üçin
 مثنوی – mäsnäwi – mesnewi
 محاوره – mohawere – gepleşik,
 gürrün
 محبوب – mähbub – söýgüli,
 söýülýän, eziz

محتاج – mohtaj – mätäçlik çekýän,
 garyp
 محفل – mähfel – gurnak, jemgyýet,
 topar, tegelek
 محل – mähäl(l) – ýer, ýerleşdirme
 مخصوص – mähsus – aýratyn,
 özboluşly
 مدد – mädäd – kömek,
 ýardam, hemaýat
 مذاكره – mozakere – gepleşik
 مربوط – märbut – degişli, bagly
 مرد – märd – erkek, erkek adam
 مرض – märež – kesel, dert
 مركز – märkäz – merkez
 مريض – märiz – syrkaw, keselli,
 nähoş
 مژده – možde – hoş habar, şatlyk;
 2) Možde (aýal ady)
 مست – mäst – mes, serhoş
 مسلط – mosällät – agalyk ediji,
 hökümdarlyk edýän
 مشغول – mäşgul – işli, meşgul
 مشك – moşk – müşk
 مصر – mesr – uly şäher, Müsür
 مصلحت – mäslähät – maslahat,
 geňeş
 مطرب – motreb – sazanda; bagşy
 مظلوم – mäzlum – zulum edilen
 معاش – mäaş – ýaşayyş serişdeleri;
 2) durmuş
 معالجه – bejergi, sagaltma
 معاينه – moaýene – barlag,
 gözegçilik
 معدن – mä’dän – magdan ýatagy,
 kän
 معلم – moällem – mugallym
 معمار – mä’mar – binagär
 معنى – mä’ni – many
 مغرب – mägreb – günbatar

محصول – mähsul – önüm, hasyl
 محكم – mohkäm – berk, pugta,
 mäkäm
 محيط – mohit – daşky gurşaw, ýag-
 daý, şert, gurşaw, atmosfera
 مداد – medad – galam
 مذاق – mäzag – tagam
 مرغابی – morg(e)abi – ördek
 مراد – morad – isleg, maksat
 مربى – moräbbi – terbiýeçi, halypa,
 ýolbaşçy
 مردم – märdom – halk, millet,
 adamlar
 مرغ – morg – towuk
 مركب – moräkkäb – düzmeli, goşma
 مریخ – merrih – astr. Mars (planeta)
 مریم – Märyäm – Merýem
 مژه – može – kirpik
 مستقل – mostägel (l) – özbaşdak,
 garaşsyz
 مسواک – meswak – diş çotga
 مشك – mäşk – ýüň, sütük, meşik,
 ýanlyk
 مشکل – moşkel – kyn, agyr
 مصر – moser (r) – tutanýerli,
 çydamly
 مضبوط – mäzbut – 1) konfiskasiýa
 edilen, 2) ýazylan
 مطلب – mätläb – 1) tema,
 2) maksat, niýet
 معارف – mäaref – bilim, magaryf
 معاف – moaf – azat edilen,
 boşadylan
 معاون – moawen – orunbasar
 معتبر – mo’täbär – ynamdar, güýji
 bar
 معروف – mä’ruf – meşhur, belli
 مغناطيس – megnatis – magnit

مقدار – meğdar – mukdar, möçber
 مقياس – meğýas – masştab, ölçeg
 مكتب – mäktäb – mekdep
 مگر – mägär – eýsem
 ملافه – mälafe – prostyn
 ملک – mäläk – perişde
 ملک – melk – ýer eýeçilik
 ممنون – mämnnun – minnetdar
 منات – mänat – manat
 منظره – mänzäre – görnüş, peýzaž
 منع – män’ – gadagan, gadagan
 etme
 مؤثر – moässer – degerli, täsirli
 مور – mur – garynja
 مؤسسه – moässese – kärhana
 مؤلف – moälläf – düzülen, ýazylan
 مهر – mehr – mähir
 می – meý – çakyр, şerap
 میخ – mih – çüý
 میز – miz – stol
 میل – mil – sim, zond
 میهن – mihän – Watan
 میل – meýl – isleg
 میل – mil – milýa (uzynlyk ýol ölç.)
 میراث – miras – miras

نابینا – nabina – kör
 ناخن – nahon – dyrnak
 ناظم – nazem – ýolbaşçylyk ediji
 نام – nam – at (adam at)
 ناموس – namus – namys, wyždan
 نبات – näbat – ösümlik
 نجار – näjjar – agaç ussasy
 نذر – näzr – wada, kasam
 نشان – neşan – nyşan, bellik,
 alamat
 نعل – nä’l – nal
 نعمت – ne’mät – nygmat,
 naz-nygmat, eşret

معلوم – mä’lum – mälim, düşnükli,
 aýdyň
 معمولاً – mä’mulän – adatça, düzgün
 boýunça
 مغازه – mägaze – dükan
 مغز – mägз – beýni
 مقاله – mägale – makala
 مقصد – mogäddäs – mukaddes
 مكان – mäkan – ýer, mekan
 مكتوب – mäktub – 1) hat, 2) ýazylan
 ملا – molla – molla
 ملاقه – mälage – susak
 ملك – mälek – häkim, hökümdar
 ممنوع – mämnu’ – gadagan,
 gadagan edilen
 من – män – men
 منظر – mänzär – görnüş, keşp, syrat
 منظور – mänzur – niýet, maksat
 منقار – mengar – çüňk (guşuňky)
 مؤدب – moäddäb – terbiýeli, edepli
 موی – muý – saç
 مهربان – mehreban – mähirli,
 mähriban
 مهم – mohem(m) – möhüm, wajyp
 میان – miýan – ara, orta

ن

ناپسند – napäsänd – gelşiksiz
 ناظر – nazer – synçy, gözegçi
 ناگهان – nagähan – birden,
 duýdansyz
 نامدار – namdar – ady belli, meşhur
 نان – nan – çörek
 نثر – näsr – kyssa
 ناه – näh – sapak
 نرخ – nerh – nyrh, baha
 نظامی – nezami – harby
 نعلبکی – nä’lbäki – tabajyk (kiçijik
 tabak)
 نغمه – nägme – mukam, owaz, saz
 نفر – näfär – adam

نفت – näft – nebit
 نفع – näf’ – peýda, haýyr, bähbid
 نقش – nägş – 1) surat, nagyş,
 2) orun, rol
 نمره – nomre – nomer, belgi
 نوروز – nowruz – nowruz
 نه – noh – dokuz
 نی – neý – 1) gamyş,
 2) tüýdük

وارث – wares – mirasdüşer
 واصل – wasel – ýetiji, gazanyjy
 واقع – wage’ – ýerleşen,
 ýerleşdirilen
 ورق – wäräg – list, kagyz
 وسیع – wäsi – giň
 واعظ – waez – wagyz ediji,
 nesihatçy

هاون – hawän – soky, sokujyk
 هزار – hezar – müň
 هضم – häzm – ýýmit siňme,
 ýýmit siňdiriş
 هفته – häfte – hepde
 هلال – helal – ýarym aý
 همچنان – hämçenan – edil şeýle,
 edil şunuň ýaly
 همسایه – hämsaýe – goňşy
 همیشه – hämişe – hemişe
 هوا – häwa – howa
 هویج – häwij – käşir

یاد – ýad – ýat, huş
 یخ – ýäh – buz
 یک – ýek – bir

نقاش – näggaş – suratçy
 نم – näm – yzgar, çyg
 نو – now – täze
 نوع – now’ – görnüş
 نهار – nahar, günortan nahary
 نیت – niýýät – niýet
 نیش – niş – iňňe, neşder
 نیست – nist – ýok
 نیم – nim – ýarym

و

واژه – waže – söz
 ورزش – wärzeş – sport
 وسط – wäsät – orta, ara
 وصلت – wäslät – birikme, birleşme
 وفا – wäfa – wepalylyk
 وقت – wägt – wagt
 وطن – Wätän – Watan

ه

هر – här – her
 هزینه – häzine – çykdaýy, harajat
 هفت – häft – ýedi
 هلاک – hälak – heläkçilik, ölüm
 هم – häm – hem
 همراه – hämrah – ýoldaş, hemra
 همکلاس – hämkelas – synpdaş
 هندی – hendi – hindi
 هواپیما – häwapeýma – uçar
 هوش – huş – aň, huş
 هوس – häwäs – höwes, yhlas

ی

یعنی – ýä’ni – ýagny
 یکسان – ýeksan – birmeňzeş, deň
 یار – ýar – dost

Peýdalanylan edebiýatlar

1. *Gurbanguly Berdimuhamedow*. Garaşsyzlyga guwanmak, Watany, halky söýmek bagtdyr. Aşgabat, 2007.
2. *Gurbanguly Berdimuhamedow*. Döwlet adam üçindir. Aşgabat, 2008.
3. *Gurbanguly Berdimuhamedow*. Älem içre at gezer. Aşgabat, 2011.
4. *Gurbanguly Berdimuhamedow*. Döwlet guşy. Aşgabat, 2013.
5. *Gurbanguly Berdimuhamedow*. Bilim – bagtyýarlyk, ruhbelentlik, rowaçlyk. Aşgabat, 2014.
6. *Gurbanguly Berdimuhamedow*. Gadamy batly bedew. Aşgabat, 2016.
7. *Gurbanguly Berdimuhamedow*. Mertler Watany beýgeldýär. Aşgabat, 2017.
8. *Gurbanguly Berdimuhamedow*. Sport dostluga, saglyga we gözellige tarap ýoldur. Aşgabat, 2017.
9. *Gurbanguly Berdimuhamedow*. Türkmenistan – Beýik Ýüpek ýolunyň ýüregi. Aşgabat, 2018.
10. *Gurbanguly Berdimuhamedow*. Enä tagzym – mukaddeslige tagzym. Aşgabat, 2018.
11. Jürdekow T. Ata arzuwyny amala aşyrýan Agtyk. Aşgabat, 2010.
12. Häzirki zaman türkmen dili. Morfologiýa. Aşgabat, 2015.
13. Häzirki zaman türkmen dili. Sintaksis. Aşgabat, 2002.
14. Türkmençe-rusça sözlük. M., 1968.
15. Uly rusça-türkmençe sözlük. M., 1986.
16. Türkmen diliniň düşündirişli sözlügi. Aşgabat, 2016.
17. Gapbarow O. Pars dili. Aşgabat, 2010.
18. Myradow O. Parsça-türkmençe sözlük. Aşgabat. 2014.
19. Halilow L. Fors tili. Daşkent, 1992.
20. Грамматика туркменского языка. Фонетика и морфология. Ашхабад, 1970.
21. Овчинникова И.К., Маммед-задэ А.К. Учебник персидского языка. М., 1966.
22. Рубинчик Ю.А. Персидско-русский словарь. 2 тома. М., 1983.
23. Восканян Г.А. Русско-персидский словарь. М., 2005.
24. Бонк Н.А., Лукьянова Н.А., Памухина Л.Г. Учебник английского языка. 2 части. М., 2000.
25. Гуламхусейнзадэ Г. Ирановедение. Культурный центр ИРИ в Ашхабаде. 2003.

26. احمد صفر مقدم. زبان فارسی. جلد چهارم. تهران، ۱۳۹۰.
27. ۱۳۹۰، نارەت. جوس دلج. یسراف نابز. مقدم رافص دمحا.
28. ۱۳۷۵، نارەت. یسراف نابز روتسد. بت عی رش داوج دمحم.
29. ۱۳۷۳، نارەت. یسراف نابز روتسد. یرل ناخ لیتان زیورپ.
30. ۱۳۷۸، نارەت. یسراف نابز خیرات. یرقاب یرم.
31. ۱۳۶۸، نارەت. دلج جنپ. یسراف نابز شزوم. مرهث هللادی.

MAZMUNY

Sözbaşy	7
Giriş	9

I BÖLÜM

1-nji sapak. Çekimli sesler	13
2-nji sapak. Çekimsiz sesler	15
3-nji sapak. Çekimsiz sesleriň häsiýetlendirilişi	16

II BÖLÜM

4-nji sapak. Pars diliniň elipbiýi	20
5-nji sapak. ا – älef we ب – be harplary	22
6-njy sapak. Gysga çekimlileriň aňladylyşy	24
7-nji sapak. ر – re, ت – te, د – dal, ز – ze harplary	25
8-nji sapak. ن – nun we م – mim harplary	27
9-njy sapak. س – sin we پ – pe harplary	29
10-njy sapak. ش – şin we ل – lam harplary	30
11-nji sapak. ج – jim we و – waw harplary	32
12-nji sapak. ك – käf we گ – gaf harplary	34
13-nji sapak. ی – ýa we ف – fe harplary	36
14-nji sapak. ق – gaf we ه – ha harplary	38
15-nji sapak. خ – he we ذ – zal harplary	41
16-njy sapak. چ – çe we ژ – že harplary	43
17-nji sapak. ح – he we ص – sad harplary	45
18-nji sapak. ط – ta we غ – geýn harplary	48
19-njy sapak. ض – zad we ث – se harplary	51
20-nji sapak. ظ – za harpy	53
21–22-nji sapaklar. ع – eýn harpy	54
23-nji sapak. Goşmaça ýazuw belgileri. ۞ – täşdid belgisi	59

24-nji sapak. Şemsi we kamary harplary (حروف شمسی و قمری – Horuf-e şämsi wä gämäri)	61
--	----

III BÖLÜM

25-nji sapak. Äst habarlyk goşulmasy (Feel-e räbti-ýe äst – فعل ربطی است)	64
26-njy sapak.....	68
27-nji sapak. Görkezme çalyşmalary (ضمایر اشاره – Zämaýer-e eşare)	69
28-nji sapak. Sorag sözlemi	71
29-njy sapak. Sorag çalyşmalarynyň many taýdan bölünişleri.....	74
30-njy sapak. At çalyşmalary (ضمایر شخصی – zämaýer-e şahsi ýa-da janeşinha-ýe şahsi – جانشین های شخصی)	76
31-nji sapak. Habarlyk kategoriýasy.....	78
32-nji sapak. Sanlar (اعداد – Ä 'dad) Mukdar sanlar (Ä 'dade-e megdari – اعداد مقداری)	83
33-nji sapak. Tertip sanlar (آعداد ترتیبی – Ä 'dad-e tärtibi)	87
34-nji sapak. Ezafet (اضافه – ezafe ýa-da اضافت – ezafet)	89
35-nji sapak. Ezafetiň gurluşy (تركيب اضافه – Tärkib-e ezafet)	93
36-njy sapak. Ezafet zynjyry (زنجیر اضافه – Zänjir-e ezafe).....	94
37-nji sapak. Ezafet birleşmelerinde (و – wä baglaýjysynyň ulanylyşy)	97
38-nji sapak. «Bar» manysynda ulanylýan (داشتن – daştän işliginiň ulanylyşy barada gysgaça maglumat.....	99
39-njy sapak. Birikdirme ýoly bilen emele gelen söz düzümleri (تركيب مجانب – Tärkib-e mojaneb)	102
40-njy sapak. Değişlilik ýa-da eýeligiň aňladylyşy	105
41-nji sapak. Atlar (اسامی – Äsami)	107
42-nji sapak. Atlaryň düşümlerde üýtgeýşi.....	109
43-nji sapak. Değişlilik çalyşmalary (ضمایر ملکی پیوسته – Zämaýer-e melki-ýe peýwäste)	112
44-nji sapak. Değişlilik goşulmalarynyň ýazuw düzgüni	113
45-nji sapak. İşligiň nämälim şekili (مصدر – mäsdär).....	117
46-njy sapak. İşlikleriň görnüşleri (انواع افعال – Änwa-e äf' al)	119
47-nji sapak. Goşma işlikler (افعال مرکب – Äf'al-e moräkkäb).....	121
48-nji sapak. Kesilen ýa-da gysga mäsdär (مصدر مخم – mäsdär-e morähhäm)	125

49-njy sapak. Işlik köküni almagyň kadalary (قواعد ساختن ریشه فعل – Gäwa’äd-e sahtän-e rişe-ýe fe’l)	126
50-nji sapak. Çäkli işlikler (افعال قیاسی – Ef’al-e giýasi).....	131
51-nji sapak. Nädogry işlikler (افعال سماعی – Ef’al-e sāmai).....	133
52-nji sapak. Işligiň häzirki-geljek zamany (مضارع اخباری – Mozare-e ähbari).....	135
53-nji sapak. Ýasama we goşma işliklerden häzirki-geljek zaman işliginiň ýasalyşy.....	138
54-nji sapak. Işligiň buýruk şekili (وجه امری – Wäjh-e ämri).....	139
55-nji sapak. Işligiň buýruk şekiliniň okalyşy we ýazuw kadalary ...	140
56-njy sapak. Ýasama we goşma işliklerden buýruk işlikleriniň ýasalyşy	143
57-nji sapak. داشتن (-ly bolmak) we بودن (bolmak) işlikleriniň buýruk şekilleri	144
58-nji sapak. Sagat	148
59-njy sapak. Hepdäniň günleri we aý atlary.....	149
60-njy sapak. Öten zaman düýp işligi (اساس فعل – esas-e fe’l).....	150
61-nji sapak. Näbelli birlik aňladýan ی – i goşulmasy (پیای وحدت – ýa-ýe wähdät ýa-da یای نکره – ýa-ýe näkäre).....	156
62-nji sapak. Näbelli birlik aňladýan ی – i goşulmasynyň ýazuw düzgüni.....	158
63-nji sapak. Nämälim çalyşmalary (مبهمات – mobhāmat).....	161
64-nji sapak. Gaýdym çalyşmalary (ضمایر مشترک – Zāmaýer-e moštārāk)	166
65-nji sapak. «پیش – piş, پهلو – pählu, نزد – näzd» sözöňüleri	170
66-njy sapak. مال – mal-e we از آن – äz an-e sözleri bilen degişliligiň aňladylyşy.....	174
67-nji sapak. Atlaryň san goşulmasy (اسامی جمع – Esami-ýe jām’)	176
68-nji sapak. Arap köplük san goşulmalary	180
69-njy sapak. Döwük köplük san (جمع مکسر یا شکسته – Jām’ e mokässär ýa şekäste).....	181
70-nji sapak. Işligiň dowamly öten zamany (ماضی استمراری – Mazi-ýe estemrari)	182
71-nji sapak. Dowamly öten zaman işliginiň ýokluk galyby.....	185
72-nji sapak. Dowamly öten zaman işliginiň sorag şekiliniň ýasalyşy	188

73-nji sapak. Sözöňüler (dowamy) (حروف اضافہ – Horuf-e ezafe)	190
74-nji sapak. «Halamak» we «halamazlyk» işlikleriniň pars dilinde aňladylyşy	194
75-nji sapak. Öten zaman ortak işligi (سفت مفعولى – Sefât-e mäf`uli)	198
76-njy sapak. İşligiň öten-häzirki zaman şekili (ماضى نقلی – Mazi-ýe nägli)	200
77-nji sapak. Öten-häzirki zaman işliginiň ýokluk galybynyň ýazuw düzgüni	202
78-nji sapak. Kömekçi sözler (حروف اضافہ – Horuf-e ezafe)	205
79-njy sapak. Gepleşik (گفتگو – Goftegu)	206
80-nji sapak. Hal işlikler we ortak işlikler (وجه وصفی – Wäjh-e wäsfî)	208
81-nji sapak. «Yssylamak» we «üşemek» işlikleriniň pars dilinde aňladylyşy	210
82-nji sapak. Gepleşik (گفتگو – Goftegu)	212
83-nji sapak. İşligiň daş öten zamany (ماضى بعيد – Mazi-ýe ba'id)	214
84-nji sapak. İşligiň daş öten zamanynyň ýokluk galyby	216
85-nji sapak. Sypat we onuň derejeleri (سفت و درجات سفت – Sefât wä dārājat-e sefât)	218
86-njy sapak. Aorist (مضارع التزامی – Mozare-e eltezami)	220
87-nji sapak. Ýasama we goşma işliklerden aoristiň ýasalyşy	223
88-nji sapak. Geljek zaman işligi (مستقبل – Mostägbäl)	225
89-njy sapak. Ýasama we goşma işliklerden geljek zaman işliginiň ýasalyşy	227
Sözlük	239
Peýdalanylan edebiýatlar	251

Ata Saryýew, Maral Batyrowa

PARS DILI

Ýokary okuw mekdepleri üçin okuw kitaby

Redaktor	<i>G. Joraýewa</i>
Surat redaktory	<i>O. Çerkezowa</i>
Teh. redaktor	<i>O. Nuryagdyýewa</i>
Kompýuter bezegi	<i>G. Orazowa</i>
Neşir üçin jogapkär	<i>J. Gökleňow</i>

Çap etmäge rugsat edildi 29.08.2019. Ölçeği 60x90 $\frac{1}{16}$.

Şertli çap listi 16,0. Şertli-reňkli ottiski 34,38.

Hasap-neşir listi 20,06. Çap listi 16,0. Sany 500. Sargyt № 3473.

Türkmen döwlet neşirýat gullugy.
744000, Aşgabat, Garaşsyzlyk şaýoly, 100.

Türkmen döwlet neşirýat gullugynyň Metbugat merkezi.
744015, Aşgabat, 2127-nji (G. Gulyýew) köçe, 51/1.